

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Obor: Aplikovaná etika

Mgr. Adéla Zelenda Kupcová

**Narativní identita v biografických
vyprávěních představitelů extremistické
scény ve střední Evropě**

Disertační práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Sokol, Ph.D., CSs.

Praha 2014

Autor práce:**Mgr. Adéla Zelenda Kupcová**

Vedoucí práce:**Prof. PhDr. Jan Sokol, Ph.D., CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam:

ZELENDÁ KUPCOVÁ, Adéla. *Narativní identita v biografických vyprávěních představitelů extremistické scény ve střední Evropě*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Institut doktorských studií, 2014. 283 s. Vedoucí disertační práce Prof. PhDr. Jan Sokol, Ph.D., CSc.

Anotace:

Disertační práce *Narativní identita v biografických vyprávěních představitelů extremistické scény ve střední Evropě* se zabývá narativní analýzou biografických vyprávění čelných představitelů extremistické scény ve vybraných zemích střední Evropy (bývalé Východní Německo, Česká republika, Slovensko, Maďarsko). Vychází z teorie sociálního konstruktivismu a jejím cílem je analyzovat, jakým způsobem a na základě jakých zkušeností vůdčí reprezentanti extremistické scény konstruují svoji narativní identitu, jaké životní události ovlivnily jejich postoje a pohled na svět, jak se prezentují a jak rozumí sobě samým a své životní úloze. Pozornost zaměřuji zejména na osobní mýtus narátorů a na hlavní životní témata, která ve svých vyprávěních označují jako zásadní.

Klíčová slova: politický extremismus, narativ, identita, osobní mýtus, hodnoty, kulturní pesimismus

Annotation:

Dissertation *Narrative identity in biographical narratives of extremist scene leaders in Central Europe* deals with an analysis of biographical narratives of the extremist scene's prominent leaders in select Central European countries (the former German Democratic Republic, Czech Republic, Slovakia, Hungary). It is based on the theory of social constructivism, and its aim is to analyze how and under what experience the leading representatives of the extremist scene construct their narrative identities, what life events have influenced their attitudes and worldviews, how they present themselves and how they understand themselves and their roles in life. It is focused mainly on the narrators' personal myths and life themes that they indicate as essential.

Keywords: political extremism, narrative, identity, personal myth, value, cultural pessimism

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Práce nebyla využita k získání jiného či stejného titulu. Současně dávám souhlas k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána pro účely výzkumu a studia v souladu s autorským právem.

V Praze dne

Mgr. Adéla Zelenda Kupcová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala prof. Janu Sokolovi za vedení práce, cenné připomínky, reflexi a inspiraci. Dále bych ráda poděkovala všem pracovníkům FHS a FSV UK v Praze a MU v Brně za konzultace, podporu a za rozšíření mého vhledu do tématu.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině. Svě mamince Nadě za podporu, trpělivost a za to, že mne vždy vedla k zájmu o svět a k demokratickým hodnotám. Svému manželovi Jiřímu za podporu a za večery, kdy jsem v diskusi s ním mohla třídit výsledky výzkumu a jejich teoretický kontext.

Obsah

1. Úvod	8
2. Metodologie výzkumu	14
2.1 Konstrukce a popis výzkumného vzorku	15
2.2 Sběr narativního materiálu	18
2.3 Etika výzkumu	19
3. Extremismus: základní pojmy a souvislosti	22
3.1 Extremismus jako pojem.....	22
3.1.1 Politologický pohled a jeho limity	23
3.1.2 Sociologický pohled	25
3.1.3 Extremismus levicový a pravicový	43
3.1.4 Shrnutí: charakteristika extremismu.....	48
3.2 Extremismus ve střední Evropě	50
3.2.1 Extremismus v bývalé Německé demokratické republice.....	51
3.2.2 Extremismus v České republice	58
3.2.3 Extremismus ve Slovenské republice.....	70
3.2.4 Extremismus v Maďarsku	78
3.2.5 Hnutí skinheads	83
4. Narativní identita	93
4.1 Teoreticko-metodologická východiska	93
4.2 Identita v životních příbězích.....	99
4.2.1 Osobní mýtus v biografickém vyprávění	103
4.2.2 Interpretace vyprávění života a identity narátora	106
4.2.3 Kategorie narativní konstrukce.....	108
5. Proměnlivost: konstruování a vývoj identity	114
5.1 Narativní analýza vybraných rozhovorů	114
5.1.1 Rodačka: nejsem nepřátelská vůči cizincům, jsem přátelská vůči našim lidem.....	115
5.1.2 Solitér: jsem radikální člověk.....	129

5.1.3 Materialista: můžeš se rozletět na tři sta padesát milionů směrů, já šel jsem cestou poznání	146
5.2 Tematická analýza rozhovorů: osobní mýtus v narativních konstrukcích	160
5.2.1 Zborcení řádu.....	161
5.2.2 Metafyzické zkoušky.....	175
5.2.3 Nastolení nového řádu	190
5.2.4 Shrnutí: od krize k novému řádu	203
6. Stálost: životní téma a hodnotové ukotvení	205
6.1 Životní téma: hodnoty, priority a cíle	205
6.2 Hlavní motivy životních témat	215
6.2.1 Rozvoj postojů a budování postojů	217
6.2.2 Hledání životní cesty, pravidel a řádu	218
6.2.3 Tvořit dějiny, být hybnou silou	220
6.2.4 Adorace vzdělání a poznání.....	221
6.2.5 Výjimečnost, naplnění a služba druhým	225
6.2.6 Nedůvěra v systém a kritika společnosti	229
6.2.7 Kulturní pesimismus.....	230
6.3 Pohled na dějinný vývoj a smysl dějin	246
6.4 Shrnutí: aktivismus středobodem života	264
7. Závěr	266
Použitá literatura	272
Příloha 1.: Socio-biografické profily narátorů.....	285

1. Úvod

Ze sdělovacích prostředků můžeme nabýt dojem, že kdesi na okraji společnosti existují podivné skupiny mladých lidí, většinou mužů, kteří nemají příliš vysoké vzdělání, chodí specificky oblečení, mají oholené hlavy a jednou za čas vyrazí pochodovat ulicemi, aby vyjádřili své názory a postoje – na vládu, globalizaci, menšiny, morálku, na cokoliv. Reportáže z jejich akcí v nás mohou vzbouzet strach, pohoršení, opovržení či nezájem. To jsou přece „ti zlí extremisté“, „ti divní“, ti, kteří s námi – „spořádanými“ občany – nemají nic společného.

Tento pohled na fenomén extremismu je sice pochopitelný, nejsem však přesvědčena, že je vyčerpávající – a hlavně že je užitečný a prospěšný, že umožňuje skutečné poznání a porozumění tomuto fenoménu, který je ve skutečnosti mnohem složitější. Extremistická scéna je velice různorodá a pohybují se na ní jak lidé hloupí, tak i lidé vzdělaní, neschopní i schopní a rozhodně mají mnoho společného se „spořádanými“ občany. Zejména s těmi „spořádanými“ občany, kteří se pohoršují nad podporou menšin (v našich poměrech zejména Romů), nad pluralismem a tolerancí, s těmi kteří zehrají na demokratické instituce a nevěří jim, se spořádanými občany, kteří volají po řádu a pořádku na úkor individuální svobody, kteří si přejí znovuzavedení trestu smrti, atd.

Ve své disertační práci se táži, jakým způsobem se konstruuje narativní identita stoupence extremistických uskupení, jaké životní události a jejich interpretace přispívají k tomu, že si osvojí postoje, jež majorita později nazve extremistickými. Sonda do světa extremistické scény pak ukazuje, že stoupenci extremismu rozhodně nejsou až tak odlišní, že skutečně s mnoha muži a ženami z takzvané majoritní a spořádané společnosti sdílí shodné problémy, zkušenosti, frustrace, často i postoje a názory.

Když jsem si v roce 2007 zvolila za téma své diplomové práce proces socializace stoupců extremistické scény,¹ snažila jsem se tím tematicky propojit studium svých dvou oborů – filosofie a speciální pedagogiky. Téma mi přišlo zajímavé a brzy se mělo stát aktuálním – během psaní mé diplomové práci přibýlo pochodů a demonstrací, konal

¹ Ve své diplomové práci jsem se zabývala procesem politické socializace stoupců extremistické scény a kvalitativní část výzkumu ukázala, že v jejich životech sehrávají významnou roli okamžiky určitého zklamání či deziluze. Dalším nosným tématem byla implicitní přítomnost kulturního pesimismu v postojích narátorů. Zjištění z tohoto výzkumu pak nasměrovala moji disertační práci – rozhodla jsem se pro hlubší analýzu životních příběhů narátorů a jejich reflexe soudobé společnosti.

se pochod na Janov i žhářský útok ve Vítkově.² Došlo také ke změně percepcie extremismu ve společnosti – stal se mediálně vděčným tématem a jeho myšlenky a požadavky se začaly šířit společností (např. během demonstrací ve šluknovském výběžku), v majoritní společnosti České republiky se objevil také fenomén tzv. anticikanismu.³

Když jsem se svým výzkumem začínala, měla jsem pravděpodobně i mnoho předsudků vůči stoupcům extremistické scény a také jsem neproblematizovala otázky typu, zda má demokratické zřízení právo se vůči němu bránit. Jakmile jsem však začala realizovat rozhovory, potkávat se s jeho představiteli, můj zájem a pohled získal zcela jiný rozměr.

„V zimě 2008 jsem měla udělat svůj druhý rozhovor s jedním prominentem extremistické scény. Zнала jsem jeho jméno, vyměnili jsme si pár mailů a výsledkem byla instrukce, že mám v devět večer čekat před kostelem svatého Václava na pražském Andělu. Na prostranství před kostelem bylo šero a večerními stíny jsem se ke kostelu přikradla o pár minut dříve, než byl čas plánovaného setkání. Srdce mi bušilo, byla jsem zvědavá a pocit konspirace, utajení a paranoi se najednou zmocňoval i mě. Čekala jsem v místě, kde bylo šero o něco méně temné – hlavou mi šla všechna ta doporučení nesetkávat se s cizími lidmi v temných uličkách. Mísily se ve mně pocity fatality a absolutní směšnosti. Přišlo mi zábavné a směšné, že si připadám jak hrdina ve filmu, který cítí, že je sledován, byť nikoho v okolí nemůže spatřit. Ale já sledována byla. Po chvíli se z nejtemnějšího stínu vydělila černá silueta vysokého muže, přiblížila se ke mně a pozdravila. Do obličeje jsem mu neviděla, jen jsem rozeznala, že má na hlavě čepici ala Fidel a oblečení překvapivě civilní – džíny, světlou mikinu a vestu.

V rozpačité a ostýchavé konverzaci jsme se bok po boku vydali do podniku, který mladý tajemný muž vybral. Ani ve světle lamp jsem mu neviděla do obličeje - díky štítku čepice i díky tomu, že jsem oproti němu malá a nechtěla jsem k němu upřeně vzhlížet.

Teprve v restauraci, když jsme se posadili proti sobě, jsem uviděla jeho tvář. Díval se na mě mile působící mladý muž, usmíval se a zkoumal mě živýma veselýma očima. Rozpaky, konspirace, tajemno byly najednou pryč. Uvolnila jsem se, situaci vnímala civilně a komfortně. Avšak ne na dlouho – mnohé z výroků toho mladého muže mě přikovávaly k židli a já nemohla uvěřit. Milé vystupování, lidský příběh, smysl pro humor a obrazy z dětství se proplétaly s vizemi celosvětové války, obhajobou genocid, touhy po totálním rozpadu společnosti a smrti těch, kdo nemají právo či sílu žít. Toto

² Žhářský útok ve Vítkově se odehrál v noci z 18. na 19. dubna 2009. Čtyři mladíci hlásící se k neonacismu zapálili pomocí zápalných lahví dům, který obývala romská rodina. Zranění byli tři lidé včetně dvouleté Natálie, která utrpěla popáleniny na 80 % těla a ponese doživotní následky. Tři útočníci byli odsouzeni k 22 letům odnětím svobody, jeden, který nebyl dosud trestán, k 20 letům odnětí svobody.

³ „Anticikanismus“ je pojem, který se začal používat v České republice pro označení předsudků a nepřátelských postojů vůči Romům. Tento pojem užívají ti, kteří sami jsou vůči Romům zaujatí a nepřátelští – označují tak sami sebe. Snaží se tím sdělit, že údajně nejsou rasisty (nemají nic proti jiným rasám), ale že nemají rádi Romy.

vše, zastřešené prezentovanou představou, že ten mladý milý muž slouží dobru a blahu lidstva vytvářelo podivnou koláž, na níž jsem musela myslet několik dalších dní.

Po důkladném promýšlení všeho, co jsem zažila, cítila, viděla a slyšela, jsem pochopila, že předsudky a jednoduché soudy o politickém extremismu nemusí být vždy pravdivé. Jeho stoupenec mohou být chytrí a charismatičtí a myšlenky, jež říkají, mohou být děsivější a jakoby z jiného světa. Můj zájem o téma extremismu se tak stal autentickým a začala jsem chápat.“

Tento krátký příběh říká víc než holý popis rozhovoru z roku 2008. Naznačuje významné charakteristiky politického extremismu, jeho paradoxy i fakt, že se mnohdy může zdát nepochopitelným a jakoby z jiného světa. Všechny tyto prožitky a pocity nejen vysvětlují, proč jsem se fenoménu extremismu rozhodla věnovat i ve svém doktorském studiu, ale odkazují i na teoreticko-metodologická východiska, jež jsem zvolila. Sociální konstruktivismus nabízí možnost, jak se vypořádat s realitou popisovanou stoupenec extremismu, jež se zdá být zcela odlišnou od té naší – jakoby žili v jiném světě. Narativní přístup pak umožňuje jít přímo k jedinci – nepopisovat jen ideologie a postoje, ale životní příběh, živého člověka. Vždyť o kolik jiné by bylo vyznění výše uvedeného příběhu, kdybych z něj vypustila narátora a věnovala se jen obsahu jeho slov. A o co méně komplexní obraz fenoménu extremismu bychom dostali.

Fenomén politického extremismu s sebou nese celou řadu etických otázek, počínaje sporem, zda by demokratické společnosti měly extremismus potírat a omezovat či nikoli, až po otázky zakořenění a rozšíření extremistických rétorických obrátů a floskulí v běžném společenském a bohužel mnohdy i politickém diskurzu.

Tato práce se přímo nezabývá těmito společenskými, politickými a etickými otázkami ohledně extremismu, ale snaží se přispět k poznání extremismu i jeho aktérů jako takových a tím přinést další možná východiska pro řešení těchto otázek. Má disertační práce je sondou do vnitřního světa aktivistů, stoupenec extremistických uskupení – sondou do jejich sebepojetí, cílů a obav, životních zkušeností i vztahu ke světu, společnosti, hodnotám.

Ve své disertační práci se snažím vykročit z obecných diskusí o extremismu jako fenoménu primárně politickém či bezpečnostním a zaměřit se na stoupenec extremistické scény jako na jednotlivce, osoby s vlastními jedinečnými životními příběhy, osudy a zkušenostmi.

Cílem mé disertační práce je podat vhled do toho, jak stoupci politického extremismu narativně konstruují svoji identitu – identitu aktivistů, pracovníků, přátel... Dále také jak nahlíží na svět, soudobou společnost, jak hodnotí společenské fenomény a jak prožívali a prožívají transformaci společností střední Evropy po roce 1989. Jaké prožitky a zkušenosti formují jejich postoje a jak nahlíží na sebe sama, svůj život a čemu v něm přiřkládají hlavní význam.

Jsem přesvědčena, že nahlédnutí těchto témat je cestou, jak lépe porozumět nejen fenoménu extremismu jako takovému, ale i četným společenským pohybům. Lze totiž předpokládat, že fenomény, na něž reagují a vůči nimž se vymezují elity extremistických uskupení, mohou citlivě a kriticky vnímat i další segmenty společnosti, kde pak mohou mít extremistická hnutí vysoký mobilizační potenciál.

Při konceptualizaci tohoto výzkumu a následně i disertační práce jsem částečně vycházela z poznatků a zkušeností, které jsem získala při psaní své diplomové práce. Dále byla pro mě obohacující, podnětná a inspirativní účast v projektu neziskové organizace *Asi-milovaní, Hrozby extremismu-příležitosti demokracie*, která mi umožnila diskutovat témata a otázky s extremismem související nejen s předními českými odborníky na toto téma, ale i s pedagogy a studenty středních škol. Jejich názory byly obohacující, protože problematizovaly to, co jsem pokládala za samozřejmé a nutily mě zabývat se do větší hloubky i zdánlivě banálními otázkami. Důležitá pro mě byla i příležitost studovat archivní materiály v archivu *Hannah Arendt Institut* v Drážďanech a využít knihovny při *Vídeňské univerzitě*.

Nejvýznamnější však pro mě byla právě samotná realizace výzkumu – žitá zkušenost s extremistickou scénou a jejími aktéry. Už samotné chování narátorů a způsob organizace našich setkání se nesly ve zvláštním duchu kombinace vzájemné důvěry, konspirace a podezřívavosti, otevřenosti a utajování, přátelské konverzace a neustálého odstupu, fascinace a opovržení. Tyto protikladné dvojice v mnoha ohledech vystihují vztah extremistické scény vůči vnějšímu světu. Pohyb na extremistické scéně byl pro mě cennou zkušeností – počínaje navázáním kontaktu, získáním důvěry i přes účast na demonstracích a pochodech za účelem zúčastněného pozorování.

Ve své práci nejprve ve stručnosti představím *metodologii výzkumu*, jelikož již v navazujícím oddíle, kde vymezuji pojem extremismu, pracuji mimo jiné s daty získanými během rozhovorů s představiteli extremistické scény. Ve své práci pojímám

jinak problematický a sporný pojem extremismu zejména z hlediska jeho psychologických a sociálních charakteristik, nikoli z hlediska politologického, právního či bezpečnostního. Důvody pro tento přístup vysvětluji v oddíle nazvaném *Extremismus: základní pojmy a souvislosti*, v kapitole *Extremismus jako pojem*.

V dalším kapitole *Extremismus ve střední Evropě* se věnuji představení charakteristických rysů extremistické scény ve vybraných zemích střední Evropy – v bývalém Východním Německu, České republice, na Slovensku a v Maďarsku. Cílem této části práce je zasazení fenoménu extremismu do historického a společenského kontextu. Podrobněji se pak věnuji i historii, ideologii, organizaci, image atd. těch extremistických subjektů, jejichž reprezentanti se zapojili do mého výzkumu.

Následující oddíl *Narativní identita* představuje teoreticko-metodologická východiska narativního přístupu v kvalitativním výzkumu a pokračuje analýzou biografických vyprávění jednotlivých narátorů. V oddíle *Proměnlivost: konstruování a vývoj identity v životním příběhu* podrobně rekonstruuji narativní konstrukci tří vypravěčů – představitelky německé NPD, čelného představitele českých Autonomních nacionalistů a aktivisty dřívějšího Národního odporu. Dále se věnuji rozboru obecných rysů všech narativních konstrukcí, které osvětlují porovnáním s mýtem, chápaným jako narativní konstrukce, vytvářející koherentní celek z období přechodu, změny a transformace. Osobní mýtus narátorů z řad elit extremistické scény se tak ukazuje jako narativ, který tvoří spojnici mezi jejich dětstvím, hledáním sebe sama a nalezením vlastní aktivistické identity spojené s přijetím určité ideologie, která silně ovlivňuje takřka všechny oblasti života narátorů.

V posledním oddíle nazvaném *Stálost: životní téma a hodnotové ukotvení* se věnuji identitě stoupců extremistických uskupení v kontextu jejich hodnotových systémů a pohledu na soudobou společenskou, politickou a kulturní realitu. V biografickém vyprávění totiž narátoři nepodávají jen výčet zkušeností a biografických dat, ale uvádějí i své motivace a cíle, představují smysl, který ve svém životě nacházejí. To, oč v životě narátorů jde, vystupuje ve vyprávěních jako životní téma a rozbořením životních témat lze identifikovat hlavní hodnoty narátorů. Identifikuji zde hlavní kategorie životních témat, která podrobně analyzuji. Za velice významné životní téma, které má vysokou vypovídací hodnotu o extremistické scéně jako takové i jejich aktivistech, považuji zejména kulturní pesimismus.

V samotném *závěru* shrnuji hlavní poznatky svého výzkumu a rovněž to, proč považuji výzkum extremismu za důležitý.

2. Metodologie výzkumu

Pro naplnění svého výzkumného záměru jsem se rozhodla pro strategii kvalitativního výzkumu, konkrétně pro biografická interview.

Díky tomuto přístupu jsem se mohla vyhnout pouhé deskripci extremistické scény či deklarovaných ideologií a jít přímo ke kořenům, k životním osudům, postojům a způsobům konstruování identity jednotlivých čelných stoupců extremistických uskupení.

Narativnímu přístupu v kvalitativním výzkumu se budu věnovat podrobněji v oddílu *Narativní identita*.

V této kapitole uvedu základní informace o výzkumném vzorku, sběru narativního materiálu a etice výzkumu. Tyto informace uvádím na samém počátku své práce z toho důvodu, že z narativních dat získaných v rámci rozhovorů vychází již první oddíl práce (*Extremismus: základní pojmy a souvislosti*), který se věnuje vymezení pojmu extremismu a analýze extremismu v zemích střední Evropy.

Pasáže citované z rozhovorů uvádím vždy kurzívou a v závorce pod nimi uvádím pseudonym narátora. Pro označení narátorů používám přízviska z důvody ochrany jejich osobních údajů.⁴ Pseudonymy vychází vždy z nějakého významného rysu, který je pro daného narátora charakteristický. Volbu daného pseudonymu zdůvodňuji vždy v rámci profilů narátorů, které poskytují základní informace o jednotlivých narátorech a jsou uvedeny v *příloze 1. Socio-biografické profily narátorů*.

Vedle dat získaných z rámci výzkumného šetření jsem samozřejmě vycházela i z odborné literatury a také z analýzy veřejně dostupných textů, programů a kodexů jednotlivých extremistických uskupení. Věnovala jsem se také studiu literatury, která je na extremistické scéně kultovní (např. McDonald, A., Turnerovy deníky, 2008), oblíbených kapel mých narátorů a lyriky jejich písní (Orlík, Vlajka, SkrewDriver, aj.). Využila jsem též možnosti pozorování prostřednictvím účasti na demonstracích a pochodech.

⁴ Jedná se o tyto pseudonymy: Rodačka, Frontman, Solitér, Materialista, Magistr, Historik, Kazatel, Patriot, Ženistka, Anonym.

2. 1 Konstrukce a popis výzkumného vzorku

Výzkum, který poskytl materiál pro tuto disertační práci, probíhal od března 2012 do června 2013. V tomto období jsem provedla 10 rozhovorů s deseti narátory ze čtyř zemí střední Evropy (bývalá Německá demokratická republika, Česká republika, Slovensko, Maďarsko)⁵, které prošly v devadesátých letech transformací od socialismu k demokracii, kapitalismu a liberalismu, tedy k charakteristikám, vůči nimž se narátoři vymezují negativně.

Ačkoli v posledních letech dochází k sblížení a stále větší podobnosti mezi extremistickou scénou ve střední a západní Evropě, stále zde zůstávají četné odlišnosti a specifika. Ta jsou dána zejména odlišnou historickou zkušeností, sociální situací, charakterem společností apod. Právě historická zkušenost je, jak ukázala analýza rozhovorů, velice podstatná jak pro příklon jedinců k extrému, tak pro konstruování jejich identit a také pro charakter extremistických uskupení jako takových. Transformace od socialismu ke kapitalismu, demokracii a pluralismu hraje centrální roli nejen v životních příbězích narátorů, ale i v postojích, prezentovaných tezích a cílech jednotlivých extremistických uskupení. Krátká historie a nezakotvenost demokratických institucí pak může přispívat k mobilizačnímu potenciálu extremistických stran a hnutí vůči veřejnosti. Také některé aspekty společenské reality, jako je například soužití s minoritami, jež je jedním z nejcharakterističtějších témat extremistických uskupení, je v západní a střední Evropě odlišná. Dále se setkáváme s odlišnostmi v struktuře jednotlivých hnutí, roli a zapojení žen apod.

S některými narátory jsem se sešla i vícekrát, jelikož jsem chtěla využít již navázané důvěry a získat více informací. Relativně dlouhé období, v němž jsem rozhovory sbírala, bylo dáno tím, že kontaktování narátorů a následné domluvení setkání není v prostředí extremistické scény vůbec snadné. Nejen doba, ale i konstrukce výzkumného vzorku je tak ovlivněna a limitována možnostmi a svébytností prostředí, z nějž narátoři pocházejí a samozřejmě i ochotou samotných narátorů.

Kvalifikačními předpoklady pro zařazení do výzkumného vzorku bylo, aby byl narátor dospělý jedinec aktivně působící na extremistické scéně a aby patřil mezi její elity, tedy

⁵ Záměrně jsem nezařazovala např. Polsko, kde je extremistická scéna poměrně odlišná od zbývajících čtyř zemí. Tato odlišnost je dána tím, že Polsko je mnohem větší zemí než země uvedené, vyznačuje se celkově rozšířenější národní hrdostí, je konzervativnější, má delší národní a státní historii apod. Navíc polská extremistická scéna není tolik propojená se zbývajících čtyřmi zeměmi.

zastával významné místo v hierarchii svého uskupení, aktivně veřejně vystupoval nebo pořádal akce daného hnutí, publikoval příspěvky a byl v rámci extremistické scény známý a uznávaný.⁶ Díky kritériu, aby narátor patřil mezi čelné reprezentanty určitých hnutí, byli do výzkumu zahrnuti jedinci s vyšším vzděláním, schopní se dobře prezentovat, vyjadřovat a relativně reflektovat vlastní přístup k sobě samému i ke světu. Tato práce tak nepostihuje celou extremistickou scénu, ale její elity, muže a ženy, kteří ji formulují a určují směr. Zaměření výzkumu na elity považuji za přínosné z několika důvodů. Za prvé umožnilo hlouběji reflektovat obecné pojmy, čehož by pravděpodobně řadový stoupenec těchto hnutí s nižším vzděláním s velkou pravděpodobností nebyl schopen. Vyšší vzdělanost a inteligence narátorů spolu s narativním přístupem také umožnila vyšší míru sebereflexe vůči vlastnímu životu. Za druhé, téma elit extremistických uskupení považuji za významnější i potřebnější, jelikož právě tito lidé extremistickou scénu formují. Navíc mezi řadovými stoupenci byla již provedena řada sociologických výzkumů, byť většinou spíše kvantitativních a deskriptivní povahy. Za třetí, zaměření na elity mi umožnilo zpřesnit kvalifikační kritéria a zúžit tak rozsah výzkumu, přesněji řečeno, zaostřit jej ne na extremistickou scénu jako takovou, ale jen na určitý její segment.

Dalším kvalifikačním kritériem bylo, aby narátoři pocházeli a v současnosti žili ve vybraných zemích střední Evropy, konkrétně v bývalém Východním Německu⁷, České republice, Slovenské republice a Maďarsku. Českou a Slovenskou republiku reprezentují tři narátoři, Maďarsko a bývalé Východní Německo vždy dva narátoři. Původní záměr byl získat tři narátory z každé země. Avšak extremistické scény v Německu i Maďarsku jsou velice uzavřené a nepodařilo se realizovat rozhovory s dalšími narátory a to přesto, že jsem byla v kontaktu vždy minimálně se třemi dalšími potenciálními narátory.

Dále jsem se snažila, aby z každé země byli zastoupeni jak členové politických stran, účastníci se demokratické soutěže ve volbách, tak i stoupenci občanských sdružení a iniciativ či neformálních, mnohdy až podzemních hnutí.

⁶ Toto neplatí zcela pro Ženistku. Ta sama nepatří mezi leadery maďarské extremistické scény, avšak je partnerkou jednoho z jejích čelných představitelů. Zařadila jsem ji proto, že je v úzkém kontaktu s maďarskými elitami a samozřejmě také z praktických důvodů. Bylo totiž velice obtížné navázat kontakt s maďarskými narátory, eliminovat jazykovou bariéru apod.

⁷ Jedná se o spolkové země: Východní Berlín, Braniborsko, Durynsko, Meklenbursko, Sasko, Sasko – Anhaltsko.

Věk⁸ ani pohlaví nebylo primárně kvalifikačním kritériem, ve výzkumném vzorku tak jsou zahrnuti muži i ženy (8 mužů, 2 ženy) ve věku cca 25 – 50 let. Nepoměr zastoupení mužů a žen nespátřuji jako problematický, jelikož kopíruje rozložení obou pohlaví mezi aktivisty extremistické scény.⁹ Navíc genderové rozdíly nejsou tématem této práce a nejsou ani podrobněji sledovány, byť se jim v některých pasážích práce věnuji.

Jelikož je extremistická scéna specifická a proniknutí do ní není zrovna snadné, nemohla jsem se při konstrukci výzkumného vzorku držet jednotící metody, neboť tyto pokusy opakovaně selhávaly. V kvalitativním výzkumu není vhodné postupovat při konstrukci výzkumného vzorku náhodně, proto jsem zvolila účelový výběr a respektovala výše uvedená kritéria, což mi umožnilo i přes drobné obtíže konstruovat vzorek tak, aby reprezentoval zkoumaný fenomén.

Nejprve jsem se obrátila na narátory, kteří se podíleli již na předchozím výzkumu v rámci mé diplomové práce a kteří splňovali výše uvedená kritéria.¹⁰ Dalšího narátora jsem oslovila osobně na veřejné akci jeho politického subjektu a požádala o rozhovor, s nímž souhlasil. Tento narátor mi doporučil dalšího a zprostředkoval následný kontakt. Další narátory jsem si vybrala buď na základě dostupných informací o jednotlivých subjektech,¹¹ nebo na základě doporučení¹² od jiného narátora.¹³ Konstruování výzkumného vzorku tak bylo kombinací účelového výběru a částečně metody sněhové koule (Bernard, 2006, 192nn), avšak vždy za dodržení kvalifikačních kritérií.

⁸ Výzkum byl zaměřen na dospělé a významné aktivisty extremistické scény, proto v něm nejsou zahrnuti narátoři náctiletí či na prahu dospělosti, ale již vyzrálejší jedinci.

⁹ Srov. Smiggels Kavková, 2006.

¹⁰ Když jsem v roce 2008 realizovala výzkum pro svou disertační práci, dostala jsem se k těmto významným reprezentantům extremistické scény prostřednictvím jiného narátora, kterého jsem původně kontaktovala náhodně, avšak následně se ukázalo, že máme společné přátele, protože pochází z města, v němž jsem studovala. Díky tomu byl vůči mě velice otevřený a ochotně mi doporučil další narátory.

¹¹ Tento postup byl úspěšný zejména na Slovensku, kde se mnou jednali a následně provedli rozhovor všichni vytipovaní narátoři.

¹² Doporučení bylo takřka nezbytné pro navázání kontaktu a získání rozhovoru v Německu a Maďarsku.

¹³ Doporučení probíhalo ve většině případů tak, že byl doporučenému narátorovi předán kontakt na mě a já čekala, zda se ozve. Opatrnost narátorů, která byla patrná ve způsobu vzájemné komunikace i setkávání se tak projevila i v této oblasti.

2.2 Sběr narativního materiálu

Po setkání s narátorem, které se odehrávalo většinou na nějakém veřejném prostranství,¹⁴ jsme se přesunuli do pokud možno klidného podniku, jehož výběr jsem nechávala na narátorovi. Jelikož narátoři byli z řad extremistických uskupení, nebyla jsem ochotná realizovat rozhovory v jejich prostředí, např. u nich doma, ale volila vždy neutrální nebo alespoň veřejnou půdu, přičemž podnik, v němž se rozhovor odehrával, vybíral narátor, aby se v něm cítil příjemně. Ve dvou případech se rozhovor odehrával v kanceláři, kde narátoři pracují.

Samotnému zahájení rozhovoru předcházela chvilka spíše nezávazné konverzace, kdy jsme si s narátorem jen volně povídali, trochu se poznávali. Této cca čtvrt hodiny jsem se snažila využít, abych získala důvěru narátora a odhadla, jakým jazykem bude nejlepší s ním komunikovat (spíše spisovný či hovorový jazyk, neutrální profesionální či kamarádké vystupování apod.). Také jsem se snažila najít společné téma, pomocí něhož se rozhovor rozproudil a které vedlo k vzájemnému poznání (sport, cestování, aktuální politické dění, práce, srovnání politické situace v ČR a zemi narátora apod.). Vždy jsem usilovala o co nejpocitivější přístup k narátorům, tedy nelhala jsem jim o sobě, nepodobila se apod., zároveň jsem se ale vyhýbala jasnému vyslovení svého nesouhlasu s jejich názory. Po chvíli konverzace jsem se vždy dotázala, zda smím pořizovat audio záznam. Jelikož jsme na tom byli domluveni předem (většinou prostřednictvím mailu), nebyl problém získat svolení.

Na začátku rozhovoru jsem narátora informovala o tom, že data, která by mohla vést k jeho identifikaci, nebudou nikde zveřejněna, stejně tak ani plné přepisy rozhovorů a audio záznamy a že on bude citován vždy jen pod pseudonymem. Poté jsem jej požádala o vyslovení souhlasu s provedením rozhovoru a informovala o struktuře celého dotazování.

První část rozhovoru byla vedená narativně. Narátor byl vyzván, aby vyprávěl svůj životní příběh a aby se zaměřil na okamžiky, události a impulsy, které formovaly jeho pohled na svět. Narátora jsem vždy informovala, že jej nechám hovořit volně a nebudu do jeho vyprávění vstupovat. Když narátor domluvil, pokládala jsem doplňující otázky,

¹⁴ Místo setkání jsem nechávala na narátorovi, byť ten většinou zohlednil, kam dorazím já po příjezdu do jeho města (např. vlakové nádraží). Většinou jsme se však setkávali někde v ústraní, odkud měl narátor dobrý přehled o situaci, odkud přicházím, zda jsem sama apod. Většina setkání se nesla ve znamení opatrnosti a prověřování mé osoby.

kteřé vyzývaly k podrobnějšimu rozvedení některých zajímavých témat z rozhovoru, případně směřovaly k tématům, která narátor nezmínil.

Po narativní části následovala polostrukturovaná část rozhovoru, kde jsem se ptala na to, jak narátoři reflektují soudobou společnost, chápou svobodu svou i druhých apod.

Ačkoli těžiště mé práce bude tvořit narativní analýza první části rozhovorů (biografických vyprávění), budu v některých případech odkazovat také na pasáže z druhé, polostrukturované části rozhovoru, pokud mají narativní povahu.

Rozhovory jsem vedla s českými a slovenskými narátory v češtině, s narátory z Německa v němčině. Jazyková bariéra se ukázala jako částečně problematická při výběru narátorů z Maďarska. Sama maďarsky neumím a nepodařilo se mi navázat kontakt s narátorem, který by uměl na dostatečné úrovni anglicky nebo německy.¹⁵ Nakonec se mi prostřednictvím slovenských narátorů podařilo získat kontakt na dva reprezentanty maďarské extremistické scény, kteří mají příbuzné na Slovensku a díky tomu umí slovensky. Rozhovory s těmito narátory jsem mohla vést v češtině.

Kvalitní narativní vyprávění se podařilo získat u více než poloviny narátorů. Zbývající narátoři (zejména Frontman a Anonym) nebyli, ani přes opakované vyzvání a opětovné vysvětlení, na co se jich ptám, příliš ochotni mluvit o konkrétních událostech ze svého života, odhalovat soukromí. Avšak získání kvalitního narativního materiálu od více než poloviny narátorů považuji za úspěch, jelikož prostředí extremistické scény, se vyznačuje vysokou mírou opatrnosti a nedůvěřivosti, podezřavosti a snahy o utajení.

2.3 Etika výzkumu

Při realizaci výzkumu, při zpracování i analýze dat a následném psaní disertační práce jsem se řídila obecnými zásadami výzkumu ve společenských vědách, jak je tematizují např. Guillemin a Gillam (2004, s. 11 - 35). Vždy jsem dodržovala zejména zásadu dobrovolné participace, důvěryhodnosti, nepoškozování a přesnosti. Počínala jsem si rovněž v souladu s Ústavou České republiky, která garantuje každému právo na zachování lidské důstojnosti a v neposlední řadě i v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů 100/2000 Sb.

Jelikož byl výzkum realizován mezi aktivisty uskupení označovaných za extremistické, je důsledné utajení jejich osobních údajů, jakož i údajů, jež by mohly vést k jejich

¹⁵ Měla jsem možnost využít kamaráda – rodilého Maďara, který žije a studuje v ČR jako překladatele. Avšak účast dalšího člověka během rozhovoru nebyla pro potenciální narátory přijatelná.

ztotožnění nezbytné. Jen tak lze zaručit, že narátoři participující na tomto výzkumu nebudou poškozeni.

Před rozhovorem i během rozhovorů jsem narátory vždy jasně informovala o tom, že nikde nevyzradím jejich jména, osobní údaje ani informace, z nichž by mohla být odvozena jejich totožnost. Záruka naprosté anonymity byla také podmínkou, aby většina z nich se mnou byla vůbec ochotna mluvit. Také jsem je dopředu informovala, že není třeba, aby ostatní postavy vystupující v jejich příbězích, či na které se budou odkazovat, přesně jmenovaly, aby neuváděli např. plánované akce svých uskupení a další informace, jež by mohly být citlivé. Většina narátorů byla ve svých výpovědích opatrná, pokud však někdo jmenoval někoho ze spolupracovníků či přátel, pak ani tato jména se v mé práci neobjeví.

Jelikož téma pravicového extremismu je skutečně citlivé a veškerá zjištění získaná během výzkumu by mohla být zneužita v neprospěch narátorů, snažím se v souladu se zásadou nepoškození narátora důsledně anonymizovat veškeré uváděné údaje. Nejen tedy že neuvádím jména a osobní údaje, ale neuvádím ani např. města, kde narátoři vyrůstali či nyní žijí. Název města buď zaměním za jiné, které odpovídá velikostí a sociální strukturou, nebo popíši obecně, aby byly zmíněny potřebné charakteristiky dané lokality. Také neuvádím například konkrétní zaměstnání narátorů, ale jen je obecněji popíši, v některých případech neuvádím ani konkrétní hnutí či stranu, v němž narátor působí¹⁶ apod.

Ještě před začátkem rozhovoru jsem požádala narátory, aby mi dali ústní souhlas s provedením výzkumu. Spokojila jsem se s informovaným souhlasem poskytnutým ústně a zaznamenaným na diktafon, jelikož získat písemný informovaný souhlas nebylo možné – u zhruba poloviny narátorů ani neznám jejich celé jméno, vystupovali vůči mně pod přezdívkou či křestním jménem. Navíc to, že by museli uvést celé své jméno a museli informovaný souhlas podepsat, by je s největší pravděpodobností od participace na výzkumu odradilo.

Narátory jsem vždy informovala, že budu rozhovory nahrávat, následně je doslovně přepíši a zanalyzuji, nahrávky a plné znění přepisů si budu archivovat, ale pouze pro potřeby své disertační práce či navazujícího výzkumu, a že nebudou poskytnuty žádné třetí osobě. Dále že citace budou uvedeny vždy pod pseudonymy a v částečně

¹⁶ Vždy popíši jen, zda se jedná o politickou stranu či o neformální hnutí. Na druhou stranu spojení narátora a daného hnutí je do určité míry pravděpodobnosti možné, jelikož hnutí a strany, z nichž narátoři pocházejí, jsou uvedena v kapitole *Extremismus ve střední Evropě*.

redigovaném znění odpovídajícím psanému textu, neboť mluvená řeč je od psané odlišná a uvedení zcela doslovného přepisu by mohlo narátory poškozovat. Při uvádění citací však pro co nejvyšší míru autenticity zachovávám strukturu věty, nespisovné a hovorové výrazy, opakování, odmlka, větné výplňky a také případná sprostá slova.

Během realizace výzkumu i následné analýzy jsem se snažila respektovat hranice a pravidla nastavená narátory, nenutit je sdělit informace, jež by raději ponechali v tajnosti.

Stejně jako při realizaci rozhovorů i při pozorování jsem nezastírala svou identitu a nesnažila se vydávat za sympatizanta daného hnutí či strany. Vůči narátorům i jejich okolí jsem vystupovala vždy otevřeně.

3. Extremismus: základní pojmy a souvislosti

V tomto oddíle představuji pojem extremismu v jeho základních souvislostech. Upozorňuji na potíže s vymezením tohoto pojmu, limity jeho politologického pojetí a dále navrhuji alternativní socio-psychologické vymezení pojmu extremismu, které respektuje jeho významné sociální a psychologické charakteristiky, jež jsou pro extremismus mnohdy významnější, než ideologický obsah.

Dále provádím stručný exkurz do historie extremistické scény ve vybraných zemích střední Evropy a blíže představuji ta extremistická uskupení, jejichž reprezentanti byli zapojeni do výzkumného šetření. V závěrečné kapitole se zabývám subkulturou skinheads.

3.1 Extremismus jako pojem

Pojem „extremismus“ se již dávno stal běžnou součástí společenského i mediálního diskursu a nabyl v něm značně pejorativní zabarvení. Označování ideového soupeře za extremistu je poměrně běžné a znamená někdy jen pokus o diskreditaci oponenta. V médiích je rovněž pojem extremismus užíván značně volně, mnohdy jako synonymum neonacismu, jindy jako synonymum radikalismu, (ačkoli mezi radikalismem a extremismem jsou z jejich samé podstaty významné rozdíly) a zdá se, že se vlastní význam pojmu „extremismus“ poněkud vytrácí.

Avšak samotný pojem „extremismus“ je do značné míry problematický a nejasný. Neexistuje jednotná a ve společenských vědách všeobecně akceptovaná definice, která by tento pojem plně vystihovala a nebyla sporná.

Když jsem začínala psát tuto práci, dlouho jsem zvažovala, zda termín „extremismus“ vůbec užívat. Od používání tohoto pojmu mě odrazovala jeho obsahová nejasnost a neohraničenost a zatížení tohoto pojmu negativními konotacemi. Na druhou stranu však neexistuje vhodný adekvátní termín, jímž by bylo možné „extremismus“ nahradit. Nakonec jsem se tedy rozhodla tento pojem používat, avšak nikoli v politologickém smyslu, ale ve smyslu socio-psychologickém. Zároveň však nebudu užívat slovo „extremista“ pro označení jednotlivých aktivistů, protože toto označení by mohlo být interpretováno tak, že danou osobu hodnotí či diskredituje. Pokud hovořím o extremismu, mám na mysli tzv. pravicový extremismus.

Účelem nadcházejících kapitol je vymežit, co míním termínem „extremismus“, jak a v jakém smyslu bude tento mnohdy problematický a sporný pojem dále užíván.

3.1.1 Politologický pohled a jeho limity

Samotný pojem „extremismus“ je odvozen od slova latinského „*extremus*“, které můžeme přeložit jako „krajní, nejkrajnější“. Už z etymologie tedy plyne jistá relativnost pojmu, který je třeba upřesnit jako „krajní vůči něčemu“. Krajnost extremismu je obvykle chápána v jeho vztahu k principům a zřízení stávajícího politického systému (Charvát, 2007, s. 13). V případě této práce, která se zabývá extremismem v zemích střední Evropy, které prošly transformací k liberální demokracii, kapitalismu a pluralismu, se daným systémem míní právě demokratické zřízení, pluralismus a tržní ekonomika. Negativní vztah extremismu k demokratickému zřízení je něčím, co alespoň v současnosti a v rámci euroatlantické civilizace fenomén extremismu vystihuje. Poměrně univerzální definici podává Uwe Backes, který extremismus pojímá jako antitezi k demokratickému státu a ústavním principům (Backes, Jesse, 1993, s. 464).¹⁷ Další definice autorů Backese a Jesseho zní, že extremismus je „*společný termín pro antidemokratické snahy, které jsou tradičně situovány na okraj pravicové části klasického pravo-levého politického spektra*“ (Backes, Jesse, 1993, s. 1993). Tyto definice extremismu jsou relační, tj. snaží se extremismus definovat tím, že určí, vůči čemu je krajností. Tedy že pojmenují jeho vztah, relaci k stávajícímu (demokratickému) systému.

Vedle relačních teorií se v politologické literatuře objevují i definice výčtové.¹⁸ Zatímco ty relační jsou aplikovatelné jak na tzv. pravicový, tak i levicový extremismus, výčtové definice se vztahují vždy buď k extremismu levicovému, nebo tzv. pravicovému. Cas Mudde říká, že některé výčtové definice připomínají spíše nákupní seznam než definici a mnohdy obsahují až deset různých rysů typických pro pravicový extremismus

¹⁷ Dále Backes doplňuje, že v pojmu extremismu jsou zahrnuty významné rysy těchto hnutí, jako je bojovné zaměření idejí a aktivit proti klíčovým hodnotám, pravidlům a institucím demokratického státu, tedy proti myšlence lidských práv, pluralismu ideovému i politických stran, rozdělení moci ve státě apod. Více k teoretickému vymezení pojmu extremismu: MAREŠ, MIROSLAV, *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*, Barrister & Principal, Blansko 2003.

¹⁸ Mudde dále podotýká, že z dvaceti šesti různých výčtových definic extremismu může být vybráno celkem padesát osm různých znaků, jež jsou mu přisuzovány (MUDDE, CAS, *The Ideology of the Extreme Right*, Manchester University Press, Manchester 2002, s. 11), přičemž pouze pět z nich obsahuje v určité podobě alespoň polovina výčtů. Těmito nejfrekventovanějšími rysy jsou: nacionalismus, rasismus, xenofobie, antidemokratismus, touha po silném státě (MUDDE, CAS, *Right-wing extremism analyzed. A comparative analysis of the ideologies of three alleged right-wing extremist parties (NPD, NPD, CP'86)*, in *European Journal of Political Research*, 27:2, 203-224, 1995).

(Mudde, 2002, s. 10). Příkladem takového dlouhého výčtu, který by měl sloužit jako definice, je například vymezení extremismu z pera Faltera a Schumanna, podle kterých pravicový extremismus obsahuje tyto znaky: extrémní nacionalismus, etnocentrismus, antikomunismus, antiparlamentarismus, antipluralismus, militarismus, důraz na právo a pořádek, potřeba silného vedení a/nebo exekutivy, antiamerikanismus a kulturní pesimismus (Falter, Schuman, 1988, s 96 – 110).

Snahy o poskytnutí výstižné univerzální politologické definice extremismu narážejí na četné potíže. Tyto definice jsou buď příliš obecné a zahrnují i takové myšlenkové směry, které jsou sice opoziční vůči stávajícímu systému, avšak nejsou zcela jistě extremistické, nebo naopak mnohé jasně extremistické subjekty pod ně nelze zařadit.

Není tedy možné řídit se otrocky těmito definicemi a ani je aplikovat, neboť v některých aplikacích prostě nefungují (čímž ztrácí charakter funkční a vhodné definice). Jakékoli vymezení se vůči principům stávajícího systému totiž nemusí být nutně extremistické. Miroslav Mareš uvádí příklad, že kupříkladu čeští rojalisté sice v podstatě zpochybňují republikánský princip (typický rys českého konstitucionalismu), přesto je nelze označit za extremisty (Mareš, 2003, s. 42). Na druhou stranu kupříkladu Dělnická strana sociální spravedlnosti (DSSS) usiluje o to, aby navenek nepůsobila jako „antiteze stávajícího systému“. Alespoň formálně a oficiálně se nevymezuje vůči demokratickému zřízení, tržní ekonomice a přinejmenším v některých svých prohlášeních se odvolává i na pluralitu a lidská práva (zejména práva svých členů a podporovatelů), navíc se účastní svobodné soutěže politických stran v rámci stávajícího systému, přesto však není pochyb, že užití označení „extremistická“ pro Dělnickou stranu sociální spravedlnosti je na místě.

Zdá se tedy, že standardní politologické definice sice umožní pochopit, jaký vztah má extremistické uskupení k stávajícímu politickému systému, ale selhávají, jakmile se je pokusíme uplatnit na konkrétní politické strany, hnutí či mládežnické organizace.

Vzhledem k selhávání politologických definic extremismu považuji za užitečné pohlédnout na extremismus širším, spíše sociologickým, psychologickým či antropologickým způsobem. Pokusím se extremismus nikoli definovat, ale vykreslit jeho charakteristiky a rysy jako Weberův ideální typ.¹⁹ Níže popíši typické rysy extremistických subjektů (stran, hnutí, organizací) a k nim inklinujících jedinců v jejich

¹⁹ Ideálním typem je míněna metoda popisu a zkoumání společnosti a společenské reality, jak ji do sociologie zavedl Max Weber. Charakterizování pomocí ideálního typu se děje pomocí popisu typického reprezentanta zkoumaného fenoménu, který je popsán idealizovaně a je na něm zdůrazněno to, čím se vyznačuje a odlišuje od jiných, i kdyby se žádný konkrétní představitel v této podobě nedal doložit.

idealizované, čisté podobě. Pozornost budu věnovat zejména podobě a organizaci extremistických uskupení, metodám a prostředkům jejich působení, dále tomu, koho nejčastěji oslovují, jejich vztahu k společnosti a stávajícímu systému a nakonec rámcově i obsahu jejich ideologií a požadavků. Díky tomuto uchopení extremismu bude možno podat v závěru pozitivní popis, který vystihne příznačné rysy extremismu a zároveň jej umožní odlišit od ostatních společenských hnutí i myšlenkových proudů.

3.1.2 Sociologický pohled

Extremismus není jen záležitostí politického názoru a politického boje, politologický pohled proto nemůže pokrýt všechny jeho významné rysy. Extremismus je daleko spíše sociálním fenoménem, který vyrůstá ze společenského dění, na něž stoupenci extremistických uskupení reagují, saturuje specifické potřeby lidí a široce proniká do každodenního života svých stoupců.

Analýza ideologií, jež extremistické subjekty deklarují, neumožňuje plné pochopení extremismu jako takového, nenabízí vzhled do toho, čím své příznivce oslovuje, co nabízí a proč je případně nebezpečný. Naopak, při čtení o ideách nacionálního socialismu či fašismu spíše nabudeme dojem, že se jedná buď o populismus nabízející lákavá, snadná, rychlá (a dlouhodobě nefunkční) řešení, nebo jsme naopak zděšení a nemůžeme pochopit, jak jen někdo může o takové věci a fungování společnosti usilovat. Nepochopení či zděšení však není způsobem, jak nějaký fenomén poznat a porozumět mu. Navíc inklinace k extremismu neznamena, že někoho pouze oslovily dané ideologie v tom smyslu, že mu konvenují a odpovídají jeho představě o ideálním světě a společnosti. Extremismus nejsou jen ideologie, politický program, ale i způsob života, struktura sociálních vztahů, aktivity přinášející pocit výjimečnosti a sounáležitosti. Je to spíše komplexní odpověď na potřeby některých jedinců, přičemž tyto potřeby vycházejí z jejich vztahu ke společnosti, vidění světa, sociálních rolí a jistého nekomfortu či pocitu zmatenosti a nejistoty v pluralitní, svobodné a na individualismus orientované společnosti. Z tohoto komplexního úhlu pohledu tak je extremismus fenoménem společenským a psychologickým v prvé řadě a fenoménem politickým až sekundárně.

Aktivistický politický styl

Aktivistický politický styl a myšlenková tradice, z níž vychází je do značné míry klíčem k pochopení extremismu, zejména způsobu politického boje, organizace, image, orientace zejména na mladé lidi, vztahu ke společnosti a světu a také k pochopení toho,

čím je pro mnohé lidi lákavý, co nabízí a proč není jen pozůstatkem krvavé historie nacismu a fašismu, byť z nich vychází.

Aktivistický politický styl se začal formovat a prostupovat společnost v období osvícenství, na síle nabyt po Velké francouzské revoluci a svého dosud nejděsivějšího vrcholu dosáhl v první polovině 20. století v podobě fašismu a nacismu.

Aktivistický politický styl se vymezuje vůči omezenému politickému stylu. Omezený politický styl považuje za pouto společnosti zákon (aktivistický politický styl ideologii). Omezený politický styl chápe moc jako riziko a proto ji svěřuje do rukou institucím, pevně vymezuje jejich pole působení a stanovuje (ústavní) kontrolní mechanismy zamezující zneužití moci (O'Sullivan, 2002, s. 40 – 41). Naopak aktivistický politický styl je založený na hnutích (nikoli zákonu) a monopolu moci. Omezený politický styl chápe stát jako územní jednotku, která vznikla historickým vývojem, aktivistický styl naopak jako jednotku spojenou sdílenou ideologií, které nic nebrání expandovat (O'Sullivan, 2002, s. 42). V omezeném politickém stylu, který je typický pro demokratické státy, včetně těch středoevropských, je pevně oddělena sféra soukromá a veřejná, tedy sféra osobního života a sféra moci a politiky. Právě tato hranice je v aktivistickém politickém stylu setřena, zrušena. Navíc aktivistický politický styl chápe člověka a jeho osud jen jako součást kolektivu a kolektivního osudu (O'Sullivan, 2002, s. 41). Kolektivismus, odmítání a zesměšňování individualismu je tak dalším typickým rysem aktivistického stylu a tedy i extremismu.

Aktivistický politický styl stojí na čtyřech základních změnách v pojetí člověka a jeho role ve světě, které se v evropské myšlenkové tradici etablovaly od dob osvícenství.²⁰

Původ zla

Jedná se zejména o změnu v pojetí původu zla, které již není viděno jako přirozená součást světa, ale začíná být chápáno jako produkt společnosti. Již Jean Jacques Rousseau ve svém *Emilovi čili o výchování* (Rousseau, 1926) označil za původ zla působení společnosti.

Chápeme-li však zlo pouze jako produkt společnosti (a nenáleží tak k přirozenosti světa), pak může být také odstraněno. Přijetí této myšlenky otvírá prostor pro utopie, ideologie slibující odstranění zla a nastolení pozemského ráje. Na druhé straně je však

²⁰ Podrobně se těmto posunům v evropském myšlení věnuje Noël O'Sullivan ve své dnes již klasické publikaci *Fašismus*. Kapitola věnující se aktivistickému stylu vychází z jeho pojetí aktivistického stylu a opírá se o jeho analýzu myšlenkového vývoje, který aktivistický styl umožnil. Více v: O'SULLIVAN, NOËL, *Fašismus*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2002,

nutné pamatovat i na to, že tato koncepce zla (a dobra) nemusí mít vždy jen špatné a krvavé důsledky, ale může působit i jako motor společenského vývoje, dávat motivaci snaze o pozitivní změny a eliminaci zla.

Avšak, jak již lidstvo ve své historii poznalo, může se tato koncepce zla stát ideologickým podkladem pro křížácké tažení proti zlu, jehož původcem může být označen prakticky kdokoli.

Lidová svrchovanost

Další významnou změnou, která umožnila vedle vzniku klasické demokracie také aktivistický politický styl a s ním i fašismus a nacismus je představa lidové svrchovanosti jako jediného zdroje legitimacy moci a vládnutí.

Také tato doktrína je v mnoha svých dějinných realizacích nekrvavá a umožňuje samotnou existenci demokracií. Na druhou stranu však otevírá prostor k tomu, aby bylo definováno, kdo je a kdo není „lidem“. Může se tak stát základem pro definování „out-group“, těch druhých, nepřátel, které je třeba z lidu, národa a tak i podílu na demokracii vyloučit, nebo je rovnou zlikvidovat. Lhostejno pak, zda to je buržoazie či Židé. Myšlenka lidové svrchovanosti vedle definování „out-group“ posiluje i vnitřní soudržnost „in-group“, tedy těch, kteří jsou lidem – národem, proletariátem, vyvolenou rasou...

Svoboda jako vnitřní stav

Třetí myšlenkový posun po době osvícenství je redefinování svobody jakožto vnitřního stavu. Tato změna v chápání svobody bývá připisována obvykle Immanuelu Kantovi, který ve svých *Základech k metafyzice mravů* (Kant, 1910) a následně *Kritice praktického rozumu* (Kant, 1944) podmiňuje a spojuje svobodu s racionalitou (rozumově zdůvodnitelnými zákony mravnosti). Tedy zjednodušeně řečeno že svobodný může být jen ten, kdo jedná autonomně na základě zákonů, jež si sám stanovuje²¹ – tyto zákony však musí být v souladu s racionalitou, tj. s jediným rozumově zdůvodnitelným zákonem, kategorickým imperativem.²²

Tato koncepce svobody spojená s představou svobody jako seberealizace²³ obvykle modernímu a liberálně smýšlejícímu člověku konvenuje. Může být také zdrojem tvůrčí

²¹ Opakem autonomní morálky (kdy je vůle sama sobě zákonem (Kant, 1910, s. 68)) či jednání je u Kanta heteronomní, tj. předepsané zvenčí či někým jiným.

²² „Jednej tak, jakoby maxima tvého jednání tvoou vůlí měla se státi všeobecným zákonem přírodním.“ (Kant, 1910, s. 44)

²³ Toto pojetí bylo v době svého formulování vlastní socialistickým i liberálním filosofům.

činnosti, neustálého zdokonalování i morálně pevného stanoviska. Avšak stává se nebezpečnou v momentu, kdy se z roviny jednotlivce přenesse na úroveň kolektivní, úroveň státu, vlády, vůdce. Pak s sebou nese ta rizika zneužití, před nimiž varuje Isaiah Berlin ve slavné přednášce *Dva pojmy svobody* (Berlin, 1999, s. 213 - 280), spočívající v úsilí mocných určit, za jakých okolností je člověk svobodný a tyto pak realizovat klidně i proti jeho vůli.

V případě reprezentantů extremistických uskupení pak bývá svoboda chápána právě jako kolektivní záležitost, jako dosažení určitého ideálu, o nějž musí být bojováno a jehož dosažení vede k vzniku nového člověka. Podle Noëla O'Sullivanova je právě touha vytvořit nového člověka tím hlavním bodem, jenž činí fašismus revolučnějším než marxismus, resp. komunismus, neboť ten chtěl „pouze“ odstranit některé společenské struktury (třídy) a svrhnout kapitalismus. Fašismus chce nového člověka, jenž se zrodí z útrap boje o svobodu.

Neomezená moc lidské vůle

Poslední silnou myšlenkou, jež umožnila vznik a sílu aktivistického politického stylu a jež stále rezonuje v ideologiích, ale i běžných pocitech aktivistů extremistických hnutí (kteří mnohdy o aktivistickém politickém stylu a ani jeho myšlenkovém pozadí nikdy neslyšeli) je víra v neomezenou moc lidské vůle, která dokáže změnit svět.

Tato vize, opět ve své čistotě pozitivní a související i s moderní evropskou společností v její demokratické a humanitní tradici, se může stát podhoubím aktivistického politického stylu a rezonuje v extremismu. Zakládá kult jedince ochotného k boji a sebeobětování, jedince s pevnou a nezlomnou vůlí, který jde proti vnějším úkladům (často definovaným ve spiklenecké teorii), vede k vytváření heroů (již jsou zároveň reprezentanty nového typu člověka). Síla vůle, ochota jít proti protivenstvím, riskovat a celý život zasvětit ideálu je tím, co hledají extremistická uskupení zejména u mládeže nevázané závazky a schopné ryzího idealismu. Pro tyto vlastnosti mládí cílí extremistická uskupení (a dříve i fašismus a komunismus) právě na mládež.

Toto pojetí vůle spolu s koncepcí svobody jakožto boje pak zakládá celý panteon extremistických hrdinů a je také zdrojem kultu smrti, lásky a obdivu k ní, jak upozornil již Schleiermacher (Schleiermacher, 1991).

Věnovala jsem větší pozornost těmto čtyřem myšlenkovým obrátům, které zakládají aktivistický politický styl, jelikož s jejich jednotlivými aspekty se budeme nadále

setkávat. A to nejen v popisu a definování extremismu, ale i v analýze rozhovorů provedených v rámci výzkumných šetření, jelikož ve vyjádření aktivistů silně rezonují. Vedle těchto čtyř základních zdrojů aktivistického stylu a následně i extremismu, bych ráda vyzdvihla ještě jednou již zmíněný kolektivismus. I toto vidění společnosti a lidského osudu nás bude v následujících analýzách provázet stejně, jako koncepce společnosti jako původce zla, idea lidové svrchovanosti a definování „in-group“ a „out-group“, představa svobody jako boje a víra v neomezenou moc lidské vůle, jež může změnit svět.

Specifika extremistických uskupení

Extremismus se nevyznačuje jen obsahem proklamovaných ideologií, cílů a představ ideální společnosti. Extremistická uskupení se vyznačují a odlišují od jiných politických či zájmových uskupení a směrů i v dalších oblastech – jejich programy mají jiný charakter, zaměřují se na specifickou cílovou skupinu, mají zvláštní povahu a způsob politického boje, používají nekonformní prostředky k prosazování svých idejí a jejich organizace je také odlišná od ostatních politických a zájmových subjektů. Těmto významným rysům se budu věnovat níže. Považuji za důležité upozornit, že chci vykreslit právě ideální typ, tedy podobu extremismu v jeho čisté, krystalické formě. Jednotlivá uskupení a strany se mohou od tohoto ideálního typu více či méně lišit, na nejméně významnější rozdílnosti poukáži již v textu.

Program

Program extremistických stran a hnutí je obvykle **negativní**, jeho těžiště spočívá ve vymezování se vůči současné vládě, společenské realitě, politickému systému, může dokonce vycházet z konspiračního chápání politiky.

Pro programatiku extremistických subjektů je typické i to, že usilují o semknutí svých podporovatelů (aktuálních i potenciálních) na základě interpretace světa v **dualitě „my a oni“** (*in-group* a *outgroup*). Pro svou existenci potřebují nějakého kolektivního nepřítele uvnitř společnosti a/nebo i mimo ni. V případě tzv. pravicového extremismu se může jednat o vnitřního nepřítele v podobě etnických minorit, stávající vlády (někdy nazývané jako „okupační“) aj. Za vnějšího nepřítele mohou být označováni Židé (kteří dle spikleneckých teorií ovládají ekonomiku a usilují o zničení hodnot křesťanského

kulturního okruhu, resp. civilizace árijské či bílé rasy), případně zahraniční bankéři apod.²⁴

Program extremistických uskupení má **kolektivistický** charakter, zájmy společnosti, případně jejích segmentů staví nad zájmy jednotlivce, vyžaduje nejen solidaritu, ale i rovnost (byť tzv. pravicový extremismus ji mnohdy podmiňuje etnickou příslušností). Nadto klade ve svém programu velký důraz na bezpečí, pořádek a řád ve společnosti, zavedení nezpochybnitelných norem a hodnot (většinou se odvolává na tradiční hodnoty jako je rodina, národ, přežití, práce), jejichž zajištění chce realizovat vládou silné ruky, autoritou **vůdce**.

Cílová skupina

Podporovatelé a sympatizanti extremistických uskupení, se obvykle rekrutují z nižších vrstev společnosti, tedy z vrstev s nižším sociálním, kulturním a vzdělanostním statutem. Právě na tyto skupiny extremistické strany cílí ve své rétorice, která je vedena tak, aby oslovila tzv. **lidové vrstvy**. Například představitelé české Dělnické strany sociální spravedlnosti reflektují a otevřeně přiznávají, že ve své kampani cílí zejména na tzv. protestní voliče a voliče Komunistické strany Čech a Moravy,²⁵ které lze většinou charakterizovat právě jako nižší lidové vrstvy.

Také většina aktivistů působících v extremistických subjektech jako řadoví členové pochází z těchto nižších lidových vrstev společnosti. Avšak toto tvrzení nelze zcela zobecnit, protože extremismus skýtá různé lákavé nabídky a odpovědi na životní otázky, které mohou oslovit zejména mladé lidi a to bez ohledu na jejich socioekonomickou příslušnost.

Pro chod samotného extremistického hnutí, které má obvykle pyramidovou (hierarchickou) strukturu, jejíž základnu tvoří řadoví členové a vyšší patra její elity až po vůdčí osobnost na samém vrcholu, jsou nejvýznamnější právě vůdčí osobnosti, které určují program, způsob prezentace, propagace, politického boje. Zejména o této úzké elitě extremistické scény nelze paušálně říci, že by se rekrutovala z nižších společenských vrstev. Výzkum realizovaný pro tuto práci byl veden s elitami extremistických uskupení a mezi těmi převažovali lidé pocházející ze střední třídy,

²⁴ Také levicový extremismus má ovšem své vnitřní a vnější nepřátele, kupříkladu reprezentanty kapitalismu, nadnárodních institucí, oblíbeným vnějším nepřítelem je i administrativa Spojených států amerických spojovaná s globalizací a šířením konzumního způsobu života.

²⁵ V devadesátých letech fungoval velký transfer voličů mezi Sdružením pro republiku – Republikánskou stranou Československa (SPR-RSČ) a právě Komunistickou stranou Čech a Moravy (KSČM) a částečně také Českou stranou sociálně demokratickou (ČSSD) v éře jejího vedení Milošem Zemanem.

obvykle s úplným středním či vysokoškolským vzděláním, vybavení přirozenou inteligencí.

Povaha extremistických uskupení, jejich rétoriky a aktivit

Samotná povaha extremistických subjektů a jejich aktivit je vymezená, stejně jako jejich program, **negativně**. Ačkoli se snaží nabízet zdánlivě pozitivní řešení, zakládají se tato vždy na negativním vymezení proti stávajícímu stavu. Zejména proti aktuální podobě demokracie, kterou extremistické subjekty označují za nefunkční, zkorumpovanou, odcizenou a v posledku tvrdí, že ani demokracií není. Staví se tak do role jediné skutečné demokratické opozice. Silně se vymezují i proti hodnotovému pluralismu a pluralismu životních stylů, které ztotožňují s mravním úpadkem a morálním ohrožením společnosti.

Stejně jako tyto teze je i povaha aktivit extremistických uskupení negativní a protestně zaměřená. Působení těchto subjektů je **akční a revoluční**. Samotní členové se nazývají aktivisty a snaží se působit na všech frontách politického i společenského boje, hovoří o revoluci a potřebě radikální změny.

Částečně etablované politické strany jako je Dělnická strana sociální spravedlnosti (dále jen DSSS), Jobbik Magyarorszáért Mozgalom (Hnutí za lepší Maďarsko, dále jen JOBBIK), Nationaldemokratische Partei Deutschlands (Národnědemokratická strana Německa, dále jen NPD) či Ľudová strana Naše Slovensko (Lidová strana Naše Slovensko, dále jen ĽSNS) usilují o úspěch v demokratické svobodné soutěži politických stran, čímž alespoň formálně akceptují ústavní rámec. Přesto si zachovávají svoji „akční“ povahu, byť revoluční a aktivistické činnosti mnohdy delegují na své mládežnické organizace²⁶ či na hnutí, s nimiž jsou neformálně propojené.

Prostředky politického boje

Extremistická uskupení se vedle svého antidemokratického postoje a typických krajních, se systémem neslučitelných názorů, vyznačují i specifickou strukturou, organizací a specifickými způsoby politického zápolení. Za typický způsob politického boje extremistických subjektů se obecně považuje politické násilí a politický nátlak

²⁶ V případě DSSS takto funguje například Dělnická mládež, která nejen že pořádá různé demonstrace a pochody, k nimž se DSSS plně nehlásí, ale také se snaží zaujímat místo v občanské společnosti pomocí realizace veřejně prospěšných aktivit od sportovních odpolední, přes čištění přírodních lokalit, sbírky pro psi útulky až po materiální podporu dětských oddělení v nemocnicích. (V tomto směru je obzvláště aktivní Dělnická mládež na Ostravsku.)

realizovaný formou demonstrací síly, zostouzením oponentů apod..²⁷ Politické násilí většinou extremistická uskupení akceptují, pokud jej dokonce přímo nevykonávají (Mareš, 2003, s. 25). Avšak ty subjekty, které se snaží etablovat na politické scéně, tj. politické strany, násilí alespoň navenek odsuzují, byť mnohdy využívají politického nátlaku.

Kromě politického násilí využívají extremistická uskupení také tzv. občanskou neposlušnost,²⁸ která má zpochybnit současný řád i jeho hodnoty a způsob fungování.

Aktivita extremistických uskupení nabývá vedle politického násilí a občanské neposlušnosti řadu dalších projevů a podob. Obecně je lze rozdělit na aktivity zaměřené navenek na potenciální podporovatele, jímž jsou většinou lidé z nižších sociálních vrstev, a na aktivity zaměřené dovnitř, na vlastní členy či potenciální aktivisty, kteří by mohli vstoupit do stávajících struktur extremistických subjektů.

Jak už bylo řečeno, v politickém boji zaměřeném na potenciální sympatizanty a podporovatele se část krajně pravicových uskupení, konkrétně krajně pravicové politické strany, zapojuje do tradiční demokratické politické soutěže.²⁹ Politické strany i ostatní uskupení poměrně často pořádají demonstrace, pochody aj., jejichž cílem je povětšinou vedle sebezprezentace, také zastrašení, prezentace síly, aj. Těmto cílům napomáhá i mediální zájem o tyto akce. Cestou, jak se dostat do povědomí veřejnosti, je samozřejmě i zmiňované politické násilí a občanská neposlušnost. Dále se tyto subjekty snaží o veřejnou prezentaci svých programů a názorů, zejména na webových stránkách, ale také prostřednictvím tištěných periodik (v současné době v ČR např. Dělnické listy),

²⁷ Pojem politické násilí v sobě zahrnuje jakékoli násilné projevy (včetně např. nátlaku a šikany) motivované politickým názorem. Spadají pod něj i násilné činy, k nimž dojde na masových akcích, pochodech, demonstracích, zkrátka všude tam, kde je pachatelem násilného aktu dav (více k psychologii davu a formám jeho i násilného jednání v: LE BON, Gustav, *Psychologie davu*, Praha: Kra, 1994). Politické násilí je tedy širším termínem, než pojem politický terorismus, kterým označujeme „specifickou formu psychologické války, jako politicky motivovanou a zdůvodňovanou metodu systematickou metodu používání krajního násilí, jejímž hlavním cílem je dosažení psychického účinku svým dosahem překračujícího okruh přímých obětí či svědků útoku, efektu, vzhledem k jehož předpokládanému politickému významu je bezprostřední ničivý fyzický účinek násilné akce druhořadý“ (STRMISKA, Maxmilián, *Politický terorismus. Úvod do studia terorismu v demokratických systémech*, Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 8). V českém prostředí je rozšířené především politické násilí, byť svodky bezpečnostních složek a mnohé analýzy extremistické scény naznačují, že některé extremistické subjekty plánovaly i teroristické akce (srov. MAREŠ, Miroslav, *České militantní neonacistické hnutí (aktuální trendy): Analýza pro Ministerstvo vnitra České republiky – Odbor bezpečnostní politiky*, Brno, 2011).

²⁸ Institut občanské neposlušnosti vychází z Rawlsova pojetí společenské smlouvy, která je legitimizovaná absencí protestu, porušování pravidel. Občanská neposlušnost, jakožto vědomé nenásilné porušení zákona spojené s připraveností nést za něj odpovědnost v rámci daného právního systému, je tak dle Rawlse způsobem poukázání na nelegitimitu systému či jeho některých aspektů.

²⁹ V ČR například DSSS, v Německu NPD, na Slovensku ĽSNS a v Maďarsku JOBBIK.

v nichž využívají líbivou rétoriku a nabízejí populistická řešení aktuálních problémů. Ve svých propagačních materiálech se také snaží o zdánlivě objektivní a nezávislé zpravodajství spočívající zejména v komentování aktuálních událostí z pohledu daného světového názoru.

Snahy o oslovení nových aktivistů zapojených do organizačních struktur krajní pravice a úsilí o udržení vnitřní jednoty mezi stávajícími členy nabývá v posledních letech nových podob. Dokonce lze říci, že dochází k jisté kultivaci extremistické scény. Zejména mládežnické organizace³⁰ usilují o nabídnutí pozitivního programu, většinou obecně prospěšného charakteru. Pořádají tedy např. sbírky na psí útulky a obecně na ochranu zvířat, pořádají akce na ochranu životního prostředí jako je čištění krajiny a sběr odpadu³¹ či se podílejí na životě lokální komunity (zejména např. aktivistky z Resistance Women Unity pořádají dětské dny, besídky aj.), nebo prosazují zdravý životní styl, nejčastěji tzv. *straight edge*³² a nabízí sportovní vyžití mládeži ze sídlišť apod.

V posledních letech také probíhá kulturní diverzifikace uvnitř extremistické scény. Tradiční skinheadství i s jeho hudebními žánry (*OI! music*, *White power music* aj.) je považováno za překonané a prostor dostávají nové hudební žánry a formy kulturního vyjádření (velmi silnou vlnou je tzv. *hard bass*³³). Progresivnějším se stává i grafické zpracování webových stránek, letáků, nálepek a tiskovin opět zejména mládežnických organizací, které opouští tradiční vlastenecké a rasistické motivy a snaží se působit moderně, dynamicky, evokovat pocit aktivity, změny, zvedající se vlny progresivní revolty (blíže Smolík, 2013).

³⁰ V ČR např. Dělnická mládež, Svobodná mládež, Autonomní nacionalisté (ti i v Německu), na Slovensku např. Slovenská pospolitost.

³¹ Tyto akce proběhly například na přelomu března a dubna 2012 v Brně a na Zlínsku.

³² *Straight edge* je přísný životní styl odmítající drogy, alkoholu, kouření, prosazující dostatek pohybu a sportovního vyžití, realizovaného ideálně zadarmo a v přírodě, někdy je také spojený i s vegetariánstvím.

³³ *Hard bass* je hudební a taneční styl, který vznikl na Ukrajině okolo aktivistické skupiny pěstující životní styl *straight edge* a rychle se rozšířil zejména do zemí východní a střední Evropy. Jedná se o tanec na veřejných, mnohdy atypických místech (od ulic, náměstí a mostů, až po metro a supermarkety) za doprovodu elektornické hudby, kdy tanečníci často nosí různé masky a kostýmy. Heslem je „*S námi tancuj, život bez drog pěstuj.*“ *Hard bass* je konfuzí stylů fotbalového chuligánství, skinheadské subkultury a taneční scény. Na extremistické scéně pak vyvolává kontroverze, vedle stoupenců má i své kritiky, kteří mu vytýkají nepůvodnost a spojitost s africkou kulturou a anarchistickou scénou (Smolík, 2013, s. 108 – 110)

Organizace

Extremistická uskupení se vyznačují většinou pevnou vnitřní organizací, často také tzv. *führer systémem*³⁴ a nebývá snadné do jejich struktur proniknout. V případě některých hnutí je organizační struktura držena v tajnosti,³⁵ často i před řadovými členy daného uskupení.

Pevná vnitřní organizace, utajenost i konspirační jednání se zakládá na pocitu ohrožení systémem, mnohdy je dáno i militantním charakterem hnutí, k němuž konspirace a vysoká bezpečnostní opatření neodmyslitelně patří. Navíc pocit utajenosti, spiklenectví, posiluje vědomí výlučnosti členů, čímž odpovídá na potřebu výjimečnost, příslušnosti k „elitní“ skupině. Důraz na bezpečnost a utajení byl také výrazným znakem domlouvání a realizace rozhovorů v rámci výzkumného šetření pro tuto práci. Pokud jsem chtěla navázat kontakt s představitelem extremistického hnutí (nikoli politické strany, tam byla jednání snazší), musela jsem akceptovat jejich bezpečnostní pravidla. Místo setkání vždy určoval respondent a vybíral i místo realizace rozhovoru (které jsem neznala dopředu), většina těchto respondentů vystupovala vůči mně pod přezdívkou a dali mi k dispozici jen jeden typ kontaktu na sebe (většinou e-mail umístěný na zahraniční, zejména americké doméně). Vzájemná setkání měla konspirační charakter a připomínala spíše setkání odbojářů či pašeráků, nežli provedení výzkumného šetření.

Uvnitř extremistických subjektů bývá také vyžadována striktní loajalita a konformita, mnohdy (ne však vždy) stírající individualitu členů daného hnutí. Jednotlivá uskupení se vyznačují i jasným nastavením vnitřních pravidel a regulí (např. s kým se stýkat, jak se prezentovat na veřejnosti, co je vhodná zábava a co morálně upadlé). Nabízí tak svým členům pevný systém norem, z něž mnozí odvozují životní styl, vlastní hodnotu a pohled na okolní svět.

³⁴ *Führer system* má v českých podmínkách většinou podobu lokálních buněk, které mají svého „vůdce“, který se stýká s vůdci ostatních lokálních buněk. Mezi těmito vůdci je pak vybrán vůdce regionální úrovně atd. až k nejvyšším strukturám daného uskupení. Tento systém zajišťuje nejen poměrně flexibilní komunikaci mezi členy daného uskupení, ale i větší míru bezpečnosti. Členové jednotlivých buněk se nemusí navzájem vůbec znát, což minimalizuje jednak vyrazení tajných plánů, ale i riziko, že by po případném zadržení dovedl zatčený policii na stopu ostatních členů daného subjektu. Tato konspirační a utajená organizace je typická pro subjekty vskutku nejkrajnější, povětšinou operující na hraně zákona a věřící konspiračním teoriím a vlastnímu ohrožení.

³⁵ Organizační struktura politických stran bývá přehlednější, ačkoli dle názoru některých aktivistů z militantních uskupení i v politických stranách je moc rozdělena mezi viditelné představitele dané strany a ty, co stojí v pozadí. Zda tomu tak skutečně je, jsem v tomto výzkumu neověřovala, nicméně popis struktury moci, jak jej poskytli někteří aktivisté, silně připomínal distribuci formální a skutečné moci v totalitních systémech, jak je popsala Hannah Arendt. Srov. ARENDT, HANNAH, *Původ totalitarismu. I. – III.*, Praha: OIKOYMENH, 1996.

Vstup do těchto uskupení není otázkou pouhého rozhodnutí ke spolupráci, ale je hierarchický, vyžaduje odvedení jisté práce, mnohdy i splnění zkoušek loajality. Pro vstup do extremistických struktur, zejména militantních hnutí, je také potřebné postupné navazování kontaktů a získávání důvěry v rámci dané scény. Získání důvěry a následný vzestup v hierarchii hnutí je otázkou cti, což může ilustrovat mimo jiné tento výrok jednoho z narátorů, který býval aktivistou Národního odporu (dnes Svobodného odporu).

„ (vstup do uskupení) musí bejt přes známý, protože...jako že... Prostě přes známý. Tam to jinak nefunguje, než přes známý. Pak je to tak, když potkáš (jmenuje čelního představitele scény) máš jeho číslo, pokecáš si s ním a on tě bere jako kamaráda a zve tě na narozky, tak si můžeš říct, že je to fakt dobrý... Že někde jsi. Že někdo jsi.“

(Materialista)

V současnosti ale zesiluje trend rozvolňování pevných a formálních vnitřních uspořádání. Hnutí jsou organizována spíše lokálně a mají méně formální charakter. (např. v případě Autonomních nacionalistů). Avšak i v případě, kdy je formální organizace hnutí volnějši, přetrvává zde neformální hierarchie (daná zásluhami a aktivitou vůdčích postav, které mají v rámci hnutí nezpochybnitelnou autoritu).

Delegace povinností a činností uvnitř jednotlivých uskupení závisí na jejich vnitřní struktuře, většinou však vychází z myšlenky, že každý aktivista má předpoklady k určité činnosti (veřejná politická prezentace, organizace akcí, získávání finančních prostředků,³⁶ tvorba webu, provádění násilných útoků aj.) a právě té činnosti, v níž je nejlepší, by se měl věnovat. Je to projev kolektivistického přesvědčení o organickém charakteru společnosti, kde je každý součástí, „údem“ celku. Toto dělení činností ilustruje následující výrok jednoho z narátorů.

„Ten, kdo prostě má dar mluvit k lidem, ať k nim mluví! Ať jim otvírá oči. Ten, kdo je zdatnej umělecky, ať umělecky šíří své postoje, šíří své názory. Ten, kdo je dobrej prostě v bitce na ulici, ať to prostě dělá! Ať je zástupcem toho dobra, ať chrání svoje bližní. Ať se bije s cikánama a ať ukáže vietnamcům, že tady nemaj co dělat. Každěj prostě má dělat to, co mu jde, no.“

(Solitér)

Již samotná struktura, organizace a fungování jednotlivých extremistických uskupení vypovídá mnohé o tom, jaké potřeby člověka příslušnost k extremistickému subjektu

³⁶ Získávání finančních prostředků je další z významných nelegálních aktivit extremistických subjektů. Finance jsou nejčastěji získávány z nelegálního prodeje hudebních nosičů, publikací, oděvů aj.

naplňuje, jaké životní nejistoty alespoň zdánlivě eliminuje a jakou roli a smysl dává životu. Příslušnost k takovému uskupení skýtá pocit výlučnosti, hrdost na příslušnost ke skupině, která poznala „pravdu“ a do níž má přístup jen málokdo. Umožňuje „kariérní postup“ a růst, „soutěž“ mezi aktivisty, čímž motivuje k jednání, akci a poskytuje zpětnou vazbu. Nabízí také jasná pravidla v chování, vystupování, oblékání a dává vizi životního poslání.

Mýtus, hrdinové, nový člověk a elitářství

Politický extremismus, podobně jako historický fašismus a nacismus nabývá v mnoha ohledech kvazi religiózní rozměr. Extremistický světový názor není založený na rozumu či materiální a ekonomické rozvaze, ale primárně na víře ve vyšší cíl, dějinné určení a poslání člověka, resp. společnosti.

V jeho základě stojí mýtus – paradigma, které je nezpochybnitelné a nepřístupné racionálním argumentům. Okolo mýtu je vždy seskupen celý panteon hrdinů. Jedná se jak o historické postavy, tak i o současníky, kteří do panteonu vstoupí většinou svým „mučednictvím“. Za mučednictví se obvykle považuje uvěznění daného aktivisty, existují i oběti násilných trestných činů či dokonce vražd, kteří se těší nebývalé úctě a v hnutí je ctěna jejich památka.

Stoupenci extremismu, sekulárního náboženství, se většinou pasují do role apoštolů této víry, ale zároveň samy sebe chápou jako exkluzivní, elitní skupinu lidí, která nazřela „pravdu“ a přijala pravý světový názor, pochopila přirozenost člověka a jeho roli ve společnosti (resp. přirozenost společnosti, jíž je jedinec jen organickou součástí). Avšak i když je člověk jen součástí společnosti, je obdařen i nezlomnou vůlí, jíž může změnit sebe i společenský celek a dát tak život „novému člověku“ a „nové společnosti“.

Tento kvazi religiózní model postavený na nezpochybnitelné víře zakládá odolnost přesvědčení a oddanost aktivistů vůči hnutí. Vedle toho je však také jednou z podmínek, jež je nezbytná pro případné oslovení mas. Již v Le Bonově *Psychologii davu* (Le Bon, 1994) je právě mýtus základem manipulace s masou lidí (O'Sullivan, 2002, s 117 – 128). Význam a užívání mýtu a slepé víry pro manipulaci davů teoreticky rozpracovali i takoví představitelé aktivistického politického stylu jako byli Georges Sorel (Sorel, 1999), Vladimír Iljič Lenin (Lenin, 1961) či právě Adolf Hitler (Hitler, 2009).

Společenské podmínky pro vznik a růst extremismu

Pro porozumění extremismu je důležité odhalit také příčiny a podmínky, z nichž vyrůstá a které umožňují jeho vznik a rozvoj a to jak na úrovni společenské, tak i na úrovni jednotlivce.

Jak již bylo řečeno, extremismus je bytostně společenským fenoménem a rozvíjí se v přímé závislosti na společenském dění, reaguje na významné rysy i problémy společnosti a života v určitém zřízení. Existuje celá řada teorií³⁷ usilujících o vysvětlení samotné existence extremismu na základě jeho vztahu ke společnosti, v níž se vyskytuje. Tyto teorie samozřejmě nejsou s to vystihnout příčiny vzniku a vztah extremismu a společnosti zcela komplexně, avšak poukazují na významné souvislosti mezi extremismem a společenským děním.

Zejména „socializační teorie“ Wilhelma Heitmeyera (Mantino, 1999, s. 56) a „teorie masové společnosti“, kterou zformuloval William Kornhauser (Kornhauser, 1965) poukazují na významné společenské podmínky, za nichž mohou extremistické nálady ve společnosti vznikat a růst – na rizika individualizované společnosti, v níž člověk obtížně nalézá svou roli a na snadnou manipulovatelnost mas. Níže se budu těmto a jiným teoriím vzniku extremismu stručně věnovat a to v kontextu charakteristik středoevropských společností. Vybrané teorie příčin vzniku extremismu totiž odkazují k těm rysům společností střední Evropy, které narátoři v rozhovorech reflektovali.

Socializační teorie z části navazuje na koncepci rizikové společnosti Ulricha Becka (Beck, 2011). Podle této teorie extremismus vyrůstá z rizikových společností, které se vyznačují vysokou mírou individualismu, který oslabuje roli tradičních sociálních vazeb, které integrují jedince do společnosti a vymezují mu v ní jasné a srozumitelné místo a roli. V takové společnosti pak někteří jedinci zažívají pocity nejistoty, absence řádu a pravidel pro vlastní jednání. Mají pocit bezbřehosti, nejistoty, vykořenění, což snižuje i schopnost rozumět světu a vyznat se v něm. Někteří se tak dostávají do ztracenosti v „tekuté moderně“, jak ji charakterizuje Zygmunt Bauman (Bauman, 2002), zažívají pocity anomie. Dle socializační teorie je tedy vznik extremismu dán mimo jiné

³⁷ Tyto teorie se pokusila uspořádat a analyzovat Susane Mantino, která za nejvýznamnější považuje *teorii masové společnosti* formulovanou Williamem Kornhauserem, dále *teorii statusové inkonsistence*, jejímž autorem je Seymour Lipset, *teorii pravicového radikalismu* autorů Hanse-Dietera Klingemanna a Erwina Scheucha a nakonec *socializační teorii* Wilhelma Heitmeyera. Blíže v: MANTINO, SUSANE, *Ursachen von Rechtsextremismus. Ein heuristisches Erklärungskonzept*, Baden Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1999, s. 18 a s. 48 – 56.

tím, že jedinec ve velice individualizované společnosti nenachází své místo a roli, jeho socializace, začlenění do společenských struktur neprobíhá správně.

Teorie masové společnosti považuje za vhodné podhoubí pro vznik extremismu masovou společnost, v níž chybí nezávislé skupiny schopné prosazovat své zájmy (masová společnost je tak opakem společnosti občanské). To je kupříkladu dle Marca Howarda (Howard, 2002) typické pro společnosti střední Evropy, jejichž veřejnost je slabá, bez výrazných aktivit občanské společnosti (zde je nutno podotknout, že občanská společnost se za poslední 25 let ve střední Evropě výrazně rozvinula). V masové společnosti se rozevírá propast mezi elitami a masou, která je snadno manipulovatelná potenciálními vůdci s autoritářskými ambicemi. Taková společnost má dle Susane Mantino (Mantino, 1999, s. 48) sklon přijímat iracionální a extremistické interpretace světa a společenských i ekonomických krizí, které riziko posilování extremismu zvyšují.

Zejména z popisu socializační teorie je zřejmé, že vhodné podmínky pro vznik a posilování extremismu jsou v takových společnostech, které se vyznačují sníženou mírou jistoty, společenské koheze a sdílených tradic. Z tohoto úhlu pohledu jsou extremismem ohrožené společnosti střední Evropy, které na samotném konci 80. let minulého století prošly transformací od socialismu a nedemokratické vlády ke kapitalismu, demokracii a pluralismu. Mnohé tradice a sociální vazby byly již v obdobích vlády komunistických stran zpřetrhány a rychlá transformace,³⁸ změna v životních šancích i nově objevená svoboda odstranily velkou část zbývajících (byť mnohdy negativních) jistot a osvědčených životních scénářů. Z této perspektivy můžeme extremismus považovat za projev neschopnosti zorientovat se v rychle se měnící společenské realitě a individuálně, odpovědně v ní nalézt své místo.

Období socialismu také vytvořilo vhodný základ masové společnosti, kterou podpořila možnost konzumního způsobu života po pádu socialismu a otevření hranic. Teorie masové společnosti však vysvětluje lépe získání vlivu a podpory extremistických uskupení v široké společnosti, než samotný vznik těchto uskupení a působení silně

³⁸ Rychle probíhající společenské ale i ekonomické změny považuje za příčinu vzniku extremismu i „teorie pravicového radikalismu“ Erwina Scheucha a Hanse-Dieters Klingemana. Dle této teorie je (velice zjednodušeně řečeno) extremismus jednou z mnohých odpovědí na změny a vývoj struktury moderních společností. Společenské změny vyvolávají rozpory uvnitř společnosti, ale i uvnitř jednotlivce a umožňují různé reakce na probíhající změny, tedy mimo jiné i příklon k extremismu. Více v MANTINO, SUSANE, *Ursachen von Rechtsextremismus. Ein heuristisches Erklärungskonzept*, Baden Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1999, s. 52.

indoktrinovaných aktivistů. Teorie masové společnosti tak vysvětluje například poměrně vysokou podporu Sdružení pro republiku – Republikánské strany Československa (dále jen SPR-RSČ) mezi roky 1992 až 1996. Nepostačuje však k objasnění rekrutování a působení aktivistů např. Svobodného odporu, kteří proti masové společnosti a konzumu brojí a nepocházejí z konformní masy.

Středoevropské země si díky více než čtyřicetileté zkušenosti se socialismem a s vládou jedné strany nesou odkaz v podobě slabé veřejnosti a umenšených tradičních sociálních vazeb a skupinových identit, které by zakládaly jistotu o vlastní roli ve společnosti a vnitroskupinovou loajalitu. Toto negativní dědictví má stále významný dopad na společnosti střední Evropy i po více než 25 letech od pádu socialistických režimů. Na druhé straně se však středoevropské společnosti proměnily a ve svém vývoji přiblížily zemím západní Evropy.

K výše uvedeným podmínkám vzniku a rozvoje extremismu se tak přidávají i ty, které jsou typické pro země západní Evropy. Tyto předpoklady pro úspěch extremismu popisuje mimo jiné Piero Ignazi (Ignazi, 1996), který extremismus připisuje změnám v postindustriálních společnostech, kde mizí rozpory mezi společenskými třídami a zanikají skupinové identity. Extremismus dle Ignaziho reaguje na krizi identity a atomizaci společnosti tím, že nabízí vnějšího nepřítele (cizince, minority), proti němuž se lze spojit na půdorysu národní identity. Ignazi považuje za typické pro společnosti západní Evropy, a lze to říci i střední Evropě, že tradiční sociální vazby jsou oslabené. I na to extremismus se svým důrazem na pořádek, hierarchii a tradici reaguje a nabízí zdánlivé řešení. Též nárůst kriminality, častější výskyt násilí v médiích, přítomnost pornografie, rizika drogových závislostí aj. v některých lidech vyvolávají potřebu autoritativního vedení garantujícího právo, pořádek a bezpečí.

Jakákoli krize ve společnosti, ať již ekonomická, hospodářská, politická či morální pak zvyšuje nejistotu společnosti a pocit ohrožení, tudíž i mobilizační potenciál a riziko prosazení se extremistických uskupení. Oliver Trede mimo jiné uvádí, že zvýšit zájem veřejnosti o extremistické strany, jejich ideologie a nabízená řešení mohou různé společenské výkyvy (Trede, 2002), například: společenské problémy, jako je hospodářská nejistota, nezaměstnanost, sociální nerovnost a nejistota, kriminalita, dále znechucení politikou, mezinárodní vývoj přinášející posilování moci např. institucí EU, hrozby terorismu, migrační vlny, dále ale také nadbytek informací ve společnosti, znemožňující orientaci, rozpad tradic a společenská pnutí. Lze říci, že většina těchto

výkyvů je v dnešních nejen středoevropských společnostech přítomna a je úměrná posilování extremistických subjektů ve střední Evropě.³⁹

Výše popsané podmínky vzniku a nárůstu extremismu ve společnosti poukazují i na to, které jedince extremistické ideologie osloví a proč jiní nad nimi vyjádří spíše nepochopení či zhnusení. Extremistické ideologie, stejně jako fungování těchto uskupení odpovídají na potřeby některých lidí, naplňují jejich touhy a dokáží z nich sejmout břímě, s nímž si tito lidé mnohdy nevědí rady. Obecně lze říci, že extremistické ideologie osloví ty, kteří inklinují ke kolektivismu, brání se vlastní odpovědnosti a hůře se orientují a uplatňují ve společnosti bez tradičních vazeb a jasně, nejlépe z vnějšku nalinkovaných životních scénářů, rolí a identit.

Podpora extremistických uskupení jejich řadovým sympatizantům a podporovatelům umožňuje delegovat odpovědnost i vlastní vinu. Ať již tím způsobem, že za společenské problémy a mnohdy i problémy osobní je obviněna nějaká jiná skupina („ti nahoře rozkradli stát“, „imigranti nám berou práci“, „Romové parazitují na sociálním systému a na ostatní nezbývá“), nebo tak, že problémy slíbí vyřešit charismatický vůdce, díky čemuž se již jedinec nemusí příliš snažit. Čelní představitelé naopak ve vůdcovském postavení saturují svou potřebu významnosti, mesiášství, jedinečnosti a sami sebe chápou jako vyvolené jedince a zároveň jako součást celku a ideologie, která jednotlivce zcela přesahuje a v posledku jej činí součástí čehosi nekonečného a nesmrtelného. I pro čelné představitelé extremistických uskupení platí, že mají silnou touhu po bezpečí, pořádku, jednotné homogenní společnosti. Děsí je pluralita a fakt, že i různé životní cesty mohou vést k blahu a být dobré. Obdivují tradici, jasný prostý (a idealizovaný) život tradičních společností. Děsí je také svoboda druhých lidí, nevyzpytatelnost soužití v otevřené pluralitní společnosti, nevěří druhým lidem. Vlastní svobodu rádi delegují – ať již na vůdce či extremistická hnutí v případě řadových členů, nebo na vyšší cíl a nadosobní ideál, jemuž vůdci těchto hnutí zasvěcují vlastní život a který je pro ně nejvýznamnější hodnotou.

³⁹ V případě České republiky lze konstatovat, že poměrně velký výskyt jiných protestních politických stran a uskupení snižuje podporu extremistických uskupení běžně zařazovaných mezi krajní pravici. Avšak sledujeme-li dlouholetý trend, pak je nutné uznat, že podpora DSSS zejména od roku 2008 a tedy nástupu hospodářské krize sice pomalu, ale kontinuálně roste.

Vztah extremismu k současné společnosti

Je zřejmé, že program extremistických uskupení, primárně postavený na vymezení proti stávajícímu systému, stavu společnosti i proti konkrétním fenoménům, vyrůstá z negativního postoje k současné společnosti, jejímu zřízení i stavu světa jako takového. Samozřejmě, že vždy je třeba posuzovat společnost, systém (ano, i demokracii) kritickým pohledem, jelikož jen tak je možná její kultivace a vývoj, avšak kritický pohled zdaleka není totožný s pouhou negací a odmítáním.

Při rozhovorech, jež jsem vedla s narátory v rámci tohoto i předchozího výzkumu jsem se mnohdy nemohla zbavit dojmu, jako bychom pocházeli z jiných světů. Realita je v popisu ze strany aktivistů zcela odlišná od reality, v níž žijí já a troufám si říci, že i většina lidí. Tento fakt je velice významný a je třeba na něj upozorňovat a držet jej na zřeteli, než by někdo byl ochoten přitakat některému z programových bodů ultrapravice (např. omezení vlivu zahraničního kapitálu na domácí ekonomiku, zavedení všeobecného referenda pro všechny zákony, posílení kontroly výplaty sociálních dávek a omezení finanční podpory „nepřízpůsobivým“ a jiným tématům, jimiž krajně pravicová a extremistická uskupení cílí na širší veřejnost). Je totiž důležité pochopit, z čeho tyto návrhy objevující se v programech vyrůstají, že jsou založeny na zcela odlišném vidění světa. V pohledu aktivistů z řad extremistické scény je svět kolbištěm, na němž se svádí boj mezi dobrem a zlem, místem, kde se odehrává zásadní válka procházející celými dějinami. Tento střet má tu charakter kvazi metafyzický, tu kvazi religionistický, tu čistě rasový. Vystupují v něm síly a mocnosti, které z pozadí ovlivňují chod světa a prosazují své zájmy na úkor „nás“ (národa, západní civilizace, bílé rasy, ale i prostých poctivých lidí apod.). Svět ve vidění aktivistů je protkán spiknutími, skrytými zájmy a mocenskými hrami. Tento charakter světa je spatřován v celých dějinách a i současnost je jen jednou z mnoha bitev, v nichž jedinec musí bojovat, aby jako kolečko v soukolí dějin přispěl k dějinnému cíli. Omezení vlivu zahraničního kapitálu zde není ochranou domácí ekonomiky, ale omezením vlivu vnějších konspiračních sil (většinou spojovaných se židovským spiknutím), které skrze ekonomiku chtějí zotročit svět a odstranit jiné civilizace a jejich hodnoty. Všeobecné referendum je vedle populistického příslibu a vějičky i prostředkem, jak omezit roli vyjednávání a demokratické diskuse, jak zamezit zohledňování např. zahraničních zájmů, jež jsou opět spojeny s jinými mocnostmi. Stejně tak i restrikce vůči „nepřízpůsobivým“ jsou vlastně krokem proti „příživníkům“, kteří napomáhají

odvěkému nepříteli tím, že zatěžují společnost, případně se jedná o čistě rasový boj vedený „v zájmu vlastní krve“. Samozřejmě, že se pozadí jednotlivých politických programů a manifestů liší, někde je více pragmatické, někde odpovídá doslovně výše uvedenému popisu. Avšak vždy za konkrétními body formulovanými jako politický program a návrhy řešení stojí více či méně odlišné vidění světa.

Podstatné také je, že od tohoto pohledu na svět se odvíjí pohled na roli a úlohu jednotlivce. Jedinec není pro aktivisty cílem o sobě, jedinec je jen součástí společnosti, malým dílkem, který je podřízen vyššímu, vznešenému zájmu, pro nějž se musí obětovat, jemuž musí věnovat své síly a čas a pro nějž by měl v případě potřeby i zemřít:

„Jako společnost prostě je to, co dává nějakou váhu všemu, dává směr, dává morálku, prostě jedinec si sám nevytvoří ty mantinely a tu cestu... (Člověk osobní oběti, dopl. aut.) svým způsobem dát musí. Protože jinak, jinak skončí beztak špatně.“

(Solitér)

Motiv toho, že jedinec není ničím, a vším je společnost a její další život a pokračování, zazníval ve všech zrealizovaných rozhovorech, jasně formulován byl například v tomto výroku:

„Vlastně člověk sám o sobě není vůbec nic, je naprostá nula. Až ta lidská společnost činí člověka člověkem.“

(Solitér)

Představa sebe sama jako malého článku, „údu“ organické společnosti a velkých dějin však nezakládá v tomto případě pokoru. Naopak vlastní role je ztotožňována s tím, že člověk je sice pěšákem, ale ve velké bitvě, která rozhoduje o osudu světa. Umenšování vlastního významu se tak prolíná s pocitem mesiášství a vyvolenosti, výjimečnosti, jež náleží tomu, kdo nahlédl pravdu. Ilustrovat to může i následující citace:

„Tak každé se nenarodí jako mučedník, že jo. Prostě 99% lidí myslí jenom na sebe a pak je vlastně jedno procento těch mučedníků a těch vůdců a mesiášů, kteří dokážou z toho ty lidi vytrhnout a trochu jim otevřít oči. Vždyť i bibličtí učedníci nevěřili spoustě věcí a neměli tu víru, tak to prostě je, no. Jsou svatý, jsou uctívání, ale sami to prostě byli ty nejubožejší lidi. A tak to prostě chodí.“

(Solitér)

Aktivita v hnutí je spojena s životním posláním a pocitem, že právě pro toto se člověk narodil, že je to jeho úkol a vlastně ani nemůže konat jinak:

„Vždycky jsem rád ukazoval na to, co je dobrý a co špatný a proto se tak cítím šťastný. Nevím prostě proč, ale je to tak. Je to asi nějakým způsobem ve mně, no (...) Jako nevím, jestli se ptali sami sebe ostatní revolucionáři, proč to dělají, většinou asi prostě museli... Každý prostě hledá určitéj smysl svýho života a já ho vidím v tom pomáhat ostatním lidem pochopit, že to, co dělají a v čem žijou, že není to nejlepší.“

(Solitér)

3.1.3 Extremismus levicový a pravicový

Dosud jsem vyložila hlavní rysy extremismu, které jej odlišují od ostatních politických a ideologických směrů a hnutí a které spočívají zejména v charakteristikách organizace extremistických uskupení, ve způsobu formulování jejich programu a způsobu jeho prosazování. Tyto charakteristiky jsou v socio-psychologickém úhlu pohledu významnější než obsah ideologií jednotlivých extremistických proudů. Nicméně ideologie, které zařazujeme pod hlavičku „extremistické“ jsou přirozeně propojeny s výše uvedenými charakteristikami a jsou odpovědí na potřeby těch jedinců, kteří k extremismu inklinují. Tyto ideologie nabízejí pravidla a pevně dané hodnoty, jež odvozují z vize dějinného úkolu lidstva, případně i z tradice, historie. Nabízí tak jistotu a pevně určené místo v moderním světě, který se může pro některé lidi zdát nepřehledný, frustrující a zmatený díky vysoké míře svobody a plurality hodnot i životních stylů a díky tomu, že reformuluje mnohé tradiční role a schémata.

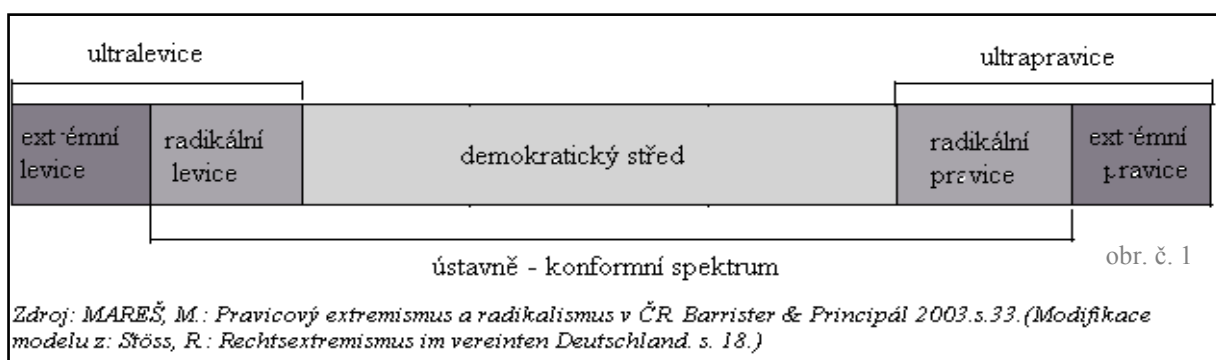
Když se hovoří o extremismu, má většina lidí na mysli extremismus tzv. pravicový. Vedle něj však existuje i extremismus levicový.⁴⁰ V následující kapitole podávám

⁴⁰ Mezi politology se vedou spory, zda je vůbec možné hovořit o extremismu levicovém, což poukazuje na to, že stejně jako u termínu „extremismus“, je i užívání pojmů „pravicový“ a „levicový“ extremismus problematické, respektive že je někteří autoři je užívají jen s výhradami. Kupříkladu Helga Grebing upozorňuje, že zatímco pravicový extremismus je antidemokratický, levicový extremismus je antikapitalistický (BACKES, UWE, *Political Extremes. A conceptual history from antiquity to the present*, Rotledge, Oxon 2010, s. 170) a lze se tak přít, zda právě kapitalismus je oním základním principem demokratického pluralitního zřízení a zda tak lze „levicový extremismus“ vůbec za extremismus považovat. Oproti tomu například Wolfgang Wippermann konstatuje, že střešní pojem „extremismus“ zahrnující jak extremismus levicový tak i pravicový je sice jen teoretickým konstruktem, avšak levicový i pravicový extremismus mají společné to, že popírají demokracii (WIPPERMANN, WOLFGANG, *Extreme Radikale*, in: *Jugle World*, Berlin, no. 10/2009, 2009), nebo alespoň liberální demokracii a pluralismus hodnot. Domnívám se, že pojem levicového extremismu je stejně relevantní jako pojem pravicového extremismu, neboť tento stejně jako pravicový je prostoupen ideou nejen silného státu, ale omezeného prostoru individuace a heterogenosti společnosti (s výjimkou anarchismu ovšem) a také se vymezuje vůči tomu, co jsme si zvykli nazývat základními lidskými právy, mezi něž patří i právo na soukromé vlastnictví. Navíc zpochybňování existence levicového extremismu či zamlčování jeho existence ještě umocněné demonizací extremismu pravicového zvyšuje potenciální rizika, že hodnoty a cíle levicového extremismu se stanou běžnou součástí společenské diskuse, aniž by kdokoli zohledňoval rizika, která z nich plynou.

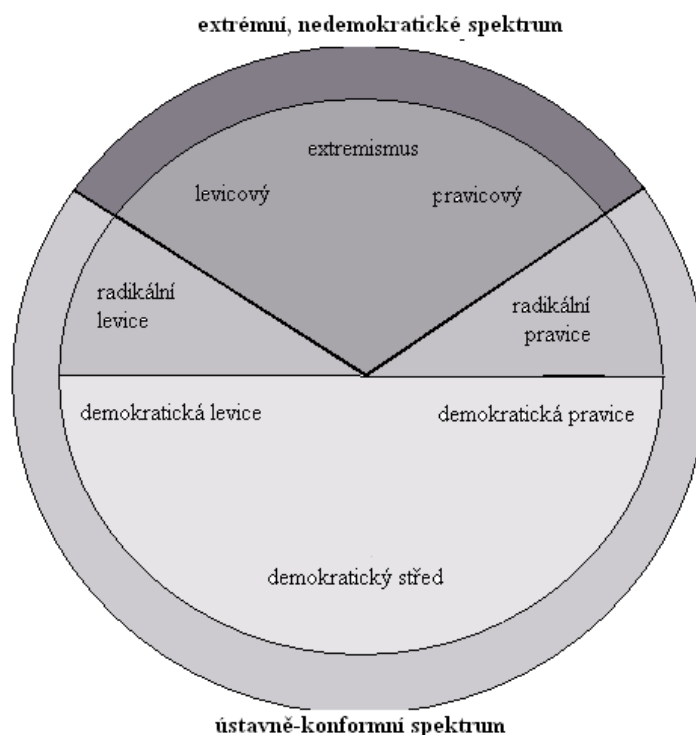
výklad, jaké rozdíly jsou mezi levicovým a tzv. pravicovým extremismem. To zároveň umožní blíže specifikovat obsah ideologií tzv. pravicového extremismu.

Dělení na levicový a pravicový extremismus vyvolává dojem, že se jedná o dva odlišné tábory ležící na opačném konci spektra, které nemají navzájem nic společného. Toto tvrzení, jak bude ukázáno níže, však neplatí absolutně, a to nejen z našeho socio-psychologického pohledu, ale ani z pohledu reflektujícího obsah ideologií a hlavních programových bodů.

S distinkcí mezi levicovým a pravicovým extremismem a s jejich umístěním na pravolevém politickém spektru se pojí značné potíže. Klasické lineární pravolevé politické spektrum (viz obr. č. 1 (převzato z Mareš, 2003, s. 3), které dostatečně vystihuje distinkce mezi umírněnými, ústavně konformními stranami a politickými subjekty, v případě extremistického spektra selhává.

Toto selhání se projevuje zejména ve dvou oblastech. Na straně jedné je způsobeno tím, že v jeho pravé (stále demokraticky konformní) části se o místo dělí poměrně odlišné ideologie – neoliberalismus a konzervatismus. Navíc není možné prohlásit, že kupříkladu nacismus či fašismus je lineárním pokračováním a dovedením do krajností obou těchto ideologií. Extremistické ideologie tedy kontinuálně nenavazují na ústavně konformní pravicovou část politického spektra. Další obtíží je to, že tzv. pravicově extremistické ideologie mají v mnoha oblastech

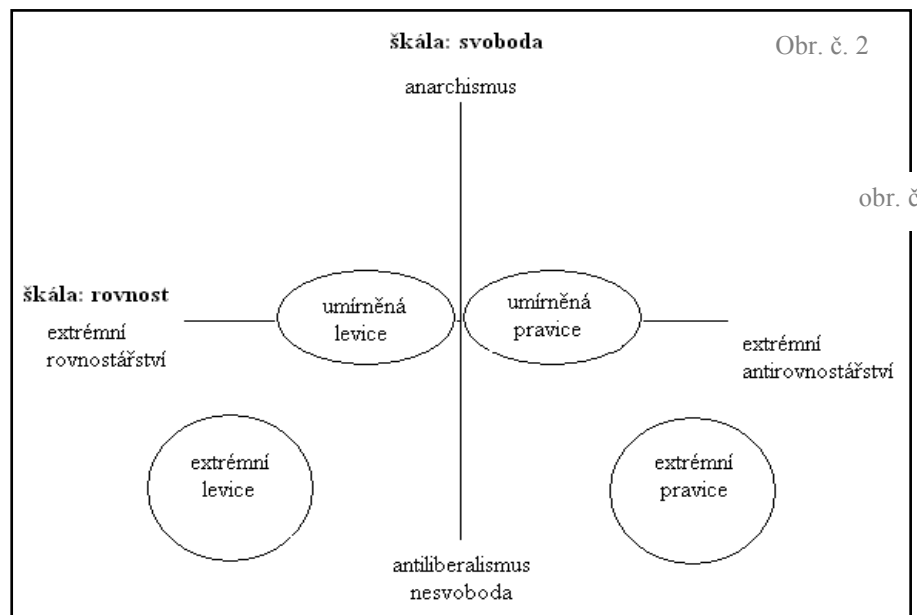
styčné body s ideologiemi levicovými, zejména s těmi krajními a extremistickými. Jisté potíže pak můžeme nalézt i na levém okraji klasického lineárního modelu politického spektra. Jedním z nejvýznamnějších problémů na tomto konci spektra je to, že se o stejné místo na přímce dělí komunismus a anarchismus, které jsou kupříkladu v pohledu na roli státu zcela antagonistické.

Reakcí na některé z těchto problémů jsou modely politického spektra, které mají tvar podkovy či kruhu (viz obr. 2). Tyto modely relativně úspěšně řeší problém lineární modelu spektra se zobrazením jisté ideové blízkosti levicového (neanarchistické) a tzv. pravicového extremismu (tj. silný stát, sociální jistoty, aj., viz níže). Avšak stále nedokáží odlišit různorodé a mnohdy protichůdné ideové proudy v rámci levicové i tzv. pravicové extremistické scény.

Dále existují i vícedimenzionální modely politického spektra, které politická uskupení kategorizují dle jejich vztahu ke konkrétním hodnotám. Příkladem je dvoudimenzionální model politického spektra užívaný Norbertem Bobbiem, který jako hlavní kritéria pro svůj model užívá pojmy rovnost a svoboda (viz obr. č. 3 (převzato z Backes, 2010, s. 172)). Dle Bobbia lze levicový extremismus (s výjimkou anarchismu) charakterizovat jako extrémně rovnostářský a antiliberalní a pravicový extremismus jako antirvnostářský a antiliberalní (Bobbio, 1994). Tento model vhodně ukazuje

vzájemný vztah extremismu levicového a pravicového z hlediska jejich vztahu k hodnotám svobody a rovnosti, je z něj patrné i to, že mezi nimi existuje jistá spřízněnost (antiliberalismus).

Blížkost a spřízněnost

Obr. č. 2

obr. č. 3

pravického a levicového extremismu spočívá v tom, že oba „extremismy“ se zaměřují na podobnou, ne-li stejnou cílovou skupinu potenciálních podporovatelů a nabízejí odpověď na stejné výzvy naší společnosti, přičemž i konkrétní obsahy těchto odpovědí jsou si v některých aspektech blízké.

Levicový (opět s výjimkou anarchismu) i tzv. pravicový extremismus mají společné tři hlavní programové body: důraz na silný stát a roli autority; důraz na kolektivismus, silné vyzvednutí významu a zájmů celé společnosti nad zájmy a smysl jednotlivce; antiliberalismus. Vyžadují, aby člověk odevzdal kus své vlastní svobody a individuality výměnou za to, že mu bude poskytnuto bezpečí, jistota a že bude moci delegovat odpovědnost za vlastní život na někoho jiného. Levicový i pravicový extremismus je odpovědí na pocit ohrožení, nejistoty, bezradnosti a dezorientace. Oběma také z hlediska jejich mobilizačního potenciálu nahrává horší ekonomická situace, nezaměstnanost, nižší míra protekcionismu ze strany státu aj., neboť všechny tyto trendy prohlubují pocity nejistoty, bezradnosti a zvyšují potřebu delegovat odpovědnost i neúspěch na jiné. To, zda se frustrace lidí a jejich nejistota zformuje do extremismu levicového či pravicového je pak spíše věcí místních tradic, interpretace historie, mediálního i společenského diskursu. Svou roli sehrává i náhoda, zejména u mladých lidí rozhoduje mnohdy to, trochu nadsazeně řečeno, zda ve stavu otrávenosti a zklamanosti světem potkají dříve staršího a imponujícího stalinistu nebo neonacistu.

Tzv. pravicový extremismus

Jak již bylo zmíněno, existují některé ideje, jež má tzv. pravicový extremismus společné s tím levicovým. Porozumění těmto „levicovým“ obsahům v ideologiích extremistických pravicových uskupení považují za klíčové, neboť v současné době, již dominuje recese ekonomiky, vyšší míra nezaměstnanosti a pocitem ohrožení zejména v částech společnosti s nižším sociokulturním statutem, se právě tyto body dostávají do popředí v rétorice extremistických uskupení a zvyšují jejich mobilizační potenciál.

Aby bylo možné se těmto aspektům pravicového extremismu věnovat skutečně podrobně, je třeba odlišit vybrané ideje stojící v základu levicového a pravicového myšlení obecně. Hovoříme-li o levici a pravici v rámci demokratických ideologií, můžeme identifikovat několik klíčových a esenciálních témat, jež jsou jim vlastní. Tato témata pracovně rozdělím na ta, jež se týkají ekonomiky, role trhu a státu a pak ta, která ztělesňují určitý pohled na lidskou společnost.

Díky pohledu na ekonomiku můžeme pochopit souvislosti a podobnosti mezi levicovým a tzv. pravicovým extremismem. Demokratická levice prosazuje možnost větších zásahů ze strany státu do ekonomiky a zakládá si na redistribuci bohatství směrem k nižším, chudším vrstvám, což úzce souvisí s levicovým pohledem na společnost, který

je založen na principu rovnosti. To, do jaké míry je redistribuce prostředků požadována, určuje rozdíl mezi demokratickou levicí a levicovým extremismem, který požaduje takřka absolutní rovnost materiálního zajištění a rozložení bohatství mezi lidmi. Avšak i pravicově extremistická uskupení a jejich ideologie prosazují silný stát (nejen) na poli ekonomiky a volají po spravedlivé redistribuci prostředků k podpoře nižších pracujících vrstev. V případě tzv. pravicových extremistických uskupení však tento ideový bod nevychází z představy univerzální rovnosti jako takové.

Vztah demokratické, resp. neoliberální pravice k ekonomickým otázkám je však založen zejména na principu *laissez-faire*, tedy minimálním zasahování státu do ekonomiky, na víře v samoočistné mechanismy trhu, které mnohdy i z negativních fenoménů a neřestí dokáží generovat zisk a obecný prospěch pro společnost jako celek (Mandeville, 1970). Myšlenky *laissez-faire* a malého státu však v programech a ideologiích tzv. pravicového extremismu nenajdeme. Neoliberální pravice (i ve svých vyhrocených, nikoli však extremistických podobách, např. americká *Tea Party*) je postavená na individualismu, zatímco pravicový extremismus (fašismus, neonacismus, strasserismus aj.) je silně kolektivistický (stejně jako levicový extremismus). Od kolektivistického založení tzv. pravicového extremismu se pak odvíjí i jeho pohled na společnost a na hodnoty jako je svoboda, rovnost, aj.

Pravicový extremismus nejen že vyzdvihuje ideály národa či rasy – tedy kolektivu, ale také povyšuje zájmy celku společnosti (národní či rasové) nad zájmy jednotlivce a vůči individualismu se striktně vymezuje a považuje jej za kořen mnoha zel. Toto lze vyčíst nejen z programů a textů publikovaných extremistickými uskupeními, ale téma podřízenosti jedince celku společnosti také bylo ústředním bodem rozhovorů vedených v rámci tohoto výzkumu. Právě k myšlence podřízení jednotlivce zájmům celku se jako k hlavnímu životnímu principu narátoři vraceli, akcentovali jej a odvozovali z něj i vlastní hodnotu a poslání.

Idea rovnosti⁴¹ je obvykle připisována levici, zatímco pravici bývá přisuzováno akceptování (nikoli záměrné prosazování) nerovnosti. Liberalismus nerovnost akceptuje jako projev zvláštní individuality jedince, nerovnost ve smyslu hierarchického uspořádání společnosti je pak vlastní konzervatismu. Proto existují na pravici spory o

⁴¹ Idea rovnosti má mnoho poloh od rovnosti před zákonem a rovností příležitostí až po rovnostářství jako takové a může se týkat mnoha aspektů lidského života a být vázána na různé teorie společnosti. Více v SWIFT, ADAM, *Politická filozofie. Základní otázky moderní politologie*, Portál, Praha 2005.

pluralismus životních stylů a hodnot, které liberalismus založený na individualismu akceptuje a někdy i oceňuje, konzervatismus se naproti tomu v mnoha případech vůči nim vymezuje. A kde v této rovnici nalezneme tzv. pravicový extremismus? Pravicový extremismus je kolektivistický a netolerantní k jinakosti, pluralitu a odlišnost nejen že odmítá, ale dokonce proti ní brojí a vystupuje, mnohdy násilně. Vyžaduje homogenní společnost, založenou na pospolitosti lidí nejen stejné rasy, ale i stejných hodnot, tradic a životních stylů. V takovéto homogenní společnosti si pak lidé, kteří do ní patří (je snadné i jen rétoricky vyloučit ze společnosti „ty odlišné“) zaslouží vzájemnou rovnost, která má být v očích kolektivistů garantována a nařízena státem.⁴²

Netolerance a vyloučení „těch odlišných“ je základním atributem tzv. pravicových extremistických ideologií, který se většině lidí při zmínce o tzv. pravicovém extremismu vybaví. Je to nejvýraznější rys extrémní pravice, který při hlubším pohledu odkazuje k tomu, co je pro pravicový extremismus zcela klíčové: k touze po homogenní společnosti, kolektivismu a odmítání individuality a odlišností. To je živnou půdou rasismu a xenofobie, přičemž samotný termín „xenofobie“ („*xenos*“ znamená „cizí“) odkazuje k dalšímu významnému aspektu extremistických uskupení. Xenofobie jako strach z cizího vede k touze omezit svobodu „jiných“ a vyloučit je ze společnosti sobě rovných svobodných občanů.

3.1.4 Shrnutí: charakteristika extremismu

Pojem extremismus je v politologických i právních kruzích považovaný za sporný a jeho užívání má své kritiky. V této práci bude však pojem extremismus užíván. Neexistuje totiž jiný vhodný termín, který by vystihl krajnost a vyhocenost daných uskupení nejen v jejich ideologiích, ale i sociálních aspektech (ve formě organizace, stylu politického boje atp.). Členění jednotlivých extremistických skupin dle jejich ideologického zaměření (neonacismus, neofašismus, strasserismus atd.) rovněž považují za nevhodné, jelikož opět odkazuje pouze k ideologii, navíc by mohlo být mnoha příslušníky těchto uskupení zpochybněno, jelikož se k daným ideologiím nehlásí a navíc se mnohdy v rámci jednotlivých uskupení různé ideologie prolínají, mixují a mutují do nových forem.

Extremismus není tedy v rámci této práce užíván jako politologický pojem, jelikož významnější než politologické charakteristiky a definice jsou pro jeho pochopení jeho

⁴² Silný stát zajišťující rovnost a homogenitu společnosti nalezneme jak u fašismu, tak i komunismu, tedy v extremistických ideologiích pravicových i levicových.

sociologické, antropologické a psychologické aspekty, které však nelze zcela oddělit od programového a ideového obsahu.

Extremismus se vyznačuje negativním programem, vymezováním se vůči kolektivnímu nepříteli. Extremismus je kolektivistický, vyzdvihující celek společnosti (příp. její vyvolené segmenty) nad zájmy jednotlivce, umožňuje delegaci viny a zejména odpovědnosti na ostatní výměnou za část svobody, což je jeho stoupenci kvitováno s povděkem (svoboda s sebou samozřejmě nese i odpovědnost, která je pro mnohé obtěžující břímě). Extremistické ideologie (nikoli však nutně jejich stoupenci) „směňují“ svobodu za jistoty, řád, pořádek, sílu.

Extremismus bývá skeptický vůči vývoji společnosti a budoucnosti, typický je pro něj kulturní pesimismus (Falter, Schumann, 1988). Tato charakteristika platí jak o ideovém obsahu jednotlivých extremistických myšlenkových proudů, tak i o stoupencích extremismu jako jednotlivcích.

Extremismus primárně hledá podporovatele ve skupinách lidí s nižším sociálním, ekonomickým, kulturním a vzdělanostním statutem, avšak mezi elitami extremistických uskupení nalezneme i lidi vzdělané, reprezentanty střední třídy.

Politický boj a aktivita extremistických hnutí má akční charakter, používá prostředky jako je demonstrace síly, zastrašování, někdy se uchyluje i k násilí. Extremistická uskupení jsou uzavřená, pracují s konspiračními teoriemi a usilují o to, aby jejich členové měli pocit výlučnosti, výjimečnosti, aby měli vědomí statusu nositelů poznání a pravdy. Svět, politiku, ekonomiku interpretuje jako místo střetu dobra a zla, „nás“ a „jich“ (našich nepřátel). Vymezuje se proti pluralismu a demokracii, v nichž shledává kořeny morálního úpadku společnosti. Oproti pluralismu požaduje a svým stoupencům nabízí vládu autority, pořádku a bezpečí, striktně daná pravidla a hodnoty.

V této práci tedy budu užívat pojem „extremismus“ ve smyslu jeho socio-psychologického vymezení, záměrně však neužívám hodnotící termín „extremista“ pro označení konkrétních jedinců. Pokud hovořím o extremismu, míním vždy tzv. pravicový extremismus.

3.2 Extremismus ve střední Evropě

Extremismus ve střední Evropě se rozvíjí zejména po roce 1989,⁴³ kdy padly socialistické režimy a společnosti začaly procházet transformací k demokracii, pluralismu, kapitalismu. Společenská transformace, pád starých jistot a omezení, liberalizace trhu, proměny trhu práce a příliv kulturních a ideologických vlivů ze západu otevřely poměrně široké pole pro nárůst nejistoty a obav obyvatelstva. V průběhu devadesátých let pak velká očekávání a naděje spojené s pádem socialismu a nastolením demokracie vystřídalo zklamání. Vstupní očekávání byla mnohdy nereálná, transformace byla pro některé lidi, zejména ty, co přišli o zaměstnání, bolestivá a nová generace politiků ukázala, že i demokratičtí politici jsou jen lidmi se všemi slabostmi a negativy. Tohoto rozčarování ve všech zemích střední Evropy využili extremisté, někde více jinde méně úspěšně.

Střední Evropa představuje jakousi šedou zónu mezi západní Evropou a Východem, nemá dlouholetou a stabilní demokratickou tradici a tradici stálých a důvěryhodných institucí, jež by občané vnímali jako autoritu a garanci demokratického řádu. Důvěra a očekávání jsou zde spíše delegovány na jednotlivce, politické reprezentanty a představitele institucí, kteří však mohou selhat, což jen prohlubuje zklamání a nedůvěru nejen vůči těmto lidem, ale i vůči institucím jako takovým.

Transformace, zklamání a absence demokratické tradice a letitých institucí jsou zdroji nespokojenosti a nejistoty společnosti, resp. zejména těch společenských skupin, na něž jako potenciální podporovatele cílí extremisté. To může vést k přitakání antidemokratickým a antisystémovým idejím, podlehnutí kouzlu extremistických vůdců. A to i přes otevření hranic, nárůst svobody i bohatství, přes to, že minimálně do roku 2008 středoevropské země prosperovaly a rostly a kvalita života stoupala.

Po příchodu ekonomické, v Evropě spíše hospodářské krize v roce 2008, kdy ekonomický růst zemí střední Evropy klesal, rostla nezaměstnanost a dopady krize byly a jsou vleklé, narostly opět antisystémové tendence. Posílil odpor vůči evropské integraci, globalizaci a kapitalismu a narostl počet nespokojených občanů, jejichž důvěra v demokracii klesla. To vycítila extremistická uskupení jako svou šanci, začala

⁴³ Hovořím zde o moderním extremismu, který je spojen se subkulturním životem apod. Jisté zárodky extremistické scény, příp. subkultur jako skinheads existovaly ve střední Evropě již před rokem 1989, avšak nebyly příliš početné (s výjimkou bývalého východního Německa a Maďarska, kde se např. subkultura skinheads etabloval již dříve, viz níže).

se profesionalizovat, vyvíjet vyšší aktivitu a pomalu oslovovat potenciální podporovatele, jejichž počet oproti počátku třetího tisíciletí pomalu narůstá.

Níže představím podobu a charakter extremistických scén v jednotlivých zemích, které byly zahrnuty do výzkumu. Cílem není přesně popsat celou extremistickou scénu dané země, ani ji hluboce analyzovat či podat predikci potenciálu jednotlivých uskupení, ale nastínit podmínky, v nichž jednotliví aktivisté zapojení ve výzkumném šetření působí, poskytnout základní přehled a rámec pro analýzu extremismu jako takového (nikoli konkrétních stran a hnutí) ve střední Evropě.

Vždy stručně popíši charakteristiky extremismu v dané zemi a následně blíže představím ta uskupení, s jejichž představiteli byly vedeny výzkumné rozhovory. Dále popíši jak programatiku a deklarované cíle, tak i způsob organizace, prezentace a specifické rysy daného uskupení v kontextu vývoje extremistické scény v dané zemi. Na závěr stručně charakterizuji postoj veřejnosti daného státu k extremistickým uskupením a k myšlenkám, jejichž nositeli tato uskupení jsou.

V textu vycházím zejména z odborné literatury věnující se extremistickým uskupením ve střední Evropě, dále z pramenných zdrojů (programů, článků, stanov apod.) jednotlivých uskupení a částečně také z analýzy rozhovorů realizovaných v rámci výzkumu pro tuto disertační práci. Některá tvrzení ilustruji pomocí citací narátorů zapojených do výzkumu.⁴⁴

3.2.1 Extremismus v bývalé Německé demokratické republice

Extremistická scéna v Německu je velice rozsáhlá a i ve své moderní podobě má velice dlouhou tradici, nejdelší ze všech střeoevropských zemí. Moderní extremistické subjekty se zde objevují již od 70. let 20. století (VeJVodová, 2008, s. 3). Je to právě Německo, které určuje trendy a je průkopníkem nových způsobů politického boje, image i způsobů organizace a sebe prezentace extremistických uskupení. Většina zdejších trendů je následně přebírána v ostatních zemích nejen střední Evropy. Snad nejrychleji v přebírání nových trendů z Německa reaguje extremistická scéna v České republice, která má k té německé blízko nejen geograficky, ale i ideově a také na úrovni vzájemných osobních kontaktů a spolupráce mezi aktivisty obou zemí.

⁴⁴ Tyto výroky jsou uvedeny kurzívou a v závorce je uveden jejich autor. Pro označení narátorů používám smyšlené přezdívky, které vystihují jejich charakter, hodnoty či sebe prezentaci. Blíže informace o jednotlivých narátorech uvádím v jejich příloze 1. *Socio-biografické profily narátorů* a podrobněji v dalších pasážích této práce.

Podoba extremistické scény v Německu je ovlivněna faktem, že Německo bylo v době studené války rozděleno na dva státy s odlišnými politickými systémy,⁴⁵ z nichž jeden byl totalitní, státně socialistický a ve sféře vlivu Sovětského svazu. Extremismus ve východním a západním Německu se formoval ve zcela odlišných podmínkách. V bývalém západním Německu získal podobu pevně strukturovaných uskupení, později politických stran, ve východním rostl jako „podzemní“ hnutí, nepřiliš organizované a bez jednotné a konsistentní ideologické základny (Vejvodová, 2008, s. 2 – 3). Extremismus v bývalém východním Německu je také více agresivní, bojovný, otevřeně se hlásící k národnímu socialismu a odkazu NSDAP (McGowan, 2004, s. 203). Pro bývalé Východní Německo byla typická podzemní struktura extremistických subjektů, které se samozřejmě nemohly účastnit politické soutěže (jež prakticky neexistovala). Díky tomu nemusela tato uskupení využívat obratnou rétoriku, jinotaje a náznaky na hraně co nejradiálnějšiho vyjádření ale ještě před hranicí porušení ústavy, jako tomu bylo u jejich západních soupeřů.

Spojení obou německých států v roce 1990 vytvořilo živnou půdu pro rozvoj extremismu. Politická nestabilita, obavy z budoucnosti, otevírání se země, příchod lidí jiných národností, vyznání ras, nejistota a absence zkušenosti s demokratickými institucemi a kapitalismem byly přesně těmi faktory, které u jisté části společnosti vyvolaly sympatie vůči extremistickým subjektům. V roce 1993 se v Německu s extremismem ztotožňovalo více než 64 000 lidí (Vejvodová, 2008, s. 3). Po demokratizaci východního Německa opustily extremistické subjekty podzemí a v první polovině 90. let začaly být velice aktivní – od demonstrací, pochodů, až po násilné rasově motivované činy. Oběťmi se stávali cizinci, lidé jiné barvy pleti, ale i Židé.

Od roku 1992 začala proti extremismu postupovat i vláda a zakazovat oficiálně registrovaná hnutí. Avšak tyto kroky neměly významnější dopad, většina aktivistů působila dál (Vejvodová, 2008, s. 4).

Německá extremistická scéna je rozdělená podobně, jako byla před sjednocením Německa – extremistické subjekty na území bývalého východního Německa se vyznačují větší radikalitou a dokáží oslovit i větší množství potenciálních podporovatelů. V Německu existují oficiálně etablované politické strany (z nichž nejvýznamnější a v bývalém východním Německu poměrně úspěšná je

⁴⁵ Současná Spolková republika Německo byla mezi roky 1949 – 1990 rozdělena na dva státy. Německá spolková republika, tzv. Západní Německo měla demokratické politické zřízení, kdežto Německá demokratická republika, tzv. Východní Německo byla totalitní zemí se státně socialistickým zřízením a absolutní vládou komunistické strany.

Národnědemokratická strana Německa (dále jen NPD)), ale i neformální podzemní subjekty. Tento popis již neplatí pro geograficky oddělený východ a západ, ale platí pro celé Německo (více v Edathy, Sommer, 2009, s. 45 - 57).

Významnými tématy německého extremismu je samozřejmě antikapitalismus, antiliberalismus a antikomunismus, kritika evropské integrace, protekcionismus a šovinismus v mezinárodních i sociálních otázkách. Nejvýznamnějším bodem programatiky a ideologií je pak ochrana německého národa a s ním spojená xenofobie a rasismus. Oproti jiným zemím střední Evropy je nesnášenlivost namířena nikoli vůči Romům, ale vůči imigrantům. Zejména Turkům a jiným skupinám obyvatel muslimského vyznání, kterých je v Německu nepoměrně více, než v ostatních střeoevropských zemích - a to díky spojení se západním Německem i v jeho východní části.⁴⁶

Národnědemokratická strana Německa (Nationaldemokratische Partei Deutschlands)

Národnědemokratická strana Německa (Nationaldemokratische Partei Deutschlands, NPD) byla založena v roce 1964 jako nástupkyně Německé říšské strany (Deutsche Reichspartei).⁴⁷ NPD se od 60. let účastní politické soutěže ve volbách jako řádná politická strana. Významnějších volebních zisků dosáhla jen v některých zemích v roce 1966 a 1968. Dalších téměř 40 let nedosáhla na takové volební zisky, aby zasedla ve sněmech některé ze spolkových republik. Zlom nastal až v roce 2004, kdy získala 9,2% hlasů v Sasku, v roce 2006 získala 7,3% v Meklenbursku-Dolním Pomořansku a v roce 2009 obhájila s 5,6% hlasů své místo ve sněmu Saska. Úspěšná je tedy ve spolkových republikách bývalého východního Německa. V mnoha městech bývalého východního Německa má také NPD své zastupitele na úrovni obecní samosprávy.

NPD se snažila samu sebe od počátku profilovat a hlavně prezentovat jako tzv. třetí cestu oproti liberalismu a komunismu, vůči nimž se striktně vymezovala. Sama svůj program nazývá jako tzv. německý socialismus či národní socialismus (Pfahl-Traugher, 2009, s. 85), případně jako etnický kolektivismus (Pfahl-Traugher, 2009, s. 86).

⁴⁶ Nižší počet imigrantů v zemích střední Evropy oproti Evropě západní je dán tím, že do 90. let 20. století byly poměrně izolované a imigrace do nich nebyla snadná a ani lákavá. Po spojení obou německých států došlo k tomu, že do bývalého východního Německa přicházeli noví imigranti ze zemí, z nichž se tradičně do Německa emigrovalo či jezdilo za prací.

⁴⁷ Německá říšská strana vznikla v roce 1950 v bývalém západním Německu. Nejprve se distancovala od Hitlerova národního socialismu, avšak po příchodu nových členů z rozpůštěné Socialistické říšské strany se neonacistické ideologii výrazně přiblížila.

Základ její programatiky leží v současnosti, tak jako u většiny středoevropských extremistických politických stran, zejména v sociálních tématech, přičemž benefity jejich sociální politiky jsou určeny samozřejmě úzce etnocentricky, tedy pro „příslušníky národa“, etnické Němce.⁴⁸ Program NPD hovoří v tomto kontextu o „národní solidaritě“, kdy jednotlivec je podporován a zajišťován celkem společnosti a sám přispívá k blahu celku. Proti národní solidaritě však v pohledu NPD stojí síly jako je globalizace, kapitalismus a liberalismus (NPD, 2010, *Das Parteiprogramm*, s. 10 - 11). Sociální politika NPD vychází z vize organické společnosti a klade velký důraz na rodinu jako její základní jednotku, tedy i na podporu porodnosti, jejíž nízká úroveň je chápána jako jedno z ohrožení německého národa, výchovy apod. (NPD, 2010, *Das Parteiprogramm*). Sama NPD se také snaží na výchově a vzdělávání mládeže podílet a to prostřednictvím University národnědemokratické federace, která zajišťuje doučování, přednášky, letní tábory, sportovní dny apod.

NPD se samozřejmě staví i proti příchodu cizinců do Německa. Označuje je za ohrožení bezpečnosti a za původce kriminality a ve svém programu požaduje povinný návrat cizinců zpět do jejich zemí, stejně jako ochranu pracovních míst tak, aby byla pouze pro Němce (NPD, 2010, *Das Parteiprogramm*, s. 12 – 13). Pro povinný návrat cizinců argumentuje nejen tím, že je to dobré pro Německo, jeho bezpečnost, zaměstnanost Němců apod., ale i tím, že „*příslušníkům jiných národů, kteří zde pracují (v Německu), musí být dána příležitost na zachování jejich kulturní a národní identity. Proto musí být vráceni do svých zemí, aby jim byl tento cíl usnadněn.*“ (NPD, 2010, *Das Parteiprogramm*, s. 13)

Samozřejmostí je kritika vlády, institucí EU a postupující evropské integrace a vůči ní protichůdné šovinistické a protekcionistické programové body.

NPD se přímo a oficiálně nehlasí k Hitlerovu národnímu socialismu, avšak v žádném případě se od něj ani nedistancuje. Zejména mimo oficiální vyjádření je jistý respekt k Třetí říši a pochopení pro Hitlera i ty, co jej následovali, jasně patrný:

„...je třeba říct, ano, my jsme následovali Hitlera, nebo my jsme věřili, ale všichni lidé mluví, jako by nevěděli, že válka nebyla jenom diktát a přinesla jenom represálie pro Německo, jako by nezvýšila produkci! Mnoho lidí zapomíná, že předtím nebyly podmínky k životu, že mnoho lidí nemělo co jíst. Všichni tito lidé říkají, že Hitler, to bylo hnutí, hnutí - tomu, že můj lid

⁴⁸ Program NPD hovoří vždy o národu či o Němcích. NPD, *Das Parteiprogramm der Nationaldemokratische Partei des Deutschlands (NPD): Arbeit. Familie. Vaterland*. Bamberg, 2010.

povstal, probudil se, teď je můj lid za to trestán a nikdo neřekne, tak a teď je konec.“

(Rodačka)

Také vojáci bojující ve druhé světové válce jsou adorováni jako hrdinové, vzory bojovníků (právě vzhlížení se v archetypu bojovníka je časté na extremistické scéně a pro ni typické) a nositelé cti:

„A dokumenty o vojácích z jiných zemí ukazují, že němečtí vojáci byli vždy zdvořilí, korektní, byli...nebyli to žádní diktátoři, byli přátelští a nebyli jako že musíme ty lidi dobít, zabít... A tyto záznamy, mezinárodní záznamy, z Británie, z Ameriky, Z Ruska... ty v Německu pro Němce nejsou přístupné, že naši němečtí vojáci byli takoví, to nikdo neví. A to že padli, jako němečtí vojáci, to nikdo neocení.“

(Rodačka)

NPD také v roce 2009 podpořila a její členové se účastnili tradiční demonstrace u příležitosti výročí bombardování Drážďan.

Autonomní nacionalisté (Autonome Nationalisten)

V rámci proudu, který se vyznačuje neformální organizační strukturou, vznikl v 90. letech 20. století v Německu fenomén tzv. *Kameradschaften*, kamarádských spolků. Ty byly spojeny nejen oním kamarádstvím, ale i zapáleností a vysokou motivovaností bojovat za vlastní světonázor, jehož obsah byl založen na národním socialismu. Název *Kameradschaften*, resp. německé slovo *Kamerad* není spojeno jen s přátelstvím, jako je tomu v českém jazyce. Nese v sobě odkaz na německé vojáky bojující v 2. světové válce, příp. členy NSDAP, kteří se oslovovali právě „kamaráde“. Toto oslovení je tak v současnosti německou společností vnímáno jako problematické a na rozdíl od českého prostředí se v majoritní společnosti nevyužívá. Odkaz na jednotky nacistického Německa, konkrétně jednotky SA můžeme dle některých interpretací nalézt i v názvech jednotlivých spolků (Thein, 2007, s. 223), které užívají číselné kódy jednotek SA (např. *Kamaradschaft Celle 73*), případně do svého názvu zařazují jména velitelů jednotek SA (např. *Kameradschaft Josef Terboven*), či další odkazy na SA.

Pro zvýšení efektivity a alespoň základní koordinace aktivit se část těchto spolků spojila pod hlavičkou Svobodných nacionalistů, z nichž se kolem roku 2000 vydělila část, která se nazývá Autonomními nacionalisty (dále jen AN), (podrobněji Vejvodová, 2008, s. 12 - 15). Oproti Svobodným nacionalistům jsou Autonomní nacionalisté více progresivní a otevření novým módním, kulturním a subkulturním směrům, které implementují do své image i sebe prezentace.

Neformální organizace těchto spolků je zvolena proto, že napomáhá většímu utajení a zabraňuje tomu, aby celá struktura mohla být rozbita např. zatčením několika aktivistů. AN tak fungují na bázi *leaderless resistance*, neboli odpor bez vůdce. Neformální struktura, vysoká míra aktivity, která je však dobrovolná a aktivista si sám volí, čemu se bude věnovat, činí AN velice přitažlivými pro mládež. Navíc fungování kamarádských spolků není jen o „politické práci“, ale i o společné zábavě a trávení volného času, přičemž se většinou jedná o rozvoj fyzické zdatnosti, orientace v ideologii, účast na koncertech a společenských akcích, povětšinou spojených s pitím alkoholu⁴⁹ (ostatní návykové látky vyjma nikotinu jsou odmítány).

Kamarádské spolky jsou tvořeny mladými lidmi většinou mezi 18 – 25 lety, ale někdy i mladšími. Tyto spolky samy sebe definují také příslušností k určitému regionu či městu, v němž působí.

Pro německé AN stejně jako pro české jsou typická i témata, která jsou v obvyklém chápání připisovaná spíše levici, jako je např. ochrana přírody.

Autonomní nacionalisté také hojně užívají tzv. *black bloc style*⁵⁰, přičemž inspiraci čerpali z demonstrací radikálů a extremistů z levé strany politického spektra. *Black bloc style* převzali od německých také i čeští autonomní nacionalisté.⁵¹ Němečtí AN však šli ještě dál a přijali i takové prvky image jako jsou palestinské šátky či dokonce trička s obrázky a hesly Che Guevary (VeJVodová, 2008, s. 15 - 16). U německých AN je také slovo „revoluce“ běžnou součástí slovníku, u jejich českých kolegů se o revoluci takto otevřeně (alespoň v rámci veřejných projevů) nemluví.

⁴⁹ Avšak i mezi stoupenci AN jsou podporovatelé tzv. *straight edge*, kteří odmítají i pití alkoholu, případně i jiné světské požitky. Podrobněji výše.

⁵⁰ *Black bloc style* jako způsob oblékání na protestní akce začali v 80. letech 20. století užívat zejména anarchisté. Spočívá v tom, že na protestních akcích, demonstracích, pochodech, jsou jejich účastníci oblečení kompletně v černém oblečení, nosí černé sluneční brýle, případně i kukly a šátky přes obličej. Účelem je zamaskování se a znemožnění identifikace a následného postihu. Vedlejším efektem je, že dav oblečený v černém tvoří velkou černou masu, černý blok (*black bloc*) a působí tak více děsivým a mocným dojmem. V prvním desetiletí 3 tisíciletí tento styl přejali nejprve němečtí, později i další nacionalisté. Image původně typická pro levicová protestní hnutí se stala součástí nacionalistických akcí. Mezi nacionalisty je *black bloc style* ještě více svázán pravidly, nošení černé nepostačuje. Preferovány jsou specifické stříhy bund a mikin, ideálně i specifické značky. I mezi nacionalisty je *black bloc style* populární zejména z toho důvodu, že znemožňuje identifikaci účastníků akcí, ale také pro svou efektnost, která při pohledu na černý dav vzbuzuje silné emoce. *Black bloc* je užíván zejména pro akce mající konfliktní charakter, pro akce politické (mítinky politických stran apod.). Doporučený dress code bývá uváděn i na pozvánkách na jednotlivé akce.

⁵¹ *Black bloc style* je v současnosti alespoň v české republice spíše na ústupu. Nejvíce rozšířený byl okolo roku 2009 a 2010. Nyní česká extremistická scéna preferuje na svých akcích „civilní“ casual oblečení sportovního charakteru, jako jsou džíny a košile apod. Instrukce, aby aktivisté zvolili právě tento typ oblečení, jsou nedílnou součástí pozvánek na konkrétní akce.

Světový názor mají AN samozřejmě antikapitalistický, požadují změnu celého politického systému. Vystupují proti globalismu, liberalismu, multikulturalismu, proti politice USA apod. Autonomnímu nacionalismu jsou v různé míře též vlastní antisemitské, rasistické a xenofobní názory. Hlásají nacionální a zejména kulturní izolacionismus. Programově se tak neliší od zbytku extremistické scény. Vůči té se vymezují jen způsobem organizace, image, výrazně revoluční rétorikou a metodou politického boje, který je neformální, nárazový a snaží se působit jako „blesk z čistého nebe“, tedy preferují rychlé a překvapivé akce, zabírání veřejného prostoru, sklon k násilným akcím.

Autonomní nacionalisté se spíše otevřeně nehlásí k Hitlerovu národnímu socialismu a ani neuvžívají jeho symboly. Avšak například drážďanští AN se k období II. světové války vracejí alespoň tak, že pořádají smuteční pochody k výročí bombardování Drážďan apod., obecně se otevřeně účtě AN těší Rudolf Hess⁵² (VeJVodová, 2008, s. 12). K uctění jeho památky jsou pořádány průvody a mezi AN je rozšířena interpretace Hessova životního příběhu,⁵³ která je odlišná od interpretace běžně přijímané a dostupné v historických publikacích, v níž je Hess součástí panteonu hrdinů.

Vnímání extremismu německou společností

Vnímání extremismu je ve společnosti bývalého Východního Německa velice ambivalentní. Na jedné straně zde vzniká celá řada občanských iniciativ proti extremismu a xenofobii, působí zde i celá řada institucí zabývajících se prevencí, bojem

⁵²Rudolf Hess (1894 – 1987) byl německým politikem během 2. světové války. Již v 1. světové válce působil u letectva a dočkal se vojenských uznání, mj. Železného kříže. Od roku 1920 byl členem NSDAP, účastnil se příprav nástupu Hitlera k moci a jako Hitlerův kancléř se podílel na psaní Mein Kampf. Během 2. světové války byl proti válce s Velkou Británií a snažil se dojednat mírová jednání. Dokonce se vydal do Británie, kde byl zadržen a následně vězněn. Po válce byl během Norimberského procesu odsouzen za přípravu války k doživotnímu vězení. Zemřel v 93 letech ve vězení. Dle oficiálních zdrojů údajně spáchal sebevraždu, jeho syn však tvrdí, že vzhledem k špatnému zdravotnímu stavu by sebevraždy nebyl schopný a byl zavražděn.

⁵³ V extremistických kruzích je okolo postavy Rudolfa Hesse budován mýtus, že se jednalo o „nevinného nacistu“, člověka, který usiloval o mír a představoval tak skutečnou, mírovou tvář národního socialismu. Na Hessovi oceňují také to, že se po odsouzení nezřekl národně socialistických názorů a postojů. Na webu Svobodného odporu se v článku, který se vymezuje vůči dokumentu ČT Hitlerovi muži, resp. vůči dílu věnovanému Hessovi, můžeme dočíst: „*Ti muži byli oddaní Vůdci, byli přesvědčení nacionální socialisté, byli to lidé, kteří se nebáli žádné oběti. Pokud vůbec o někom lze říci “byli to hrdinové” – pak to platí o nich. Obětovali VŠECHNO, včetně svých životů. Stáli v čele státu, organizací i ozbrojených složek a svých chování, postojem a příkladem byli vzorem pro své podřízené. Pro bojovníky ŘÍŠE.*“ (Svobodný odpor, 2013)

Výročí smrti či narození Rudolfa Hesse také bývají využívány jako příležitosti ke konání vzpomínkových akcí a průvodů.

s extremismem a prací s mládeží.⁵⁴ Občanská společnost se také ve Východním Německu aktivizuje, reflektuje extremismus jako problém a vymezuje se vůči němu. Na druhé straně jsou v Německu, zejména v jeho východní části, stále velice silně přítomné rasistické a xenofobní postoje, etnizace kriminality⁵⁵ a pohled na cizince jako hrozbu bezpečnosti a „zloděje pracovních míst“. Podle výzkumu Univerzity v Lipsku extremistické postoje ve východoněmecké společnosti vzrůstají. Zatímco v roce 2010 deklarovalo na území bývalého Východního Německa 35% obyvatel svou nesnášenlivost k cizincům a 7,7% i antisemitské postoje (Decker, Kiess, Brähler, 2012, s. 39), tak v roce 2012 se k nesnášenlivosti k cizincům hlásilo již 38,7% obyvatel a k antisemitismu 10,4% (Decker, Kiess, Brähler, 2012, s. 50 – 51). Více než třetina společnosti s xenofobními postoji představuje poměrně široké spektrum potenciálních podporovatelů extremistických subjektů zvláště pak v době, kdy je ekonomická a hospodářská krize stále aktuální, nezaměstnanost se nesnižuje a kdy, zejména v případě Německa, je rozšířen pocit, že platí dluhy a nehospodárnost jiných zemí. Tyto společenské nálady podporují protekcionistickou, šovinistickou a proti evropské integraci orientovanou politiku, k níž se extremistická uskupení také hlásí.

3.2.2 Extremismus v České republice

Po pádu socialismu zažila Česká republika poměrně rychlý nástup extremistických uskupení od subkultury skinheads až po poměrně úspěšnou politickou stranu Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ). Podobně jako v jiných zemích i zde byla extremistická scéna fragmentovaná, zmítaná osobními animozitami a rozdrobená do nejrůznějších proudů. V 90. letech 20. století dominovaly extremistické scéně skinheads s klasickou skinheadskou image a životním stylem. Rozšířené bylo kališnictví, tj. ryze česká forma nacionalismus odkazující na husitskou tradici. Samozřejmostí byly rasistické postoje mnohdy přetavené do konkrétních činů v podobě rasistických útoků mířených zejména proti Romům či příslušníkům jiných subkultur (Mudde, 2005, s. 31). Nejvýznamnější postavou byl předseda SPR-RSČ Miroslav Sládek, který se nezapomenutelně zapsal do dějin české politiky svou

⁵⁴ Např. Kulturbüro Sachsen. Rozsáhlá je spolupráce německých iniciativ s těmi českými, které si vzájemně vyměňují zkušenosti, pomáhají si s pořádáním protixtremistických a protirasistických akcí, happeningů apod.

⁵⁵ „Etnizací kriminality“ je míněno systematické připisování kriminálních aktivit určitému etniku. Připisování kriminality určité skupině obyvatel ovlivňuje společenský diskurz i uvažování do té míry, že kriminální činnost je prezentována jako typický znak daného etnika na straně jedné a na straně druhé, že je u většiny kriminálních činů předpokládáno, že se jich dopustil příslušník dané minority.

populistickou rétorikou, urážkami protivníků a xenofobními vyjádřeními. Právě on, díky jednoduchosti a srozumitelnosti svých projevů přivedl k hnutí skinheads a extremismu poměrně velké množství tehdejší mládeže. To velice dobře reflektuje tento výrok jednoho, nyní již apolitického, skinheada:

„Takže asi pro celou moji generaci byl zásadní děvetaosumdesátej rok. To si snad každý dítě všimlo, že je nějaká politika a že se něco děje. (...) Od rodičů jsem věděl, že to předtím bylo špatný a že komunisti to tu nevedli dobře, že tu byla nesvoboda. Takže z revoluce jsem byl nadšený a říkal si, že teď bude ta demokracie a bude to super. (...) To jsem měl tehdy i pěkněj průšvih, když jsem v družině navočkoval děti a hrály sme si na revoluci a demonstrace a učitelky byly zoufalý. No, po tomhle zážitku už nešlo ignorovat politiku. Jako dítě jsem asi nerozuměl všemu, ale snažil jsem si to nějak vykládat. Ale jak jsem tomu nerozuměl, tak jsem hledal něco, co by pro mě nebylo zatemněný, co bych chápal. No a pak jsem jednou slyšel mluvit na nějakým mítinku Sládka. A tomu jsem rozuměl. To mi dávalo smysl. Tak je to ale asi vždycky u populistickéjch stran. Že jsou srozumitelný a vše zní hrozně pěkně, ale vevnitř jsou shnilý. Ale to jsem tehdy nechápal. To mi došlo až později, že populismus není ta správná cesta. Ale zhruba od toho roku '92 jsem začal na Sládka jezdit. Hrozně se mi líbilo, že je vlastenec a myslel jsem, že mu jde o naši zemi. (...) No, to právě na těch mítinkách jsem potkal mladý kluky s podobnými názory. Často už hotový skinheady. Spolu jsme Sládkovi věřili. Ale jak jsme byli starší a víc o všem přemýšleli, nějak nám došlo, že je to špatně. Že jsou to prázdný kecy a že Sládek rozhodně není čestným člověk. Prostě jsme začali vidět tu prohnilost. Ale o svoje názory jsem nepřišel. Furt pro mě vlastenectví a tak moc znamenalo. Úplně na Sládka jsem zanevřel asi v '95. Byl jsem strašně zklamanej, že to, čemu jsem věřil, bylo špatné. Nějak jsem si řekl, že se nedá nikomu věřit a jestli chce člověk něco změnit, musí jít do toho sám. Sám bejt politicky aktivní. Jinak za toho Sládka se fakt teď stydim, беру to jako ostudu, že sem naletěl.“

(Hošek)⁵⁶

Strana SPR-RSČ zasedala v letech 1992 – 1998 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Od roku 1998 její volební výsledky soustavně klesaly. SPR-RSČ a ani žádné jiné politické straně prosazující podobné myšlenky se po roce 1998 nepodařilo dostat do žádné z komor Parlamentu ČR.

Po roce 2000 se extremistická scéna v České republice začala proměňovat, vyvíjet a přibližovat extremistickým scénám v západní Evropě. V první dekádě nového tisíciletí

⁵⁶ Hošek (přezdívka byla pozměněna pro účely této práce) je v současnosti starší 30-ti let, žije na severu Čech. Vystudoval VŠ obor politologie a dále environmentalistiku. V současnosti však pracuje v pivovaru. Sám sebe chápe jako apolitického skinheada, neprezentuje rasistické postoje a prohlašuje, že ve volbách volí strany, které jsou i nyní zastoupeny v Parlamentu ČR. Hošek je narátor, s nímž jsem realizovala rozhovor pro svou diplomovou práci. Jelikož se však jedná o řadového apolitického skinheada (byť s vysokou mírou kritického náhledu na sebe, svět i celé hnutí), nezahrnula jsem jej dále do výzkumného vzorku pro tuto disertační práci.

aktivisté extremistické scény postupně opouští skinheadskou image nejprve k tzv. *black bloc style*, později až k téměř zcela civilnímu vzhledu. Menší důraz je kladen na pouliční bitky a větší úsilí je směřováno k propagandě a politickému boji. Myšlenky kališnictví a klasického českého nacionalismu v některých částech extremistické scény ustupují do pozadí, upřednostňovány jsou myšlenky panevropanství, které neprosazují dominanci národa, ale rasy, případně evropského civilizačního dědictví.⁵⁷ Nacionalismus přestává být prezentován jako nadřazenost českého národa, jako jeho dějinná výjimečnost. Spíše než o nacionalismu tak můžeme hovořit o etnocentrismu, který se projevuje v protekcionistických a šovinistických požadavcích např. v sociální a ekonomické oblasti. To znamená, že veškeré požadavky např. na sociální bydlení, bezplatné zdravotnictví, podporu venkova, kvalitní vzdělání apod. jsou určeny výlučně pro členy národa, tj. pro Čechy. Ustupuje také zdůrazňování antikomunismu. Daleko větším tématem se naopak stává antikapitalismus, antiamerikanismus, odpor ke globalizaci a konzumnímu stylu života. Formují se nová uskupení i nové politické strany, z nichž nejvýznamnější je v současnosti Dělnická strana sociální spravedlnosti, která sebe samu chápe jako jistou nástupkyni SPR-RSČ.

Aktivity extremistických uskupení se proměňují a vyvíjí i po roce 2010. Pochody, demonstrace a protesty, stejně jako pořádání koncertů, prodej hudebních nosičů apod. stále patří mezi významné aktivity, avšak přibývají nové. V posledních třech letech se zejména mládežnické organizace (např. Dělnická mládež, Svobodná mládež) věnují veřejně prospěšným aktivitám počínaje sportovními akcemi (kult fyzické zdatnosti a krásy těla je stále silný a významný) a turistickými výlety pro vlastní členy, pokračuje čištěním přírody od odpadků, přes pořádání sbírek na psí útulky či dětská nemocniční oddělení až po pořádání zábavných odpolední a dětských dnů.⁵⁸ Česká extremistická scény přijímá a integruje také nové trendy v oblasti sebeprezentace, propagace, oslovování veřejnosti apod. (blíže Smolík, 2013).

Politická aktivita se rovněž profesionalizuje (MVČR, 2011; MVČR, 2012), soužití s minoritami přestává být hlavním tématem v rétorice těchto uskupení a politických

⁵⁷ Některá uskupení se profilují v rámci tzv. biologického rasismu a otevřeně hovoří o rase, jiné by bylo možno zařadit k tzv. kulturnímu rasismu a ty hovoří právě o kulturním dědictví evropské civilizace. Je však obtížné odlišit, do jaké míry se v případě tzv. kulturního rasismu jedná o pouhou rétoriku zastrající skryté rasistické postoje či naopak do jaké míry skutečně rasové hledisko nehraje roli.

⁵⁸ Tyto akce následně prezentují na svých webových stránkách formou reportáží. Např.: www.delnickamladez.cz, www.svobodnamladez.org

stran. Naopak na síle nabírá kritika vlády⁵⁹ a běžného politického establishmentu, zdůrazňování sociálních otázek, jejichž navrhované řešení je vždy silně etnocentrické. Zmiňována jsou i témata, která by politologové podle klasického dělení politických témat v rámci politického spektra připsali spíše levici, jako je ochrana životního prostředí.

Rétorika je však stále postavena na definování *ingroup* a *out group*. Tyto skupiny však nejsou již pojaty, resp. prezentovány jako explicitně etnicky definované ve smyslu „my – bílí Češi“, „oni – ostatní, ne-Češi, jiné rasy“. Naopak převládá deklarované pojetí ve smyslu „my – slušní občané tam dole“ a „oni – neslušní a zkorumpovaní politici, vykořisťující reprezentanti nadnárodních institucí a tzv. nepřizpůsobiví, parazitující na naší společnosti, tzn. Romové a ti, kdo ohrožují bezpečnost a jistoty“ (těmi jsou míněni zejména muslimové, zahraniční dělníci a migranti s odlišnou kulturní tradicí).

Také subkulturní a mládežnické organizace působící na extremistické scéně se mění, opustily skinheadskou image, využívají nové kulturní proudy (hard bass, elektronická hudba apod.), nabízí volnočasové a sportovní aktivity pro své stoupence, mnohdy se věnují veřejně prospěšným činnostem.

Nejvýraznějším politickým subjektem v České republice je Dělnická strana sociální spravedlnosti a její mládežnická organizace Dělnická mládež. Aktivní je i česká pobočka celoevropského hnutí Autonomních nacionalistů, dále Svobodná mládež a lidé dříve seskupení kolem Národního odporu, nyní Svobodného odporu.

Podle odhadů čítá česká vysoce aktivní až militantní extremistická scéna cca 4000 aktivistů, z nichž mezi opravdu tvrdé jádro patří cca 600 lidí (Mareš, 2011, s. 4). Potenciálních podporovatelů a sympatizantů je v české populaci mezi 6 – 10% (STEM, 2010b).

Dělnická strana sociální spravedlnosti

Dělnická strana sociální spravedlnosti je pravděpodobně nejviditelnějším a nejznámějším reprezentantem extremismu v ČR. Tato strana byla založena bývalými

⁵⁹ Tato kritika byla obzvláště silná v letech 2010 – 2013, kdy byla u moci vláda premiéra Petra Nečase, která byla pro svá úsporná opatření mezi veřejností extrémně neoblíbená. Důvěra ve vládu Petra Nečase a její členy systematicky klesala. Například v květnu 2011 důvěřovalo Petru Nečasovi 28 % občanů a členům jeho vlády pouhých 18 % občanů ČR (STEM, 2011a, *Premiér ani členové vlády se netěší vysoké důvěře občanů*, Praha, STEM, 2011). V říjnu 2011 pak vyslovilo nespokojenost s politickou situací celých 87 % občanů (STEM, 2011b, *Většina lidí není spokojena s politickou situací ani s prací vlády a parlamentu*, Praha: STEM, 2011). Extremistická scéna využívala tohoto společenského naladění samozřejmě ve své rétorice a prostřednictvím kritiky vlády se snažila oslovit nové potenciální podporovatele.

členy SPR-RSČ,⁶⁰ nejprve pod názvem Nová síla v roce 2002 a roku 2003 byla přejmenována na Dělnickou stranu (dále jen DS). Do širšího povědomí vstoupila DS založením tzv. Ochranných sborů v roce 2008, které měly monitorovat situaci v tzv. problémových regionech na severu Čech. V podstatě se však jednalo o demonstraci moci a síly namířenou zejména vůči romskému etniku. Velkou pozornost také vzbudil pochod litvínovským sídlištěm Janov v listopadu roku 2008.⁶¹ Na tuto událost je stále aktivisté působící na extremistické scéně vzpomínají a chápou ji jako velké vzepětí extremistické scény, jako jeden z vrcholů svého působení v ČR.

„Spousta akcí, co se dělaj, moc politickejch není. Voni si tam vždycky vodříkaj to svoje, co maj připravený na roky dopředu a říkaj furt dokola to samý – to je první máj a jiný a jiný. Ale Janov to byl takovej náš největší úspěch. Teda aspoň pokud de vo propagandu a zviditelnění se. Navíc pak to i hodně normálních lidí, takových těch Pepíků nakoplo, že to takhle fakt dál nejde, s Cigánama. Že se musí něco dělat. A bylo to fakt jako silný, člověk, když tam byl, tak jako fakt myslel, že se něco začíná dít, že začíná ta revoluce a vod ted'ka že to bude už jenom lepší. Ale vod Janova zase nic, prostě to spousta lidí fakt neumí udělat tak, aby to jako bylo k něčemu.“

(Materialista)

DS byla v roce 2010 na návrh vlády rozpuštěna Nejvyšším správním soudem s odůvodněním, že tato strana je vázána na militantní neonacistické subjekty a že ve svém programu prosazuje odstranění demokratických základů právního státu a dále že její program obsahuje rasistické, xenofobní a šovinistické prvky (Nejvyšší správní soud 2010. Pst – 1/2009).

Záhy po rozpuštění DS byla Ministerstvem vnitra České republiky registrována její nástupnická strana, Dělnická strana sociální spravedlnosti (dále jen DSSS). Vedení DSSS zůstalo stejné jako v případě DS, částečně byl upraven její program.

DSSS je organizována po vzoru běžné demokratické strany, má své předsednictvo a nejvyšším orgánem je Sjezd strany. Stranické organizace jsou zřízeny již ve většině

⁶⁰ Více ke vzniku i historii Dělnické strany, jakož i vnímání odkazu SPR-RSČ z pohledu samotných aktérů DSSS viz: VANDAS, TOMÁŠ, *Od republikánů k Dělnické straně: rozpad SPR-RSČ a vznik politických následovníků*, Praha: Dělnická strana sociální spravedlnosti 2012.

⁶¹ „Významným mezníkem v historii strany se stal 17. listopad 2008, kdy proběhla tzv. bitva o Janov. Samotné bitvě předcházela monitorovací akce OS DS dne 4. října 2008 (při níž proti patrole OS DS vulgárně a s výhružkami násilím vystoupilo několik Romů) na tomto sídlišti a menší střety v říjnu 2008. Následně DS svolala shromáždění na 17. listopad v centru Litvínova, na němž zazněla i pozvánka na pochod na Janov (ten však byl již nahlášen aktivistou AN). V hlavní bitvě o Janov se fyzicky střetli příznivci DS, NO a Autonomních nacionalistů (podporovaní i mnoha osobami z místního českého etnického obyvatelstva) s policií, která je oddělovala od romských bytů a Romů, kteří zorganizovali protiakci. Celodenní střety následně sehrály velkou roli v neonacistické mytologii i v propagandě DS.“ MAREŠ, MIROSLAV, VEJVODOVÁ, PETRA, *Dělnická strana: profil české pravicové extremistické strany*, in: *Rexter*, roč. VII, č. 2, 2010, s. 49.

krajů ČR (DSSS, 2013, *Stanovy*).⁶² DSSS se obecně snaží profilovat jako řádná politická strana, distancovala se od nacismu a stále usiluje o vyšší profesionalizaci. Profesionalizace spočívá zejména v tvorbě podrobného programu strany, dílčích strategií ke konkrétním tématům, fungováním odborných pracovních skupin, práci s mládeží (zejména v rámci mládežnické organizace Dělnická mládež).

Mezi programové body prosazované DSSS patří: vystoupení z NATO, uvolnění vazeb v rámci EU (nebo vystoupení z ní), vypovězení ilegálních přistěhovalců, možnost odvolání poslanců, přehodnocení pomoci zemím tzv. Třetího světa, zrušení Senátu PČR, zavedení trestu smrti, zákaz všech drog, boj proti nezaměstnanosti (zejména formou protekcionismu a upřednostňováním pracovních příležitostí pro etnické Čechy), podpora jiného než osobního vlastnictví, vznik cechů, podpora porodnosti a mladých rodin, zákaz homosexuálních sňatků, decentralizace moci, aj. (DSSS, *Program DSSS 2011*). Program DSSS je prostoupen důrazem na bezpečnost, „právo a pořádek“, xenofobií a etnocentrismem, přesto se svými formulacemi drží v ústavně konformním spektru. Za příčinu sociálních a ekonomických problémů DSSS považuje zejména „nepřizpůsobivé“⁶³ (DSSS, *Strategie postupu proti nepřizpůsobivému stylu života*), kteří jsou chápáni jako původci kriminality, sociálních i mravních problémů, dále ilegální migranty, globalismus a kapitalismus, zkorumpovanou vládu, vůči níž sebe samu prezentuje jako „skutečnou opozici“ (DSSS, *Program DSSS 2011*).

DSSS využívá k propagaci svého programu nejen webové stránky, ale i vlastní noviny nazvané *Dělnické listy*. V poslední době, zejména v letech 2012 a 2013, pořádají jednotlivé krajské organizace vedle klasických demonstrací a protestních pochodů také agitační akce v regionech ohrožených nezaměstnaností, kde rozdávají propagační materiály zaměstnancům továren či před úřady práce.

⁶² DSSS má krajské organizace ke květnu 2014 ve všech krajích s výjimkou Olomouckého kraje.

⁶³ Termín „nepřizpůsobiví“ začal být používán jako eufemistické označení pro Romy. Použitím termínu „nepřizpůsobiví“ se mluvčí vyhýbá tomu, aby byl obviněn z rasismu – nekritizuje totiž explicitně etnikum, ale styl života. Přesto, zejména v diskursu extremistických a populistických (např. Úsvit přímé demokracie Tomio Okamury), jsou jím míněni právě Romové. Tento termín byl hojně užíván i v médiích zhruba od roku 2010, po výrazné kritice ze strany nevládních organizací jeho používání ustoupilo. Přesto zůstal zakořeněn nejen v rétorice některých politických uskupení, ale i širší veřejnosti.

Pro DSSS je téma nepřizpůsobivých jedním z klíčových témat. DSSS vypracovala dokonce celou strategii proti nepřizpůsobivým, kde termín „nepřizpůsobiví“ definuje takto: „Nepřizpůsobivý je ten práceschopný občan, který splňuje všechna následující kritéria: 1) Dlouhodobě nepracuje, ani nemá jiný legální zdroj příjmů kromě sociálních podpor, nepodniká, nepečuje o děti nebo o zdravotně handicapované příbuzné, ani se nepřipravuje na budoucí profesi. 2) Jeho rodina má zápornou sociální bilanci, tj. dostala z veřejných peněz více, než tam po celý svůj život přispěli její členové. 3) Opakovaně porušuje právní řád České republiky, případně z této činnosti svých příbuzných nebo blízkých těží.“ Proti nepřizpůsobivým dále v tomto dokumentu představují tvrdý, represivní postup. (DSSS, *Strategie postupu proti nepřizpůsobivému stylu života*).

Podporovatelé a voliči DSSS plně odpovídají klasické cílové skupině, na níž se extremistické strany zaměřují. Podle Střediska empirického výzkumu (STEM) jsou voliči DSSS z 71,6% muži (STEM, 2010a). Oproti voličům jiných stran mají spíše základní vzdělání či jsou vyučeni, subjektivně hodnotí svou socioekonomickou situaci tak, že jsou zajištěni průměrně či špatně (STEM, 2010a). DSSS oproti jiným skupinám podporují zejména studenti, nezaměstnaní či lidé v zaměstnaneckém poměru a sami sebe řadí k politickému středu či pravici (STEM, 2010a). Ve své rétorice a způsobu sebe prezentace cílí DSSS právě na tyto skupiny, dále pak na tzv. protestní voliče, kteří volí spíše malé či nově vznikající politické subjekty a také Komunistickou stranu Čech a Moravy.

Autonomní nacionalisté

Koncept autonomního nacionalismu pochází z Německa a je postavený na principu *leaderless resistance*. Autonomní nacionalisté (AN), jak je patrné z názvu, netvoří nějakou jednotnou strukturu, ale slučují se v regionálních uskupeních, které sami označují spíše za kamarádké spolky, než za organizace (Vejvodová, 2008, s. 6). Toto hnutí charakterizuje vysoká míra aktivismu, jehož podoba závisí na každém konkrétním nacionalistovi, jeho preferencích, dovednostech, zájmech. Regionální buňka pomáhá aktivity koordinovat, ale neurčuje je. Jednotlivé buňky v ČR mezi sebou pravidelně komunikují, stejně jako s autonomními nacionalisty z jiných evropských zemí, zejména z Německa. Aktivních autonomních nacionalistů je v České republice dle odhadů 150 – 200 (Vejvodová, 2008, s. 14).

Prostřednictvím moderní image (používání grafitti, přejímání image od různých subkulturních proudů, diverzita v hudbě), absencí pevného řízení i aktivistickým stylem prosazování myšlenek cílí i čeští autonomní nacionalisté primárně na mladé lidi. Právě mladí lidé bez závazků dokáží vyvinout nejvyšší aktivitu a dát se do služeb ideálům, riskovat kvůli nim a postupovat skutečně radikálně. Právě mladí lidé a mládež jsou klíčoví pro vysoce aktivistické subjekty typu Autonomních nacionalistů a není tedy překvapivé, že mezi AN patří v ČR především lidé mezi 20 – 30 lety, avšak připojují se i mladší aktivisté cca od 15-ti let (Vejvodová, 2008, s. 21).

Autonomní nacionalismus je prostoupen myšlenkou a kultem boje, aktivity a dominance lidské vůle, která může změnit svět. AN se snaží reagovat na aktuální témata, prosazují národní hrdost a národní zájmy, avšak chápou sebe sama a také národ v širším kontextu jako součást evropského civilizačního okruhu. Odmítají kapitalismus,

multikulturalismus a globalizaci, naopak akcentují ekologická témata, pospolitost ve společnosti aj. Vyjadřují se také k zahraniční politice, např. odmítají nezávislost Kosova, vymezují se vůči zahraniční politice EU a USA a zejména vůči politice Izraele. Ačkoli v extremistických kruzích panuje obecně nevraživost vůči muslimským zemím, můžeme se u AN setkat s podporou Palestinců či Íránu⁶⁴ (Mareš, 2011, s. 16). Tato podpora však vychází spíše z odporu vůči Izraeli, nežli ze skutečných sympatií k těmto muslimským zemím. Mnozí AN také věří v četné spiklenecké teorie, zejména ty, jež za hybatele veškerého negativního dění označují tzv. židovské spiknutí. Tyto teorie však nebývají veřejně prezentovány, stejně jako se AN oficiálně nehlásí k fašismu či nacismu. Avšak lze předpokládat, že tyto ideologie stojí v pozadí jejich světového názoru. Kupříkladu jeden z respondentů, Solitér, náležející právě k AN ve svém vývoji prošel od neofašismu ke strasserismu⁶⁵ a na konspirační teorie antisemitského rázu se odvolává.

⁶⁴ Podpora Íránu vycházela zejména ze sympatií k již bývalému prezidentovi Íránu Mahmúdu Ahmadínežádovi, který mj. zaujímal revizionistické stanovisko k holocaustu. Podporu a sympatie vyjádřila česká extremistická scéna na stránkách www.revoluta.org i Muamaru Kadáfímu poté, co byl zabit (Mareš, 2011, s. 16).

⁶⁵ Strasserismus je ideologie, která vychází z nacismu, který propojuje se socialismem. Strasserismus oproti nacismu neakcentuje antisemitismus, vůdcovský princip ani biologický a do krajnosti dovedený rasismus, naopak klade důraz na socialistická témata – práva pracujících, decentralizace a posílení samosprávy tak, že bude v rukou právě „pracujícího lidu“. Název strasserismus je odvozen od bratrů Gregora a Otty Strassera, kolem kterých se formovalo levicové křídlo v rámci NSDAP. Otto Strasser byl roku 1930 z NSDAP vyloučen, Gregor Strasser byl zabit během Noci dlouhých nožů v roce 1934. Strasser kritizoval vůdcovský princip v Hitlerově Německu, kritizoval také válečné tažení na východ (do Ruska) a naopak propagoval spolupráci se Sovětským svazem a komunisty obecně. (viz Strasser, 1934, 1935, 1936)

„Stačí si přečíst knihu nebo studii od Jana Nerudy Pro strach židovský. Jan Neruda byl opravdu vnímavý člověk a krásně to tam vystih'. Potom další věc, co je dobrá, je přečíst si knihu Ester v Novém Zákoně, kde ten, kdo umí číst mezi řádky, úplně přesně vidí, jaká je židovská mentalita, jak se chovali v minulosti a jak se chovají do dneška. Prostě pak si udělá obrázek o tom, že opravdu se o něco jako spiknutí jedná. (...) Oni (Židé, dopl. aut) díky tomu, že vymysleli peníze, vládnou a od začátku dokázali kočírovat chod peněz a vlastně ohlupovat ostatní. Tak se jim nahromadily takové majetky, že to dokázali a vnutili ten chod světa v ekonomickém hledisku světa. V té době, kdy fungoval směnný obchod, tak zboží mělo takovou cenu, jakou opravdu mělo a jaká poptávka po něm opravdu byla a tato přirozenost se hrozně změnila tím, že vznikly peníze. A říkám prostě, tak vznikl prostor pro určitou manipulaci a oni to mají po mnoho, mnoho generací, po nějakých tři tisíce let nebo možná čtyři tisíce let, kdy takhle fungují, zmáknutý. Takže oni umí získávat moc a třeba je ta moc skrytá...je třeba se mít před ní na pozoru.“

(Solitér)⁶⁶

Pro AN je typický *black block style* při veřejných akcích, na kterých většinou právě oni začínají provolávat heslo „*Radikálně – sociálně – nacionálně!*“ Mimo veřejné akce ale neexistuje u AN jednotná image, naopak každý aktivista se prezentuje individuálně, většinou stylizací do nějaké mládežnické subkultury, která je mu blízká např. hudebně. AN se v České republice vymezují vůči současné vládě, ale i vůči systému a politickému zřízení jako takovému a požadují jeho změnu. Vize nového, ideálního systému bývají různé, poměrně často je však zastoupena představa korporativního státu složeného z menších, autonomních a soběstačných územních celků.

⁶⁶ Tento citát pochází z rozhovoru, který jsem se Solitérem realizovala v roce 2009.

„Já mám představu korporativního státu, kde na jednu stranu bude jedna politická strana, která je nositelkou nějaký doktríny... Musí tam být určitá inteligence, určitá elita, která vlastně bude držet tu linii toho státu. A zákonodárná bude naopak vláda širší masy, která bude ze svého středu volit lidi. Ne na bázi politických stran ale podle schopností do toho vedení státu. Prostě musí to být každopádně zbavený parlamentarismu, protože to je největší mor, největší prostor pro korupci a utlačování vlastního národa. Prostě měl by to být korporativní stát italského typu. Tam byl bohužel ten problém, že se ten stát nedokázal rozvinout do té nejlepší a nejefektivnější podoby. (...) Jsou tady přece státy, který jsou mnohem blíže tomu, té změně a je možné, že se tam něco takového stane. Je to třeba zrovna ta Itálie, kde dneska ta nespokojenost s parlamentarismem je a problémy jsou nahlíženy z toho pohledu postfašistického. (...) A hlavně je tu Rusko, který se vlastně vymyká tomu profilu, prostě je to jiná civilizace, jiná kultura. I my jako středoevropani něco tadyhle z toho jejich naturelu máme a je nám to mnohem bližší, než atlantika jako taková. Takže myslím si, že pokud Rusko půjde tou cestou, co jde, tak dříve nebo později stejně dojde ke korporativismu.“

(Solitér)⁶⁷

Radikalita a zapálenost autonomních nacionalistů je vysoká a prostoupená ideály boje, sebeobětování a vzniku nového světa na troskách toho starého.

Svobodný odpor

Národní odpor (NO), dnes vystupující jako Svobodný odpor (SO), je neformální neonacistická organizace, která patří mezi nejmilitantější subjekty operující v Česku (Mareš, 2011, s. 5 – 6).

Podobně jako Autonomní nacionalisté se i SO snaží působit navenek progresivně, využívat nové výrazové a výtvarné prostředky v propagování svého hnutí, akcí a myšlenek.

SO se v poslední době otevřeně hlásí k neonacismu, biologickému rasismu a militantnímu, násilnému způsobu politického boje.⁶⁸

Rovněž aktivistům Svobodného odporu je vlastní myšlenka svobody jakožto neustálého boje a to zejména vůči systému a všem vlivům omezujícím vnitřní svobodu člověka – od médií, přes korporace, politické zřízení, až po příslušníky jiných etnik a ras a samozřejmě myšlenky multikulturalismu. Kultura SO stojí na sebeobětování, boji, rozvoji fyzické zdatnosti a dokonalosti a až mystickým pocitu vyvolenosti aktivistů, kteří našli v komplikovaném světě „plném lží“ skutečnou pravdu. Právě svoboda jako

⁶⁷ Tento citát pochází z rozhovoru, který jsem se Solitérem realizovala v roce 2009.

⁶⁸ To dokazuje obsah článků uveřejňovaných na webových stránkách Svobodného odporu. Viz zde: <http://www.svobodnyodpor.info/>

vnitřní stav je na jejich webu opěvována a také silně využívána v propagaci (počínaje samolepkami až po barevné a dobře graficky zpracované banery na jejich webu). Svobodný odpor se vymezuje vůči komunismu, samozřejmě multikulturalismu, kapitalismu a globalizaci. Hlásí se k militantnímu prosazování vlastních myšlenek, vyvolávání riotů a občanské neposlušnosti.

Mezi aktivisty SO patří, podobně jako v případě AN, zejména mladí lidé mezi 15 – 25, příp. 30 lety, kteří jsou schopní a ochotní vyvíjet vysokou aktivitu a nebojí se riskovat.

Struktura a fungování SO vyžaduje vysokou disciplinovanost a jeho struktury, které fungují neformálně, jsou jen obtížně přístupné. Ještě v dobách, kdy fungovaly webové stránky Národního odporu (ty jsou nyní nahrazeny webem Svobodného odporu, které jsou mnohem skoupější na informace), se aktivisté hlásili ke způsobu boje a budování vlastní struktury po vzoru románu Andrewa McDonalda *Turnerovy deníky* (McDonald, 2008), kde vedle spíše mladších aktivistů fungují i tzv. ilegálové. Tedy o něco starší lidé, vykonávající běžná občanská povolání a ve skrytu a pozvolna šířící myšlenky nacionálního socialismu. Na webu NO byly publikovány četné články od lidí podepsaných jako lékaři či učitelé, mnohdy středního věku. Kdo je skutečným autorem nešlo určit, avšak dle obsahu a stylu těchto textů by se skutečně mohlo jednat o autory spíše vzdělanější a vyšší věkové kategorie.

Vnímání extremismu českou společností

Extremismus je většinovou společností v ČR převážně odmítán, termíny jako „nacista“ a „fašista“ jsou mnohdy užívány jako dehonestující označení oponenta. Ze všech sledovaných zemí má v České republice extremismus nejnižší mobilizační potenciál a to z několika důvodů. Prvním důvodem je negativní vnímání extremismu, extremistických akcí a image ve společnosti. Extremisté jsou ve veřejném mínění automaticky spojováni s nacismem, ke kterému většinová společnost zaujímá spíše negativní postoj. Dle výzkumu Střediska empirického výzkumu (STEM) 20% populace deklaruje odpor k extremistickým myšlenkám a jen 10% zcela souhlasí s extremistickými subjekty (STEM, 2010b). Dále česká společnost vykazuje nízkou míru nacionalismu, dokonce i k vlastenectví či národní hrdosti v pozitivním smyslu je česká veřejnost spíše chladná. Proto není nacionalistická rétorika tím pravým prostředkem, jak oslovit a mobilizovat masy. Posledním důvodem je fakt, že v České republice existuje celá řada

antisystémových či protestních uskupení na levé straně politického spektra,⁶⁹ která oslovuje protestní voliče, antisystémově smýšlející a také např. bývalé voliče SPR-RSČ.⁷⁰

Na druhou stranu však nelze tvrdit, že by česká společnost byla vůči extremismu a jeho podpoře zcela a provždy imunní, což dokazuje i to, že volební zisky např. DSSS v každých volbách vzrůstají.⁷¹ Česká společnost také vykazuje narůstající animozitu vůči Romům, která jednoho ze svých vrcholů dosáhla v roce 2011 a na počátku roku 2012, kdy v pohraničních oblastech severních Čech probíhaly četné protesty proti Romům, kteří byli (v mnoha případech neoprávněně a bez důkazů) obviňováni z kriminálních i násilných činů. Negativní vztah k Romům zaujímá dle výzkumu STEM celých 71% české populace a 43% lidí deklaruje strach z Romů (STEM, 2012). V tomto výzkumu také celých 16% populace vyjádřilo sympatie k stranách, hnutím a uskupením, které navrhují silový postup proti romské menšině (STEM, 2012). Potenciál oslovení veřejnosti protiromskou nótou si extremistické subjekty jistě uvědomují a také využívají. Ačkoli v posledních cca dvou letech ve svých veřejných vystoupeních nehovoří přímo o Romech ale o „nepřizpůsobivých“, což je eufemistické označení právě Romů, které před časem bylo hojně užíváno i českými médii.

Dalším rizikovým faktorem je značně kritický pohled na současný režim v České republice, kdy současný režim hodnotí jako horší než ten před rokem 1989 32% obyvatel a za stejný jej považuje 22% lidí. V posledních letech navíc narůstá negativní hodnocení současného režimu i lidmi s vyšším vzděláním a lépe materiálně zajištěnými (STEM, 2013), nejedná se tak pouze o nespokojenost lidí s nižším vzděláním a s horším ekonomickým a sociálním postavením, jako tomu bylo v minulosti. Negativní hodnocení demokracie a jejích institucí je v oblasti střední Evropy v zemích s krátkou

⁶⁹ Například Holešovská výzva, ProAlt, Alternativa Zdola. Tyto občanské iniciativy mají zejména protestní charakter a snaží se hledat nové alternativy v politice, mnohdy otevírají přínosnou a podnětnou diskusi a jejich činnost lze považovat za zdravou pro občanskou společnost, s výjimkou Holešovské výzvy jsou v podstatě ústavně konformní, avšak díky svému protestnímu charakteru a vymezování se vůči establishmentu jsou s to na sebe strhnout mimo jiné i ty občany, kteří se cítí nespokojení a mohli by být potenciálními podporovateli krajně pravicových subjektů. Jedná se zejména o Holešovskou výzvu, jejíž činnost je např. na webu DSSS pochvalně reflektována a odkaz na její web umístěn mezi doporučenými weby (ke dni 24. 8. 2013) a mezi oběma subjekty tak dochází k postupnému sblížení.

⁷⁰ Po roce 1998 byl největší odliv voličů SPR-RSČ ke Komunistické straně Čech a Moravy. Mezi antisystémové a protestní subjekty patří v současnosti např. Holešovská výzva, která je ze všech protestních skupin nejvíce radikální a jasně antidemokratická.

⁷¹ V parlamentních volbách v roce 2006 získala Dělnická strana kandidující v rámci uskupení Právo a spravedlnost 0,23 % hlasů, v parlamentních volbách roku 2010 kandidovala již samostatně jako Dělnická strana a získala 1,14 / hlasů. V krajských volbách v roce 2012 získala mezi 0,61 % ve Zlínském kraji a 4,37 % v Ústeckém kraji. Volební preference Dělnické strany sociální spravedlnosti pro volby do Poslanecké sněmovny byly v červenci 2013 dle agentury SANEP 2,2 % hlasů (SANEP, 2013).

demokratickou tradicí poměrně běžné a představuje faktor zvyšující riziko, že společnost bude oslovena protidemokratickými uskupeními.

Jak již bylo výše zmíněno, k myšlenkám tzv. pravicového extremismu se v roce 2010 hlásilo 10% populace. Tato čísla jsou sice poměrně nízká, ale skrývají v sobě určité riziko, minimálně potenciál vstupu reprezentantů extremistických subjektů do zastupitelských institucí (STEM, 2010b).⁷²

3.2.3 Extremismus ve Slovenské republice

Podobně jako v České republice se extremistické proudy začaly i na Slovensku formovat po pádu socialismu, tedy po roce 1989. Pro extremistická uskupení Slovenska je typický radikální nacionalismus, zdůrazňování slovenské hrdosti, výjimečného dějinného údělu Slováků a poukazování na at' již domnělé či reálné křivdy, které byly na Slovácích spáchány jinými národy. Získání samostatnosti Slovenské republiky od 1. ledna 1993 se jako významný motiv objevoval rozhovorech s narátory ze Slovenska:

„A takový zlomový, takové zlomové období, které ve mně zanechalo mnoho, mnoho pozitivního byl právě rok 1992, kdy se formovala slovenská státnost, obnovovala se slovenská státnost. Celé to vyvrcholilo prvního ledna 1993, tehdy jsem měl čtrnáct, patnáct roků přibližně a to byl taký průsečík v tom mém životě, kdy sem si uvědomil, že, jak se říká, mít svůj stát znamená život. Tak tehdy sem se začal tak aktivněji zajímat o tyto věci.“

(Historik)

Slovenská extremistická uskupení jsou v tomto směru poměrně odlišná od těch českých, jelikož na západ od slovenských hranic není extremismus založen toliko na klasickém nacionalismu, jako spíše na ideálech panevropanství, čímž se blíží spíše západní extrémistické scéně.

Radikálnímu nacionalismu typickému pro slovenská extremistická uskupení je třeba rozumět v kontextu historické zkušenosti Slováků, kteří neměli až do roku 1993 s výjimkou existence pronacistického Slovenského štátu (1939 – 1945) samostatnost. Později po pádu totalitního režimu v Československé socialistické republice roku 1989 se opět do centra politického dění dostává myšlenka nezávislosti Slovenska a mnohdy i nostalgické a historicky nepřesné a iluzorní vzpomínky na období Slovenského štátu.

⁷² Dle výzkumu STEM je 8% populace připraveno podpořit extremistické subjekty ve volbách a 6% dokonce aktivní účastí (STEM, 2010b). Ačkoli extremistické subjekty, zejména DSSS, která je v tomto směru nejviditelnější, zatím nenašly způsob, jak tyto své sympatizanty mobilizovat, existuje zde riziko, že se to spolu se stoupající nespokojeností občanů s politickou i ekonomickou situací a stále větší profesionalizací DSSS podaří.

Narůstá volání po ochraně slovenských národních zájmů jednak proti Čechům, podpořené pocitem, že Slovensko je tou chudší částí země, kterou jinak řídí Češi, dále proti Maďarům, kteří bývají označováni jako „hordy asijských barbarů“ a samozřejmě proti Romům (Milza, 2005, s. 424). Radikální nacionalismus na Slovensku posiluje právě díky tomu, že ve slovenském pohraničí žijí početné národnostní menšiny, výjimkou nejsou ani bilingvální oblasti s dvojjazyčnými názvy obchodů, informačními cedulemi apod. Největší emoce vyvolává maďarská menšina žijící při jižních hranicích Slovenska. Právě každodenní přítomnost jinakosti menšin umožňuje vidění světa polarizovaného do duality „my a oni“, která stojí v základu radikálního nacionalismu. Pro vznik nacionalismu je však také důležité, aby ona „jinakost“ byla sice každodenně vnímána, avšak z dostatečné vzdálenosti, která neumožní hlubší poznání dané menšiny a nevede ke každodenním kontaktům. Proto jsou protimaďarské tendence silnější na územích, kde již maďarská menšina nežije či není tak početná. Naopak na územích, která obývají jak Maďaři, tak Slováci, nebývá pnutí tak silné, Slováci mluví maďarsky a Maďaři slovensky, obě skupiny se znají na osobní, individuální rovině, což snižuje riziko generalizace dané minority na pouhé a obecné „oni“.

Vedle radikálního nacionalismu je pro slovenský extremismus typické také úzké sepjetí s náboženstvím, zejména s křesťanstvím. I v tomto rysu se slovenský extremismus liší od extremismu českého, který je spíše sekulární, nebo se alespoň⁷³ na náboženství přímo neodvolává, případně se hlásí např. k neopohanským náboženstvím či k různým formám osobní religiozity.

V ostatních rysech se slovenská extremistická scéna podobá zbytku střední Evropy, akcentuje sociální témata, je nepřátelská vůči evropské integraci a samozřejmě prezentuje xenofobní a rasistické názory, které jsou namířené vůči národnostním menšinám (zejména vůči Romům) a také proti sexuálním menšinám. Vztah k sexuálním menšinám je na slovenské extremistické scéně díky jejímu religióznímu ukotvení významnějším tématem než v ČR. Toto téma navíc skýtá také větší potenciál oslovit širší veřejnost, která je ve své většině méně tolerantní k sexuálním menšinám.

Na slovenské extremistické scéně nalezneme podobně jako jinde ve střední Evropě etablované politické strany, občanská sdružení i neformální spolky organizované

⁷³ Výjimku v českém prostředí tvoří neopohanské směry, které se k náboženství vztahují. Tyto směry českého extremismu jsou však velice marginální.

striktně hierarchicky nebo naopak na bázi *leaderless resistance*,⁷⁴ v nichž hierarchie vyplývá ze zásluh a schopností členů, nikoli z formální vůdcovské pozice.

Leadrem slovenské extremistické scény je Slovenská národná strana (SNS),⁷⁵ která byla do roku 2012 stranou parlamentní. SNS je stranou nacionalistickou, antievropskou, využívající populistickou rétoriku a snaží se působit jako běžná politická strana. Jednu z největších kontroverzí kolem ní vzbudily výroky poslance Víťazoslava Mórica, který požadoval zřízení rezervací pro slovenské Romy. Fakt, že tato strana od roku 1990⁷⁶ do roku 2012 byla stranou parlamentní a ve třech volebních obdobích se podílela na vládě, naznačuje, že nacionalistická a populistická rétorika má na Slovensku relativně velký potenciál a dokáže oslovit více než obvykle uváděných 2 500 až 4 000 (Laryš, Smolík, 2009, s. 29)⁷⁷ sympatizantů a aktivistů extremismu.⁷⁸ Tito aktivisté nejsou sdruženi jen okolo SNS, ale i okolo dalších více či méně formálně etablovaných uskupení, přičemž další známou politickou stranou je Ludová strana Naše Slovensko. Respondenti, kteří byli zapojeni do tohoto výzkumu, jsou představitelé tří uskupení působících na Slovensku, jedná se o Slovenské hnutie obrody (SHO), Nové slobodné Slovensko (NSS) a Slovenskou pospolitost (SP).

Slovenská pospolitost (Slovenská pospolitost')

Vedle Slovenské národné strany existuje na Slovensku samozřejmě celá řada dalších subjektů, které jsou radikálnější než SNS. Mezi nejvýraznější z nich patří Slovenská pospolitost (SP), a to přestože počet jejích členů není příliš vysoký.⁷⁹ Slovenská pospolitost vznikla již v roce 1995 jako občanské sdružení, které do obecnějšího

⁷⁴ Organizace *leaderless resistance* je typická pro militantní hnutí, u nichž má absence jednoho vůdce zajistit stabilitu hnutí. Tato organizace charakterizuje například Autonomní nacionalisty, kteří stejně jako v celé Evropě působí i na Slovensku. Avšak vzhledem ke spíše panevropské orientaci tohoto uskupení, jsou na nacionalistickém Slovensku spíše marginální silou.

⁷⁵ Z politologického hlediska by bylo možné vést polemiku, zda lze SNS označit jako extremistickou stranu. Avšak v rámci přístupu a pohledu na extremismus, který je zvolen v této práci a vzhledem k rasistickým postojům a spikleneckým teoriím prezentovným touto stranou ji zde můžeme do rodiny extremistických stran zařadit.

⁷⁶ V letech 1990 – 1992 byla v opozici ve Sněmovně lidu a Sněmovně národů Federálního shromáždění.

⁷⁷ Oproti tomu však například Cas Mudde či Daniel Milo uvádí až 5 000 aktivistů podporujících pravicově extremistické subjekty. srov. MUDDE, CAS, *Racist Extremism in Central And Eastern Europe*, New York: Routledge Publishing 2005, s. 211. MILO, DANIEL, *Rasistický extremismus v Slovenskej republike*, Bratislava: Ľudia proti rasizmu, 2005. s. 5.

⁷⁸ Zde je třeba uvést, že tato čísla zahrnují zejména aktivní sympatizanty, kteří se podílí na životě jednotlivých uskupení, jejich životní styl je spojen s extremistickou scénou a aktivně prosazují myšlenky daného hnutí.

⁷⁹ Dle odhadů má SP asi 100 – 150 členů. MIKUŠOVIČ, DUŠAN, *Mimoparlamentná krajná pravica na Slovensku*, Brno, 2006, s. 62 Bakalářská práce na Katedře politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Lubomír Kopeček, Ph.D. Avšak tento odhad je poměrně zastaralý, je tedy možné, že se počet členů SP od uvedeného čísla liší.

povědomí vstoupilo po roce 2002 tím, že jeho členové nosili na veřejná shromáždění uniformy, které média přirovnávala k uniformám Hlinkovy gardy z období Slovenského štátu. Pozornost médií i širší veřejnosti také přitahovaly pochodňové průvody těchto uniformovaných členů SP (Mikušovič, 2007).

Slovenská pospolitost má od svého vzniku přísně hierarchickou strukturu, v jejímž čele stojí vůdce a jeho pobočníci, přičemž snad nejznámějším jejím vůdcem je Marián Kotleba,⁸⁰ který tuto funkci zastával mezi lety 2003 - 2007. V čele SP stáli povětšinou argumentačně zdatní muži, kteří dokázali systematicky odvracet nařčení. Formulovali také program pozdějšího politického subjektu Slovenská pospolitost' – Národná strana, který nemá na Slovensku co do konzistentnosti a propracovanosti obdoby. Tento program navíc nestojí jen na pouhém negativním vymezování se vůči stávajícímu stavu, ale snaží se přinést i vlastní „pozitivní“ řešení a náhledy, ať již tyto hodnotíme jakkoli. Současný vůdce SP a jeho pobočníci jsou ve vedení teprve necelý rok. Ke změně ve vedení SP došlo krátce před realizací výzkumného šetření na podzim 2012, rozhovor tak byl veden s velice čerstvým reprezentantem nejvyššího řízení SP.

Pod křídly SP vznikla v roce 2005⁸¹ po asi třech letech intenzivních příprav politická strana Slovenská pospolitost' – Národná strana (SP-NS), která však byla po roce a dvou měsících 1. března 2006 jako vůbec první strana po roce 1989 rozpuštěna Nejvyšším soudem Slovenské republiky. Důvod jejího rozpuštění vycházel z jejího programu, resp. z návrhu na úpravu volebního systému, který byl v příkrém rozporu s principy demokracie i lidských práv. Zároveň právě tyto pasáže *Ludového programu SP – NS* jasně ilustrují, že společnost je v rámci SP – NS vnímána ryze kolektivisticky a proto považují za důležité je zde představit.

Program prezentuje představu stavovského státu, který je silně inspirovaný Andrejem Hlinkou⁸² a programem jeho Hlinkovy slovenské ľudové strany. Dle tohoto programu měla být slovenská společnost založena na principu stavů, kterých mělo být celkem

⁸⁰ Marián Kotleba je slovenský politik, nacionalista, který byl k roku 2014 leaderem Ludové strany Naše Slovensko, za kterou byl v roce 2013 zvolen županem (obdoba českého hejtmana, nejvyšší představitel kraje jakožto jednotky samosprávy) Banskobystrického kraje. Župané jsou na Slovensku voleni většinovým systémem, přičemž volby jsou dvoukolové (pokud žádný z kandidátů nezíská v prvním kole více než 50 % hlasů). Marián Kotleba získal v druhém kole voleb 55,5 % hlasů.

⁸¹ Registrována byla 18. ledna 2005 na Ministerstvu vnitra Slovenské republiky (MV SR).

⁸² Andrej Hlinka (1864 – 1938) byl reprezentantem slovenského národního hnutí, působil jako politik (založil Hlinkovu slovenskou ľudovou stranu, tzv. Ľudáky) a katolický kněz. Jím prezentované myšlenky byly silně vlastenecké, prosazoval též klerikalismus a vymezoval se proti komunismu. Postavení Slováků v období Rakouska-Uherska hodnotil jako utlačování slovenského národa a po vzniku Československé republiky se vymezoval i vůči tomu, že moc byla soustředěna v Praze a většina významných postů byla obsazena Čechy.

deset.⁸³ Povinnost registrovat se do jednoho ze stavů je podmínkou, aby mohl daný občan volit. Zároveň počet registrovaných občanů v jednotlivých stavech určuje, jak velké zastoupení by měl daný stav v parlamentu. Volenými osobnostmi by totiž byli představitelé jednotlivých stavů, nikoli politické strany. Poslední z deseti stavů je v programu SP – NS vyhrazen pro příslušníky národnostních menšin a možnost volit reprezentanty tohoto desátého stavu do parlamentu je podmíněna tím, že v domovské zemi menšiny bude v parlamentu či jiném zákonodárném sboru přítomna slovenská národnostní menšina, přičemž počet zastupitelů desátého stavu by byl stejný, jako počet případných zákonodárců slovenské národnosti v domovské zemi menšiny (srov. Mikušovič, 2007, s. 17 – 20). Tento princip jasně omezuje právo určitých skupin volit a být volen (Koganová, 2007, s. 10). Tento návrh neukazuje jen představu o volebním systému, ale odkazuje také na celkové vidění společnosti, kde kolektivní identita (stavovská) převládá nad individuální a kolektivní příslušnost ke stavu je nositelem politického názoru a základní linií, dle níž je společnost strukturována.

Po rozpuštění SP – NS působila Slovenská pospolitost nadále jako občanské sdružení, avšak i to bylo v listopadu 2008 na základě rozhodnutí MV SR rozpuštěno kvůli podněcování nenávisti a nesnášenlivosti z národnostních, rasových, náboženských a politických důvodů. Toto rozhodnutí MV SR však bylo v červenci 2009 soudně zrušeno a činnost SP tak nadále pokračuje.

Slovenská pospolitost je subjektem radikálně nacionalistickým, odvolává se na odkaz Andreje Hlinky a ľudáctví, vymezuje se vůči minoritám a dříve usilovala i o zákaz Strany maďarské koalice. Profiluje se výrazně antikomunisticky, ale odmítá i liberalismus. Slovenská pospolitost je poměrně modelovým příkladem extremistického uskupení, jak bylo charakterizováno v předchozím oddíle: má pevnou hierarchickou strukturu, užívá symboliku (uniformy, pochodně), hledá ukotvení v tradici, usiluje o osvětovou činnost a šíření svých názorů dále. V současné době se nové vedení snaží zbavit špatné pověsti SP, která vzešla z uniformovaných pochodů a radikálnímu vymezování se vůči maďarské minoritě, a usiluje tak o to, aby SP působila jako standardní občanské sdružení, které je nositelem určitých hodnot a postojů. SP intenzivně působí na sociálních stránkách, je aktivní na svém blogu a vydává časopis Prúty.

⁸³ V programu jsou uvedeny tyto stavy: 1. půdní, lesní a vodní hospodářství, 2. průmysl, 3. školství, věda a výzkum, 4. obrana a bezpečnost, 5. záchranná a zdravotní služba, 6. státní služba, 7. obchod, služby a živnosti, 8. finančnictví a pojišťovnictví, 9. svobodná povolání, 10. národnostní menšiny.

Nové svobodné Slovensko (Nové sľobodné Slovensko)

Občanské sdružení Nové sľobodné Slovensko se profiluje jako silně nacionalistické uskupení, které je výrazně tradicionalistické, silně katolické a sdružuje zejména mladé lidi. Jeho krédem a hlavním imperativem je „*Za Boha a za národ!*“, tedy heslo, které užíval Andrej Hlinka a později i Jozef Tiso.

NSS se snaží svým členům nabízet volnočasové aktivity, které jsou spojené s národním cítěním a s katolickou vírou. Věnují se tak ochraně a poznávání přírody, studiu historie (samozřejmě těm stránkám a interpretacím historie, které jsou poplatné danému světonázoru), rozvoji fyzických sil apod. V rámci NSS fungují také pracovní skupiny, které se věnují jednotlivým aspektům působení sdružení⁸⁴ a které mají za cíl vést k efektivnímu fungování hnutí jak v rámci hnutí samotného, tak i navenek.

Členové NSS se hlásí ke katolictví před Druhým vatikánským koncilem⁸⁵ a ve své víře bývají velice ortodoxní.

„Hlásím se k tomu odkazu ľudáckému, hlásím se k církvi Kristově, která je v podstatě naplněná v katolické církvi, ta má apoštolskou posloupnost a tak podobně, ale když ta církev vlastně je v krizi, tak zastávám takový specifický postoj a to, víceméně tradicionalistický, který bezprostředně souvisí i s tím odkazem, o kterém jsem mluvil, Josefa Tisy a ľudáctví a celkově jako toho národovectví slovenského, ale v podstatě i toho evropského z před druhé světové války. Z před takového kulminujícího bodu, kterým je Druhý vatikánský koncil, takže z před Druhého vatikánského koncilu. Takže více méně to je takové specifikum, které vlastně je odlišné od liberálního katolíka. Je to už věc potom taková další, širší, která vlastně souvisí s aktuálním stavem tradicionalismu u nás a z něho vyplývajícími možnostmi a samozřejmě ze vztahu k liberální církvi, která v podstatě též má takové ty určité možnosti, hej. A podle možností se do ní v podstatě zapojují a podle možností více méně i nějakým způsobem se snažím o tu komplexní nějakou,

⁸⁴ Jedná se o tyto pracovní skupiny: ideová, turistická, historická, mediální, ochrana přírody, rekonstrukčně-pracovní, zahraniční vztahy, vnitro, výcvik, obchod, styk s církví a duchovenstvem. viz NSS, *Pracovní skupiny*, 2010.

⁸⁵ Druhý vatikánský koncil tvořený 2 500 biskupy zasedal v letech 1962 – 1965, a přestože nedefinoval novou církevní nauku, tak výrazně ovlivnil chod katolické církve. Nejznámější změnou po koncilu je zavedení liturgické reformy, která umožnila užívání národních jazyků, dále byl zaveden oltářní stůl, u nějž kněz celebruje mši čelem k lidem, věřící byli také více zapojeni do modliteb, jež přednáší nahlas. Mše se tak více otevřela věřícím, kteří již nejsou jen přihlížejícími, ale sami se podílí na bohoslužbě. Nejvýznamnější důsledkem koncilu však je to, jak církev chápe sebe samu. Především byla posílena a zvýznamněna role laických věřících, kteří stojí mimo církevní hierarchii. I oni jsou po Druhém vatikánském koncilu chápáni jako Boží lid, který má vnášet křesťanské slovo do světa ve svém každodenním konání. Církev také uznala své kořeny v židovství, přijala nekatolické křesťanské církve a i ty nekřesťanské začala přijímat jako formu hledání pravdy a Boha. Církev se tak přiblížila lidem a začala více prosazovat a akcentovat altruistické myšlenky, odsuzovat války a utrpení, zvýznamnila pomoc chudým a trpícím nejen na úrovni individuální pomoci, ale i globálního působení. Mnozí kritici koncilu jej vidí jako zmanipulovaný zvnějšku působením médií a liberálů a označují jej dokonce za příčinu krize církve.

o ten komplexní přístup. Ale zatím to není úplně naplněné. S tím, že ta vize je taková, že ano, bude to naplněné.“

(Kazatel)

NSS se také věnuje osvětové, resp. propagandistické činnosti, v jejímž rámci vydává publikace věnující se historii Slovenska⁸⁶.

Členové občanského sdružení NSS jsou vázáni *Kodexem cti*⁸⁷, který je zavazuje k věrnosti vůči národu a vlastní víře, stanovuje pravidla ctnostného života jako je nezištnost, dodržování slibů, pokora, rozvážnost aj. a také jej zavazuje k otevřenosti a prezentování názorů a idejí sdružení.

NSS se otevřeně hlásí nejen k ľudáctví Andreje Hlinky, ale také odkazuje Jozefa Tisa⁸⁸ a Slovenského štátu. Je otevřeně protiliberální a protikapitalistické, v liberalismu a kapitalismu spatřuje působení zla (či přímo Satana) ve světě, které svádí lidi na scestí a od opravdových hodnot a které za nejvyšší cíl postuluje konzum a vede k odcizení. NSS také odmítá pluralitní demokracii a její stávající instituce, samozřejmě odmítá i multikulturalismus a ostře se vymezuje vůči sionismu.⁸⁹

Vrcholný představitel NSS, se kterým jsem realizovala v rámci výzkumného šetření rozhovor, patřil zcela jistě k nejotevřenějším a nejvíce přátelsky vystupujícím respondentům, což pravděpodobně vyplývá z toho, že otevřenost a reprezentování hnutí

⁸⁶ Např.: VRÁBEL, JURAJ, *Vázeň totality. 1950 – 1960. Príbeh Karola Vrábla*, Prešov: NSS 2011. VYHNIANSKÁ, KRISTÍNA, *Vyznanie*, Prešov: NSS 2009. SLIACKY, PETER, *Dp. Rudolf Sveda, Obeť partizánskeho besnenia*, Prešov: NSS 2009. MIKULA, JÁN, „Povstanie“ s legendou, Prešov: NSS 2007.

⁸⁷ viz NSS, *Kodex cti*, 2010.

⁸⁸ Katolický kněz Jozef Tiso (1887 – 1947) byl členem Hlinkovy slovenské ľudové strany, kterou reprezentoval jako ministr v československých vládách i jako předseda autonomní slovenské vlády (1938 – 1939), spolu s postem ministerského předsedy vykonával v této době i funkci ministra vnitra, ministra sociální péče a ministra zdravotnictví. V tomto období probíhaly deportace Židů z území dnešního Slovenska. V období tzv. Slovenského štátu (oficiální název Slovenská republika, 1939 – 1945) byl jeho prezidentem, i v tomto období probíhaly deportace Židů, kvůli kterým se dostal do sporu s Vatikánem. Tiso nikdy oficiálně nepodporoval genocidu, jelikož chtěl být v souladu s papežskými encyklikami i křesťanským učením, avšak Židy deportoval s odůvodněním, že jsou škůdci národa, nikoli kvůli jejich původu. Zároveň však uděloval výjimky některým Židům, kteří deportováni být nemuseli. Po 2. světové válce byl Jozef Tiso odsouzen za válečné zločiny k trestu smrti a popraven. Posouzení role Jozefa Tisa a jeho spoluzodpovědnost za genocidu je komplikovanou otázkou, na jejíž rozřešení zde není prostor. Bližší informace je možno nalézt např. v: Kamenec, 2013; Ward, 2013.

⁸⁹ Sionismus je ideový směr, který vznikl již v 2. polovině 19. století mezi Židy v Evropě. Jeho hlavním cílem bylo přesídlení a vybudování židovského státu. Sionismus je vnitřně diferencován a není přijímán všemi Židy. V roce 1975 byl sionismus rezolucí Valného shromáždění OSN č. 3379 prohlášen za jednu z forem rasismu. Tato rezoluce však byla roku 1991 (jako jediná rezoluce OSN k roku 2010) anulována.

Antisemitismus je předpojatost, nepřátelství či nenávisť vůči Židům – a to jak ve smyslu náboženské i etnické skupiny.

Obecně platí, že používání termínu „sionismu“ na extremistické scéně je jen zástěrkou pro antisemitismus a přesvědčení o určité formě židovského spiknutí.

patří mezi povinnosti aktivistů NSS. Z celého rozhovoru jasně vystupovala silná religiozita tohoto respondenta, která je středobodem jeho pojmání světa i sebe samého.

Slovenské hnutí obrody (Slovenské hnutie obrody)

Občanské sdružení Slovenské hnutie obrody patří vedle Slovenské pospolitosti a Nového slobodného Slovenska spíše mezi umírněnější subjekty a to nejen díky mírnějšímu vystupování jeho reprezentantů, ale například i díky explicitnímu vyjádření konformity vůči Ústavě a zákonům (SHO, *Naše principy*), přesto bývá řazeno mezi extremistická uskupení, resp. krajní pravici (Laryš, Smolík, 2009, s. 57).

SHO bylo jako občanské sdružení registrováno v roce 2005 a jako své priority uvádí: posilování vlastenectví, ochranu kulturních, morálních a duchovních hodnot, deklaruje, že ve svém působení navazuje na Ľudovíta Štúra⁹⁰ (SHO, *Naše principy*). SHO pořádá nejrůznější akce k významným jubileím slovenské státnosti, usiluje o osvětovou a propagandistickou činnost, ale také o výcvik ve fyzické výkonnosti svých členů a sympatizantů.

SHO se vymezuje vůči menšinám, podporuje například známou kampaň „*Na Slovensku po slovensky!*“. Také se otevřeně hlásí k odkazu Jozefa Tisa. Deklaruje boj proti „rozpadu rodiny“, „úpadku hodnot“, multikulturalismu a „konzumnímu způsobu života“ (SHO, *Kto sme*). Vztahuje se k tradičnímu fungování společnosti, rodin a k slovenské historii, odkazuje se také ke křesťanství, ale méně formálně než NSS a neupřednostňuje žádnou z církví.

Vnímání extremismu slovenskou veřejností

Potenciál oslovit slovenskou společnost mají extremistická uskupení, která prezentují xenofobní a rasistické názory, o něco vyšší než v České republice, nižší však než například v Maďarsku. Je to dáno tím, že slovenská společnost zaujímá poměrně značný společenský odstup vůči minoritám, zejména té romské.⁹¹ Dokonce celých 55% Slováků se domnívá, že Romové by neměli žít společně s neromskou populací (Mudde, 2005, s.

⁹⁰ Ľudovít Štúr (1815 – 1856) byl poslancem Uherského sněmu a významným slovenským buditelem, kodifikoval spisovnou slovnostinu. I přes jeho význam v 19. století, bývají některé jeho myšlenky ze současného úhlu pohledu hodnoceny jako kontroverzní. Zejména to, že odmítal demokracii, byl antisemitou a prosazoval ruštinu jako jazyk pro všechny Slovany a také připojení slovanských zemí k carskému Rusku.

⁹¹ Dle průzkumu *Racism, Xenophobia, Anti-Semitism and Intolerance in the Consciousness of the Slovak People* zaujímá k romům pouze 5% populace přátelský postoj, 8% spíše přátelský, avšak 36% spíše nepřátelský postoj a 30% nepřátelský postoj. Vůči ostatním minoritám jsou postoje slovenské společnosti smířlivější, avšak i vůči Asiatům uvedlo 31% populace spíše nepřátelský či zcela nepřátelský postoj, vůči Afričanům či lidem arabského původu 21%, vůči Maďarům 20% a vůči Židům 10%. MUDDE, CAS, *Racist Extremism in Central And Eastern Europe*, New York: Routledge Publishing 2005, s. 237.

238). Vyšší míru mobilizačního potenciálu extremistických subjektů na Slovensku ostatně dokazoval i úspěch SNS v parlamentních volbách před rokem 2012. Dalším rizikovým faktorem ve slovenské společnosti je to, že 47% Slováků nesouhlasí s tím, že by politická reprezentace Slovenského štátu v letech 1939 – 1945, na jehož tradici se velká část slovenských extremistických uskupení odvolává, nesla podíl odpovědnosti na holokaustu (Mudde, 2005, s. 237).

Na druhou stranu však slovenská společnost podobně jako česká hodnotí negativně působení extremistických uskupení jako například Slovenská pospolitost, což dosvědčují negativní reakce veřejnosti na uniformované pochody SP apod. Toto negativní vnímání extremismu je pravděpodobně ovlivněno četnými útoky a násilnostmi ze stran skinheads v 90. letech 20. století, které extremistickou scénu na Slovensku značně zdiskreditovaly⁹² (Mudde, 2005, s. 228).

3.2.4 Extremismus v Maďarsku

V Maďarsku, stejně jako v ostatních zemích bývalého Východního bloku došlo po roce 1989 ke vzniku organizovaných extremistických hnutí a politických stran, avšak subkulturní skinheadská extremistická scéna zde začala růst již v 80. letech 20. století. Díky volebním úspěchům strany Hnutí za lepší Maďarsko (JOBBIK) v letech 2009 a 2010 je Maďarsko první středoevropskou zemí, v níž se extremistická strana stala třetí nejsilnější politickou silou v zemi.

Podobně jako v ostatních zemích střední Evropy patří i v Maďarsku k hlavním tématům, která extremistická uskupení akcentují, problematika soužití s menšinami a zejména s menšinou romskou, která tvoří cca 5% maďarské populace. Téma soužití s Romy je přítomné v celé společnosti, Romy nepovažuje za součást maďarského národa více než polovina mladých lidí (Lygeti, Nyeste, 2006, s. 99). Dochází k iniciativám a petičním akcím podporujícím segregaci Romů, výjimkou nejsou ani útoky na Romy. Dalšími významnými tématy jsou sociální otázky, samozřejmě etnocentricky a národně šovinisticky pojaté, důraz na právo a pořádek, přičemž i zde je charakteristická etnizace problémů spjatých s kriminalitou. Samozřejmě je zdůrazňováno i „selhání politických elit“, odmítání multikulturalismu, kapitalismu, liberalismu a užší evropské integrace.

⁹² Policejní statistiky z devadesátých let ukazují poměrně vysokou míru rasově motivované kriminality v 90. letech, která byla silně medializovaná a společností nepřijímaná. Viz MUDDE, CAS, *Racist Extremism in Central And Eastern Europe*, New York: Routledge Publishing 2005, s. 228.

Maďarský extremismus má však i jedno téma, s nímž se v ostatních střeoevropských zemích nesetkáváme, a to sice *iredentismus*⁹³ a vizi dějinné křivdy, po níž došlo k územním ztrátám. Po I. světové válce patřilo Maďarsko, resp. Uhersko mezi velmoci, jež byly poraženy, což vedlo k jeho sankcionování. Po uzavření tzv. Trianonské smlouvy⁹⁴ ztratilo Maďarsko dvě třetiny svého území, v nichž žilo na tři miliony etnických Maďarů. Maďarské menšiny, které již více než 90 let žijí na územích sousedních států, jsou stále vnímány jako součást maďarského národa, avšak – což je problematičtější a což využívají extremistické subjekty – i území jimi obývaná jsou chápána jako oblasti, na něž má Maďarsko nárok. V roce 2009 bylo 61% obyvatel Maďarska přesvědčeno, že území ztracená po Trianonu patří Maďarsku, zcela proti tomuto tvrzení bylo 19% obyvatel (Pytlas, 2010, s. 13).

Maďarská extremistická scéna také silně akcentuje tradiční hodnoty a klasický nacionalismus, teze o nadřazenosti maďarského národa. Mýtus národní výjimečnosti a dějinné významnosti je velice živý a je nedílnou součástí rétoriky extremistických subjektů.

Na rozdíl od České republiky či Německa se maďarští extremisté a nacionalisté také do značné míry odvolávají na křesťanství a jeho morálku. Dokonce se objevují mýty o analogii pohnutého osudu maďarského národa a osudu Ježíše Krista (Hýl, 2011, s. 22).

Vedle zmiňované politické strany JOBBIK působila v Maďarsku řada politických extremistických subjektů, které však zanikly či byly de facto absorbovány JOBBIKem. Jednou ze stále aktivních politických stran je např. Maďarská národní fronta (Magyar Nemzeti Front).

V Maďarsku působí i celá řada extremistických organizací, které se neúčastní soutěže politických stran a fungují jako zájmová sdružení, občanské iniciativy, mládežnické organizace apod. Maďarské extremistické uskupení se většinou vyznačují pevnou strukturou kopírující strukturu armád. Charakter těchto organizací bývá často právě militantní, vyznačuje se zálibou ve zbraních a fyzickým i psychickým výcvikem svých členů. Ke kvazivojenské povaze těchto organizací pak odkazují i jejich názvy, např. Maďarská garda (Magyar Gárda Mozgalom) či Národní stráž (Nemzeti Örsereg).

⁹³*Iredentismus* je politická doktrína, snaha o připojení části jiného státu, která je obývána vlastní národnostní menšinou k vlastnímu státnímu útvaru. Název pochází z italského sousloví „*terre irredente*“ neboli „ztracené země“.

⁹⁴Trianonská smlouva byla jednou z mírových smluv uzavřených po I. světové válce. Byla podepsána 4. 2. 1920 v Paříži a stanovovala hranice Maďarska, tj. státu, který bude nástupcem poraženého Uherska. Maďarsko ztratilo menší území ve prospěch Rakouska, území celého dnešního Slovenska ve prospěch Československa a další části území ve prospěch Rumunska a tehdejší Jugoslávie.

Významnou mládežnickou organizací je Mládežnické hnutí 64 žup (Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom), které svým názvem odkazuje k Velkému Maďarsku, jak existovalo před Trianonem. Toto hnutí se zaměřuje nejen na výcvik vlastních členů, ale i na šíření vlastních myšlenek mezi mládeží – organizuje setkání, festivaly, ale i dětské tábory, zaměřuje se i na vzdělávací akce prostřednictvím Maďarské akademie odporu (Bélaiová, 2011, s. 101).

Vedle organizovaných uskupení existuje v maďarsku i rozsáhlá subkulturní skinheads scéna, která se začala etablovat již v 80. letech. Maďarští skinheads se hlásí ke stejným ideálům jako politické strany a organizace, tedy k nacionalismu, irredentismu, vymezují se vůči etnickým menšinám (zejména Romům), ale i vůči sexuálním a náboženským menšinám (zejména Židům). Pravděpodobně velká část rasově motivovaných útoků je v Maďarsku páchána právě stoupenci skinheadské subkultury. Oproti devadesátým letům 20. století je extremistická subkulturní scéna početně slabší, avšak o to více radikalizovaná (Bélaiová, 2011, s. 102).

Hnutí za lepší Maďarsko (Jobbik Magyarorszáért Mozgalom) a Maďarská garda (Magyua Gárda Mozgalom)

Strana Hnutí za lepší Maďarsko, zkráceně JOBBIK vznikla v roce 2003. Jako důvod svého vzniku uvádí, že selhala politická reprezentace, že veřejný život je ovládán sítí klientelistických vazeb a nepotismu a že tak vlastně nelze hovořit o skutečné demokracii (Bélaiová, 2011, s. 86). Samu sebe pak prezentuje jako stranu konzervativní, křesťanskou a vlasteneckou, která si klade za cíl ochranu maďarských hodnot, zájmů, tradice a kultury, včetně fyzické a psychické kondice národa, jeho soudržnosti a vlastenectví.

Ve volbách úspěšná strana JOBBIK sdílí většinu významných témat maďarské extremistické scény. Významně vystupuje vůči liberalismu, globalizaci a evropské integraci, již chápe jako ohrožení národní svébytnosti. Důraz klade na pořádek a bezpečnost. Významně kritizuje maďarskou vládu a její kroky, profiluje se antisystémově a sebe samu prohlašuje za jedinou skutečně demokratickou opozici (ostatně to činí většina extremistických politických stran). Akcentuje také sociální témata, v nichž prosazuje etnicky šovinistická řešení, sociální podporu určenou pouze členům národa, tedy etnickým Maďarům.

Samozřejmou součástí programatiky JOBBIKu je velice ostrá protiromská politika. Romská menšina je JOBBIKem identifikována jako původce kriminálních činů a jako

ohrožení bezpečnosti (Beláiová, 2011, s. 87; Jobbik, 2010). Otevřeně však nevyžaduje vysídlení Romů či jiné silové řešení, v programu preferuje vzdělávání, zajištění pracovních míst na jedné straně a tvrdší sankcionování porušování právního řádu na straně druhé (Jobbik, 2010). Protiromská rétorika a program skýtá pro JOBBIK vysoký mobilizační potenciál, neboť velká část maďarské společnosti zaujímá velkou míru sociálního odstupů od této minority a nechápe ji jako součást maďarského národa.⁹⁵

JOBBIK nehovoří zcela otevřeně o vizi Velkého Maďarska v hranicích před uzavřením Trianonské dohody a o irredentismu, avšak dle celkové analýzy výroků a rétoriky této strany lze např. dle Miroslava Mareše a Aliny Bélaiové (2009) usuzovat, že se k Velkému Maďarsku vztahují a je součástí jejich chápání Maďarska a maďarského národa. Beláiová také ukazuje, že JOBBIK např. svým volebním heslem z roku 2009 „*Maďarsko Maďarům!*“ skutečně odkazoval právě k Velkému Maďarsku zahrnujícímu všechny enklávy maďarského obyvatelstva na územích jiných států (Bélaiová, 2011, s. 88).

JOBBIK je stranou, která má vlastní militantní organizaci – Maďarskou gardu. Heslem maďarské gardy jsou slova „*Vira. Síla. Vůle.*“ Cílem a posláním Maďarské gardy je dle jejich vyjádření příprava na obranu vlastního národa, jeho kultury a tradic. První přísaha gardistů se uskutečnila v roce 2007, kdy vyvolala i díky uniformám gardistů značnou mediální pozornost. Dle etického kodexu Maďarské gardy má mít každý její člen „*sedm pokladů: čest, maďarství, víru v Boha, kamarádství, vstřícnost, odvahu a věrnost Gardě*“ (Bélaiová, 2011, s. 94). Největší rozkvět má polomilitantní nacionalistická Maďarská garda pravděpodobně již za sebou. V roce 2007 se jedné z přísah gardistů účastnilo na 3 000 přihlížejících podporovatelů a účastni byli i reprezentanti církve. V roce 2009 pak měla Garda na 2 500 členů, avšak od té doby gardistů ubývá a v roce 2010 byl jejich počet odhadován na několik set (Bélaiová, 2011, s. 95).

Maďarská garda vedle přísah, účasti na demonstracích apod. organizuje i pochody v obcích, kde žije více Romů. Maďarská garda se také účastnila blokad maďarsko-slovenských hranic v roce 2008 po údajných protimaďarských náladách na Slovensku.⁹⁶

⁹⁵ Blíže v kapitole Vnímání extremismu maďarskou společností.

⁹⁶ Blokáda hranice probíhala po fotbalovém utkání mezi týmem Slovan Bratislava a DAC Dunajská Streda. Během tohoto utkání panovala vyšší bezpečnostní opatření a vyhrocené chování fanoušků vedlo k zadržení 30 osob, z nichž 16 bylo maďarské národnosti. To bylo interpretováno jako záměrný zákrok proti slovenským Maďarům a strana JOBBIK následně zorganizovala blokádu hranic s transparenty, jíž se účastnila i Maďarská garda.

Maďarská garda byla v roce 2008 Městským soudem v Budapešti rozpuštěna, avšak odvolala se a nadále pokračovala ve své činnosti. Definitivně bylo o rozpuštění rozhodnuto v roce 2009. Avšak i přes tento verdikt Maďarská garda nadále aktivně působí, strana JOBBIK se však od ní distancovala.

Vnímání extremismu maďarskou společností

V maďarsku slaví extremistická uskupení poměrně výrazný úspěch, což dokazují volební výsledky voleb do Evropského parlamentu v roce 2009, v nichž strana JOBBIK získala 14,77% hlasů a tím i tři poslanecké mandáty a stala se tak třetí nejsilnější maďarskou politickou stranou. V roce 2010 ve volbách do Národního shromáždění získala 12,18% hlasů a udržela si tak pozici třetí nejsilnější strany. Historicky nejvyššího výsledku však dosáhla strana JOBBIK v roce 2014, kdy ve volbách do Maďarského parlamentu získala 20,22 % hlasů (oslovila tedy celkem 1 020 476 voličů). Volebnímu úspěchu JOBBIKU, stejně jako celé extremistické scéně napomáhá neklidná atmosféra v zemi, která se potýká s rozsáhlou ekonomickou krizí. Ta prohlubuje nacionalistické nálady, vyvolává pocit nejistoty a ohrožení, které jsou pro extremismus živnou půdou, neboť zavdávají pocit, že demokratické strany a řízení země selhaly. Společnost se tak spíše otevírá i antisystémovým, populistickým až extremistickým myšlenkám a řešením.

Maďarská společnost je více otevřená extremismu nejen díky současné ekonomické krizi, ale i díky tomu, že extremistické a xenofobní prvky jsou součástí běžného politického i mediálního diskursu již od 90. let 20. století, v nichž se i mainstreamové politické strany uchýlovaly k antisemitským a rasistickým výrokům (Mudde, 2005, s. 93). Vedle jisté míry antisemitismu (téměř třetina maďarské společnosti odmítá uznat Židy za součást národa (Mudde, 2005, s. 95)), který však pro svou nepřijatelnost nebývá projevován naplno, jsou běžnou součástí politického i všeobecného diskursu rasistické postoje vůči romské minoritě. Otevřená protiromská rétorika nepatří v maďarské společnosti mezi tabu, je používána běžně a bez uzardění (Mudde, 2005, s. 93). Postoje společnosti k Romům jsou v maďarské společnosti krajně nepřátelské. Více než polovina Maďarů nevnímá Romy jako součást svého národa a 70% je vnímá jako ohrožení bezpečnosti společnosti (Mudde, 2005, s. 95).

Protiromská rétorika, etnizace kriminality, odmítání evropské integrace, kapitalismu a liberalismu, které patří do rétorického inventáře extremistických stran a hnutí v Maďarsku tak mají velký mobilizační potenciál a dokáží oslovit značnou část

veřejnosti. Kromě těchto témat využívají k sebepropagaci extremistická uskupení i apelování na národní hrdost Maďarů, která se stále vyrovnává s pocitem dějinné křivdy ze ztráty takřka dvou třetin území po uzavření Trianonské dohody. Obnovení Velkého Maďarska, nebo alespoň propojení vazeb s enklávami maďarského obyvatelstva na území jiných států je také tématem, jímž se extremistická uskupení snaží oslovit veřejnost.

Nelze říci, že by v Maďarsku bezprostředně hrozilo, že extremistická uskupení získají silnou mocenskou pozici, avšak společnost je vůči nim tolerantnější než např. v České republice a tak je i mobilizační potenciál extremistických uskupení vyšší.

3.2.5 Hnutí skinheads

Hnutí skinheads, které bývá mediálně i v povědomí společnosti spojováno s extremismem a rasismem se věnuji v této samostatné podkapitole, jelikož jeho základní charakteristiky jsou společné pro všechny výše uvedené země, ačkoli v dataci největších vln popularity, významných kulturních akcích a hudebních skupinách se samozřejmě liší. Jeho rozpracování pro každou ze sledovaných zemí by však vedlo ke zbytečnému opakování.

Považuji za důležité věnovat se na tomto místě subkultuře skinheads, jelikož právě ta mnohdy stojí na počátku aktivistické dráhy jednotlivých narátorů a hlubší porozumění této subkultuře pomůže pochopit i rané období jejich vývoje. Začátek vlastní aktivistické dráhy spojuje se subkulturou skinheads velká část narátorů zapojených do výzkumu. Avšak mnozí z nich, jsou dnes s odstupem mnoha let k subkultuře skinheads či vlastnímu působení v ní značně kritičtí.

„Tak to se mi přihodilo na základce a tam jsem měl kámoše, vedle ve vyšším ročníku a ten poslouchal punk. Takže do té komunity jsem se vlastně dostal přes punk. Do nějakých patnácti jsem poslouchal punk, v šestnácti sedmnácti jsem potkal první jakoby skinheads, nepolitický, ne rasisty a začalo se mi to hrozně líbit a od nějaký týhle doby prostě se v tom prostředí pohybuju. Našel jsem si tak kamarády, plešky... Ale rozhodně se nedá říct, že bych se jeden den rozhod, tak a budu skin, ale byl to spíš takový ten plynulý vývoj.“

(Frontman)

„Tak potom teda samozřejmě ovlivnilo mě hnutí skinheads, kde od těch třinácti let jsem chtěl bejt skinhead. Možná i od dvanácti. Takže jsem se podle toho snažil oblíkat. I když jsem na to tak úplně neměl. Měl jsem akorát tak džíny, bombra, košili, kšandy, ale těžký boty jsem měl první v

sedumnácti. Noa to mi vydrželo, ten subkulturní život, docela dlouho. Pak už jsem se pohyboval v té scéně a už jsem moc skinhead nebyl.“

(Solitér)

„Dřív jsem byl spíš takovej skin sám pro sebe. Jsem se snažil... Spíš takhle bych začal. Na základce mě šikanovali Cikáni, protože jsem byl strašně malej a hubenej. A prostě od té doby jsem začal utvářet a ukazovat svůj názor. Byl jsem prostě ten skin pro sebe, měl jsem bomber a chtěl jsem vypadat tvrdě a hrát tvrdáka...“

(Materialista)

„A tehdy to byla strašná móda být skinheadem a tak dále, jako tak jsem se k tomu dostal, protože i kamarádi byli, ale nevěděl jsem o tom tehdy nějaké takové podrobnosti. Tak jsem si o tom začal studovat věci a jsem vlastně zjistil, že s těmi názory většinou souhlasím.“

(Patriot)

„Jako většina těch mladších lidí, tak v podstatě i já jsem začal nějakým způsobem sledovat, nebo odpovídat si na ty vzniklé otázky přes subkulturu a v podstatě hledal jsem, nebo měl jsem už nějaké informace o těch různých subkulturách, které nějakým způsobem reagovaly na společenské jevy no a asi to nikoho nepřekvapí, když jsem nějakým způsobem objevil tu takovou nějakou reakci nebo kritiku ze strany subkultury skinheads. Která v podstatě jako že refletovala tyto vzniklé otázky.“

(Kazatel)

Popisované cesty ke skinheadství jsou různé, ať již přes hudbu, kamarády či pouhou touhu se odlišit. Každopádně v případě těchto narátorů byla subkultura skinheads mezistupněm k jejich aktivistické dráze.

Nakonec považují za podstatné ukázat, že skinheadství spojené s extremismem, resp. rasismem je jen jedním možným proudem uvnitř této rozsáhlé a značně diverzifikované subkultury a nutné rovnítko mezi skinheadem a rasismem, příp. extremismem v žádném případě neplatí.

Dějiny a vývoj skinheadského hnutí

Počátky hnutí skinheads se datují do 60. let 20. století. Skinheads se rekrutovali z dělnické mládeže ve Velké Británii a ve svých počátcích byli spíše apolitičtí – byla to běžná subkultura mládeže protestu, která se vymezovala vůči „bohatým synkům“, „zlaté mládeži“ a byla hrdá na svůj dělnický původ.

Celé dějiny hnutí skinheads jsou úzce spojeny s hudbou, skrze kterou se subkultura utužuje, předává názory, definuje se a později i dělí na různé vnitřní proudy. Význam

hudby reflektoval i jeden z narátorů – apolitický skinhead, se kterým jsem realizovala rozhovor pro svou diplomovou práci v roce 2008:

„No, takže tím se právě jakoby hlásíme k pracujícím, k těm kořenům skinheads v Británii. Ale ještě důležitější hudba. Nejde vo to, že koncerty a tak jsou příležitost se setkávat a bavit. Spíš je důležitý, že ty texty mají nějaký obsah, vyjadřují naše názory, obtíže, starosti, jak vidíme svět a tak. To je důležitý, protože to dává takový to vědomí člověku, že není ve svém názoru sám. Navíc hudba dokáže nadchnout a ty názory šířit.“

(Hošek)

V současnosti můžeme v rámci hnutí skinheads identifikovat tři základní proudy, které se dělí do konkrétních organizací a subkategorií. Jedná se o proud národně socialistický, typický rasistickými názory; antifašistický, příp. antirasistický, který je (nikoli nutně) blízký myšlenkám komunistickým a anarchistickým a proud apolitický, nebo také tradiční vztahující se ke kořenům skinheadského hnutí v 60. letech (srov. Kolářová, 2011, s. 161). Ke každému z nich se váže jiný hudební styl. K proudu národně socialistickému zejména RAC (Rock against communism) a White Power music, k antifašistickému Oi! music, punk aj. a k apolitickému také Oi! music, ska, reggae, streetpunk apod.

Hudba hraje a vždy hrála velmi důležitou roli jako médium přenášející určité názory, jako prostor k společné zábavě a jako svorník mezi jednotlivými členy subkultury. Rovněž od 70. let do současnosti přetrvává spojení punku a skinheadské subkultury (blíže viz Novotná, Heřmanský, 2012, s. 73 – 88). Punk je mnohdy odrazovým můstkem ke skinheadství, většinou však antifašistickému či apolitickému, i když ani to neplatí nutně. Když jsem se začala pohybovat na skinheadské, potažmo extremistické scéně v rámci výzkumu pro mou diplomovou práci a následně disertační práci, často jsem na koncertech či soukromých oslavách, na něž jsem byla pozvaná, potkávala své známé a kamarády ze středoškolských let, kdy jsem navštěvovala punkové koncerty. Hudba je tedy mocným médiem, utvzovatelem identity a stojí v základech skinheadské subkultury.

V počátcích byla pro skinheads typická hudba, která v sobě nesla vlivy z Jamajky a navazovala na americké buggie, konkrétně tedy ska a reggae (více v Kolářová, 2011, s. 171 - 176). V případě raných skinheads nemůže být tedy žádná řeč o rasismu, protože navazovali na černošskou kulturu a mezi skinheads bylo i mnoho jedinců jiné barvy pleti – černochoů, jihoameričanů apod. Například významný skinheadský hudebník Laurel

Aitken⁹⁷ (1927 – 2005) byl původem z Kuby a později přesídlil do Velké Británie a je považován za otce ska a také je neodmyslitelně spjat s ranými skinheads. V 60. letech se také formuje image původních skinheads, na níž dnes navazují zejména skinheads apolitičtí, resp. tradiční. Tato image spočívala v nošení oblečení typického pro britskou pracující třídu – tedy těžké pracovní boty, džíny – většinou ohrnuté či zastrčené do bot, košile, kšandy a bunda. Samozřejmostí byla oholená hlava. Skinheadská image se následně diverzifikovala stejně, jako se diverzifikovalo samotné skinheadské hnutí.

V 70. letech dochází k postupné radikalizaci skinheads, stále se však nejedná o radikalizaci směrem k rasismu, jedná se spíše o reakci na ekonomickou krizi, která zasáhla Velkou Británii a na měnící se společnost. Svou roli sehrál také nástup punkové hudby. Punkeři a skinheads 70. let měli k sobě hodně blízko, chodili na stejné akce a vzájemně se znali. Pod vlivem punkové hudby a větší společenské nespokojenosti přitvrдила i skinheadská hudba a jak přitvrzovala hudba, radikalizovali se i texty, které se nejprve vymezovali vůči sociální situaci a politice. Později se texty obrátily i proti vybraným menšinám, ale jen v těžko rozklíčovatelných narážkách, až později se v nich začal objevovat i otevřený rasismus, případně obdiv ke Třetí říši. Jelikož byl tento přerod pozvolný a diverzifikace skinheadské scény komplikovaná, ilustruji tento trend na jednom konkrétním příkladu, a sice na vývoji kapely *Skrewdriver*. *Skrewdriver* je kultovní skinheadská kapela (zejména pro národně socialistický proud), se kterou se pojí i pozdější propojení skinheads a neonacismu a rasismu.⁹⁸

Skrewdriver byla jako punk-rocková kapela založena v roce 1976 Ianem Stuartem Donaldsonem v Anglii. Jejich první album v sobě nese ještě klasické punkové poselství v duchu Sex Pistols a punkového hesla *No future!*,⁹⁹ což ilustruje i tento text:¹⁰⁰

*Backstreet kids, no future in sight / Backstreet kids, can't see no light /
Backstreet kids, no money too / Backstreet kids, well what you gonna do?*

(*Skrewdriver*, *Backstreet Kids*, 1977, album: *All Skrewed Up*)

⁹⁷ Informace o Laurenovi Aitkenovi a rozhovor s ním o počátcích skinheads lze shlédnout v dokumentárním filmu *Skinheads Attitude* (2003), režie: Daniel Schweizer.

⁹⁸ Téma skinheads a souvisejících fenoménů, jimž se v celé jejich šíři nemohu na tomto místě věnovat, je podrobně a zajímavě rozpracováno z hlediska zúčastněného pozorovatele v: Marshall, 1996.

⁹⁹ Slosloví *No future!* se objevuje jako referén na konci písně *God save the Queen* legendární punkové kapely Sex Pistols (album: *Never Mind the Bullocks, Here's the Sex Pistols*). *No future!* se stalo heslem punkerů pozdních 70. a 80. let, ale užíváno je do současnosti. Vyjadřuje beznaděj ohledně budoucnosti bouřící se mladé generace v době ekonomické krize.

¹⁰⁰ Text písně nechávám záměrně v angličtině, jelikož překlad sice zachová smysl, ale neumožní představit si údernost a frázování textu, které je pro punkovou hudbu nezbytné.

Činnost Skrewdriver ustala v roce 1979, aby byla roku 1982 obnovena. Nyní se však jednalo již o zcela jiný Skrewdriver – texty byly rasistické a Ian Stuart se netajil obdivem ke Třetí říši. Znatelný posun v textech Skredriver a potažmo i v kultuře skinheadské subkultury lze opět ilustrovat jedním textem:

I believe in the White race / A race apart, we've got a mile start / I believe in my country / It's where I belong, it's where I'll stay

Chorus: For my race and nation / Race and nation / Race and nation / Race and nation

This old nation's in the hand of fools / Using people as political tools / If you stand up and you say that they're wrong / They'll put you inside, and say that's where you belong

Something's got to change right now / The White race is going down and how / I'm not trying to depress you / Because I believe, we're going to pull through

(Skrewdriver, Race and Nation, 1984, album: Hail the new Dawn)

Frontman Skrewdriver Ian Stuart byl v 80. letech aktivní v rámci britské strany British National Front, se kterou se později rozešel – kritizoval ji pro nízkou efektivitu a orientaci na finanční zisk. V roce 1987 pak založil vlastní organizaci *Blood & Honour*. Cílem Stuarda bylo „vytvořit rozsáhlou a výkonnou distribuční síť rasistických a neonacistických materiál, především z hudební oblasti.“ (Mareš, 2003, s. 481). Poměrně rychle začaly vznikat jednotlivé národní divize nejprve v Evropě, později i v USA a Austrálii. *Blood & Honour* nebylo žádné elitní hnutí,¹⁰¹ Stuart se soustředil na efektivnost a údernost akce, ani kvalifikační kritéria pro vstup nebyla příliš náročná, preferována byla kvantita a nasazení před kvalitou.¹⁰²

Na přelomu let 1991 a 1992 stál Ian Stuart při vzniku další organizace, velice radikální násilnické a mnohdy označované za teroristickou, pojmenované *Combat 18*. Slovo *Combat* znamená boj, čísllice jsou kódy pro písmena dle jejich pořadí v abecedě – 1 = A, 8 = H, 18 tak znamená Adolf Hitler. Tato organizace byla údernou a teroristickou složkou britské extremistické scény. Její činnost „spočívala ve výhrůžkách, fyzických útocích a zasilání dopisových bomb nepřítelům (levicovým antifašistům (...), osobám

¹⁰¹ Elitním hnutím jsou např. *Hammerskins*, které bylo založeno v roce 1988 v americkém Dallasu a záhy dosáhlo mezinárodního vlivu. nejen na severoamerickém kontinentu, ale i v Evropě a Austrálii. Pro přijetí mezi *Hammerskins* existují náročná kritéria od míry nasazení, přes možný přínos hnutí až po rasovou čistotu. Stejně jako *Blood & Honour* fungují v ilegalitě a utajení, avšak mají i své veřejně exponované představitele. Myšlenkově se orientují na bělošský a panárijský rasismus (Mareš, 2003, s. 471), přijímají i prvky národního socialismu. Organizačně fungují na principu „leaderless resistance“. Česká pobočka *Hammerskins* vznikla v roce 1993.

¹⁰² Česká pobočka *Blood & Honour Division Bohemia* vznikla v roce 1996.

jiné barvy pleti, židům, homosexuálům, veřejně známým rasově smíšeným, mj. tenistovi Borisi Beckerovi a jeho ženě).“ (Mareš, 2003, s. 494). Také Combat 18 expandoval za hranice Británie, zejména do USA, kde navázal úzkou spolupráci s Ku-klux-klanem (Mareš, 2003, s. 494).

Ian Stuart se však měl stát ještě významnější ikonou rasistické části skinheadské subkultury. Titul mučedníka a hrdiny mu přinesla jeho předčasná smrt v roce 1993 při autonehodě. Jeho smrt okamžitě opředly legendy o tom, že se jednalo o tajnou akci MI5 za účelem Stuartovi likvidace.

V reakci na vstup rasismu a neonacismu na skinheadskou scénu se již na konci 70. let začínají formovat antirasistické a antifašistické směry uvnitř skinheadského hnutí. Nejznámějšími jsou *S.H.A.R.P.* (Skinheads against racial prejudice) a *RASH* (Red and anarchist skinheads). Tyto skupiny se snaží propagovat skinheadské hnutí jako nerasistické, šířit levicové myšlenky a vymezovat se vůči rasisticky smýšlejícím protivníkům na skinheadské scéně. Mezi rasistickým (bílým – nosí bílé tkaničky v botách) a rudým (opět symbolizováno rudými tkaničkami) proudem skinheads narůstala vzájemná animozita, která mnohdy vrcholila ve vzájemných potyčkách. Jedním z nejznámějších případů střetu bílých a rudých je vražda dvou antirasistických skinheads v USA v poušti nedaleko Las Vegas.¹⁰³

Později se formují i apolitičtí, resp. tradiční skinheads, kteří se odklánějí od násilí obou skupin a hlásají návrat ke kořenům, k tradičnímu skinheadství. Co znamená být tradičním skinheadem, jaké hodnoty se k tomu váží, dobře vystihuje skinhead jménem Ricardo v dokumentu *Skinheads Attitude* (2003): *„Být skinem je...myslím, že je to revolta proti systému, proti muzice a hadrům, které nám vnucují, proti lidem a penězům. Znamená to dnes víc, než hodnoty jako přátelství, dělení, solidarita, hrdost. Patříme k nejslabším sociálním vrstvám. Chci říct, že žijeme v systému, kde nás učí stydět se za to, kdo jsme. Jediné, co se počítá, je mít peníze a velké bourák, ale my to odmítáme.“*

K tomu, co znamená být skinheadem, se vyjádřil i jeden apolitický skinhead, který reflektuje, jaké hodnoty spojuje s tím, že je skinheadem, co pro něj jeho přináležitost k této subkultuře znamená:

¹⁰³ Roku 1998 byli dva antirasističtí skinheads „Spit“ Newborn a Daniel Shersty (jeden běloch a jeden afroameričan) hlásící se k Las Vegas Unity Skins nalákáni a odvezeni do pouště, kde byli zastřeleni. Pachateli byli američtí neonacističtí skinheads.

„Dnes je skladba skinheads jiná. Spousta těch kluků má vejšku, nebo dělají někde v kanclu a mají tak i určitý priority, který s tím původním hnutím nesouvisí, ale pořád mají i hodnoty, který řekněme ten mainstream neakceptuje. Těžko to nějak říct – ne že ty postoje jsou nepohodlný, ale spíš že je to něco přežitého. Já třeba stavím přátelství nad peníze a hmotný hodnoty, jak to bylo i dřív a myslím, že některý ty původní myšlenky lidi furt berou. (...) Je to ale taky o zábavě. V děláni koncertů, fotbalových turnajů, narozky, grilovačky...A tam se to určitě nějak probírá, ale není to, že bychom měli nějak pravidelný schůze, jo, a tam se probíralo současný dění.

(Hošek)

Být apolitickým skinem je tedy o odlišném přístupu k životu, o vytváření pevných a jistým způsobem do sebe uzavřených přátelství, o revoltě vůči systému a samozřejmě také o hudbě, zábavě (zejména různé koncerty, „grilovačky“, přátelská utkání ve fotbale, výlety) a také o image a odlišení se od davu. Styl a image apolitických skinheads se navrácí k původním britským skinheads, jejich košilím a kšandám.

Oproti tomu rasističtí skinheads si z původní image ponechali těžké boty a džíny, ale košile¹⁰⁴ vyměnili za černá trika, mnohdy s logy kapel, obrázky z mytologie či přímo se symboly souvisejícími se třetí říší.

Antirasistický, levicový proud zase svůj vzhled obohatil o prvky anarchistické módy a nezbytné nášivky s logem SHARP či RASH.

Móda u skinheads tak neslouží jen k tomu, aby skrze vzhled byla přijata a prezentována identita jednotlivce, ale také k tomu, aby se jednotlivé proudy uvnitř subkultury daly snadno odlišit a vzájemně se vůči sobě vymezili (Kolářová, 2011, s. 170).

Hnutí skinheads je tedy značně diverzifikované jak v image, tak i v hudbě a zejména v názorech a ideologiích, se kterými je spjato. Nelze jednoduše postulovat, že skinhead je nutně rasistou či extremistou a nelze ani říci, že každý stoupenec extremistických uskupení je skinheadem. Avšak je časté, že příslušnost ke skinheads a následně jejich „bílému“ proudu může být jakousi vstupenkou na extremistickou scénu, cestou, jak se seznámit se souvisejícími myšlenkami, kulturou a „správnými“ lidmi. Tak tomu bylo i u několika mých narátorů a proto bylo nutné zde uvést tento krátký exkurz do dějin a struktury skinheadské scény.

¹⁰⁴ Dnes se však ke košilím opět vrací. Důvodem je snaha působit konformně a seriózně a zvýšit tak šance na oslovení veřejnosti.

Skinheads ve střední Evropě

Výše uvedený popis vystihuje v obecných tezích skinheadskou scénu jako takovou, historicky se však vztahuje k západní Evropě, zvláště ke kolébce skinheads – Velké Británii. Níže bych ráda velice stručně načrtla základní rysy vývoje a současné podoby skinheadské scény ve sledovaných zemích střední Evropy.¹⁰⁵

Do zemí za Železnou oponou dorazila móda hnutí skinheads oproti státům západní Evropy se zpožděním. První informace o skinheads se začaly objevovat na konci 80. let. Tyto časopisecké články vykreslovaly skinheads jako rasisty a neonacisty, násilníky a chuligány. Kolářová (2011, s. 166) je hodnotí tak, že *„záměrně negativní popis mládežnických subkultur v československých médiích byl systémovou propagandou, která proti revoltující mládeži bojovala typickými argumenty o zkaženosti všech vlivů západního světa.“*

V Československu se objevují první skinheads na konci 80. let, většinou vychází z punkové subkultury a pro nedostatek informací o pestrosti skinheadské subkultury se kloní k národně socialistickému proudu, o němž se jim dostává nejvíce zpráv. Navíc odkazy na Třetí říši, nacionalismus apod. byly chápány i jako způsob, jak demonstrovat antikomunismus a nespokojenost s totalitním socialistickým režimem. Na přelomu 80. a 90. let se i československá skinheadská subkultura začíná diferencovat do třech proudů (nacionalistického, antifašistického a apolitického), avšak nacionalistický převládá. Specifikem je vznik tzv. kališníků, kteří se hlásí k odkazu husitství.

Vedle významných skinheadských kapel jako např. Vlajka, Bráník, Pilsen Oi!quell byla leaderem skinheadské scény v Československu je hudební skupina Orlík!. Orlík! vznikl v roce 1988 a zejména na svém druhém albu Demise přináší písně s texty s rasistickým podtextem. Dodnes je mezi skinheads populární a reflektována jako kultovní záležitost. Setkání se skupinou Orlík! a jejími texty je pak mnoha narátory v Česka a Slovenska reflektováno jako významný a formativní okamžik v životě.

„Já jsem byl vždycky samotářskej, paradoxně, že jsem byl vždycky samotářskej a hele... důvod byl ten, tím mě srali, že sem byl ve škole šikanovanej. Ale to není důvod ten, proč prostě jsem si voholil hlavu a nasadil bombra, to bylo spíš takhle jakoby můj osobní odpor vůči světu, možná. Ale začalo to Orlíkama, prostě začli ty jejich texty a srali mě cikáni, že jo. Jako všichni. Najednou si říkáš, ty skíni můžou bejt fajn kluci, že jo...“

(Materialista)

¹⁰⁵Níže uvedená charakteristika bude opravdu velice stručná. Bližší informace lze nalézt v: Beláiová, 2011, s. 79 - 121; Vejvodová, 2008, s. 2 - 36; Mareš, 2003, s. 109 – 175; Laryš, Smolík, 2009.

„...poslouchal jsem takovou hudbu, dost mě zaujala česká kapela Orlik!, to asi hodně lidí z té generace, ale ta moje aktivita vycházela v podstatě do prázdna, že v podstatě nic jsem tak neřešil, že jsem tak chodil, choval se, říkal takové věci a tak dále... „

(Patriot)

Česká skinheadská scéna se v 90. letech sdružuje zejména kolem politické strany SPR-RSČ, vznikají ale také samostatné organizace, z nichž nejznámější je pravděpodobně Vlastenecká fronta.¹⁰⁶ Po roce 2000 narůstá počet apolitických skinheads. Subkulturu skinheads i její image opouští i někteří národně socialisticky a nacionalisticky orientovaní skinheadi a také mnozí národně socialisticky a nacionalisticky orientovaní skinheads a věnují se aktivismu v duchu stejných myšlenek, ale s jinou subkulturní příslušností. Tito mnohdy také na skinheads nazírají s jistým opovržením.

Po rozdělení Československa se slovenští skinheads formovali samostatně, opustili vymezování se vůči Čechům a orientovali se více na maďarskou a romskou menšinu a také na oslavu odkazu prezidenta Jozefa Tisa a Slovenského štátu a slovenský nacionalismus jako takový. Podobně jako v Česku se v 90. letech organizují v uskupeních jako je např. Slovenský národní front.¹⁰⁷ V druhé polovině 90. let získávají na Slovensku stejně jako v Česku vliv mezinárodní organizace jako jsou Hammerskins¹⁰⁸ či Blood & Honour.¹⁰⁹ Do roku 2001 počet skinheadů na Slovensku narůstá a jejich aktivity se nesetkávají s vážnějšími represemi ze strany státu, které přichází až po roce 2001. V návaznosti na ně se mění i strategie skinheads – vznikají dva přístupy k vlastní aktivitě: buď přechod do ilegality a konspiračního fungování, nebo legitimizace vlastních aktivit oficiálním vstupem na politické kolbiště po hlavičkou politické strany. Zároveň již od 90. let dochází k diverzifikaci skinheadské scény na tři výše popsané hlavní proudy.

¹⁰⁶ Vlastenecká fronta byla založena v roce 1993 jako občanské sdružení, pořádala různé demonstrace, vydávala propagační materiály apod. Vlastenecká fronta působí dodnes, ale dominantní postavení na české extremistické scéně již ztratila. Více informací zde: <http://www.vlasteneckafronta.cz/>

¹⁰⁷ Slovenský národní front byla organizace, kterou se nikdy ani nepodařilo zaregistrovat u slovenského Ministerstva vnitra. Přesto v něm můžeme vidět místo, kde se propojili budoucí velké postavy slovenské nacionalistické a extremistické scény. Např. Mikušovič pak Národní front považuje za místo kořenů např. Slovenské pospolitosti (Mikušovič, 2007, s. 2).

¹⁰⁸ Hammerskins jsou elitní militantní organizací propojenou s jistými částmi skinheadské scény. Jedná se o nadnárodní organizaci, v níž jsou zařazeny jednotlivé národní buňky, tzv. divize. Vrchol činnosti Hammerskins v Česku i na Slovensku byl v 90. letech a jejich aktivity spočívaly zejména v organizace koncertů, setkání apod.

¹⁰⁹ Blood & Honour je organizace spojující neonacisticky smýšlející jedince a skupiny napříč celým světem (resp. země, kde žijí lidé „bílé rasy“), která byla založena ve Velké Británii frontmanem kapely Skrewdriver Ianem Stuartem (viz výše).

V Maďarsku se skinheadská subkultura začala formovat v 80. letech 20. století a profilovala se zejména jako opozice vůči tamnímu režimu Jánose Kadára. Po pádu socialismu v roce 1989 se maďarští skinheads orientují zejména rasisticky a vymezují se vůči menšinám (Romům, cizincům, homosexuálům apod.) (Bélaiová, 2011, s. 101). Součástí jejich názorů jsou vedle rasismu a nacionalismu také myšlenky iredentismu. Maďarští skinheads byli a jsou ve svých aktivitách tvrdší, než jejich čeští a slovenští soupeřníci, v Maďarsku došlo k celé řadě skutečně násilných útoků. Blízko k národnímu socialismu mají i díky maďarské historii, konkrétně díky roli Maďarska jako spojence Německa ve 2. světové válce, maďarští skinheads se tak mnohdy otevřeně hlásí k odkazu Šípových křížů.¹¹⁰ Maďarská skinheadská scéna je od 90. let organizovaná zejména kolem časopisů, tzv. fanzinů,¹¹¹ jako je tomu snad ve všech státech. V současnosti jsou v Maďarsku skinheads stále dominantní silou extremistické scény, ačkoli počet skinheads nenarůstá, tak dochází k jejich radikalizaci a vzrůstá počet útoků vedených skinheads zejména proti Židům a Romům (Bélaiová, 2011, s. 102).

Ve východním Německu se začaly skinheadské subkultury formovat jako v první ze všech sledovaných zemí. To je logické, jelikož tamní mládež měla přeci jen o něco lepší přístup k informacím ze západu a navázání na myšlenky Třetí říše bylo v případě německých skinheads poměrně logickým krokem. Avšak i v bývalém východním Německu se formují apolitické a antifašistické skupiny skinheads, přičemž jejich střety s „bílým“ proudem patří k těm nejtvrdším. Němečtí národně socialističtí skinheads se později organizují zejména pod hlavičkou Svobodných nacionalistů či Autonomních nacionalistů, byť opět zde neplatí, že by všichni SN či AN byli nutně skinheady a naopak. Avšak pro SN i AN jsou např. skinheadské koncerty skvělou příležitostí k rekrutování nových členů a jsou tak se skinheadskou scénou úzce propojeni (Vejvodová, 2008, s. 9).

¹¹⁰ Strana Šípových křížů, celým názvem Strana Šípových křížů – Hungaristické hnutí, byla založena roku 1939 v Maďarsku, v témže roce získala ve volbách 29 mandátů. Koncem 2. světové války dne 15. října 1944 se dostala k moci po nacistickém převratu. Během jejího působení byli v Maďarsku pořádány akce za účelem likvidace židovského obyvatelstva a jejich deportace do koncentračních táborů. Strana Šípových křížů se také rozhodla podpořit Hitlerovo Německo ve válce, vyhlásila všeobecnou mobilizaci mužů ve věku 14 – 70 let. Tato armáda na Hitlerův příkaz bránila Budapešť před Rudou armádou, v čemž byla nakonec neúspěšná.

¹¹¹ Jednalo se o časopisy *Kitartás* (Vytrvalost), *Pannon Buldog*, *Árpád Népe*, či *Magyartudat* (Maďarské vědomí), aj. (Bélaiová, 2011, s. 102).

Ačkoli se hnutí skinheads v zemích střední Evropy začalo vyvíjet s mnohdy více jak dvacetiletým zpožděním oproti prvním skinheads ve Velké Británii, je v současnosti skinheadská scéna podobná ostatním v západních zemích. Tj. je rozrůzněna do třech hlavních proudů a vztahuje se ke stejné kultuře, „mýtům“, událostem a je také v živém kontaktu se zahraničními skinheadskými skupinami.

Přesto si každá skinheadská scéna (příčemž to platí zejména pro rasistické a nacionalistické proudy) nese specifický dějinný odkaz své země, který se projevuje zejména ve vztahu k Třetí říši, specifickým tématům i způsobu organizace, vztahuje se k vlastním kultovním kapelám, má své vlastní mučedníky (skinheads, kteří byli uvězněni, příp. zbiti nebo zabití¹¹²) a na nich staví svou kulturu a zvyklosti.

4. Narativní identita

V tomto oddíle se zabývám zabývat tím, jak je konstruována narativní identita. Nejprve vyložím teoretická a metodologická východiska pro tuto část výzkumu. Jelikož jsem zvolila narativní přístup k výzkumu, v němž teoretická východiska a metodologie spolu úzce souvisí, budu je prezentovat v rámci jedné kapitoly, propojeně a komplexně. Dále se budu věnovat identitě obecně, specifikům narativní identity, osobnímu mýtu a kategoriím narativní konstrukce.

4.1 Teoreticko-metodologická východiska

Pro celý výzkum jsem zvolila kvalitativní přístup, kde se respondentům nekladou jen standardizované otázky s předem definovanými možnostmi odpovědi, nýbrž kde se vychází z jejich vlastního vyprávění. Protože je nenutí odpovídat jen na hypotézy a kategorie výzkumníka, umožňuje hlubší proniknutí do problematiky a otvírá nové cesty a poznatky, které dosud nebyly zpracovány, a umožňuje získat komplexní vhled do zkoumané problematiky. Narativní přístup a analýza se zaměřují na dílčí, živoucí a

¹¹² Mučedníkem celosvětově uznávaným mezi rasistickými skinheads je to např. již zmiňovaný Ian Stuart Donaldson. V České republice je za mučedníka antifašistických skinheads považován např. Jan Kučera, 18—tiletý antifašistický skinhead, který byl zavražděn nacisticky orientovaným skinheadem v Příbrami v roce 2008. Pro „bílý“ proud českých skinheads je mučedníkem např. mladík Miloš Reha zabitý roku 1999 v Litvínově před restaurací Jáva. Pachatel byl zadržen policií, jednalo se o mladého chlapce romské národnosti. Jako mučedníci a novodobí „politictí vězni“ jsou oslavováni také ti aktivisté (ne nutně skinheads, ale od skinheads se jim dostává uznání), kteří jsou ve vězení, zejména za trestné činy jako je propagace hnutí vedoucí k potlačení práv a svobod, ale i násilné trestné činy apod., například: Vlastimil Pechanec odsouzený na 17 let (roku 2001 zavraždil na diskotéce Roma Otů Absolona, sám tvrdí, že je neviný), Michaela Rodová, dříve Dupová (aktivistka Resistance Women Unity, od července do prosince 2010 byla ve vazbě za propagaci neonacismu, následně byla propuštěna a za neoprávněnou vazbu i odškodněna).

subjektivní zkušenost a vnímání narátora, jíž se snaží co nejvíce porozumět s ohledem na veškeré kontextuální souvislosti (Miovský, 2007, s. 243).

Podle narativních psychologů se narativní perspektiva hodí pro zkoumání sociální reality jednotlivce i skupin (Čermák, 2004), jelikož vyprávění příběhů lze považovat za organizující princip lidské psychiky (Sarbin, 1986, s. 9). Sami sobě totiž rozumíme v kontinuitě svého životního příběhu směřujícího odněkud někam a také velkou část vědění o naší sociální realitě získáváme pomocí příběhů, které se tradují ve společnosti, v rodinách, mezi přáteli. Ne nadarmo jsou tradované a vyprávěné příběhy nositeli vědění a zkušenosti takřka po celou existenci lidstva. Jak již bylo zmíněno, člověk sám sobě také rozumí ve svém životním příběhu, v němž konstruuje svou realitu – identitu, místo ve světě, smysl svého snažení. Pro narativní přístup je východiskem to, že narativní konstrukce je chápána jako strukturace zkušenosti. V narativní konstrukci dává vypravěč (byť příběh nemusí vyprávět, stačí, je-li si ho vědom) svému životu tvar, řád, smysl, dílčí události uvádí v souvislost s jinými. Narativní konstrukce tak život ztvárňuje a zároveň interpretuje (Čermák, 2004).

Při vedení a interpretaci narativně pojatého výzkumu je nutné si uvědomovat, že vyprávění je charakterizováno pluralismem, relativismem a subjektivismem (Miovský, 2007, s. 242), stejně jako životní zkušenost, která se v něm vyjevuje. Nedává tak snadno zobecnitelné výsledky, které je možné vztáhnout na celou populaci, ale poskytuje hlubokou a podrobnou výpověď o té výseči populace, jež je ve výzkumu zahrnuta, a o fenoménech, které jsou ve výzkumu tematizovány. Nicméně s fragmentovanými daty, životními příběhy narátorů lze dále pracovat induktivně, tedy z velkého množství jednotlivých dat (narativního materiálu) sestavovat obecnější obraz témat, která z těchto dat vyvstávají. Narativní přístup však vede primárně k porozumění lidem, individuálním příběhům a jejich vypravěčům, což je mimochodem například dle Dismana samotným cílem kvalitativního výzkumu (Disman, 1993, s. 286 – 289), avšak umožňuje také zasazení zjištěného do teoretického rámce, případně formulování hypotézy, již je možné dále ověřovat.

Pro výzkum konstruování identit jsem zvolila narativní interview, jelikož právě ve vyprávění životních příběhů odkrývají nátoři to, jak se jejich identita vyvíjela a konstruovala a jak jí samotní nátoři rozumí. Ve vyprávění můžeme nalézat narativní identitu, při jejíž interpretaci vycházím ze dvou významných filosofických tradic, které se odrazily i v sociálních vědách. A sice z tradice strukturalismu, pro niž je identita

diskursivní konstrukcí subjektu – vypravěče, a zejména z tradice existencialistické, ve které je identita chápána jako výsledek sebeinterpretace (Hamar, 2002, s. 31).

Narativní perspektiva umožňuje nahlédnutí života narátora jako celku, odhalení jeho směřování, celkového tvaru a jeho dílčích komponent (zápletky, figury, hodnoty, obrazy sebe a druhých aj.), které narátor vypráví a kterými žije.

Sociální konstruktivismus

Tato práce je založena na konstruktivistickém paradigmatu, jak je rozvíjí zejména Berger a Luckman, kteří ve své práci *The Social Construction of Reality* (1999) nabízejí řešení a překonání subjekt-objektového dualismu. Autoři staví na syntéze Weberovy chápající sociologie a navazující tradice a na Durkheimově přístupu k sociologii, kdy sociální fakta jsou uvažována jako věci (srov. Kábele, 1996, s. 317). Bergerův a Luckmanův přístup je pak založen na filosofické antropologii,¹¹³ fenomenologické sociologii¹¹⁴ a symbolickém interakcionismu.¹¹⁵

Při zkoumání společnosti a jejích fenoménů klade tato práce důraz na to, že sociální realita není ničím daným, ale je konstruována lidmi, kteří ji žijí a přisuzují jí významy, interpretují ji, a jsou ovšem sociální realitou také ovlivňováni. Tedy že „*inherentní součástí sociální reality jsou myšlenky a diskursy, jimiž lidé dávají význam světu a svému jednání v něm*“ (Barša, in Antropoweb, s. 21). Neexistuje tak jen objektivní a pro všechny shodná realita, nýbrž také mnoho různých a vzájemně se lišících subjektivních

¹¹³ Filosofická antropologie usiluje o holistické zkoumání člověka, které využívá jak antropologických výzkumných metod, tak i filosofické spekulace a reflexe a obrací se také k dalším společenským vědám, jejich metodám a poznatkům. Filosofickou antropologii reprezentují např. Henri Bergson (1859 – 1941), Wilhelm Dilthey (1833 – 1911), Georg Simmel (1858 – 1918) či Martin Buber (1878 – 1965), v užším smyslu pak např. Max Scheler (1874 – 1928), Arnold Gehlen (1904 – 1976) a Helmuth Plesner (1892 – 1985), na jejichž dílo později navazují i sociální konstruktivisté. Dále pak se k filosofické antropologii hlásili např. Hans-Georg Gadamer (1900 – 2002), Paul Ricoeur (1913 – 2005), Maurice Merleau-Ponty (1908 – 1961) a v jistém smyslu i Jan Patočka (1907 – 1977) a v současnosti v České republice např. Jan Sokol (*1936).

¹¹⁴Fenomenologická sociologie v reakci na pozitivismus staví do středu zájmu individuum a jeho prožívání a jednání v sociálním světě, zejména v každodenních situacích. Americké školy fenomenologické sociologie navazují na Husserlovo pojetí přirozeného světa (Lebenswelt), který je ustavený naší sociální interakcí a obdařený významy. Fenomenologická sociologie se ve svém vývoji rozdělila do dvou proudů – umírněného, který neredukuje sociální realitu na subjektivní prožitky a interpretace a radikálního, který zdůrazňuje absolutní sociální podmíněnost a neopakovatelnost lidského jednání. Radikální směr reprezentuje zejména tzv. etnometodologie. Mezi nejvýznamnější představitele fenomenologické sociologie patří např. Alfred Schütz (1899 – 1959).

¹¹⁵Symbolický interakcionismus jakožto směr v sociálních vědách navazuje na interakcionismus, avšak zdůrazňuje, že význam je konstituován v mezilidské interakci prostřednictvím výměny symbolických obsahů. Zaměřuje se na zkoumání mezilidských interakcí, které jsou ovlivněny tím, jaký význam jim jedinec přiřkládá, jak je sám pro sebe interpretuje. Lidská komunikace a interakce jako celek je tak výměnou významů, jejich nositeli jsou symboly organizované v symbolických systémech. Mezi představitele symbolického interakcionismu patří např. George Herbert Mead (1863 – 1931) či Charles Horton Cooley (1864 – 1929).

realit z objektivní reality vyrůstajících, které si vytvářejí lidé na základě svého mnohdy odlišného vnímání světa a které jsou spojeny v celku sociálně konstruované reality. Společnost tak existuje jak jako realita objektivní, tak i subjektivní (Berger, Luckmann, 1999, s. 128). Lidská představa o světě, realita, v níž člověk žije, je vždy kombinací reality subjektivní, konstruované v procesu primární i sekundární socializace na základě zkušeností, prostředí, diskursu i vztažných osob (významných blízkých) a následně i sociálních rolí, a objektivní reality (Berger, Luckman, 1999, s. 128 – 180), která je společným polem pro tyto zkušenosti a umožňuje vzájemné porozumění mezi lidmi a sdílení světa. Vzájemný vztah společnosti a člověka můžeme v Bergerově a Luckmanově pojetí vystihnout jako vztah cyklický, kdy společnost působí na člověka, který je tak společenským produktem, a člověk působí na společnost, která je lidským produktem (srov. Kábele, 1996, s. 321). Stejně tak ani pojmy (s výjimkou uměle konstruovaných, např. pojmů čísel a funkcí v matematice) nemají pevně a jasně daný obsah, ale mohou být neohrazené a nejasné, protože vyrůstají z proměnlivé sociální reality. Tak podle Barši nejsou pojmy jako národ, kultura či právě identita ničím daným, ale jsou konstruovány v představách a myšleních lidí, kteří je obdařují určitými významy (Barša, in Antropoweb, s. 22).

Sociální konstruktivismus tak nepatří ani mezi deterministické směry, ani mezi směry zdůrazňující a absolutizující svobodnou vůli. Sociální konstruktivismus ponechává dostatečný prostor svobodné vůli, ale zároveň akceptuje vliv situačních a kontextových proměnných na lidské jednání. Umožňuje tak zkoumat jednání svobodných individuálních bytostí v kontextu konkrétních situací a sociální reality a celku společnosti.

Pokud čteme texty, posloucháme projevy, či vedeme rozhovory s reprezentanty tzv. extremistických hnutí, často se jimi popisovaná životní realita může zdát odlišná od té „naší“, od námi zakoušeného každodenního světa. Tento problém lze odbýt různými odsudky, že daní lidé jsou hloupí, interpretují svět, jak se jim hodí, mluví „z cesty“, atd. Můžeme je takto de facto škrtnout z našeho světa, pohlížet na ně jako na lidi z jiné reality, mimo naši civilizaci a kulturu a tak problém odsunout na vedlejší kolej, ubrat mu na významu, jenže tím si sami bráníme v porozumění tomuto fenoménu.

Pro skutečné porozumění (nejen) extremismu jako takovému, ale zejména jeho představitelům, musíme pochopit, jak je konstruována sociální realita sama, a následně jak je konstruována „jejich realita“ a v jakém vztahu je k světu, o němž se domníváme,

že jej obýváme my. Pro uchopení tohoto tématu a také pro následné výzkumy identity se jako vhodné jeví právě paradigma sociálního konstruktivismu. Proto bych ráda uvedla, jak sociálnímu konstruktivismu rozumím a v jakém smyslu s ním v této práci nakládám.

Sociální konstruktivismus, jak jej formulují Berger s Luckmanem (1999) navazuje na několik filosofických a sociologických směrů. Předně vychází z Kantovy epistemologie, konkrétně a trochu zjednodušeně řešeno z myšlenky, že předmětem našeho poznání nejsou věci o sobě, ale že vědění o nich získáváme skrze *a priori* dané kategorie čistého rozumu (podrobněji, Kant, 2001). Dále navazuje na dílo zakladatelů moderní sociologie jako je Karel Marx, Max Weber či Vilfredo Pareto. Konkrétně na Marxovo dialektické pojetí lidské praxe, která produkuje sociální realitu a vztahy a je jí zároveň formována. Konstruktivismus však neredukuje lidskou praxi na výrobní vztahy a produkci, není tedy materialistický jako Marxova dialektika. Navazuje na Weberovu chápající sociologii i jeho teorii institucí vyrůstajících ze sociálního jednání, které jsou produktem i nositelem racionality.

Sociální konstruktivismus v sobě nese také dědictví filosofie Edmunda Husserla a jeho řešení problému intersubjektivit, tedy otázky, jak je možné, aby více subjektů sdílelo společnou zkušenost, jak je možné zakoušet cizí duševní život a chápat druhého jako subjekt. Dle Husserla zakoušíme subjektivitu druhého prostřednictvím empatie, kdy je nám druhý a jeho tělesná schránka sice jeví stejně jako věci, ale díky zkušenosti vlastní subjektivitě můžeme prožívat druhého jako subjektivitu, tj. jako alter ego, bytost stejného druhu jako my sami. Navíc sebevědomí individua potřebuje uznání ze strany druhých, přičemž společenství subjektů, jejichž soudy korelují s objektivním světem, je nutnou podmínkou objektivního světa, v němž je subjekt uznáván. Subjekt jako izolovaná bytost totiž nemůže existovat ve světě. Husserl tak tematizuje „transcendentální my“, které vzchází ze zakoušeného světa (více v Husserl, 1993). Obdobně jako pro pozdního Husserla je i pro fenomenologickou sociologii, na níž sociální konstruktivismus navazuje, východiskem svět každodennosti, v němž je dosahováno intersubjektivit a společně sdílených významů pomocí sedimentace zkušenosti a typizace akcí (Schütz A., 1982, s. 207 - 226).

Podle Bergera a Luckmanna probíhá sociální konstruování v rámci institucionalizace a socializace, kdy jedinec vrůstá do institucionálního a společenského světa (Kábele J., 1996, s. 324). Toto vrůstání a konstruování probíhá v cyklickém procesu, kdy se subjektivní interpretace světa, zkušenosti a situací externalizují v jednání subjektu. Toto

jednání internalizují další subjekty, interpretují je a v reakci opět externalizují. Koloběh internalizace a externalizace probíhá nepřetržitě, vytváří tradice a sedimentace zkušenosti. Navíc je celý koloběh rámován tzv. legitimizací, která ospravedlňuje rodící se řád tradice, zkušenosti a institucí, a která jim připisuje významy. Tím se tvoří vyšší symbolická úroveň významů, zastřešující každodenní i mimořádné jednání, instituce a řád. Tento cyklus navíc umožňuje porozumění mezi jednotlivými lidmi a porozumění řádu – světu, v němž se spolu setkávají v každodenním životě, protože v něm dochází k tzv. habituaci, v níž se utvářejí vzory chování pro určité typy situací. Habituace pak umožňuje typizaci, tj. že určitá situace s sebou nese určitý význam a typ jednání, který je možné předvídat. Po habituaci a typizaci následuje tzv. institucionalizace, kde se typizované významy a vzory chování legitimizují a stávají se platnými. Kábele (1996, s. 325) shrnuje posun k institucionalizaci tak, že dochází k sémantickému posunu, od hodnocení situací ve smyslu „jak je děláme my“, k obecnějšímu „tak se věci dělají“. Institucionalizace tak v sobě nese i mravní aspekt, kdy určitým vzorům chování připisuje obecnou mravní závaznost. Celý tento koloběh konstruování sociální reality nejen zpřehledňuje svět, činí jej pro jednotlivce srozumitelnějším a předvídatelnějším, ale klade také nároky na chování jednotlivce.

Konstruování sociální reality má tak dialektický charakter, odehrává se v napětí mezi jednotlivcem a skupinou, mezi typizovaným řádem a jeho změnou, sociální realita je dialektickým střetáváním již nastoleného (institucionalizovaného) řádu a změnou. Jako takový lze sociální konstruktivismus využít jak pro studium společností, jejich skupin, tak i jednotlivců a jejich vztahu ke společnosti jako celku.

Na závěr bych ráda zmínila, že v základu sociálního konstruktivismu stojí dva zásadní a samozřejmě přijímané předpoklady. Prvním je předpoklad, že existuje individuální osoba, která je subjektivitou, a za druhé, že sociální svět je určitý a jeho určitost je dána jeho vlastními pravidly, principy a pravidelností v souvislostech (Kábele J., 1996, s. 330).

Povaha světa a také života jednotlivce je ze sociálně konstruktivistického pohledu dialektická. Svět je konstruován v procesu překonávání neurčitosti a neuchopitelnosti sociálního dění ze strany jednotlivců i společenských útvarů. Svět je tak konstruován v neustálém střetu mezi neurčitostí a určitostí, chaosem a řádem a proto jsou pro jeho konstrukci a určení jeho povahy zásadní zvraty, okamžiky přerodů a přechodů od jednoho řádu k druhému. A to ať již na úrovni velkých dějin v podobě politických, vědeckých či ekonomických revolucí a změn, nebo na úrovni individuálních životů

v podobě běžných zvrátů jako je nástup do školy, volba životní dráhy, manželství či narození dítěte, případně negativních zvrátů, zklamání, osobních tragédií.

I z tohoto důvodu jsem volila narativní přístup k realizaci výzkumu, který umožňuje v biografickém vyprávění sledovat tyto zvraty v osobních životech narátorů, zjišťovat jejich interpretace (internalizaci), jejich vliv na další jednání (externalizaci) a jejich začlenění do celkového pohledu na vlastní život i svět jako celek, na jejich začlenění do symbolického univerza významů a rozumění sociální realitě a integraci v sebepojetí a osobním mýtu.

Výzkum vedený z pozice konstruktivistického paradigmatu si nečiní ambici odhalit objektivní podstatu sociální reality resp. nějakého dílčího fenoménu, ale má vést k odhalení sociálních příčin a významů (Geertz, 2000, s. 19),¹¹⁶ které jsou společenským fenoménům přisuzovány, jak lidé konstruují svou vlastní sociální realitu. Sociální konstruktivismus - alespoň v pojetí, z něhož vycházím - v sobě nese i silný etický podtext. Pro sociální realitu, jakožto tvořenou v dialektickém vztahu vzájemným působením mezi touto realitou a individuálním či kolektivním subjektem, je totiž nezbytné, aby působení těchto subjektů bylo spontánní a vycházelo z maximální možné míry jejich svobody. Jakékoli centrálně řízené konstruování této reality či sociální inženýrství, které omezuje spontaneitu osob, totiž může vést k nekontrolované destruktivitě a trvalému pokřivení sociální reality a následně, resp. souběžně i jednotlivých osob, které se na její konstrukci podílí (srov. Kábele J., 1996, s. 332).

4.2 Identita v životních příbězích

Na rozdíl od esencialistického přístupu, v němž je identita chápána jako esenciální, tj. každému vlastní a neměnná podstata, jež pouze čeká na objevení, pojmá konstruktivismus identitu jako dynamickou, proměnlivou, utvářenou a interpretovanou jejím nositelem (srov. Brubaker, Cooper, 2000, s. 1 - 47). Z pohledu konstruktivismu je tak identita tím, co se konstruuje v průběhu života na základě vlastního jednání, sociálních kontextů a jejich interpretace. Například Berger a Luckman uvádí, že *„identita se utváří během sociálních procesů. Jakmile je vytvořena, je udržována, obměňována i přebudována sociálními vztahy“* (Berger, Luckmann, 1999, s. 170).

¹¹⁶ Zaměření na odhalování významů je důvodem, proč volím pro interpretaci dat zejména hermeneutický přístup. Více viz níže.

Konstruktivistické pojetí identity jako něčeho, co je konstruováno, obměňováno, reflektováno, rekonstruováno atp. je také východiskem pro narativní konstruktivismus a je mmj. v souladu s vývojovou psychologií Erika Eriksona. Narativní konstruktivismus předpokládá, že identita není neměnná a je konstruována v příběhu a jeho interpretaci (srov. McAdams, 2007, s. 7), která je spolu s hodnotovou orientací automaticky ve vyprávění zahrnuta a konstruována.

Vyprávění autobiografického příběhu nemusíme nutně chápat jako pouhý výčet životních zkušeností, nezúčastněné a objektivní převyprávění toho, co se v narátorově životě vyskytlo. Naopak jej lze nahlížet jako něco druhotného vůči původní zkušenosti.¹¹⁷ V hermeneutickém pojetí Paula Ricoeura však není vyprávění pouhým ztvárněním původní zkušenosti, protože sám život je chápán tak, že má také narativní strukturu, avšak na druhé straně má i strukturu „přednarativní“ (Čermák, 2004). „Přednarativní“ rovina žité zkušenosti je zde chápána jako jakési předporozumění světu, do nějž je člověk jako jednající bytost vržen. V tomto světě pak člověk sám sebe jako aktér rozvrhuje. Rozvrhuje se nejen s ohledem na omezení světa, do nějž je vržen, ale i s ohledem na své cíle, motivy, záměry, a dělá to mimo jiné také prostřednictvím narativní konstrukce (Ricoeur, 2000, s. 106). Teprve v tomto rozvržení či zaměření je život „dobrým příběhem“, protože se vymaňuje z nahodilosti dílčích událostí a je naopak určen záměry a aktivním jednáním toho, kdo jej žije (srov. Čermák, 2004).

Zkušenost a vyprávění tak nelze chápat jako totožné, na vyprávění je třeba se dívat jako na něco, v čem narátoři přisuzují význam a smysl své zkušenosti, v čem svůj život interpretují a vysvětlují.

Podle Paula Ricoeura jsou v životním příběhu organizovány jednotlivé životní události tak, že jsou integrovány do vyššího celku spojeného zápletkou a směřováním k cíli (Ricoeur, 2007). Jen koherentní příběh s ústřední zápletkou lze dle Ricoeura považovat za významuplný a to jak v případě individuí, tak i společenství (Hamar, 2002, s. 35). A právě toto provádí vypravěč, když vypráví svůj životní příběh – spojuje životní události do smysluplného, koherentního celku s hlavní zápletkou a s ohledem na nějaký finální či dílčí cíl. Nora Hamar (2002, s. 35) tento vypravěčský postup shrnuje tak, že si narátor

¹¹⁷ Proti tomuto postoji vystupuje tradice, která vyprávění chápe jako reprezentaci zkušenosti (např. Riessmanová, 1993, Čermák, Lindéová, 1999). Případně tradice obracející se k jazyku, zkoumání diskurzu (např. Konopásek, 1996), pro nějž život sám je „textem“ (srov. Čermák, 2004).

počíná, jako by byl „sám sobě historikem“, přičemž vypravěč svou vlastní identitu ve vyprávěném příběhu zároveň nalézá i vynalézá.

Životní příběhy jsou dle Molly Andrews (2007, s. 95 - 100) základem našich identit – naše identita je v nich konstruována a interpretována, skrze životní příběh rozumíme sobě samým. Navíc vědomí kontinuity našeho života artikulované v příběhu a sjednocené naší pamětí, je kontinuitou naší identity v čase.

Podle McAdamse (1993, s. 54, 218) je v narativu integrována minulost, přítomnost i anticipovaná budoucnost vypravěče, čímž se nahodilým událostem života dává smysl, řád a směr. Vyprávěný životní příběh tak v sobě shrnuje klíčové události, hodnoty, perspektivy, cíle, obraz sebe i druhých. Vývoj identity je dán tím, jak jsou tyto komponenty integrovány do centrálních témat prostupujících životní příběh (Miovský, 2007, s. 244) a jak jsou v kontextu celého životního příběhu interpretovány.

Požadovaná koherence životního příběhu je dle McAdamse (1993, s. 11 – 28, 91 - 117) zajišťována tzv. osobním mýtem,¹¹⁸ v němž jsou obsaženy interpretace životních událostí a které jsou zakotveny v kulturním i sociálním kontextu narátora. V osobním mýtu jsou integrovány zkušenosti, hodnoty i poznatky, které jedinec shromažďuje od dětství (srov. Erikson, 1993) a dále po celý život. Osobní mýtus je vědomě vytvářen od období dospívání, od tzv. krize identity, která nese vývojový úkol vynalezení a dalšího konstruování osobní identity. Krize identity je v procesu dospívání podstatná a sehrává pozitivní roli, neboť představuje přerod od dětství k dospělosti, zahajuje reflexivní přístup k vlastnímu životu. V kontextu mého výzkumu je důležité zmínit, že období tzv. krize identity koresponduje s dobou, kdy se většina narátorů zahrnutých ve výzkumném vzorku začala zajímat o extremistická uskupení, resp. o jim blízké subkultury.

Konstrukce osobního mýtu a v něm nalézané a vynalézané identity má dialektickou podobu. Mýtus je postaven na nějakém zvratu, přechodu od jednoho stadia (teze) do jiného, obvykle chaotického a kritického (antiteze) a ústí v nastolení nového, udržitelného řádu vyrůstajícího z předchozích dvou stadií (synteze), přitom však od nich odlišného.

Narativní identita je tedy konstruována ve vyprávění příběhu jednak prostřednictvím integrace minulosti, přítomnosti a předjímané budoucnosti, kterým je přisuzován určitý smysl, záměr. Odpovídá tak Heideggerovu pojetí člověka jakožto pobytu, který je v napětí mezi minulostí a budoucností, přičemž se sám vědomě rozvrhuje a spěje k cíli

¹¹⁸ Podrobněji níže.

(Heidegger, 2002, s. 164 -186). Zároveň vypravěč sám sebe ve vyprávění uchopuje jako aktéra, tedy jako jednající anebo také nejednající postavu (Miovský, 2007, s. 251), která přijímá odpovědnost za své jednání, které následně interpretuje v kontextu vlastních hodnot a záměrů, cílů. Miovský (2007, s. 252) zdůrazňuje, že významným rysem narativní konstrukce je to, že jednání zde má své důvody – jednání tak není podáno jako způsobené příčinami, ale vedené důvody.

Prostřednictvím vyprávění či jen pouhého uvědomění si životního příběhu, jeho konzistence a zaměřenosti konstruuje svou identitu, resp. narativní identitu, která nám pomáhá definovat, kým jsme. Utváření narativní identity začíná v adolescenci¹¹⁹ a formuje se v období mladé dospělosti a jeho výsledkem je uchopení sebe sama v příběhu a celku světa, naše narativní identita je příběhem, skrze který žijeme (McAdams, 2007, s. 4). V pozdní adolescenci a mladé dospělosti se na sebe sama začínáme dívat na sebe sama a své vlastní životy z perspektivy historika (McAdams, 1993, s. 102), jednotlivé epizody a události propojuje, hledáme vzájemné souvislosti, přiřítáme jim smysl, význam a cíl. Zejména v adolescenci jsou životní příběhy/osobní mýty vyprávěny jako příběhy oslavující výjimečnost, rozvoj, odhalují skryté i na odiv dávané touhy, sny a cíle (McAdams, 1993, s. 102). Narativní identita v adolescenci plně vystihuje toto vývojové období ve všech jeho významných rysech. S postupujícím vývojem jedince, jeho jistou stabilizací a narůstající zkušeností se sebou sama, společností i celým vnějším světem se i narativní identita stává stabilnější a realističtější. V konstruování identit v příbězích se také setkáváme s konfrontací mezi identitou, již záměrně buduje sám narátor, a identitou, která je mu přisuzována zvnějšku. Tu Nora Hamar (2002, s. 29 – 30) nazývá fakticitou a uvádí, že mezi identitou danou zvnějšku a tou, jež je budována či volena narátorem může existovat konflikt. S tímto konfliktem se lze setkat i v životních příbězích stoupců extremistických hnutí, kteří se mnohdy

¹¹⁹ V této práci používám termín adolescence pro označení období mezi zhruba 11 – 20 (může trvat déle v závislosti na životním stylu, délce studia apod.) lety života. Adolescenci chápu v souladu s vývojovou psychologií jako období mezi dětstvím a dospělostí, které má tři fáze: časnou adolescenci (cca 10 – 13 let), střední adolescenci (cca 14 – 16 let) a pozdní adolescenci (cca 17 – 20 let, může však trvat déle).

Někteří autoři chápou adolescenci jako období od cca 15 do 20 let. Fázi vývoje mezi 11 -14 lety pak nazývají pubescencí. Osobně se však kloním k užívání souborného pojmu adolescence pro celé období dospívání, jak je běžné v amerických psychologických kruzích (srov. Hurlock, 1974). Toto pojetí respektuje skutečnost, že ve vyspělých zemích (zejména Evropy a USA) se prodlužuje období adolescence (díky delší době studia), pohlavní dospívání se posouvá do nižšího věku (tzv. sekulární akcelerace) a skupiny mladistvých v období časné adolescence se co do životního stylu, zájmů apod. stále více podobají adolescentům ve střední či pozdní fázi. Pojem pubescence se tak lépe hodí pro výhradní označení pohlavního dospívání, avšak pojem adolescence lépe pokrývá všechny oblasti života jedince v této etapě vývoje (srov. Macek, 1999, s. 11 – 14).

záměrně vymezují vůči zvnějšku připisované identitě „extremisty“, „fašisty“, „nacisty“, apod.

Ve vyprávění životního příběhu narátor konstruuje svou identitu tím, že události života spojuje v koherentní celek propojený zápletkou a vedený určitým záměrem. Tento příběh vsazuje do sociálních kontextů a sebe sama interpretuje na základě vlastních hodnot a vnímání světa. Životní příběh tak není pouhým popisem životní zkušenosti či reality, ale interpretací vlastního života. Interpretací, v níž narátor přisuzuje svému životu smysl a cíl, které odkazují k jeho hodnotám a vnímání vlastní (konstruované) životní reality.

Tento subjektivní rys narativního materiálu je při interpretaci třeba mít na paměti. Avšak v případě narativní analýzy není subjektivita nedostatkem, protože v narativní analýze nesledují, co a jak se v životě vypravěče stalo, nýbrž jak on sám interpretuje vlastní život, jaký mu přikládá smysl a na základě čeho konstruuje svou identitu, která je následně výchozím bodem pro další jeho jednání, směřování jeho životního příběhu do budoucnosti.

4.2.1 Osobní mýtus v biografickém vyprávění

Jak již bylo řečeno, lidské myšlení, vztah ke světu, k sobě samému a k svému místu ve světě má přirozeně narativní strukturu, která se primárně odehrává v příběhu. McAdams hovoří o osobním mýtu, který zajišťuje koherenci životního příběhu a jeho soulad s vnějším světem a narátorovými hodnotami (1993, s. 11 – 28, 91 – 117).

Termín osobní mýtus není zvolen nahodile, ani nemá sugerovat nepravdivost či „vybájenost“ tohoto osobního příběhu, jímž narátor vykládá a konstruuje sebe sama.

Vyprávění životního příběhu má povahu mýtu v pravém významu tohoto slova, jako symbolického vyprávění, které vysvětluje a vztahuje se k určitému nadčasovému, případně metafyzickému řádu. Osobní mýtus se s mýtem v obecném smyslu shoduje jak po formální stránce co do své struktury, tak i co do svého významu, role. Považuji za důležité nejprve stručně nastínit, jak obecně chápu mýtus a poté ukázat paralely mezi mýtem obecně a osobním mýtem.

Příběh, mýtus je původní, člověku přirozenou a bezprostřední zkušeností světa (Neubauer, 1991, s. 41), ve které zakouší a uvědomuje si své místo ve světě a spjatost svého života se světem jako takovým i se svým kulturním okruhem. Nejedná se jen o

nějaké primitivní či předvědecké rozumění světu, výklad skutečnosti, ale o příběh, který nás se skutečností sladuje a zároveň ji konstruuje (Neubauer, 1991, s. 49 a 59).

Obsahy a děje mýtů se týkají zrodů, přerodů a zvrátů (Kábele, 1994, s. 22), takže můžeme rozlišovat například mýty kosmologické¹²⁰, antropogonické¹²¹, eschatologické¹²², theogonické¹²³, heroické¹²⁴ aj. Jako takové pomáhají sladění člověka s danou změnou – mýty slouží jako metoda zvládnání krizí, ukazují cestu od určitého řádu přes jeho zhroucení až k zrození řádu nového a mají tak - stejně jako narativní konstrukce - dialektickou povahu. Mýtus nabízí a představuje univerzální role, které pomáhají zvládat rozklad řádu, následný „neřád“ a tvorbu řádu nového (Kábele, 1994, s. 23). V konstruktivistickém pojetí lze mýtu rozumět jako historii určitého počátku (Eliade, 2009, s. 64 - 65), který je pomocí mýtu a ritu opakovaně dosažitelný a zpřítomnitelný (Eliade 2009, s. 48 – 50). Zároveň lze mýtus chápat jako historii přerodu. Samotný mýtus pak vytváří kontinuitu mezi původním stavem a novým řádem, ukazuje, jak je nový řád konstituován.

Na základě Lévi-Strausovy analýzy mýtů (Lévi-Strauss, 1950) lze vystihnout strukturu mýtu tak, že začíná určitým rozkladem stávajícího řádu či jistot, zvratem do neštěstí. Po tomto zborcení dosavadního řádu následuje série transcendentálních zkoušek, které vedou k překonání chaosu, neřádu a zvrátí celý děj do štěstí, konstituují nový řád. Mýty tak popisují vyrovnávání se s mimořádným stavem anomie, rozkladu a chaosu, který je následně překonán v sérii zkoušek s transcendentálním přesahem, jež vedou k nastolení řádu nového, kvalitativně odlišného od původního stavu (Kábele, 1994, s. 26). Povaha mýtu je dialektická, odkazuje ke změně a přerodu, vyžaduje aktivní úsilí a mnohdy i sebezapření hlavního hrdiny.

Zatímco mýty obecně nabízejí metodu řešení krize a vztahují se „k dávným událostem, významným pro povahu světa, které jsou klíčem k porozumění současnosti“ (Neubauer, 1991, s. 46), osobní mýty popisují totéž na úrovni individuálního života. Osobní mýty kopírují formální strukturu mýtu v obecném smyslu. V níže definovaných kategoriích narativní konstrukce je můžeme přirovnat k zápletce životního příběhu s tím, že v sobě anticipují i životní téma. Osobní mýty pojednávají o určité krizi či zvratu v životě

¹²⁰ Kosmologické mýty vykládají původ a vznik světa.

¹²¹ Antropogonické mýty vysvětlují původ člověka (jeho zrození, stvoření, vznik).

¹²² Eschatologické hovoří o budoucnosti, konci dějin a jejich smyslu.

¹²³ Theogonické mýty pojednávají o zrození bohů.

¹²⁴ Heroické mýty vypráví o původu dějin.

jednotlivce, který vedl ke zhroucení dosavadních jistot, vyžadoval aktivní úsilí vypravěče vypořádat se s nimi a nastolit nový řád a jistoty, z principu ovšem odlišné od původního, výchozího stavu.

Uvidíme, že osobní mýty narátorů z extremistické scény začínají určitou formou zklamání ze světa či negativní zkušeností, která otřásla jejich životy. Transcendentální zkouškou je pro ně jakési „hledání pravdy“, které vede k přijetí určité ideologie a souvisejícího životního stylu, kterým je založen nový řád v jejich životech. Osobní mýty tak pomáhají konzistentně propojit dvě poměrně odlišné životní etapy: život dítěte či mladého člověka, konformního vůči celospolečensky sdíleným normám, a životní etapy aktivisty působícího na extremistické scéně. Zároveň připisují vyšší smysl přestálé krizi, prožitku zklamání, neúspěchu či otřesu životních hodnot.

Mýty obecně i osobní mýty se tak shodují jak ve struktuře, tak i ve svém účelu – překonání krize a potažmo i sladění sebe sama s žitou zkušeností, vlastní historií a světem obecně.

Osobní mýtus je dynamický, vytváří se v průběhu celého života, avšak jeho klíčové okamžiky jsou vždy spojeny s nějakým přerodem či změnou (ať již pozitivní či negativní), případně krizí. Významné životní zvraty, události a změny s sebou nesou proměnu či transformaci identity člověka, která může být jen drobná a pozvolná, nebo naopak překotná a může znamenat obrácení o 180 stupňů v pojetí sebe sama a svých životních priorit (McAdams, 1993, s. 109). S proměnou vlastního života a potažmo i vlastní identity se jedinec vyrovnává právě prostřednictvím konstruování osobního mýtu, v němž spojuje své „minulé já“ s tím novým. Prostřednictvím osobního mýtu chápe a vykládá vlastní život jako koherentní, vnitřně provázaný a mající smysl. Od adolescence až do konce života se tak naše identita i osobní mýtus vyvíjí a jeho prostřednictvím hledáme či nalézáme jednotu a smysl v životě jako celku (McAdams, 1993, s. 109).

Mezi okamžiky a životní změny, které vedou k proměně identity a jsou obsaženy a zvládány v osobním mýtu patří například svatba či rozvod, narození dítěte, stěhování, významná změna v kariéře, ztráta rodičů či jiných blízkých osob, odchod do důchodu apod. Tyto události jsou v osobních mýtech líčeny často v souvislosti s nějakou marginální událostí, která v sobě obsahuje významné symbolické poselství a díky které si proměnu sebe sama jedinec uvědomí (např. představení se manželovým příjmením, obdržení vizitek v první práci, objevení prvního šedého vlasu apod.)

Osobní mýty nejsou sebeklamem ani zcestou, jak si zjednodušit proces a reflexi dospívání a stárnutí. Jsou pro člověka zcela přirozeným způsobem myšlení, prostředkem k dosažení jednoty a nalezení smyslu nejen ve vlastní jednotlivém životě, ale i v tom, že naše životy jsou mnoha způsoby spojeny s životy druhých a naše osobní mýty spojeny s osobními mýty jiných lidí. Dan P. McAdams (1993, s. 113) dokonce uvádí, že právě propojení vlastního osobního mýtu s mýty druhých a se sociálním světem jako takovým je známkou vyzrálosti osobnosti. Naopak absence propojení osobního mýtu s druhými a společnostmi značí, případně i zakládá riziko pocitů neúspěchu, smutku, či dokonce projevů narcisismu a nedospělé zaujatosti sebou samým (McAdams, 1993, s. 113).

4.2.2 Interpretace vyprávění života a identity narátora

Samotný sám životní příběh je interpretací vlastního života, vytvářením osobního mýtu, přisuzováním významu a smyslu dílčím životním událostem i jejich integraci do celku životního příběhu. Analýza narativního materiálu je tak vlastně interpretací interpretace, převyprávěním vyprávění (Chrz, 2007, s. 9), respektive rekonstrukcí vyprávění narátora, nebo ještě složitěji řečeno rekonstrukcí narativní konstrukce.

Protože se jedná o interpretaci interpretace, vyžaduje citlivý přístup k analýze narativního materiálu, dostatek sebereflexe výzkumníka jak během rozhovoru a přepisu, tak i v závěrečné analýze. Navíc příběh vyprávěný výzkumníkovi je formován právě i interakcí s výzkumníkem samým. Obsah a způsob podání příběhu je tak ovlivněn i vztahem mezi narátorem a výzkumníkem, mírou důvěry, aktuální atmosférou, pokládanými doplňujícími otázkami. Ve vedení rozhovorů s představiteli extremistických subjektů se mi potvrdilo, jak důležitý je pocit narátora, že výzkumník rozumí jeho životní realitě – tedy do jaké míry s ním hovoří „jazykem vlastní sociální skupiny“ či naopak zda jej vnímá jako někoho z vnějšku, jemuž musí přizpůsobovat svůj diskurs. Bylo tedy nutné v duchu Garfinkelovy¹²⁵ etnometodologie resp. fenomenologického přístupu uzávorkovat předběžné soudy a předpoklady, s nimiž bych mohla do interakce s narátory vstupovat. To byl nutný předpoklad pro proniknutí do sítě

¹²⁵ Harold Garfinkel (1917 – 2011) byl americký sociolog, představitel fenomenologické školy. Souhrn jím vypracovaných technik výzkumu se nazývá etnometodologie. Etnometodologie se zaměřuje na studium každodenních situací a sdílených metod vlastních určité skupině lidí, skrze které tato skupina rozumí světu. V etnometodologickém výzkumu tak není určité společenství zkoumáno jakoby zvnějšku, ale užívá se kategorií a pojmů vlastních této skupině. Tento přístup brání neporozumění či dezinterpretaci zkoumaných jevů. Garfinkel totiž předpokládal, že svět formujeme tím, jak o něm vypovídáme, protože svět se stává uchopitelným, vyličitelným a obdařeným významem až v řeči, resp. ve způsobu, jímž o něm vypovídáme.

významů, jež jsou charakteristická pro tuto scénu a nezbytná pro porozumění narativním konstrukcím jejích stoupců.

Paul Ricoeur (Ricoeur, 2000, s. 88) hovoří v tomto kontextu o vyprávění jako procesu trojí mimésis, kdy jádro příběhu spočívá v zápletce¹²⁶ (integrující časový charakter příběhu, narátorovy záměry), a je klíčová pro celý příběh (*Mimésis II.*). Avšak v příběhu je obsaženo i vypravěčovo předporozumění světa (*Mimésis I.*) a také jeho interakce s posluchačem, který následně interpretuje vyprávění (*Mimésis III.*). Český multidisciplinární tým¹²⁷ se snažil využít trojí mimésis pro rozšíření a zpřesnění práce s narativním materiálem a upozornit na význam i úskalí této mimetické triády. Uvádí, že model trojí mimésis zvýznamňuje roli vyprávění ve vědeckém zkoumání a narativní přístup chrání před redukcionistickou kritikou, neboť nedovoluje, aby se vyprávění považovalo

- za pouhou reprezentaci paměti jednotlivců či skupin;
- ani naopak za pouhý odkaz k subjektivní zkušenosti vypravěče „*bez souvislosti s pre-narativním světem*“;
- ani za uzavřené v momentu vyslovení či napsání.

Naopak narativní materiál je vysoce dynamický útvar, neboť „*a) význam vypravěčem uložený v zápletce není nikdy zcela identický s významem, ke kterému dochází konkrétní posluchač; b) neexistuje univerzální posluchač (...), což znamená, že neexistuje žádné obecné porozumění vyprávění, nýbrž vždy jen porozumění biograficky, situačně, kulturně atd. kontextualizované*“ (Hájek, Havlík, Nekvapil, 2012, s. 212 – 213).

Autoři výše citovaného příspěvku doporučují začít při analýze právě *Mimésis III.* a s vědeckou poctivostí posoudit roli posluchače a teprve pak se věnovat zápletce (*Mimésis II.*) a v předchůdném konceptu světa, v němž je vypravěčův příběh ukotven (*Mimésis I.*). Je tedy důležité, aby nejprve posluchač - v tomto případě výzkumník - reflektoval svou roli a způsob, jak mohl příběh sám ovlivnit po formální i obsahové stránce.

¹²⁶ Právě existence zápletky a časový rozměr příběhu je klíčovým kritériem toho, abychom nějakou výpověď či text mohli považovat za narativ. Srov. Hájek, Havlík, Nekvapil. 2012. s. 202 – 203.

¹²⁷Hájek, M.: Fakulta sociálních studií UK, Praha. Havlík, M.: Ústav pro jazyk český AV ČR, Fakulta sociálních věd UK, Praha. Nekvapil, J.: Filozofická fakulta, Praha.

Existuje několik přístupů k analýze narativního materiálu, převládají přístupy strukturalistický,¹²⁸ hermeneutický a interakcionalistický.¹²⁹ V rámci své disertační práce preferuji hermeneutický přístup, navazující na Paula Ricoeura, který také při interpretaci vyprávění v sociálních vědách převažuje.

Hermeneutický přístup k interpretaci narativů usiluje zejména o odhalení a vyložení významu, který narátor do vyprávění vkládá (srov. Hájek, Havlík, Nekvapil, 2012, s. 206 – 208). Snaží se tedy odhalit, jak narátor svůj příběh chápe, jak jej vykládá, jaký mu připisuje smysl. Umožňuje tak odhalit, jaký smysl připisují narátoři světu i svému životu v něm, jak sami sebe chápou, jak ve svém životním příběhu konstruují vlastní identitu.

Významný je pro mne i způsob práce s narativním materiálem, jaký užívají narativní psychologové navazující na sociální konstruktivismus a hermeneutickou tradici.

4.2.3 Kategorie narativní konstrukce

V rámci následné analýzy biografických vyprávění narátorů z řad čelných představitelů extremistických uskupení jsou jednotlivé příběhy podrobeny holistické obsahové analýze, která usiluje o vystižení a pochopení jednotlivých příběhů jako celků. V jednotlivých případových studiích představuji životní příběhy narátorů s důrazem na ústřední témata jejich vyprávění, od kterých se odvíjí narátorův životní mýtus a které odráží to, co narátor považuje ve svém životě za významné, jak vidí sebe sama, s čím se ztotožňuje. Sledovat budu zejména to, jak konstruují vlastní identitu, jak rozumějí sami sobě a svému místu ve světě v kontextu aktivity v extremistickém uskupení a v kontextu přijetí související ideologie.

Dále sleduji kategorie narativní konstrukce, tedy klíčové aspekty ztvárnění zkušenosti, života narátora. Tyto kategorie tvoří „*logiku či pojmovou osnovu narativní konstrukce*“ (Chrz, 2004, s. 24 - 25). Sledovanými kategoriemi narativní konstrukce jsou: životní téma, ztvárnění jednání (aktérství), hodnoty a přesvědčení, obrazy sebe a druhých, reflexe a hledisko, diskursivní kontext.

¹²⁸Strukturalistický přístup se orientuje na strukturální analýzu vyprávění. Hledá shodné kategorie, resp. segmenty, které dané vyprávění strukturují. (Hájek, Havlík., Nekvapil, J. 2012. s. 204 - 205.) Strukturalistický přístup reprezentují např. Labov, Waletzky(1967);Propp (1999).

¹²⁹ Interakcionistický přístup pojímá vyprávění jako aktivitu, která je specificky sociálně situována a odehrává se v určitém kontextu, který určuje, jak mu lidé rozumějí a nakládají s ním. Vyprávění se tak chápe primárně jako komunikační událost (Hájek, Havlík, Nekvapil, 2012. s. 208.). Interakcionistický přístup reprezentují např.

Životní téma

Kategorie životního tématu je obvykle nejsnáze zachytitelná a nejzřejmější, vyžaduje nejmenší míru interpretace, proto se s ní obvykle v analýze narativ začíná. Životní téma je výchozí kategorií narativní rekonstrukce (Chrz, 2007, s. 10). S identifikací životního tématu jsem v analýze narativních konstrukcí začínala i já a snažila se životní téma zvýznamnit v názvu jednotlivých životních příběhů.

Životní téma v biografickém vyprávění představuje to, „oč se jedná“ v životě narátora, „o co mu jde“. McAdams (1993, s. 87) chápe životní téma jako opakovaný vzorec přání a záměrů člověka, tedy jako to, co člověk dlouhodobě chce a o co usiluje, co se odráží v jeho hodnotovém žebříčku.

Pro životní příběhy je klíčové právě to, že jejich jednotlivé dílčí události jsou integrovány centrálním tématem, záměrem. Identifikace životního tématu tak poskytuje představu o směřování a záměrech narátora, o tom, oč mu v jeho životě jde.

Ztvárnění jednání – aktérství

Jelikož je život člověka veden určitým záměrem, integrován v životním tématu, pak je zřejmé, že na základě svého životního tématu jedinec určitým způsobem jedná. Narátor ve svém vyprávění vystupuje jako (více nebo méně) aktivní osoba, která jedná s vědomím určitého cíle, někam a z nějakého důvodu svůj život směřuje a připisuje mu určitý smysl.

V kategorii ztvárnění jednání čili aktérství sleduji, jak se člověk vztahuje ke svému aktérství. Zda vystupuje jako aktivní a řídicí svůj osud, či naopak podléhá vnějším vlivům, a jak zdůvodňuje či ospravedlňuje to, jak jedná a jde za svými cíli (Chrz, 2007, s. 11).

Zápletky a figury

Zápletka je základem příběhu, protože vyprávění konstruované jako příběh vždy směřuje z nějakého počátku k zápletce, problému, obtíži, která je následně řešena a příběh v jejím řešení spěje ke svému momentálnímu a dočasnému konci.¹³⁰ Život je zakoušen jako sekvence (Chrz, 2007, s. 11) s vnitřní logikou a návazností. Přítomnost zápletky či zápletek v životním příběhu je zárukou jeho koherence, neboť vnáší logickou souvislost mezi jednotlivé události, ukazuje, jak jedna vyplývá z druhé a na základě jakých rozhodnutí.

¹³⁰ Tento konec však nikdy nemůže být definitivní, neboť životní příběh pokračuje dále a dále. Konec uvedený během vyprávění je koncem jen pro daný okamžik.

Narativní konstrukce, v případě biografického vyprávění uchopení vlastního života jako příběhu, dává životu celkový tvar a zápletko dává zkušenosti směr a kontinuitu (Chrz, 2007, s. 11), čímž dává naší zkušenosti smysl a řád, respektive „časovou, kauzální a cílesměrnou strukturu“ (Chrz, 2007, s. 11).

V rámci této kategorie budu sledovat, co je zápletkou života narátorů – extremistů, tedy jakou obtíž na cestě k dosažení vlastních cílů překonávali a jak, co je pro ně uzlový okamžik na cestě k jejich postojům či při jejich prosazování.

Hodnoty a přesvědčení

Příběhy, které se ve společnosti dlouhodobě tradují, jsou nositeli hodnot, poučení a přesvědčení, patří k příběhům jako takovým, stejně jako příběhy patří k lidské tradici i životu.

Ve vyprávění životních příběhů tak kategorie životního tématu jasně ukazuje, oč narátorům v jejich životech jde, o co usilují a k čemu směřují. Díky tomu lze získat dobrou představu o tom, co považují za dobré a žádoucí (pro ně samotné i obecně). Ve vyprávění je tak (například podle McAdamse. 1993, s. 34, příp. Gergen, 1997, s. 1 - 18) ztvárněn hodnotový systém, zásady a názory vypravěče.

Hodnoty a názory jsou nedílnou součástí autobiografických příběhů, celými příběhy prostupují. V pasáži věnované hodnotám a přesvědčení budu sledovat, které hodnoty se v životních příbězích narátorů vyskytují a jak ovlivňují jejich jednání. A to zejména v krizových, uzlových bodech (zápletkách) jejich životů, protože (podle Chrze. 2007, s. 12) „*systémy hodnot a přesvědčení dávají smysl především tím, jak odpovídají na výzvy „potíží“, tj. životních nesnází, krizí či případů narušení řádu.*“

Obrazy sebe a druhých

V příběhu svého života - stejně jako v životě samém - nevystupuje vypravěč pouze jako individuum nezávislé na druhých a jednající, rozvrhující se pouze v určitém čase a místě, ale vždy i ve vztahu k druhým lidem. Je zřejmé, že i ve vyprávěných životních příbězích se vyskytují druzí lidé, kteří narátora obklopují a které on nějakým způsobem zahrnuje do vlastního života. Druzí se většinou vyskytují jako významné osoby, které narátora ovlivnily či obohatily, ke kterým má hlubší citový vztah, případně kteří jsou strůjci obtíže, již řeší. V případě tohoto výzkumu se objevoval často také obraz druhých jako šedé konzumní masy, vůči níž je třeba se vymezit, od níž je nutné se odlišit.

Ve vyprávění ale narátor vykresluje i obraz sebe sama. Dynamická povaha narativní konstrukce umožňuje, aby vypravěč – hlavní postava životního příběhu - vystupoval ve

více pozicích či rolích. To opět odpovídá životní realitě, kde role, pozice a následně i sebeobraz člověka závisí na kontextu (časovém, prostorovém, interpersonálním, sociálním): vypravěč může například vystupovat jako naivní dítě, kritický mladík, začínající skinhead a v pozdějším věku zároveň jako aktivista, zaměstnanec, kamarád, manžel. Samozřejmě, že ne každá pozice, každá role musí být v příběhu zmíněna, významnější jsou většinou jen ty, které se týkají životního tématu respondenta i zaměření, s nímž svůj životní příběh vypráví.

Autobiografické vyprávění tak umožňuje postihnout „*dynamickou, kontextuální, aktivní, k cíli zaměřenou a časovou povahu sebeobrazu*“ (Chrz, 2007, s. 13).

V samotné analýze většiny narativních konstrukcí jako celku není mnoho prostoru pro popsání vztahů narátorů k druhým, neboť narátoři tyto vztahy většinou nevyzvedají tak, aby zapadaly do celkové dějové linie narativní konstrukce. Proto se právě této kategorii budu věnovat o něco podrobněji než kategoriím ostatním. Obrazy druhých v narativních konstrukcích reprezentantů extremistické scény totiž vykazují podobné rysy a považují za přínosné podrobit je hlubší analýze.

Reflexe a hledisko

Životní příběh lze vyprávět z různých hledisek, počínaje vyprávěním ze subjektivní perspektivy, z hlediska druhé vztažné osoby, obecně či zcela nezúčastněně (Chrz, 2007, s. 14).

Sám příběh i způsob, jak je vyprávěn, je jistě ovlivněn i tím, jak výzkumník vede rozhovor a jaký aspekt života vyzvedává. Životní příběh totiž může být vždy pojat i z jiného hlediska, těžiště vyprávění může být v jiném tématu, přičemž všechny tyto odlišné příběhy jednoho narátora mohou být stejně pravdivé. Vyprávění životního příběhu tak není pouhým monologem jednoho narátora, ale je zároveň vnitřním dialogem různých vypravěčů/rolí, obsažených v narátorově osobnosti (Raggatt, 2007, s. 15 – 16). Základní intence vyprávěného příběhu je navíc ovlivněna i výzkumníkem, k němuž narátor mluví, který se s ním setkává za určitým účelem a poslouchá životní příběh se zájmem o konkrétní téma. Jelikož jsem se s narátory setkávala jakožto s aktivisty extremistických uskupení, koncipovali své životní příběhy právě se zvláštním zřetelem na svou aktivistickou či politickou činnost, jiná témata byla spíše v pozadí či dokonce zcela opomíjena. Vynechání těchto témat (např. partnerských vztahů, pracovní kariéry) bylo prohloubeno i tím, že narátoři si většinou pečlivě střeží své soukromí. Avšak trůfám si tvrdit, že jejich aktivistická role a jejich postoje či ideologické

ukotvení sehrávají v jejich životech tak významnou roli, že by se do jejich životních příběhů promítaly vždy, ať už by rozhovor mířil na jakékoli téma.

V autobiografickém vyprávění člověk vykresluje sebe sama jako jednající postavu, která sleduje určitý cíl, řeší problém, překonává překážky, rozvrhuje si svou životní cestu. Nejedná se však jen o popis událostí v jejich následnosti, ale i o jejich reflexi, tedy vysvětlení záměrů, odhalení pocitů, úmyslů, zhodnocení výsledků apod. J. S. Bruner (1996, s. 95) tak hovoří o tom, že narátor ztvárňuje svůj život jakoby ve dvou rovinách, přičemž první je „krajina jednání“ a druhou pak „krajina vědomí“. Reflexe, vnitřní prožívání a chápání životní zkušenosti narátorů obsažené v jimi vyprávěných životních příbězích umožňuje porozumět jejich zkušenosti, dát jí smysl, směr a význam.

Diskursivní kontext

Vyprávění je ovlivněno i tím, kdo příběh vypráví a komu (Chrzą, 2007, s. 14). Autobiografická vyprávění tak byla ovlivněna tím, že se jednalo o elitní, tedy vzdělané a většinou sociálně zdatné reprezentanty extremistické scény s dobrým přehledem. Narátoři mě chápali (a tak jsem se jim také prezentovala) jako výzkumníka, který sice není ideologicky spřízněný s jejich názory, ale také není zarytým „bojovníkem proti extremismu“. Přicházela jsem za nimi buď s doporučením od jejich kamarádů a kolegů, případně po delší vzájemné interakci, kdy se podařilo získat vzájemnou důvěru a nalézt společnou řeč i způsob vedení rozhovoru.

Domnívám se, že ve vedení rozhovorů a získávání důvěry narátorů mi pomáhal i fakt, že jsem žena. Byla jsem tak vnímána jako menší riziko a pomáhalo vyhnout se vyhocenějším názorovým střetům, jelikož narátoři neočekávali vzájemnou konfrontaci. Jsem tedy přesvědčena, že pro narátory bylo snazší vyjadřovat své pocity před výzkumníci – ženou než před výzkumníkem – mužem.

V rámci kategorie nazvané diskursivní kontext sleduji, jak narátor rozvrhuje své vyprávění ve vztahu ke mně jakožto posluchači, jakou volí formu vyprávění, jaké používá obraty apod.

To, že jsem jako výzkumník přicházela „zvenčí“ a nepatřila k extremistické scéně, jistě podporovalo uzavřenost narátorů a vedlo k větší opatrnosti. Zároveň jsem však přicházela na doporučení někoho, kdo k extremistické scéně patřil, a narátoři tak předpokládali, že se ve vnitřních strukturách scény i ideologiích orientuji, že mi lze alespoň trochu důvěřovat a že nepřicházím s úmyslem škodit. V polovině rozhovorů se

mi tak podařilo získat kvalitní autobiografická data, dostatečně bohatá a konsistentní, abych je mohla podrobněji analyzovat.

5. Proměnlivost: konstruování a vývoj identity

Tento oddíl se zabývá konstruováním narativní identity a osobním mýtem v biografických vyprávěních narátorů z řad stoupců extremistické scény. Zaměřuje se primárně na dějovou linku celého vyprávění, sleduje proměny, přerody a změny v identitě narátorů.

5.1 Narativní analýza vybraných rozhovorů

V následujícím textu budu podrobně analyzovat vybraná autobiografická vyprávění. Používám rozhovory s těmi narátory, kteří byli dostatečně sdílní a s nimiž se mi podařilo provést kvalitní a dostatečně bohaté narativní interview. Celkem zde představím tři narativní konstrukce.

Zbývající biografická vyprávění byla analyzována stejným způsobem a jsou použita při tematické analýze narativ.

Při analýze vycházím z doslovného přepisu rozhovorů, které analyzuji jako celek, ale zároveň jako jednotlivé příběhy, které dohromady skládají celek životního příběhu narátora a jsou tak jakýmsi příběhy v příběhu. Jednotlivé životní příběhy prezentuji rozdělené do podkapitol, které korespondují se způsobem, jak narátor strukturoval svůj příběh. Většinou tato struktura odpovídá chronologii příběhu.

Vycházím zejména ze způsobu zpracování narativních dat, jak se užívá v sociálně psychologickém výzkumu. Sleduji tedy zejména celkovou konstrukci životního příběhu, významňovaná témata a to, jak je v něm konstruována identita narátora. Dále sleduji i jednotlivé kategorie narativní konstrukce, jak je definuje a chápe Dan P. McAdams (1993) a Vladimír Chrz (2004, s. 21 – 32; 2007, s. 7 – 15).

Pro označení narátorů užívám přídomky, které charakterizují nějakou jejich vlastnost či životní postoj. V nadpisech uvozujících jednotlivé příběhy, ale i v podnadpisech členících rekonstrukci daného příběhu se snažím vystihnout hlavní téma dané pasáže a používám přitom slova a výroky narátora buď v doslovném, nebo parafrázovaném znění.

Text prokládám co nejméně redigovanými citacemi narátora, ve kterých respektuji jeho výrazové prostředky a snažím se zachovat jejich autenticitu. Upravuji je jen do té míry, aby nemohly poškodit narátora či neohrožily jeho anonymitu.

V analýze sleduji nejen obsahovou stránku jednotlivých příběhů a jejich dějovou linii, ale také reflexi narátorů, to, jaký význam konkrétním událostem připisují, jak události strukturují a spojují. Všímám si i formální stránky interview, míst, kde se narátoři zasekávali, odmlčeli, smáli se, opravovali... Pro lepší přehlednost a orientaci v textu neuvádím v citacích pro označení těchto pasáží značky, ale uvádím je v závorce.

K analýze narativních dat nepřistupuji jen z hlediska sociální psychologie (např. dle textů Vladimíra Chrze (2004, s. 21 – 32; 2007, s. 7 – 15)), ale využívám i antropologických a etnografických přístupů, přičemž čerpám zejména z textu Nory Hamar (2002, s. 29 – 49) a Kennetha J. Gergena (1997, s. 1 – 18) o narativní analýze. Tento přístup mi umožňuje akcentovat, že autobiografické vyprávění postihuje život jako celek spějící k nějakému cíli, jako prostor, kde vystupují významy prisuzované narátorem světu, jeho hodnoty a přesvědčení a že životní příběh je tím, v čem se konstruuje identita vypravěče.

5.1.1 Rodačka: nejsem nepřátelská vůči cizincům, jsem přátelská vůči našim lidem

Vést rozhovor s Rodačkou nebylo obtížné, od počátku byla otevřená a nepotřebovala příliš podněcovat k dalším výpovědím, mluvila souvisle a jasně, bylo patrné, že má zkušenost s veřejným vystupováním. Rodačka hovořila energicky a schutí, bylo patrné, že ráda hovoří o sobě a svých potojích, že jí veřejný projev dělá dobře a ona si jej užívá. Často svá vyjádření ilustrovala výroky, které jsou dle ní typické pro ostatní lidi a kladla při tom důraz i na intonaci a napodobení jejich pocitů. Během rozhovoru se často smála a parodovala ostatní lidi.

V celém rozhovoru systematicky kritizovala státní politiku, slabou národní identitu Němců a vůbec síly, které dle ní narušují společnost. Od každého konkrétního příběhu či výroku se dostala k těmto obecnějším vyjádřením. Na mnoha místech také reflektovala identitu, kterou jí přisuzují jiní lidé, média aj. – identitu údajné nacistky. Vůči této zvnějšku přisouzené identitě se vymezovala, ale bez větších emocí, zdálo se, že to již přijala jako fakt.

Ve své narativní konstrukci rodačka silně akcentuje význam toho, co znamená být Němcem. Identitu všech lidí nutně spojuje s jejich vlastí, takže život a sepjetí s vlastí vidí jako podmínku pevné a autentické identity. Sama svou identitu silně spojuje nejen

s Německem, ale i se svým rodným městem, kde stále žije a které neopustila ani v době socialismu, kdy jako teenager měla možnost emigrovat do Západního Německa.

Babiččino dítě ve stínu války

Rodačka vzpomíná na své dětství s láskou a nostalgií, vidí je jako šťastné i přesto, že příliš času netrávila s rodiči a žila v bývalém východním Německu s dost jasnými představami o tom, jaký je život v západní části Německa. Uvědomuje si, jak ji tyto faktory ovlivnily a co jí daly – hodnotí to jako pozitivní.

Rodaččiny rodiče byli vytíženi studiem i prací a ona tak byla vychovávána prarodiči, sama o sobě mluví jako o babiččině dítěti (Ommakind).

„Můj otec studoval v Drážďanech elektroniku, dnes bychom řekli práci s počítači. A moje matka pracovala tak, že začínala odpoledne a pracovala dlouho do noci a rodiče mého otce, takže moji prarodiče, byli vlastně moji rodiče, vlastně dokud neumřeli. A o víkendech, v sobotu a neděli se mi věnovali rodiče. Takže v podstatě jsem byla babiččino dítě. (smích)“

Rodaččini vzdělaní rodiče, pravděpodobně úspěšní reprezentanti střední třídy (alespoň do té míry, do jaké mohla střední třída v bývalém Východním Německu za socialismu existovat) představují ten segment společnosti, vůči němuž se v současnosti Rodačka vymezuje, když kriticky hovoří o studentech, lidech s dobrou životní úrovní, budujících kariéru. Naopak se Rodačka ztotožňuje spíše s chudšími, méně vzdělanými lidmi, nostalgicky vzpomínajícími na minulost, kteří lpí na tradicích a odpovídají tak spíše prarodičům, kteří ji významně formovali.

Rodaččini prarodiče vyrůstali a dospívali ve válečných letech a vzpomínky na válku si nesli v sobě a předali ji i Rodačce. Zejména od dědečka slychala, jak Německo za války ekonomicky rostlo, že byla práce a že černobílý obrázek, který o válce podávají média, škola, knihy, není tak jednoznačný, jak by se mohlo zdát. V Rodaččině rodině nebyla válka tabu, nebyla něčím, na co se děti rodičů či prarodičů neptají, či kvůli čemu je naopak vyslychají a chtějí znát jejich tehdejší stanovisko. Naopak toto téma bylo běžnou součástí rodinných rozhovorů a kultury, stejně jako nenávisť k protivníkům Německa za 2. světové války. Rodačka si uvědomuje, jak ji tato rodinná tradice a rodinné vzpomínky, spojené se silným citovým vztahem k prarodičům – hlavním formativním postavám jejího dětství - ovlivnily a že stály na počátku formování jejích postojů.

„A to se později promítlo i do mého politického názoru. Protože moji prarodiče patří do válečné generace, takže mají zkušenost s tím, jaké to bylo žít za války - jednou jako dítě a jednou jako aktivní součást společnosti. A

mají zkušenost, jak moc pro ně znamenala tahle válka i pro jiné. A můj dědeček, jakmile slyší americkou řeč, nebo ruskou řeč, byl celý bez sebe, křičel "tyhle prasata..." a tak. Já jsem tomu, když jsem byla dítě, nerozuměla. Ale pro mě, jako dítě, byly Amerika a Rusko (ztiší hlas)sračky (trochu stydlivý smích).“

Na Západ a zpět domů

Kromě reflexe války byla pro formování Rodaččiny identity a jejich postojů důležitá i zkušenost se životem v západní části Německa a jeho konfrontace s životem v jejím městě v NDR. Tuto zkušenost získala opět díky rodině svých prarodičů, jejíž velká část žila na západ od Železné opony. S touto částí rodiny byla v kontaktu díky jejich návštěvám na východě i díky tomu, že mohla navštívit ona je. Jako dítě byla fascinována možnostmi a věcmi, které západní svět skýtal.

„A můj děda měl hodně sourozenců a většina z nich žila v západní části Německa, šťastnější části. A oni jezdili na návštěvy a vozili dárky a to bylo "ach, to je tak krásné, barevné“, vypadá to lépe, chutná výtečněji...“!“

Ještě silněji než v dětském věku si to uvědomovala v období dospívání, kdy je mladý člověk velice kritický a touží po lepším životě i lepších věcech. Uvědomovala si i to, že její vzdálení bratrance a sestřenice na západě mají daleko větší svobodu, jiné přátele, jiné zájmy, jinou kulturu. Všim byla fascinována a vše obdivovala.

„Ale oni byli také jiní, to jsem viděla hlavně, když jsem byla v mládežnickém věku, jako teenager a... Hodně věcí tam bylo prostě lepší. (...) Ano, a já jsem mohla navštívit své příbuzné na Západě a můj strýc, když jsem byla na návštěvě, měl své děti, těm bylo také tak třináct, čtrnáct, když jsem tam byla a ukázali mi svůj pokoj, představili své přátele, pustili svou muziku a... ano, bylo to fascinující, chtěla jsem si užít Západ. “

Z nynějšího pohledu však hodnotí jako významný a zlomový bod to, že si uvědomila, „kam patří“. Když byla jako teenager na návštěvě u strýce na západě, měla možnost zde zůstat. Asi s tím počítala i její rodina, nebo si to alespoň takto pamatuje. Nyní se ale domnívá, že tváří v tvář možnosti emigrovat teprve pochopila, kým je a kde je její místo – a to v její rodné zemi, v jejím rodném městě. Nelze sice hodnotit, zda možnost emigrace byla tak jistá, jak ji líčí, a zda rozhodnutí vrátit se do NDR bylo opravdu její, avšak v Rodaččině paměti je právě tento okamžik klíčovou součástí osobního mýtu o vzniku vlastní identity.

„...já jsem netoužila žít jinde, mohla jsem zůstat na Západě, ale neudělala jsem to, tohle byla moje vlast, zde jsem se narodila v Cottbusu,¹³¹ tohle bylo

¹³¹ Rodačka pochází z jiného města o podobné velikosti jako Cottbus. Jméno města jsem záměrně změnila, aby nebylo snadné ztotožnění narátorky.

moje rodné město a přestože tu byli komunisti, bylo to moje rodné město a tak...byla jsem prostě zde. Život v Cottbusu pro mě jako pro malé dítě byl hezký, a pak, když jsem chodila do školy, tak se ze mě prostě stal Cottbusan (Cottbuser).“

Možnost emigrace a následná samostatná a svobodná volba zůstat za Železnou oponou v rodném městě stojí v základu silné regionální identity rodačky. Zdá se, že zpočátku se identifikovala právě a jen se svým rodným městem, národní identita se formuje až později, byť již v samotné reflexi dějinné úlohy Německa v dětství jsou pro ni položeny základy.

Identifikace s rodnou půdou, městem a následně i národním státem je silným motivem v celém Rodaččině vyprávění. Ať již mluví o identitě vlastní či jiných lidí, vždy ji spojuje s půdou, s místem původu.

Nezdravá společnost a touha po změně

Když Rodačka dovyprávěla osobní mýtus o odmítnuté emigraci, odpoutala se od svého životního příběhu a přešla k obecnějším vyjádřením a kritice současného politického zřízení a života v Německu. Nejprve reflektovala, že po jejím návratu ze západu měla její rodina strach, že bude sledována Stasi,¹³² a pak řekla, že stejné praktiky přetrvávají do dnešních dnů.

„A když jsem na Západ jela, tak mi všichni říkali, víš, bude spousta problémů, se Stasi a policií a ministerským vyšetřováním a tak... tyto problémy trvají až do teďka. A nekončí. Když je člověk politicky aktivní, tak i teď přetrvávají. Ačkoli Stasi oficiálně neexistuje, tak tyhle struktury, tyhle sítě přetrvávají do teď. A... to je pořád "co to ta nacistka tady dělá", "najdeme na ní něco špatného"...to pořád je problém. A to má své politické dopady, člověk není svobodný a ve všem musí hledat otázky a motivy v pozadí. Proč není svobodný?“

Na tomto místě rozhovoru poprvé zaznívají dva další silné motivy charakteristické pro Rodaččino vyprávění, a sice přesvědčení o konspiraci a skrytých zájmech vlivných tajných zájmových skupin a za druhé i vyrovnávání se s identitou nacistky a extremistky, která je jí z vnějšku přisuzována.

V Rodaččině vidění světa existují tajné vlivné skupiny, které řídí svět, dohlíží, ovládají a škodí za účelem rozbití národních států, vykořenění identit a připravení půdy pro vlastní mocenské zájmy. Tyto mocenské skupiny lokalizuje zejména do USA, odkud působí a ovládají, ztotožňuje je s lobbistickými obchodními a bankovními skupinami. Během celého rozhovoru se nezmínila o Židech či židovském spiknutí, nelze tak

¹³² Stasi byla tajná policie v tehdejší Německé demokratické republice.

usuzovat, zda je měla na mysli či nikoli. Každopádně její interpretace světa je plna skrytých zájmů, které ovládají jednotlivé národy Evropy, dezintegrují je a vyvolávají psychické i fyzické problémy. Podle ní mezi vládnoucí skupiny, které škodí zdraví národů, patří i skupiny farmaceutické...

„Stejně ani neexistuje svobodný výzkum třeba toho, proč je v našem regionu tolik lidí nemocných. Že klesá kvalita života, že farmaceutický průmysl pořád chrlí léky, které v posledku spíše škodí, než pomáhají, hlavně aby vydělal miliony. A o tom nelze svobodně mluvit. To je cenzura. To není žádná svoboda.“

...či technologické společnosti, podporované státním aparátem a jeho silovými složkami.

„Lid je umlčován. I policií například. Nelze najít a hlásit pravé poznání - a to nejenom o politice, ale i o technologii, životním stylu. Protože to jsou ty zbraně, které posílá Amerika, které způsobují otroctví a neschopnost společnosti - jako mikrovlnné trouby, které mají škodlivé záření a ještě způsobují pohodlnost. To jsou ty zbraně, to je ten konec svobody, stejně jako cenzurovaný internet, stránky, kde člověk může číst pravdu, jsou v Německu cenzurované a nejsou už přístupné...“

Samotné světovládné mocenské centrum spatřuje ve Spojených státech amerických, které byly jako nenáviděný nepřítel přítomny v běžném rodinném diskursu během jejího dětství a dospívání. V liberalismu, multikulturalitě, kapitalismu vidí ohrožení zdraví německého národa a vlastně i všech ostatních evropských národů – v technologickém rozvoji a liberalizaci společnosti spatřuje ohrožení tradičních hodnot, národního sebevědomí, identity a vědomí jednotných národních zájmů. Zejména v případě Německa považuje reflexi 2. světové války za nástroj, jak Němce připravit o sebevědomí, umlčet, dezintegrovat, jak jim zabránit v ekonomickém i národním vzmachu.

„A když už se něco začne dít, měnit, tak přijde někdo a postaví jako problém zase tu druhou světovou válku. Tu nenávist proti německému lidu, která je v něm samotném pěstovaná. A tato nenávist se týká 90 % lidí. A proč může Amerika bojovat, dělat teror v muslimských zemích? Protože je to sjednocený národ a mají společné normy a cíle - a nám to nemá být dopřáno.“

Ameriku vidí jako národ sjednocený, sebevědomý a stojící za svými vlastními zájmy. Tyto zájmy vzápětí pojmenovává a v tomto pojmenování ukazuje USA jako původce a zadavatele všech výše popsaných negativně hodnocených fenoménů.

„To, že jsou Američané sjednocení a ostatní národy ne, to je může zabít. A to je velký cíl Ameriky - všechny rozeštvat, aby nebyly žádné homogenní

národy, zdravé společnosti - všechno promíchat, zmást, setřít hranice a otevřít možnost války a moci. To je podmínka světového teroru. A nahrávají tomu i média. A všichni podléhají, to není normální.“

Ze zážitků z dětství a obrazu 2. světové války předané prarodiči, jakož i přesvědčení o pravdivosti konspiračních teorií, světovládném spiknutí namířeném proti národním státům a jejich homogenitě a také díky reflexi četných sociálních problémů (viz níže) vyrůstá Rodaččin pohled na svět, postoje a politický názor. Zajímá se o politiku, národní témata a vstupuje do NPD.

Pád Železné opony a konec socialismu Rodačka ve své narativní konstrukci přímo a explicitně nerefletovala. Z většiny vyjádření však vyplývalo, že mezi režimem před rokem 1989 a nynějším není příliš mnoho rozdílů co do míry svobody a podobné jsou si dle ní i v tom, že skutečná moc stále neleží v rukou Němců, ale vnějších a Německu nepřátelských mocností. Jediné, co pozitivně ocenila, byla svoboda pohybu a možnost cestovat, avšak i tu vidí jako omezenou tím, že lidé nemají dostatek peněz.

Politická aktivita

Rodaččina politická aktivita se nesoústředovala pouze na aktivity NPD, spolupracovala a spolupracuje i s dalšími politickými subjekty, například s českou DSSS. Její vliv ve straně postupně narůstal a to i díky její výřečnosti, schopnosti jednoduše a srozumitelně formulovat myšlenky. S nástupem hospodářské krize v roce 2008 se navíc do středu zájmu německé společnosti dostala sociální témata, kterým se Rodačka dlouhodobě věnovala a narůstající frustrace společnosti s sebou přinesla i větší podporu NPD. Později se na této vlně dostala do zastupitelstva Cottbusu.

Rodačka samu sebe vidí a vykresluje jako tu, která hájí práva Němců – běžných, pracovitých lidí, kteří jsou dle ní oběťmi neustálých lží vlády.

„Tohle je v hlavách všech lidí a nedůvěřují tomu zřízení, protože vědí, že kdykoli mohou také nemít kde spát...a proto lidé už nevěří těm řečem vlády o lepší budoucnosti - ty jsou jen řečmi, komunismem, utopií. Vláda lidem slibuje to, co lidé potřebují: víc práce, lepší učitele, více školek a škol, více učitelů a pak...co je pak? Aaa...je málo dětí a tuhle školu zavřeme a tahle škola je stará tak ji také zavřeme, nemáme peníze na opravu... A to je pořád - stále je vše horší, horší, horší. A nakonec zase lidé jen slyší, že my jsme tak bohatá země, máme se tak dobře... Lidé už nemohou důvěřovat.“

Z jejích vyjádření tak nevyplývá jen to, že lidé už nemohou důvěřovat vládě a proto volí ji, resp. NPD, která jim podle Rodačky říká pravdu a jako jediná hájí jejich zájmy. Vyplývá z nich také to, že lidé, kteří vládě důvěřují, jsou buď hloupí a obelhaní, nebo naopak mají zájem na současném stavu, sami tyjí z obelhávání společnosti a jejich

zájmy stojí proti většině „pocitivých“ Němců. Společnost je v jejich očích striktně polarizována na ty, kteří lži již prohlédli (a podporují ji či NPD, příp. se jinak vymezují proti stávajícímu systému), ty, kteří jsou stále obelháni a dosud neprohlédli a na ty, kteří režimu slouží, mají z něj prospěch a stojí proti zájmům Německa a Němců.

Samu sebe prezentuje jako političku, která je schopná říkat lidem pravdu, otevírat jim oči a otevřeně hájit jejich zájmy. Jedná se o motiv, který se objevuje ve většině narativních konstrukcí aktivistů extremistické scény, kdy je jako největší vlastní ctnost představována otevřenost, vidění sebe sama jako nositele pravdy, schopnost oslovit druhé a být tím jediným, kdo lidem nelže. Rodačka ve svém vyprávění zmiňuje i to, že v této oblasti byla úspěšná, nejen že byla zvolená, ale sklidila i pozitivní zpětnou vazbu od svých spoluobčanů, přičemž k větší politické aktivitě ji vyburcovala právě neupřímnost stávajícího establishmentu:

„A i to je motivace, proč jsem kandidovala do zastupitelstva tady v Cottbusu. A mnoho lidí za mnou chodilo, nakukovalo, okukovalo plakáty a divilo se, ty můžeš říct, jak to opravdu je? Nic neslibovat? Pojmenovat problémy? O, ty jsi dobrá, to je hustý! A tohle neviděli u jiných městských politiků. A ti lidé cítili, že jim vše říkám na rovinu, jak to je, žádné sliby...lidé to cítili. Že chci pracovat pro společenství, pro národ, pro ně. Pak mi mohli důvěřovat.“

Dále pokračuje v popisu sebe sama jako ochránkyně zájmů běžných Němců, zejména rodin s dětmi.

„Lidé chodí za mnou, rozladění že lidé z jiných zemí zde žijí, nemusí pracovat a oni do práce chodit musí a ještě na ně platit peníze. A vydávají mnoho peněz za další věci: za bydlení, nábytek, skříň, postel, stůl, všechno hezky udělané...a tito lidé říkají, že nenávidí svou vládu, která toto umožnila. To je vše přirozené. To je normální lidská reakce.“

Přičemž tato obrana Němců musí mířit zejména proti těm, kdo Němci nejsou, komu současná vláda dle Rodačky nespravedlivě nadržuje a kdo je na úkor německého národa podporován.

„Protože nemají dobrou pozici a když přijde matka dvou dětí, unavená a neschopná vše platit, a rodiny s více dětmi, které jim nemohou poskytnout všechno, žít svobodně, a staří lidé, kteří jsou vytlačováni ze společnosti, a jen málo mladých lidí může najít dobrou práci... A já se pro tyto lidi chci angažovat! Pro moje jediné spoluobčany ze stejné země, aby finance zůstaly v naší zemi, pro ně, aby mohli dobře žít, mít děti a aby zde vše fungovalo a ne aby naše bohatství šlo jiným lidem, co sedí, nic nedělají a naše peníze dostávají jako dárek. My nemáme každý den Vánoce a naše vláda se chová jako velký Ježíšek (Weihnachtsmann) s velkým pytlím, ve kterém má vše a vše dává cizincům...v zástupu cizinců to je "ty dostaneš, ty dostaneš" a když vidí Němce vedle, tak "hm, pytel už je prázdný, nic víc pro vás nemám..." A

to dělá problém, proto lidi nemají rádi cizince a chtějí je porazit, proto to ve společnosti vře...“

Vymezování se vůči cizincům žijícím v Německu je tak podobné, jako ve všech ostatních zemích střední Evropy. Otevřeně se nehovoří o odlišnostech kulturních a náboženských, o vyšší či nižší rase a odlišných způsobech, ale jen o sociální nespravedlnosti. Vytváří se zde fiktivní obraz toho, že minority jsou podporovány více, nežli lidé s národností daného státu. Frázi, že se německý stát vůči migrantům chová jako štědrý Ježíšek, si lze stejně snadno zapamatovat, jako když se v Česku říká, že Romové si zde jezdí pro sociální dávky v luxusních mercedesech. Jelikož je v Německu zcela otevřený rasismus stále ještě třaskavým tématem, je vhodnější využívat právě rétoriku sociální spravedlnosti a animozity mezi skupinami obyvatel rozdmýchávat na sociální, nikoli rasové rovině. Navíc takováto identifikace toho, kdo nespravedlivě „tyje z našich daní“, umožňuje vytvoření veřejného nepřítele, nějakého „oni“, na nějž je možné svést osobní selhání, vlastní neúspěchy i problémy celé společnosti, potažmo státu. Rodačka tak vlastně odpovídá na poptávku jistých segmentů společnosti, umožňuje jim zříci se odpovědnosti a delegovat vlastní neúspěch na určitou skupinu obyvatel, kteří jsou navíc díky většinou odlišnému vzhledu snadno identifikovatelní. To, jak je stát vůči Němcům nespravedlivý, ilustruje rodačka na příkladu jedné rodiny z Cottbusu:

„Mám zde jednu mladou rodinu, která si namě našla kontakt. Mají dvě děti. A jedno dítě je ještě malé, ještě nemá dva roky... a to dítě, kterému ještě nejsou dva roky, spí na kempovací posteli - není to normální dětská postýlka, ale takové lehátko, co se dohromady smontuje... To proto, že nedostávají žádné peníze, aby mohli pořídít dobrou postýlku. A oni přišli na úřad a říkali mi, že byli u doktora a ten říkal, že to dítě nemá dobrá záda, protože spí nezdravě ve špatné postýlce a bude mít v budoucnu problémy. A ta matka říkala, že se snaží nějaké peníze získat, od úřadů, charity... Doktor napsal něco ve smyslu, že dítě nespí v dětské postýlce a tak má problémy se zády. Maminka s tím šla na úřad a tam jí řekli, že je úplně jedno, co lékař napsal, že nemají pro ni peníze, a když dítě bude mít problémy se zády, tak by mělo chodit na zdravotní cvičení - rehabilitaci. Není tohle padlé na hlavu? To bylo malé dítě, a protože stát nepomůže rodičům, tak má mít nemocná záda? A stát pomůže, až bude problém? A cizinci ti chodí stále s jedním, dvěma, třemi, čtyřmi dětmi a pořád na ně něco dostávají...a to nejsou lidé ze země, kde je válka.“

Celý příběh je založený na tom, že dle Rodačky se stát musí postarat o své občany, resp. lidi jedné národnosti, aby měli všechno, co potřebují. Nebere v potaz osobní, individuální odpovědnost rodičů. Nejsou to primárně oni, kdo mají zajistit zdravé podmínky vývoje vlastního dítěte? V Rodaččiných očích nikoli, je to role státu. Otázku

osobní odpovědnosti Rodačka vůbec netematizuje, neptá se, na co jiného vynakládá rodina peníze apod. Neříká, zda se vyčerpaly všechny možnosti, jak by si rodina mohla pomoci sama, rovnou deleguje odpovědnost na stát a zároveň hned nabízí odpověď, proč stát rodině nepomůže: protože podporuje cizince a dává jim víc než „vlastním lidem“.

Rodačka tak považuje stát za instituci, která by měla hájit výhradně zájmy Německa a Němců a která je odpovědná za blaho svých obyvatel. Stát dle ní má sehrávat ochrannou roli a zajistit blaho svým občanům ve všech oblastech života. To, že Rodačka vůbec netematizuje osobní odpovědnost jednotlivců, poukazuje na fakt, že pojem osobní odpovědnosti, individualismu a svobody ve smyslu rozhodování o vlastním životě pro ni nejsou příliš relevantní.

Prý jsem nacistka

Rodačka ve svém vyprávění často naráží na to, s čím se setkáváme i v jiných narativních konstrukcích: jak se vypořádat s fakticitou z vnějšku přisouzené identity „extremisty“ či „nacisty“? Narátoři mají tendenci se s touto z vnějšku přisouzenou identitou vypořádat, bez ohledu na to, zda je pravdivá a zda její pravdivost sami reflektují (výjimkou je snad jedině Materialista, který o sobě otevřeně mluví jako o „hákošovi“¹³³ či „náckovi“). Uvědomují si, že takovéto označení snižuje jejich věrohodnost před lidmi, jež chtějí oslovit, že je diskredituje a vylučuje z veřejné diskuse.

Rodačka se snaží vypořádat se s přisuzovanou identitou extremistky, nacistky a rasistky tak, že ji pro sebe (a zejména pro své posluchače) přeznačuje:

„No a pak jiní lidé říkají, no jo, to jsou ti nacisté, co bojují proti lidem z jiných zemí...ne. Já říkám, že nejsem nepřátelská vůči cizincům (Ausländern), ale že jsem přátelská vůči našim lidem (Inländern).“

Alespoň navenek se nedefinuje skrze nepřátelské postoje k cizincům, ale přes národní šovinismus a protekcionismus.

Fakticitu vnějškem připsané identity navíc Rodačka chápe jako prostředek politického boje, cestu, jak ji a její názory zdiskreditovat. Fakticita přisouzené identity podporuje její představu o nepřátelském a nesvobodném světě, který ji diskredituje a odsuzuje, místo aby jí naslouchal.

¹³³ Materialista používá slovo „hákoš“ pro označení nacionálních socialistů, příp. můžeme říci neonacistů. Slovo „hákoš“ odvozuje od hákového kříže.

„A tohle se promítá i do té propagandy proti nám, proti mně. Kdykoli někam přijdu, všichni koukají "á to je ta paní XY, tak s těmi zlymi názory" a...ty nemůžeš proti tomu nic udělat, nemáš žádnou moc bojovat proti médiím, něco s tím udělat a...takhle stejně, akorát ve větší míře vládne Amerika celému světu. Každý národ se proti tomu musí obrnit, jestli to neudělá, zahyne, přijde válka.“

Rodačka navíc v identitě, kterou jí zvenčí připisují, nachází jeden ze symptomů toho, že je současný svět manipulován skupinami osob se světovládnými zájmy zejména skrze média. Vymezování se vůči médiím, stejně jako vymezování vůči z vnějšku připsané identitě, můžeme objevit ve všech narativních konstrukcích použitých v tomto výzkumu. Právě média jsou popisována jako veřejný nepřítel číslo jedna, případně dva. Vidění světa stoupenci extremistických uskupení je odlišné od toho, jak realitu vnímá většinová populace, zejména tím, že vychází z nějaké konspirační teorie, a média většinou referují o světě jinak, než jak jej vidí stoupenci extrému. A protože média popisují odlišnou sociální realitu od té, již tito aktivisté věří, jsou podle nich lživá, nepřátelská, ohlupují lidi a slouží té či oné mocenské skupině, která se objevuje v té či oné konspirační teorii.

Rodačka tak nejen média, ale celou společenskou diskusi považuje za nesvobodnou. Navíc tato nesvoboda dle ní slouží k tomu, aby zdiskreditovala a ponížila německý národ. Dle Rodačky není možné hovořit o úspěších Německa a Němců, jelikož všechny projevy národní a kulturní hrdosti jsou dle ní ihned ztotožněny s nacismem.

„Diktatura názoru je tu. A pak je jedno, jestli a jak je svobodný můj duch, když podle něj nemohu svobodně jednat. Tady mnoho lidí může říkat všelicos, různé bludy, ale když řeknu, že jde o Němce, německý lid, Německo, o jeho velkém historickém dědictví, přínosu kultuře, hudbě, od Schillera, Mozarta, Bacha, to je německá kultura a musí taková zůstat...tak lidé spojení s vládou, ozbrojenými složkami terorizují, nelze mluvit o významu krve... pak je člověk označen za nacistu. Co má vztah k mé vlasti co společného s nacismem?“

Německo je tak podle ní je terčem útoků a světovládné skupiny se snaží jeho vliv a význam umenšit, protože právě Německo by mohlo představovat sílu, která by byla s to se proti daným světovládným skupinám postavit. Rodačka je přesvědčena, že neustálé připomínání holocaustu obsažené i implicitně ve výchově Němců je nástrojem, jak německý lid oslabit.

„Je to tak, že mezi lidmi ve společnosti se nemůže mluvit o němectví, o našich velkých dějinách, o výjimečnosti naší země. A například moji čeští kamarádi říkají, že mají v "Böhmen und Mähren" také devítisetletou německou historickou tradici, mají zájem o Německo. Měli jsme německé

krále, německé království, máme německé životní dědictví - to je, co jste nám dali, co vy musíte znát a být na to hrdí bez nenávisti. Ale není to tak. Je to tak nemocné. A je smutné, že toto o naší hrdosti a významu nám musí říkat naši čeští kamarádi, Češi. Německo je vůči sobě samému nepřátelská země. To není prostředí, které skýtá svobodu.“

Rodaččina představa o světě i o její roli v něm je založena na schématu my a oni: Němci – cizinci, občané – světovládné skupiny, Němci – vnější svět, který chce vládnout. Sama sebe pak vidí jako bojovnici jdoucí proti proudu, vymezující se vůči globalizaci, kapitalismu, aktuální podobě demokracie, což jsou dle ní všechno prostředky dosažení moci pro určité zájmové skupiny. Přisouzenou identitu extremistky, nacistky a rasistky nakonec přijímá v tom smyslu, že jí právě toto označení pomáhá stavět se do role mučednice a nachází v tom důkazy pro zastávané spiklenecké teorie.

Rodaččina identita: správná Němka a bojovnice za práva Němců především

Identitu Rodačky lze shrnout do několika slov, pojmů, na kterých je její sebepojetí založeno. Je to: vlast, bojovnice, konspirace, obyčejný život, aktivismus.

Rodačka spojuje to, čím člověk je - a čím je tedy i ona - s jeho "krví", národností a vlastí. Člověka dle ní nedefinují jeho zájmy, nadání, vzdělání, to, čím se cítí být, ale to, kde se narodil... Identita je tak pro Rodačku dána mnohem více biologicky, jako cosi vrozeného, nežli jako cosi do velké míry volitelného, co člověk během svého života utváří.

„Neumím si představit, že bych byla Turkyní tady v Německu, že bych byla pouze člověkem bez identity, bez vlasti. A to není správné, co tato vláda dělá - ztráta vlasti těch lidí jim škodí. To není správné - když jsem Němec, žiji v Německu. To je špatné, co vláda dělá s lidmi, že dovolí vykořenění, ztrátu identity. A proto jsem nacionalista...ti lidé také potřebují vlast, potřebují se s vlastní identifikovat.“¹³⁴

Člověka spojuje s jeho národem, státem a rodnou půdou – tam dle ní patří. Samu sebe tak vidí především jako Němku, resp. Němku z východní části země, konkrétně pak z Cottbusu. Nejen její národní, ale i regionální identita je velice silná.

Rodačka vidí sebe samu jako bojovnici ve světě, jenž je ze své podstaty kolbištěm, kde probíhá věčný střet dobra a zla. Koneckonců tento sebeobraz a obraz světa je také velice rozšířen a patří k základním motivům jednotlivých narativních konstrukcí. Rodačka

¹³⁴ V tomto výroku můžeme vidět i významný rétorický obrat, který v posledních letech udělala NPD. Ta totiž přestala v souvislosti se svým voláním po vystěhování migrantů z Německé spolkové republiky pouze proto, že je třeba hájit zájmy a chránit Němce, ale i proto, že je to ve prospěch samotných migrantů. NPD v současnosti svoji politiku vůči migrantům představuje tak, že navrhované vystěhování je v zájmu migrantů, kterým umožní rozvinout vlastní identitu, kulturu, tradici.

jako bojovnice jde proti médiím, vládě a bojuje za to, co považuje za pravdu a dobro (pro Němce).

Neodmyslitelnou součástí Rodaččiny identity je i víra v konspirační teorie a jejich obsah se prolíná celým jejím viděním světa, v němž sama žije. Svět tak pro ni je místem boje mezi dobrem a zlem, kdy zlem jsou nadnárodní uskupení, mocenská centra v čele s USA a světovládné mocenské skupiny – ačkoli o židovském spiknutí Rodačka otevřeně nemluví, možná je však myslí. Rodačka se tak chápe jako ta, co poznala pravdu, prohlédla propagandu a lži médií a zná, kde je ve světě soustředěna moc a za jakým účelem. Z tohoto pak čerpá energii a pocit oprávněnosti svého "boje".

Rodačka se ztotožňuje zejména s prostými Němci – vymezuje se proti elitám a to jak mocenským, tak i sociálním a vzdělanostním, stejně se vymezuje vůči individualismu a nápadné výjimečnosti. Sama se považuje za „jednu z lidu“, která hájí zájmy obyčejných, prostých, pracovitých a slušných Němců.

V neposlední řadě pak je pro její sebepojetí klíčová, opět jako u všech ostatních narátorů, její politická či aktivistická dráha. Přes svou aktivitu, příslušnost ke skupině, případně názory definuje sebe samu.

„A já vím, že jsem nacionalista - tak se to správně jmenuje, vím, že na jednotě by měl stát národ. Chci lidi informovat, co je špatně a co mohou dělat.“

Kategorie Rodaččiny narativní konstrukce

Životním tématem Rodačky je předně její vztah k vlasti, k Německu. Ten prochází celým jejím příběhem od zprostředkované zkušenosti 2. světové války, která ji výrazně formovala, přes život za Železnou oponou ve Východním Německu a zkušenosti s návštěvami na Západě, až po současnou politickou aktivitu a vymezování se vůči všemu ne-německému, co v Rodaččiných očích jde proti německým zájmům. Ve svém vyprávění se ke vztahu k vlasti stále vrací, popisuje jej, spojuje s vlastními prožitky i názory. Němectví je neustále se opakující mantra, kterou vysvětluje své názory, jednání a kterou klade i do základů vlastního sebepojetí, identity. Na pozadí „německosti“ se rýsuje i druhé Rodaččino životní téma, jímž je vyrovnání se s nacistickou minulostí Německa, které podle ní nespočívá v poznání a uznání chyb a snahách zabránit jejich opakování, ale v obhajobě Německa Druhé světové války. Rodačka hájí zejména tzv. prosté Němce, vojáky, které představuje jako vzor morální ctnosti, hrdiny vlasti. Téma holocaustu či válečných zločinů nezmiňuje, ale vymezuje se vůči kolektivní historické vině, která je dle ní stále Německu prisuzována a která brání rozkvětu Německa a

hrdosti Němců. V návaznosti na to je pro Rodačku také silným tématem zvnějšku přisuzovaná identita nacistky, kterou chápe jako symptom protiněmeckých snah vedených jak německou vládou, tak i vnějšími mocenskými skupinami, které tuto vládu ovládají. Svět a život Rodačky je tak pln boje za Německo proti vnitřním i vnějším nepřátelům, je světem plným konspiračních teorií, skrytých mocenských zájmů a center. Životní příběh Rodačky působí lineárně, bez velkých zvrátů vede od prvotního nahlédnutí významu a dějinné role Německa kontinuálně k aktivní snaze o ochranu Německých zájmů. První významnou **zápletkou** je odmítnutí možnosti zůstat v západní části Německa a návrat za Železnou oponu. Tento okamžik prezentuje Rodačka jako okamžik uvědomění, kdy poznala, že patří tam, kde se narodila. Že rodné město je její součástí a i když se mu nevede nejlépe, že ona tam patří. Dalším významným zlomovým okamžikem je začátek jejího působení v NPD, později i ve volené funkci v městském zastupitelstvu, kdy získala možnost přímo prosazovat své názory a představy, mluvit k lidem a šířit své vidění světa. Obě popsání zápletky jsou integrální součástí celého životního příběhu a Rodačka je prezentuje jako významné a formativní pro vytváření vlastního sebepojetí i vlastních postojů a pohledů na svět.

Ztvárnění jednání podává Rodačka tak, že vystupuje jako velice aktivní tvůrce vlastního života a usiluje i o aktivní změnu vnějšího světa. V příběhu je Rodačka sama hybatelem vlastního osudu, prezentuje sebe samu jako tu, která o svém osudu rozhodovala již od dětství (např. ona sama se rozhodla vrátit ze Západu do Východního Německa). Zároveň ale uznává, že velký vliv na její formování a utváření postojů měli její prarodiče a jimi zprostředkovaná zkušenost a hodnocení 2. světové války a role Německa. Ačkoli to nereflektuje, pravděpodobně oni a absence rodičů (tj. poválečné generace) v dětství v ní vypěstovali silný tradicionalismus, konzervatismus, nechuť k jakékoli modernizaci a také spíše pozitivní hodnocení válečného Německa.

Ve svém vyprávění přechází Rodačka velice často od popisu životních událostí k obecnému hodnocení světa a prezentaci vlastních **hodnot a přesvědčení**. Jako nejvýznamnější hodnotu vykresluje národní hrdost a vztah k Německu. Německost je základem její identity i životního tématu a je určující pro její vidění světa, zaujímání postojů ke konkrétním otázkám apod. Jako další významnou hodnotu prezentuje sociální spravedlnost, respektive to, co za sociální spravedlnost považuje. Její pojetí sociální spravedlnosti je však spíše kombinací představy o silné roli paternalistického státu, který zasahuje do všech oblastí lidského života a také za ně zodpovídá, a

národního šovinismu, tedy ochrany a podpory pouze Němců a německých zájmů na úkor všech a všeho ne-německého.

Obrazy sebe a druhých vykresluje Rodačka ve svém vyprávění v dichotomii my a oni, která je tak typická pro extremistickou scénu. Velký důraz pak také klade na rodinu a přátele a na svoji vztažnou skupinu, kterou pro ni představují „prostí, obyčejní a pracovití Němci“.

Základní dělicí čára, kterou mezi „my“ a „oni“ Rodačka rýsuje, vede mezi přáteli a nepřáteli Německa a německých zájmů. „My“ jsou zejména běžní a prostí Němci, kteří zakládají rodiny, vychovávají děti a jsou hrdí na svou zem, její kulturu a dějiny. „Oni“, nepřátelé pak jsou intelektuální elity, liberálové, stoupenci multikulturní společnosti, německá vláda. Dále také vnější nepřátelé, zejména lídři ekonomiky a globalizace v čele se Spojenými státy americkými, dále ekonomicky vlivné skupiny a blíže nespecifikovaní nepřátelé, spiklenci se světovládnými ambicemi, kteří ovládají nejen ekonomiku, ale i národní vlády a prostřednictvím technologií, farmaceutického průmyslu apod. vstupují do každodenních životů běžných lidí, podkopávají jejich zdraví, sebevědomí a vztah k přirozeným hodnotám. Další dělicí čára v jejím pojetí společnosti pak vede mezi etnickými Němci a cizinci, které jako neadekvátně podporované státem (za účelem rozkladu tradic a zdraví německé společnosti) a jako ohrožení budoucnosti Německa.

Pro Rodačku je významná její rodina a přátelé. Je hrdá na syny, které vychovala, a váží si také toho, že se v klidu dokázala rozejít se svým manželem, což zmiňuje v samotném úvodu svého životního příběhu.

„Byla jsem deset let vdaná s jedním starším mužem, ale naše názory byly rozdílné, takže jsme si jednou řekli „no, byl to dobrý čas, teď se věnuj svým zájmům, já se budu věnovat svým zájmům“. Rozchod se tak obešel bez větších sporů. Tohle bylo dobré, na rozdíl od ostatních, kteří se přou, bojují a...nebyl to žádný problém.“

Rodačka si zakládá na smíru a konsenzu v rodinných vztazích, které chápe jako oporu pro svou činnost. Stejně jsou pro ni důležití přátelé, s nimiž ráda relaxuje a hovoří u kávy či vína a kteří jí poskytují klid a odpočinek.

Identifikuje se s prostými a průměrnými Němci, jejichž ambicí je rodinný život, výchova dětí, klid a spokojenost. Ambice, kariéru, vzdělanost hodnotí spíše negativně, odmítá elity, životní styl vyšší střední třídy. Primárně tak je pro ní vztažnou skupinou průměrný Němec, který také stojí ve středu zájmu její politické aktivity.

Rodačka svůj životní příběh vypráví je svého subjektivního **hlediska**, nezamýšlí se nad ním kriticky a objektivně. Prezентuje jej jako jasný, směřující odněkud někam, bez jediné pochyby či náznaku kritického posouzení vlastní aktivity. **Reflexe** vlastních činů a rozhodnutí je minimální. Na druhou stranu však vyprávění událostí vlastního života často opouští a zasazuje je do obecnějšího kontextu, do univerza svých postojů, vidění světa a přijatých konspiračních teorií, které se dotýkají i těch nejvšednějších oblastí lidského života. Své jednání, postoje obhajuje vysvětlováním různých konspiračních teorií, v jejichž světle se snaží své názory a činy legitimizovat, vykreslit sebe samu jako tu, co našla a poznala pravdu a nyní hájí zájmy vlastního národa.

„Nelze najít a hlásit pravé poznání - a to nejenom o politice, ale i o technologii, životním stylu. Protože to jsou ty zbraně, které posílá Amerika, které způsobují otroctví a neschopnost společnosti - jako mikrovlnné trouby, které mají škodlivé záření a ještě způsobují pohodlnost. To jsou ty zbraně, to je ten konec svobody, stejně jako cenzurovaný internet, stránky, kde člověk může číst pravdu, jsou v Německu cenzurované a nejsou už přístupné...“

Diskursivní kontext Rodaččina vyprávění se vyznačoval otevřeností, zřejmě i díky tomu, že jsem ji kontaktovala na doporučení jednoho jejího spolupracovníka a kamaráda z České republiky. Přesto mě v některých okamžicích jejího vyprávění napadlo, že užívá osvědčené fráze a obraty, které má připraveny pro poskytování rozhovorů lidem mimo nacionalistickou scénu. Zároveň je mi zřejmé, že některé své názory a přesvědčení zastírala, či se jim záměrně vyhýbala (např. hodnocení vrcholných reprezentantů Německa během 2. světové války; otevřené vyjádření se k problematice migrantů; apod.). Rodačka vystupovala jako zdatný řečník, místy až showman či televizní komik. Výstižně a zábavně pracovala se svým hlasem a intonací, nebála se nadsázky a ironie.

5.1.2 Solitér: jsem radikální člověk

Rozhovory vedené se Solitérem patří rozhodně k těm nejzajímavějším, což je způsobeno Solitérovou otevřeností a také řečnickým nadáním. Solitér dokáže jasně formulovat své myšlenky, zvýznamňovat to, co považuje za podstatné a stavět to do potřebného kontextu, ilustrovat příklady.

Ve vyprávění jeho životního příběhu se střídaly epizody popisující život sympatického, milého, oblíbeného a nadaného chlapce, později mladého muže, který je pevně zakotven ve své rodině, místě bydliště a všeobecně uznávaných životních hodnotách a interpretace těchto událostí, které v sobě nesly nezpochybnitelný punc Solitérovy

radikality, ukotvení v konspiračních teoriích a jistém nepřátelství vůči stávajícímu systému.

Solitér byl naprosto otevřený, ve všech rozhovorech říkal podobné věci s podobným významem a zůstával konzistentní. Na druhé straně je Solitér člověk se silným citem pro patos, sklonem zveličovat a rozdělovat svět na krajní póly, černé a bílé. Tato polarizace a jakási megalomanie se tak silně projevovala i v jeho vyjádřeních.

Výjimečnost, tradice a nacionalismus od dětství

Vyprávění o svém dětství začíná Solitér představením místa (středně velké průmyslové město ve středních Čechách), kde se narodil, a také své rodiny. K identitě spjaté s místem svého narození a života se průběžně v celém rozhovoru vrací, zdůrazňuje ji a vyzdvihuje. Stejně tak i svůj původ, rodinu a kořeny. Na samém začátku zdůrazňuje rodinnou kontinuitu, kdy většina jeho předků byla vyučena ve stejném oboru a pracovala ve stejných odvětvích.

Pokračuje představením své rodiny a svého vztahu k jejím mužským členům, které identifikuje jako své vzory a výrazně formativní osobnosti pro svůj vývoj.

Solitér měl nejužší vztah se svým dědečkem, s nímž se identifikuje co do vzhledu, tak i zájmů. O dědovi mluví s velkou láskou a přisuzuje mu velký význam ve svém životě. Stejně jako v případě Rodačky i u Solitéra sehrává významnou roli vztah k jeho předkům, konkrétně dědečkovi, kteréo oba považují za toho, kdo jim zprostředkoval důležité informace o světě a formoval jejich postoje a pohled na svět. Solitér považuje svého dědečka za toho, kdo v něm probudil zájem o historii a vypěstoval národní hrdost a nacionalismus, přestože dědečkova rodina byla ve své historii spíše sociálně demokraticky orientovaná.

„No, nejvíc mě ovlivnil asi dědeček, s kterým jsem, tedy mámin otec. S kterým jsem vycházel super nejlíp, který mě nejlíp chápal, který měl takovej mně příjemnej přístup, hodně jsem se od něj dozvěděl, protože měl takovej docela pěkněj přehled. Měl rád historii, tak mě zasvěcoval do historie. Vlastně nějakým způsobem ve mně vypěstoval ten nacionalismus on. I když sám třeba osobně, co vím, tak to teda nevím od něj, spíš tíhnul k té sociální demokracii. Aspoň co jsem slyšel, nebo aspoň jejich rodina za první republiky.“

Zatímco dědeček formoval Solitéra v oblasti názorové a oblasti zájmů, otec pro něj byl vzorem mužské role. Vedl jej k lásce k řemeslu a práci, hodnotám jako je rodina, pracovní jistoty apod.

„Otec byl fajn, svým způsobem spíš sportoval, chodil na houby a tak. Pořád pomáhal jsem mu kutit, takže sem furt musel něco držet. (smích) On se

akorát vztekal, jak to držím špatně. Né, otec je skvělejší taky, ale přece jenom ten vztah – tak jako podobnější jsem dědovi. I fyzicky. Jako všichni kdo ho znali a znali mě i jako malýho, tak říkali, že jsem celej děda. Prostě jsem vyrostl do jeho vejšky a mám podobnej výraz, mám spoustu podobnejch rysů, no. Akorát děda nikdy nesportoval, takže byl asi o takovejch třicet, čtyři, třicet kilo těžší než já, no.“

Když ovšem otec později ztratil práci, na niž byl pyšný a jejíž hodnotu svému synovi vždy zdůrazňoval, vyvolalo to v Solitérovi nedůvěru vůči systému po Sametové revoluci, nedůvěru v kapitalismus.

Když Solitér hovoří o svém dětství, zájmech, škole a postavení mezi vrstevníky, vykresluje sám sebe jako šikovného chlapce, který se dobře učil a měl ve třídě velký vliv. Také rád kreslil a výtvarnému umění se věnoval i ve svém volném čase už od pěti let a zůstal u kreslení a malování až do svých šestnácti let. Jako dítě byl prý dominantní, dobře se učil a měl respekt spolužáků, později i učitelů. Když Solitér vypráví o svém dětství, prezentuje se jako od malička výjimečné dítě, s velkým vlivem u ostatních, určené k vedení, řešení konfliktů a nastolování spravedlnosti. V této interpretaci zařazuje rysy svého dětství do kontinuity svého života, do toho, co považuje za své životní poslání – tj. aktivistickou činnost, promlouvání k ostatním. Vyprávění Solitérova dětství je touto interpretací silně ovlivněno, na druhou stranu nezpochybňuji jeho pravdivost. Solitér je skutečně inteligentní, má velké řečnické nadání a za těch asi pět let, co jej znám, jej považuji i za člověka s velkou sociální inteligencí, který umí druhé odhadnout, vyhodnotit situaci a jednat v ní adekvátně (byť vždy je v každé sociální interakci s ním patrné, jaké postoje zastává a jak nahlíží na svět).

„Tak jako dítě rozhodně jsem byl ten dominantní. Nebyl jsem ten, kdo třeba provokoval nějaký věci, nebo dělal, si třeba začínal a dělal průsery a prostě štvál ostatní, to zase ne. Ale měl jsem absolutní respekt. Vlastně do pátý třídy určitě si mi vůbec nikdo nedovoloval a když, hned jsem ho vyřešil. Jako nebyl jsem, kdo třeba šikanoval, ale jako měl jsem fakt respekt, no. Asi jsem se docela pral, když bylo potřeba.“

Za dominantního a uznávaného považuje Solitér sám sebe na prvním stupni ZŠ. V pozdějším věku, tj. na druhém stupni, uvažuje o vlastním vývoji. Prezentuje se jako rozvážnější než ostatní (později zdůvodňuje, že to mohlo být i díky katolické víře, k níž v tomto období inklinoval), jako sociálně zdatný a jako strážce spravedlnosti, který se dokáže zastat slabších, ale také zajistit potrestání těch, kdo si to podle něj zaslouží. Navíc toto „potrestání“ údajně nemusel vykonat on sám, ale stačilo, aby dal ostatním volnou ruku – prezentuje se jako ten, kdo třídu řídil, kdo uměl pracovat s její dynamikou a rozhodovat o tom, na koho bude třída vyvíjet sociální tlak.

„No a potom v těch tom druhym stupni tam zase jsem věděl, že něco se jako nemusí dělat, že nějaký věci se nevyplácej, už jsem byl takovej rozváznější ve spoustě věcí. Zase jsem byl takovej ten člověk, jako nešíkanoval jsem sám vyloženě, jako že bych měl sklony šikanovat, nebo ponoukal k tomu. Ale i jsem se zastával jako těch co byli nejvíc jako terčem, ale když si to zasloužili a měli ještě blbý kecy, tak jsem, tak jsem samozřejmě dal volnou ruku a šlo to. Měl jsem fakt velký slovo, v tom kolektivu, protože jsem měl dobrý známky a byl jsem chytrý a zároveň jsem nebyl šprt, takže prostě na mě dalo hodně lidí, no.“

Tento popis vlastního dětství je v souladu s tím, že Solitér vidí sám sebe ve své aktivistické roli jako toho, kdo má ostatní vést, otevírat jim oči a sdělovat pravdu.

Komedie a nevýznamnost dospívání

Vlastnímu dospívání se Solitér věnuje hlavně z hlediska vývoje vlastních názorů a přesvědčení. Volbu vzdělávací dráhy, vojnu, pozdější zaměstnání shrnuje v jediném krátkém vyjádření, které v prepisu tvoří spíše kratší odstavec. Celé své dospívání líčí lapidárně, s nadhledem a odstupem jako určitou komedii života ilustrující směšnost systému a současných hodnot, což může ilustrovat jeho vyjádření o tom, jak měl jít na vojnu:

„Měl jsem vodklad ze zdravotních důvodů a nakonec mě na tu vojnu vzali. Po třech měsících se to rozpustilo a rozmysleli si to a pustili mi domů. (učechnutí).“

Než šel Solitér na vojnu, vystudoval obchodní školu, kterou zakončil maturitou. V souvislosti se svým středoškolským studiem zmiňuje, že mohl jít studovat grafiku na umělecko-průmyslovou školu, kam byl rovněž přijat, ale nakonec tam nenastoupil. Lituje, že se rozvíjení svého výtvarného nadání, které projevil již v dětství, v dospívání nevěnoval.

Po studiu a vojně neměl problém najít práci a vystřídal několik profesí. Pracoval jako prodavač ve zlatnictví, byl zaměstnán na technicko-administrativních pozicích, pracoval i v zahraničí, konkrétně ve Skandinávii.

Všechno je jinak

Solitérův příběh není sám o sobě ničím výjimečný či strhující, dramatický. Je to život poměrně šikovného chlapce, mladého muže, který jako dítě prožil Sametovou revoluci a vyrůstal ve svobodné zemi, jehož otec sice ztratil práci, ale našel si jinou. Mladého muže, který úspěšně odmaturoval, zajímal se o svět kolem sebe a začal pracovat. Významné a významotvorné jsou pak interpretace, významy, které jednotlivým dílčím událostem Solitér přisuzuje. Jeho životní příběh, jak jej sám interpretuje, vypadá jako

řada zklamání a deziluzí ze současného světa, osobních vzmachů a vzepjetí, hledání přijatelné interpretace světa a vysvětlení jeho problémů.

Chronologicky první takovouto křivku deziluze, následné interpretace, vzepjetí a upevnění názoru představuje Solitérovo vyprávění, jak prožíval Sametovou revoluci v roce 1989. On i jeho rodina ji prožívali sice pasivně, ale v jakési naději, že bude lépe. Protože demokratický režim po Sametové revoluci považuje za dosazený nějakou nadnárodní lobby a ohrožující český národ i společenskou soudržnost, vysvětluje si tehdejší pozitivní vnímání Sametové revoluce jako „zblbnutí médií“ a názorovým mainstreamem.

„Tak jako byl jsem zblbnutej médiama, jako každé tou dobou. Furt říkali, jak bude skvěle a jak se spousta věcí změní. Jako když to člověk posuzuje s odstupem, postupně jak se všechno změnilo a spíš jako k horšímu z mého pohledu.“

Jak se v jeho rodině o Sametové revoluci hovořilo, ovlivnilo i jeho očekávání a vnímání této historické události. V Sametové revoluci už jako dítě neviděl cestu ke svobodě, vyvázání z totality a šedého období normalizace, ale jen prostředek, jak se mít materiálně lépe.

„Věřili jsme, že bude dobře, že bude levně, že budem moct jezdit ven, prostě věřil tomu, v co věřila spousta lidí. (...) Rodina, všichni byli takový, že to brali jako fajn, že se to děje. Nadšení z toho jako vyloženě, jak říkám, nebyli nebo byli. Prostě byli plní očekávání všichni, že jo. Naší rodině jako třeba vrátili spoustu majetku. Ne spousta, ale prostě třeba skoro všichni byli sedláci, takže vrátili statek, co jsme měli a nějaký pole a tak. Prostě spíš jsme jako dostali zpátky to, co nám patřilo. (...) Prostě všichni čekali, že bude líp, vyloženě líp a ani ne, no.“

Když se tato očekávání v plné míře nenaplnila a navíc Solitérův otec ztratil práci, byla demokratizace, kterou Solitér spojoval pouze s materiálním prospěchem a nikoli s ideami svobody a spravedlnosti, s vizí budoucnosti, rázem označena za selhávající a nefunkční. Demokracie nesplnila očekávání, proto je v jeho očích špatná, příp. není pravou demokracií.

„Jako hodně mě poznamenalo, když vlastně otec přišel o práci. Protože dělal na vopravdu novým, dobrým, prestižním pracovišti¹³⁵ a dělal v jedné z nejlepších fabrik, nejznámějších na světě a ta fabrika nějakým zvláštním způsobem najednou je vytunelovaná, nebo zkrachuje nebo přestane

¹³⁵ Toto pracoviště bylo postaveno v 70. letech 20. století, později však muselo být zavřeno, jelikož nebylo dobře projektováno a postavena. Představy o jeho výjimečnosti pocházely spíše z dobové propagandy, ale realita byla odlišná.

fungovat.¹³⁶ Prostě dělal tam od sedmnácti, vlastně co se vyučil nebo od osmnácti dělal na pecích a potom přešel na to nový pracoviště, co jsem se měl narodit. A potom dělal prostě velmi kvalifikovaného řemeslníka, prostě brousil na tisíce přesně velký věci, prostě práce kterou tady už nikdo dělat nebude, protože ta přesná kvalitní práce potřeba není. (...) No, takže přišel o práci, měl problém najít nějakou trošku adekvátní, zkusil toho víc, nakonec se uchytil na práci ve fabrice, kde brousil pily, takže na starých debilních mašinách dělal blbou primitivní práci, která byla teď v jeho oboru, ale prostě pro starýho chlapa, který šel tedy před rokem do penze předčasně, bylo mu přes šedesát, tak byla jako moc. Protože když vlastně byl na jeřábu na pecích, což je na záda špatný a pak celý život stál u mašiny, tak ty pily mají v průměru třeba půl metru a jsou vostrý, těžký a musí se s tím manipulovat vlastně na čtyřech strojích v předklonu, musel, že jo, to tam naštelo, namačkat, prostě... Když přišel o tu práci, tak jsem poznal, že to fakt není v pořádku.“

Fakt, že otec přišel o práci, byl pro Solitéra silný impuls, aby přehodnotil svůj pohled na demokracii a na postupně nastolovaný kapitalismus. Zkrachování továrny, kde otec pracoval, přičítá špatně fungujícímu systému, který umožnil „tunelování“, devalvoval hodnotu práce a umožnil, aby podniky, jež prosperovaly či byly považovány za kvalitní, krachovaly. V kontrastu ke svému otci, který později pracoval na méně kvalifikovaných pozicích, vnímá Solitér jako nespravedlnost etabloující se podnikatelskou vrstvu, nové bohaté Čechy. V pokusu rozklíčovat jejich úspěch oproti neúspěchu vlastního otce a dalších lidí z okolí, se Solitér uchyluje k první z konspiračních teorií, která zpochybňuje Sametovou revoluci.

„Potom když člověk vidí, jaký idioti prostě dělají, mají peníze a dělají prostě v důležitých pozicích a...tak člověk přijde o hodně iluzí. Hlavně samozřejmě už v té době jsem měl přehled o tom. Třeba analýza sedmnáctého listopadu od Dolejšího, od něj jsem věděl, že všechno bylo předem připravené a že prostě ty vyvolení mají pořád stejnou moc, akorát si prostě domluvili změnu systému. „

Doba, kdy otec ztratil práci a kdy Solitér začal vnímat jako nespravedlnost vzrůstající sociální rozdíly mezi obyvateli, se kryje s obdobím, kdy navázal kontakty s hnutím skinheads, které mu zprostředkovalo přístup právě ke konspiračním teoriím a interpretacím aktuálního i historického dění.

„Tak potom teda samozřejmě ovlivnilo mě hnutí skinheads, kde od těch třinácti let jsem chtěl být skinhead možná i dvanácti. Takže jsem se podle toho snažil oblíkat. I když jsem na to tak úplně neměl. Měl jsem akorát tak

¹³⁶ Továrna, v níž Solitérův otec pracoval, byla opravdu dříve úspěšná a její produkty sbíraly mezinárodní ocenění. Po roce 1989 byla privatizována a její privatizátor ji dovedl za podezřelých okolností ke krachu, což vedlo k významnému omezení provozu. V současné době má podnik nového majitele a v omezené míře a s jiným zaměřením funguje dodnes.

džíny, bombra, košili, kšandy, ale těžký boty jsem měl první v sedmnácti. Noa to mi vydrželo, ten subkulturní život, docela dlouho. Pak už jsem se pohyboval v té scéně a už jsem moc skinhead nebyl. Jako vizáží.“

Solitér reflektuje význam, který pro něj subkulturní život a příslušnost ke skinheads měly, zároveň ale – zcela v duchu reflexe vlastní výjimečnosti – popisuje, že tak docela skinheadem nebyl. Přijal jejich image (alespoň do té míry, do jaké to v 90. letech pro ne příliš movitého chlapce bylo možné), našel si mezi skinheads přátele, ale údajně se z některých jejich názorů a postojů vymykal, což později stvrdil odchodem ze subkultury a Vlastenecké fronty ke konceptu autonomního nacionalismu. Opět zde můžeme spatřovat na jedné straně identifikaci se skinheads, na straně druhé snahu vymezit se vůči nim. Solitér se popisuje de facto jako výjimečný mezi výjimečnými, jiný mezi jinými.

V rámci subkultury skinheads a v okruhu lidí, kteří navštěvovali mítinky a politické akce Miroslava Sládka a jeho SPR-RSČ našel Solitér dobrého kamaráda, který byl o něco starší, chodil na stejnou školu jako Solitér a stal se pro něj jakýmsi průvodcem či rádcem. Tento kamarád jej přivedl hlouběji k obsahu, který zastával Miroslav Sládek, v nacionalistické, konzervativní a konspirační literatuře a později také ke katolické víře (viz níže).

Solitér se v nacionalistických kruzích pohyboval zhruba do roku 2003, tedy do nějakých svých 20 let. Když se v patnácti letech stal členem Vlastenecké fronty,¹³⁷ byl velice aktivní a subkulturními a politickými aktivitami doslova žil.

„To bylo...byl jsem hodně zapálenej, nechyběl jsem na žádný akci, chtěl jsem něco dělat. Tak jsem i byl od svých patnácti let členem Vlastenecké fronty, která v té době nejvíce odpovídala mému přesvědčení. Vydržel jsem tam...fakticky jsem tam působil až do nějakého roku 2003, ale prakticky od roku 2000 mi jejich směřování nevyhovovalo.“

Postupně se však Vlastenecká fronta dostávala do hlubších personálních i ideologických problémů, štěpila se na frakce apod., a Solitér začal být se svou aktivitou a členstvím nespokojený. Navíc se opět vynořily pochyby, zda se jeho stanovisko a názory od Vlastenecké fronty přeci jen neliší, zda není příliš velkým solitérem pro uskupení spíše hierarchické a usilující o homogenitu.

¹³⁷Vlastenecká fronta je české nacionalistické občanské sdružení, založené roku 1993. V 90. letech byla velice aktivní a jejím představitelům se na určitou dobu podařilo zaštitit a spojit velkou část jinak rozdrobené české nacionalistické a extremistické scény. Po roce 2000 však její význam pozvolna upadl. Program Vlastenecké fronty je založen zejména na odmítání multikulturalismu, imigraci do ČR ze zemí mimo Evropu, odmítání členství v Evropské unii a Severoatlantické alianci, proti registrovanému partnerství homosexuálů, proti rasově smíšeným partnerstvím a naopak požaduje zavedení trestu smrti a protekcionismus vůči českým výrobcům a obchodníkům.

V té době se i do Čech začínal šířit koncept autonomního nacionalismu, který se velké oblibě těšil a těší v Německu. Fungování buněk Autonomních nacionalistů je volnější, méně hierarchické, každý může více nezávisle fungovat a věnovat se tomu, co umí a co ho baví. Navíc Autonomní nacionalisté lépe absorbují moderní kulturní trendy, nelpí na skinheadské image apod., což všechno jistě byly rysy Solitérovi sympatické.

„Pak jsem se stal autonomním nacionalistou. Což je trochu jiná koncepce, jiný pohled na to, co je potřeba dělat, taky trošku jiná ideologická orientace. Možná víc radikalismu, míň nacionalismu.“

V Solitérově reflexi vlastní výjimečnosti, individuality, solitérnosti a v jeho touze po nezávislosti, kterou implicitně vyjadřuje v sebehodnocení, můžeme nalézt drobný spor s tím, jak se dívá na roli individua ve společnosti. Pro Solitéra je jedinec nevýznamný, dominantní je pouze společnost, celek. Solitér rád a poměrně často používá toto vyjádření:

„Jako člověk jako individuum neznamená vůbec nic, takže jde o společnost.“

Solitér tak sebe vidí jako individualitu vymykající se jakémukoli zařazení, škatulkám – za takového se považoval už od dětství, navíc u sebe shledává dar vedení a promlouvání k lidem, zároveň však svůj význam marginalizuje tvrzením, že individuum je nepodstatné, smysl má jen celek společnosti. Staví se tak vlastně do role jedinečného individua, vyvoleného k tomu, aby své schopnosti využilo ve prospěch společnosti, ve prospěch celku. Vlastní aktivismus pak sice vidí jako občasný zdroj radosti, když se něco vydaří, ale v posledku jej vnímá daleko spíše jako poslání, které musí vykonávat a nemůže jinak.

„Samozřejmě když je nějaká akce, která má kýženej výsledek, tak mám z toho opravdu dobrej pocit. Jako nevím, jestli se ptali sami sebe ostatní revolucionáři, proč to dělaj, většinou asi prostě museli... Každý prostě hledá určitej smysl svýho života a já ho vidím v tom pomáhat ostatním lidem pochopit, že to, co dělaji a v čem žijou, že není to nejlepší.“

Od katolictví přes klerikální fašismus k novopohanství

Solitérův kamarád, výrazná postava jeho dospívání, jej nepřivedl jen k nacionalismu a konspiračním teoriím, ale také k víře. Solitér se zhruba ve svých třinácti letech stal věřícím, přijal katolickou víru, která mu vydržela zhruba do osmnáctého až dvacátého roku života. Protože je Solitér radikálním člověkem a vše, co dělá, podniká s plným nasazením, postavil se i k víře stejně radikálním způsobem.

„Začal jsem chodit do kostela, byl jsem praktikující katolík. Měl jsem zkušenosti jak s bratrstvem svatého Pia desátého i s lefebvristama,¹³⁸ chodil jsem i na jejich mše. Byl jsem třeba na jejich pobytu v Rakousku jako na táboře...“

V současnosti hodnotí Solitér období, kdy byl věřícím, jako přínos, alespoň co se týče jeho vývoje v období adolescence. Víru chápe jako něco, co mu dávalo vyrovnanost a jistý nadhled a díky tomu se vymykal vůči svým vrstevníkům. Zároveň chápe své katolictví jako přirozený projev touhy člověka po něčem vyšším, vznešenějším.

„Možná že mi pomáhala v tom období puberty docela brzdit, když jsem byl takovej jako docela takovej srovnanější než jiný. Chtěl jsem najít nějakou vnitřní sílu, možná k něčemu, no... Těžko říct, co člověk hledá. Chce bejt prostě, chce bejt osvícenej...“

Později se od katolické církve odklonil. Konec své víry a aktivního náboženského života přisuzuje zklamání lidmi a fungování církve, kterou vidí jako neupřímnou mocenskou strukturu, v níž její představitelé „kážou vodu a pijí víno“.

Toto zklamání konkrétními lidmi či jevy vedlo u Solitéra k pozdějšímu odsouzení církve a víry jako takové - podobně jako jej konkrétní zkušenost se ztrátou zaměstnání otce vedla k odmítnutí polistopadového režimu v České republice. Solitérova kritika katolické církve tak začíná vůči konkrétním věcem (zklamali mě lidé), pokračuje přes kritiku církevních dogmat a ritu (institut svaté zpovědi):

„A proto jako to je přesnej případ to Polsko, který je jako extrémně katolická země a všichni se chovaj jak dobytek, pak se lidi jdou v neděli vyzpovídat a jdou ke svatému přijímání, ale to jako je to dnešní křesťanství, když se to tak veme.“

a končí odsouzením celého křesťanství jako takového, které Solitér identifikuje se zdrojem slabosti a ohrožení pro evropskou civilizaci:

„Tak samozřejmě jako křesťanství nás docela hodně změnilo a zničilo, no. (...) Utkvěla mi v hlavě Junga, kterej řek, že Bohem živýho člověka není Kristus, ale Votan. To si myslím, že vyjadřuje úplně přesně podstatu naší duše. To náboženství nebylo stvořeno pro nás, a že ho nechápe tak, jak bysme ho chápat měli, ale prostě tak, jak je nám vlastní. (...) Nám bílejm lidem vadí, prostě to, ty zákony. Jako koncepce desatera prostě nám je cizí.“

¹³⁸ Termín lefebvristé hovorově označuje členy Kněžského bratrstva svatého Pia X., založeného francouzským biskupem Marcelem Francoisem Lefebvrem roku 1970, které se postavilo na odpor reformám provedeným po 2. vatikánském koncilu, který se konal v letech 1962 - 1965. Tento termín bývá však používán i v širším významu pro označení těch věřících, kteří navštěvují mše sloužené kněžími z Kněžského bratrstva. Někdy se tento termín nepřesně užívá i pro označení tradičních katolíků, kteří se hlásí k tzv. tridentské mši a k podobě liturgie a církve před 2. vatikánským koncilem. Někteří lefebvristé se hlásí k nacionalismu, případně i antisemitismu, například biskup Richard Williamson, který popíral rozsah holokaustu a existenci plynových komor. Od jeho vyjádření se však jak katolická církev, tak i reprezentanti lefebvristů distancovali.

Že jako ačkoli akceptujeme to, co tam je, tak prostě máme tendenci zákazy porušovat. Že prostě naše svobodná vůle a prostě svobodomyslnost spoustu věcí schválně, schválně jako porušuje, no. Což na tom něco bude. (...) A takhle prostě funguje člověk náš a věřím tomu, že tím křesťanstvím tím problematickým pohledem spoustu věcí jako zhoršilo, hlavně morálku, než aby je zlepšovalo. „

Solitér se v současnosti s jistou rezervovaností hlásí k novopohanství a k obecným přírodním zákonům jako je přežití silnějšího, maximální rozvoj osobních předpokladů, pudové bránění „vlastních“ lidí, tabu incestu, které chápe i jako zdroj morálky a základní bod pro orientaci v tom, co je dobré a co špatné.

Uvědomuje si, že je zatím poměrně nejistý v tom, v co věří a jak věří. Zároveň však striktně odmítá považovat se za materialistu či ateistu. Ve svém spirituálním světě kombinuje prvky pohanství, cyklického pojetí času a předurčenosti dějin, přičemž tento koncept formuluje takto:

„No, v otázce víry jsem dost, neříkám rozpolcenej, spíš inklinuju k tomu, tomu pohanskému konceptu, ale ne jakoby víře jako takový. Já nevím, jak bych to řekl. Prostě určitě věřím, že existuje nějaký posmrtný život, víceméně věřím i v reinkarnaci, která není jenom východní záležitost, protože i naši předkové svým způsobem věřili v reinkarnaci. Věřili třeba v ovlivnění osudu společnou myšlenkou a tak. Je spousta zajímavějších věcí... Prostě věřím, nejsem materialista, ale rozhodně bych nehledal cestu přes nějakou církev. Nějakej návrat ke kořenům bych viděl jako velice pozvolnou záležitost, kdy prostě generace lidí musí žít jinak, aby vytvořili nějaký návrat.“

Tíha dospělosti a sebepoznání

V době realizace rozhovoru se nacházel Solitér v poměrně obtížném životním období. Byl bez stálé práce, živil se příležitostně brigádami. To pro něj bylo obtížné, protože ve svém dosavadním životě nezaměstnaný nebyl a vlastní nezaměstnanost vnímal jako určitou nespravedlnost, která jej zahanbuje. Zároveň však byl hrdý na to, že nerezignuje, nesesí doma a nepobírá pouze dávky, ale snaží se alespoň sám příležitostně živit na brigádách. Celou obtížnost této Solitérovy situace navíc ztěžovalo i to, že byl čerstvě ženatý, ale připravoval se na rozvod. Zatímco tedy při jiných našich rozhovorech se tématu jako je práce a partnerské vztahy příliš nevěnoval, nyní je sám do rozhovoru vnášel a nastoloval jako témata, na nichž opět zcela záměrně ilustroval svou povahu a založení. Ve chvílích, kdy tematizoval svůj sňatek a blížící se rozvod, hovořil pokorněji než kdykoli jindy a reflektoval situaci jako svou chybu.

„No tak teďka jsem čerstvě ženatý a těsně před rozvodem. (...) Ne, prostě fakt se to nějak semlelo a udělal jsem chybu tím sňatkem. Když už jsem měl asi měsíc a půl ty vago v kuse žaludeční potíže už a fakt jako to na mě

nějakým způsobem doléhalo. Viděl jsem jako co taky nechci v tom vztahu, tak se objevila jiná, no. Jsem prostě radikální člověk, tak jsem to radikálně řešil. A jsem rád, že jsem to udělal. Hrozně mi to pomohlo a cejtím se už mnohem líp, mám vedle sebe člověka, kterej jakoby miň ruší moje kruhy, víc mě chápe, víc mě vnímá, jsme podobnější, takže jsem rád.“

Konec původního manželského vztahu tedy uspíšila nová partnerka, která je mladší než Solitér a také než jeho manželka. S manželkou si Solitér údajně velice rozuměl v oblasti názorů na politiku, pohledu na svět a postojů, ale nevyhovovali si povahově. Jeho nová partnerka se o politiku prý příliš nezajímá, ale o to více má porozumění pro Solitéra, více jej podporuje a on v ní pravděpodobně cítí větší zázemí a oporu. Nynější vztah chápe jako zázrak, naplnění představ o ideální ženě a vztahu, v jejichž uskutečnění už ani nedoufal.

„Jako vim, že člověk se má víc spoléhat na to svý srdce a miň rozumu, no. Kolikrát. Protože zrovna třeba ten sňatek byl takovej spíš svým způsobem rozumovej, protože jsem si říkal, že jako jsem takovej, jak bych to řek? Bezcitnej a co dělá blbosti a si myslím, že se hned zamiluje a dělá blbosti, jsem se zblbnul kolikrát. Ale to prostě patřilo k tomu mládí a potom už jsem nějak nevěřil tomu, že bych našel ženskou, ze který bych byl úplně vyřízenej. Ale jako nevěřil, že bude odpovídat mým představám po spoustě stránek. No a teďka jsem zjistil, že taková je a moje rozhodnutí bylo vyloženě srdeční, prostě jsem nekoukal nalevo napravo. To její taky, protože jí čekalo hodně problémů doma, až se její otec dozví, že jsem ještě ženatej, že ani nejsem rozvedenej a že ona je příčinou a tak. Prostě bylo to oboustranný a řek jsem si, že prostě nemůžu jinak. Prostě víc toho srdce a miň rozumu.“

Milostný příběh popsany Solitérem v sobě nese rysy jakéhosi osudového dramatu, kdy hlavní hrdina rezignuje na určité ideály, řídí se rozumem a vstoupí do sňatku se soukmenovkyní (aktivistkou), avšak záhy po této rezignaci se objeví někdo, kdo ztělesňuje ideály, jichž se vzdal. Hlavní hrdina uzná svou chybu a navzdory nepřízni osudu i rodině jde za svým srdcem. Tato figura v sobě ztělesňuje patetičnost a víru v řízení osudu, s níž Solitér nahlíží na vlastní život. Navíc je zajímavé si povšimnout, že i v kontextu vlastního milostného života, staví Solitér ve svém vyprávění paralely ke svým postojům a způsobu života – tematizuje se jako radikální člověk, který myslí, cítí i jedná radikálně. Vždy a všude. Solitér se tak ukazuje jako velmi citižádostivý, autocentrický, na sebe zaměřený jedinec, který se staví do role revolucionáře, radikála, takřka heroa. Navíc reflektuje i nedostatečnost pouze rozumového jednání, potřebu řídit se citem a srdcem, jít za svým cílem i přes všechny překážky a klidně proti všem.

Celý příběh Solitérovy dospělosti, v níž řešil tak prozaická témata jako je práce a témata, jež obvykle nevyzvedává, jako je partnerský vztah, dopadl nakonec dle

Solitéroových plánů a k jeho spokojenosti. Po realizaci rozhovoru jsme spolu byli nadále v kontaktu prostřednictvím emailu, kde mě Solitér informoval, že rozvod sice neproběhl, ale je se svou novou partnerkou a že si našel stále zaměstnání.

Solitérova identita: radikálně, regionálně a sociálně zakotvený bojovník

Neustále se opakujícím motivem Solitérova vyprávění je to, že zdůrazňuje význam vlastní výjimečnosti a radikality ve všech oblastech života – v jednání i myšlení, schopností a vlastního místa jako jedince v běhu soudobé historie, dále vztah k vlastnímu aktivismu chápanému jakožto poslání a také myšlenka nevýznamnosti jedince, který má být podřízen celku společnosti a pracovat v prospěch tohoto celku a to i za cenu významných obětí.

Solitér sebe sama chápe jako reprezentanta městské „zchudlé střední třídy“, pracovitého člověka, který nepotřebuje k vlastnímu rozvoji formální vzdělání a společenské pocty získané např. v zaměstnání. Většinu své energie investuje do rozvoje vlastní aktivistické činnosti, k prosazování toho, co považuje za dobro a rozvíjení dobrých vztahů uvnitř komunity, která tvoří jeho bezprostřední okolí (rodina, přátelé). Jako významné prezentuje i to, že je radikální člověk, radikalita mu pomáhá zvládat každodenní situace, ale nejprve se musel naučit zvládat vlastní radikalitu, nalézt vlastní stanovisko a klid, k čemuž mu v jistém období pomáhala i víra.

O vlastní výjimečnosti nehovoří většinou pompézně, prezentuje ji jako běžnou součást svého života a každodennosti. O svých schopnostech, které jej jako jedince předurčují k šíření svých postojů a pohledů na svět, hovoří alespoň zdánlivě skromně. Přesto někdy o svém poslání v roli aktivisty hovoří ve vzletných termínech, jako je „mučedník“, „revolucionář“, apod. Tyto termíny však neužívá přímo ve vztahu k vlastní osobě, že by např. řekl: „já jsem revolucionář“, ale vztahuje je obecněji. Například na otázku, co jej vede k neutuchající aktivitě v hnutí, zda jej tato činnost naplňuje, odpověděl:

„Jako nevím, jestli se ptali sami sebe ostatní revolucionáři, proč to dělají, většinou asi prostě museli... Každý prostě hledá určitéj smysl svýho života a já ho vidím v tom pomáhat ostatním lidem pochopit, že to, co dělají a v čem žijou, že není to nejlepší.“

Jasnou vizi, co tím „nejlepším“ je, však Solitér nenabízí. Jako ideál představuje užší pospolitost lidí v sousedství, vymanění se z „nadvlády peněz“, vzepření se globální ekonomice apod. Výroky tohoto typu jsou u Solitéra časté a ilustrují míru jeho ctižádosti a sebestřednosti, které byly zmíněny již výše.

Ve výrocích, kde se (nejen) Solitér snaží přiblížit svým vzorům, hrdinům, revolucionářům aj. lze rozeznat snahu připodobnit svůj životní příběh a tak i svou identitu jim samotným. Jedná se o poměrně přirozený jev, kdy narátor používá ve svém vyprávění vzorce, které odpovídají archetypu, snímž se ztotožňuje či do nějž se chce (třeba i nevědomé) stylizovat se a přiblížit tomu, co je pro něj klíčové a co v dané kultuře zasluhuje respekt a uznání.¹³⁹ ve snaze K případě představitelů extremistických hnutí se nejčastěji snaží připodobnit archetypálnímu příběhu a charakteru bojovníka, hrdiny, aktivisty krácejícího proti proudu.

Solitér vlastní aktivistickou činnost chápe jako přirozené vyústění svých schopností a předpokladů, ale i jako naplnění určitého předurčení, životního poslání, k němuž směřoval a měl dispozice již od samého dětství. Jeho aktivita není zvolenou životní cestou, ale posláním, něčím, k čemu je předurčen.

„Vždycky jsem rád ukazoval na to, co je dobrý a co špatný a proto se tak cítím šťastný. Nevím prostě proč, ale je to tak. Je to asi nějakým způsobem ve mně, no.“

Solitér, který chápe jednotlivce jako podřízeného celku společnosti a jejím zájmům, však sám sobě rozumí jako individu u stojícímu mimo konkrétní skupiny a kategorie. Sám sebe zkrátka vidí jako solitéra, který vždy něčím vybočuje a nemůže se plně ztotožnit s nějakou homogenní skupinou:

„A jinak teda se dokážu identifikovat spíš s jednotlivcema, kde mám stejnou politickou myšlenku, ale ne prostě s nějakou skupinou vyloženě.“

Jedná se o podobnou figuru, jako v případě Solitérova dospívání, kdy sice fungoval jako součást subkultury skinheads, ale sám se necítil být v silném smyslu skinheadem, naopak zdůrazňoval rozdíly mezi ním a touto skupinou.

Solitér sám sebe nedefinuje na prvním místě rasovou příslušností, na rozdíl například od Materialisty (viz níže), daleko více vlastní identitu zakládá na regionu (nikoli však na národnosti, téma češství v jeho narativu takřka nefiguruje), z nějž pochází, na vlastní rodině a jejích tradicích a na příslušnosti k sociální třídě.

„Tak rozhodně se dokážu identifikovat třídě. Kde se řadím k takový ty nižší střední nebo zchudlý střední, protože vlastně vyloženě proletářského původu vlastně není nikdo v rodině. Vesměs to byli všechno sedláci a živnostníci a tak. Takže jako třídě se identifikovat dokážu. Dokážu se prostě

¹³⁹ Jedná se o tzv. *master narrative*, což je typ příběhu, který je transhistorický a typický pro určitý kulturní okruh. Jedná se o všeobecně uznávaný archetyp nějakého příběhu, který je navíc v dané kultuře spíše pozitivně hodnocen, např. typický příběh selfmade-mana, amerického snu, člověka trpícího pro pravdu aj. (např. HALBERTAL, KOREN, 2007, s. 37 - 61)

identifikovat, že jsem prostě Koliňák¹⁴⁰ a prostě mám vztah k tomu městu a cejtím se tak. Takže prostě k tomu Kolínu nějaký vztah mám, silnej.“

Solitér se identifikuje s tím, na co má pozitivní až nostalgické vzpomínky z dětství a co jej do jisté míry formovalo. Vztahuje se k rodině a místu původu, které pro něj byly středem světa v období jistě krásného dětství, tj. v období, které v jeho osobním mýtu představuje původní řád, který se následně zborčil a svých zhroucením odstartoval jeho aktivistickou dráhu.

V tom, že Solitér klade ve svém sebepojetí důraz na sociální status a Materialista na rasovou příslušnost, můžeme vidět paralely s tím, na základě jakých impulsů se oba setkali s lidmi, postoji a myšlenkami extremistické scény. Pro Materialistu byli v počátku jeho odklonu od demokracie a stávajícího systému spory s romskými spolužáky a sousedy, pro Solitéra zkušenost ztráty práce jeho otce a měnící se ekonomické poměry v 90. letech. Zatímco tedy Materialistova cesta k extrému začala zvratem či zápletkou v jeho životě na rasovém či etnickém základě, v případě Solitéra tento zvrát vzešel ze sféry sociální. Pro oba je pak i dále ústředním tématem myšlení a následně i sebepojetí otázka jednou rasová, jednou sociální.

Kategorie Solitérovy narativní konstrukce

Solitérovy **životní tématem** jsou sociální otázky, jeho vlastní radikalita a předurčenost k vlastnímu poslání – roli v boji za dobro na světovém bojišti. Prožitek otcovy ztráty práce Solitéra silně ovlivnil a vyvolal v něm pocit nespravedlnosti a polistopadový systém začal vnímat jako nefunkční. Sociální otázky, sociální spravedlnost [je to opravdu sociální otázka?] a funkčnost, resp. domnělé skryté zájmy v politickém a ekonomickém systému stále hrají hlavní roli v Solitérově myšlení, tvorbě vlastních postojů a vztahování se ke světu. Od sociálních témat odvozuje mimo jiné hodnocení sebe sama, společnosti i světa. Jako životní téma představuje i vlastní roli jakožto aktivisty, k níž se cítí předurčen nejen svou osobní historií, ale i osobnostními předpoklady. Jelikož se Solitérovo myšlení (které se promítá i do konativní oblasti života) odehrává v ostře polarizovaných protikladech dobra a zla, pravdy a podvodu, spravedlnosti a nespravedlnosti, chápe i své vlastní jednání a roli polarizované.

¹⁴⁰ Jméno města, z něž Solitér pochází, bylo změněno.

Považuje se za bojovníka, revolucionáře stojícího na straně dobra ve věčném konfliktu boje mezi dobrem a zlem, jehož bojištěm je náš svět.¹⁴¹

Klíčovou **zápletkou** v Solitérově životě je jeho odmítání systému, demokracie a kapitalismu, nazření, co je dobré a co špatné, pochopení skrytých zájmů a konspirací ovládajících náš svět. Solitérův životní příběh se dostává do zlomového bodu v momentě, kdy jeho otec ztratil práci a on tuto událost - v kontrastu s úspěchem jiných lidí - nahlédl jako nespravedlnost, kdy se dostal do kontaktu se skinheadskou scénou a uvěřil v konspirační teorie. Od tohoto okamžiku vidí Solitér svůj život jako kontinuální, nastartovaný těmito prožitky a poznáním a směřující k naplnění životní role revolucionáře a bojovníka.

Solitér **ztvární své jednání** jako jednání aktivního a za sebe a své činy odpovědného subjektu, kterému sice pomohly ve směřování jiné osoby (dědeček, kamarád), ale který se rozhoduje a jedná autonomně na základě svého poznání a hodnot. Jako aktivní a odpovědný se prezentuje, pokud hovoří o vlastní aktivistické dráze, případně i práci. V partnerských vztazích vykresluje sebe sama sice jako aktivního (oženil se, rozhodl rozvést apod.), ale nepředstavuje sebe sama jako příliš odpovědného a racionálně jednajícího jedince. Ve vztazích se líčí spíše jako impulzivní, jednající dle srdce na úkor rozumu a také ukazuje, že ne vždy domýšlí důsledky. V Solitérově vyprávění se také hojně objevují prvky fatalismu, víry v jistou předurčenost, které vystihují slovní obraty jako „musím tak jednat“, „nevím proč, ale nemohu si pomoci“, „vždycky jsem rád...“, „je to nějakým způsobem ve mně“.

V narativu vykresluje Solitér své **hodnoty a přesvědčení** zejména v oblasti sociální spravedlnosti – vyzdvihuje význam práce, spravedlivých podmínek apod., které kontrastují či jsou spíše v rozporu s vírou v nutnost přežití jen nejsilnějších apod. Sociální témata pro něj nejsou důležitá z důvodu ochrany slabých a zranitelných členů společnosti, ale jen jako vymezení vůči stávajícímu politickému, ekonomickému a sociálnímu systému, který považuje v duchu konspiračních teorií za účelově instalovaný v našich podmínkách v zájmu nadnárodních mocenských skupin, jež usilují o ovládnutí naší společnosti. Solitér zdůrazňuje sociální otázky také proto, že odmítá současné společensky a ekonomicky úspěšné elity, naopak skupinu lidí, s níž se ztotožňuje (pracující a nižší střední třída) vidí jako skupinu poškozovanou. Navíc právě lidé

¹⁴¹ Je důležité zdůraznit, že Solitér jako bojiště chápe opravdu tento „NÁŠ“ svět, na rozdíl od světa např. posmrtného života. Solitér nevěří v absolutní konečnost biologických entit, ale i v život po smrti. Tápě však, zda existuje i jiný posmrtný svět, či zda se člověk znovuzrodí do tohoto světa, v němž znovu vede tentýž boj, jen v jiných kulisách.

frustrovaní, nespokojení a většinou i sociálně slabší, po jejichž podpoře volá, jsou potenciálními podporovateli extremistických hnutí. Mezi Solitérovy hodnoty vskutku nepatří ochrana slabých, naopak – za hodnoty a principy prospěšné společnosti jako celku považuje "přírodní zákony" jako přežití silnějšího, přirozenou potřebu bránit „své“ lidi, návrat k přírodě, společenskou homogenitu.

V Solitérově vyprávění můžeme také najít několik kategorií **obrazů druhých** lidí. Pro Solitéra jsou tu druzí jednak jako společnost a celek, ne ve smyslu součtu jednotlivců, ale jako určitou obecnou a vyšší entitu, která jediná má význam a její blaho a přežití je finálním cílem. Zároveň ale většinovou společnost ve smyslu většiny konkrétních jednotlivců aktuálně žijících např. v České republice popisuje se skepsí – jako málo obětavé, ochotné boje, ochotné přinášet osobní oběti ve prospěch něčeho vyššího, co je přesahuje.

Vedle společnosti jako celku líčí Solitér i vlastní původní rodinu, kterou vidí jako své pouto s předky, jako nositele kontinuity a hodnot. Podobně silný a odpovědný vztah však nevykazuje vůči své vlastní rodině (manželce). Ve svém vyprávění zmiňuje zejména své dva mužské vzory – otce a především dědečka. Rodina obecně je pro Solitéra místem, kde si člověk může tvořit svou ideální komunitu, svoji „polis“, která by postupně měla přerůstat do sousedství a v ideálním případě i do širšího okolí celé obce.

Další významnou figurou Solitérova životního příběhu je jeho kamarád, který mu zprostředkoval většinu postojů, seznámil jej s ideologiemi a konspiračními teoriemi. Tento kamarád byl Solitérovi jakýmsi duchovním průvodcem, někým, kdo Solitéra inicioval do jeho nynějšího světa a myšlenkového okruhu. Solitér sice svého přítele vykresluje v tomto smyslu, ale nepřisuzuje mu nějakou nadřazenost či vyšší míru zkušeností a znalostí – hovoří o něm jako žák, který dorostl či dokonce přerostl svého učitele.

Solitér se ve svém vyprávění příliš nevěnuje ženám. Svou matku a babičku pouze popisoval z hlediska základních sociálních ukazatelů, o jejich roli ve výchově či životě rodiny však nemluvil. Vzhledem ke své situaci v oblasti partnerského života se ve svém vyprávění Solitér věnuje i ženám obecně, avšak pouze z hlediska jejich rolí jakožto partnerek. Ideální partnerku pak líčí jako ženu s atributy typicky přisuzovanými ženám: feminitu, jemnost, schopnost tvořit zázemí a také lehce manipulativní schopnosti, které však musí uplatňovat tak, aby byly muži příjemné. Pro Solitéra je ideální žena/partnerka daleko spíše ochránkyně krbu než spolubojovnice. Žena/partnerka dle Solitéra má dát muži emocionální i fyzické zázemí, být mu oporou a radostí, sdílet s ním emoce a

prožívat stejné situace takřkajíc na „stejně vlně“. Pokud je toto naplněno, je pro Solitéra žena takřka božským stvořením, kterému je možné takřka ve všem vyhovět, mnohdy i ustoupit, o něž stojí pečovat a činit jej šťastným, protože téhož se Solitérovi od takové ženy dostává.

Míra **reflexe** není u Solitéra příliš vysoká. Svou životní cestu aktivisty chápe jako danost, předurčení, o kterém se nepochybuje a které se neproblematizuje. Přesto dokáže jasně pojmenovat a identifikovat klíčové momenty vlastního života, které ovlivnily jeho postoje, názory a další směřování. Dokáže pojmenovat a posoudit roli druhých ve svém životě, dokáže popsat způsob svého myšlení, avšak vždy jen v hranicích pevně vymezených vlastním osobním mýtem, sebepojetím jakožto revolucionáře bojujícího za dobro společnosti jako celku proti spikleneckým mocenským centrům, proti sociální nespravedlnosti. V reflexi sebe a vlastního života hranice tohoto mýtu nepřekračuje, neopouští je, neopouští vlastní sebepojetí a nenahlíží n sebe z vnějšku a kriticky. **Hledisko** Solitéra je tak čistě subjektivní, byť se je snaží opírat o určité teoretické, hodnotové či ideologické základy, které jsou však stále pevně ukotvené v jeho osobním mýtu. Solitér své vyprávění do velké míry podává z hlediska „krajiny jednání“, popisně, avšak pro vysvětlení svých motivů a významu jednotlivých událostí a činů se uchyluje do „krajiny vědomí“, kde zdůvodňuje své jednání a konkrétní událost staví do kontextu vlastních přesvědčení a hodnot, přijaté ideologie a zastávaných teorií.

Diskursivní kontext Solitérova vyprávění byl ovlivněn tím, že se známe již z minulosti. I proto mohl celý rozhovor proběhnout v otevřené a důvěrné neformální atmosféře. Navíc Solitér sám o sobě je dosti otevřený a očividně i rád mluví o sobě. Vše, co sděloval, bylo v souladu s tím, co mi říkal při minulých setkáních, jeho vyprávění však vykazovalo jistý osobnostní a zkušenostní posun a vývoj, což dodávalo Solitérovu vyprávění na autentičnosti a potvrzovalo jeho konzistenci. Lze tak předpokládat, že své vyprávění příliš neupravoval, nebájl, ale skutečně vyprávěl o sobě tak, jak se sám vidí a za jakého se považuje.

Během celého rozhovoru potvrzoval své řečnické nadání, které jsem znala již z našich minulých setkání. Solitér obratně pracuje se slovy, umí zdůraznit zápletku a zlomový okamžik, přidat svým vyjádření na sugestivnosti, emocionálně je podbarvit či vystihnout pomocí konkrétního příběhu.

5.1.3 Materialista: můžeš se rozletět na tři sta padesát milionů směrů, já šel jsem cestou poznání

Rozhovor s Materialistou se vyznačoval zejména rychlostí a prudkostí jeho vyjadřování, přecházením od tématu k tématu, impulsivností a emotivností. Vyprávění o svém životě prokládal obecnými poznatky, které se snažil vztahovat na celou populaci, případně se obracel na mne a ve vyprávění o sobě užíval zájmena „ty“. Byl excentrický, často žertoval a dokázal si dělat legraci i sám ze sebe. Často se vracel k reflexi motivů svého jednání, dokázal být kritický i vůči sobě, ale jen povrchním způsobem.

Celý rozhovor vztahoval ke svému vývoji jako individua, k volbě životní cesty a nástrahám, které na mladého člověka čekají. Refletoval svůj vývoj, osobní růst, poznávání priorit v životě. Úvahy o vlastním rozvoji a o vývoji člověka obecně převažovaly nad vyprávěním konkrétních událostí. Často se také vymezoval vůči určité jiné skupině lidí, ať již se jednalo o celek společnosti, který hodnotil jako konzumní a bez úcty a zájmu, nebo ke konkrétním skupinám, např. skinheads, které pokládá za většinou agresivní hochy, kteří o svých činech ani názorech hlouběji nepřemýšlejí.

Narativní konstrukce Materialisty se od ostatních liší v tom, že zachovává kritický odstup od svého aktivistického působení, které je momentálně spíše utlumeno. Významným rozdílem je také Materialistova akceptace významu peněz a zisku a integrace bohatství jako spíše pozitivní hodnoty do vlastního žebříčku hodnot i sebeobrazu.

Sylvestr Stallone a šťastné dětství

Materialista sám od sebe své dětství nezmiňuje, až na otázku, jak vnímal sametovou revoluci, vzpomíná na své dětství jako na šťastné období, kdy byl pevně ukotven v rodině, jíž věřil a která mu byla vzorem. Obdivoval pracovitost a odpovědnost rodičů a přijímal i jejich politické názory, hodnocení Sametové revoluce jako pozitivního zvratu.

Zároveň si však nemyslí, že by jej prožitek revoluce významněji ovlivnil. Domnívá se, že byl jako dítě konformní a přijímal to, co viděl kolem sebe, a i v období sametové revoluce byl ještě příliš dítětem (bylo mu necelých osm let) na to, aby si udělal jasnější vlastní názor.

„Hele, já jsem ve čtyřech letech říkal, že chci být v KSČ. A i v těch osmi letech ten svět neděláš, jenom ho vnímáš... (...) Prostě podle mě, v těch osmi letech si můžeš utvářet názor jen podle toho, co rodina. Tam žiješ a utváří ti to dětství. Můj táta je pracovitej člověk a máma ještě pracovitější. Takže já

v době komunismu jsem měl šťastný dětství, a to i po revoluci, táta začal brzo podnikat a dobře se chytil (zaklepává to na stůl). Takže vlastně já...možná kdyby ses zeptala někoho, koho rodiče přišli za komunistů třeba o práci nebo přišel o mámu, o tátu, a viděl, že je něco špatně, tak by ti dal asi jinou odpověď. Já musím říct, že jsem se na to nekoukal nijak, že jsem měl dobrý dětství...Nejsem nějak poznamenaný revolucí.“

Během druhé, polostrukturované části rozhovoru se ještě jednou vrací ke svému dětství, když srovnává sebe a nynější děti. Vyzdvihuje, že měl svůj vzor, chtěl se přiblížit nějakému ideálu, věnoval se dětským hrám a měl plnohodnotné dětství, na rozdíl od dnešních dětí. Své dětství, zájmy, vývoj i vychování tak hodnotí a prezentuje jako lepší, než je současná norma.

„Všechny ty ideály jako Sylvester Stallone jak sem měl já v mládí...Ne, ty se směješ, ale když sem byl mladej kluk, tak sem měl rád Sylvestera Stallona, stopadesát tisíc plakátů v pokojíčku a a...chtěl sem bejt prostě jako von. A hráli sme si s klukama na vojáky a to... Koukni se dneska na ty zmrdy, co běhají v ulicích. Tě to pošle do piči a jim to prostě vůbec nic...Společnost ztrácí respekt k člověku jako takovému už vod narození.“

Zde se Materialista srovnává s nějakou skupinou – se současnými dětmi. Sebe a svou generaci prezentuje jako lepší, mající nějaký ideál. Zdůrazňování vlastní hodnoty a výjimečnosti ve srovnání s jinou skupinou, již hodnotí negativně, se objevuje na mnoha místech Materialistova vyprávění a ještě se k němu vrátíme.

Jako svůj vzor uvádí Sylvestera Stallone, který hrál role neohrožených hrdinů a bojovníků jdoucích proti proudu. Právě hrdinství je častým motivem v narativních konstrukcích příslušníků extremistických subjektů. Hrdinství je pojímáno právě jako výlučnost jednotlivce, který se nebojí jít proti všem i proti aktuálním trendům a který riskuje svůj život ve prospěch nějaké ideje. Takto se reprezentanti extremistických hnutí často sami vidí, podobně je tomu i u Materialisty, byť si sám přisuzuje spíše roli hrdiny s komickými prvky. Zmínka o Sylvesteru Stallone také poukazuje na kult těla, opět silného motivu na extremistické scéně, těla jakožto mocného a dokonalého nástroje pro seberealizaci i uskutečňování vlastních cílů.

Skinheadem sám pro sebe

Když bylo Materialistovi asi dvanáct nebo třináct let, učarovala mu subkultura skinheads. Říká, že se k ní dostal proto, že si oblíbil hudbu, konkrétně kapelu Orlík, která byla v té době mezi českými skinheads populární.

Materialista byl jako dítě drobný, až hubený hoch, což je v příkrém kontrastu s jeho nynější vysokou a mohutnou postavou. Uznává, že v jeho příklonu ke skinheads sehrálo roli i to, že byl jako dítě šikanován, uvádí, že Romy.

„Já jsem byl vždycky samotářskej, paradoxně, že jsem byl vždycky samotářskej a hele...důvod byl ten, tím mě srali, že sem byl ve škole šikanovanej, hlavně Cikánama. Ale to není důvod ten, proč prostě sem si voholil hlavu a nasadil bombra, to bylo spíš takhle jakoby můj osobní odpor vůči světu, možná.“

Avšak zkušenost se šikanou sám neshledává jako hlavní faktor, který jej přivedl ke skinheads, za ten opravdu považuje hudbu. V současnosti hodnotí své skinheadské začátky jako odpověď na hudbu, která jej oslovila, ale také jako osobní revoltu, potřebu vymezit se a najít vlastní identitu.

„Ale začalo to Orlíkama, prostě začly ty jejich texty a srali mě Cikáni, že jo. Jako všichni. Najednou siřikáš, ty skíní můžou bejt fajn kluci, že jo... Hele, jako mezi náma - ty nemáš moc voleb, kam se zařadit. Pokud jsi normální, tak se zařadiš do takový tý škatulky jako že nagelovanej blbeček a podobně. A pokud máš v sobě trochu tý revolty, osobní revolty, tak se zařadiš buď jako k pankáčum, nebo k levičákum celkově, nebo se prostě povohlíš jinde po štěstí. A...tak to bylo u mě. Žádnýho skina jsem neznal, ale tak to byl můj osobní postoj. Moje osobní revolta.“

Uznává, že negativní zkušenost s Romy jej ovlivnila, protože na kapele Orlík se mu líbilo i to, že se vůči romské menšině vymezuje. Zároveň to, že se přidal k určité subkultuře a přijal její vnější znaky, chápe jako přirozenou potřebu v období adolescence. Že se stal skinheadem tak je pro Materialistu nejen reakce na hudbu kapely Orlík, na zkušenost s šikanou a na potřebu osobní revolty, ale také vyjádřením potřeby někam se zařadit, někam patřit, které tematizuje jako v daném věku nutnost. Opakovaným používáním sousloví „osobní revolta“ vystihuje svůj příklon ke skinheads jako negativní vymezení vůči jiné skupině – ať již mainstreamu, „nagelovanejmu blbečkum“, nebo punkerům. Zároveň ve svém negativním vymezování se proti něčemu pociťuje potřebu zařadit se někam v pozitivním smyslu, potřebu někam patřit, s něčím se ztotožnit. A to mu umožnilo právě hnutí skinheads.

Uvědomuje si však, že jako dítě byl nejprve skinheadem jen na oko – měl náležitou image, nadával na Romy a byl, jak sám říká, „skinheadem sám pro sebe“. Nejprve byl skinheadem, protože:

„Protože se mi líbilo, že zpívaj vo cikánech, protože jsem neměl rád Cikány a takhle to začne. Ted' už je otázka na tobě, jak s tím naložíš. Spousta, spousta skinů zůstane jenom u těch cikánů. A židů. Nemaj rádi židy a cikány. A to je jako jediný, co tyhle dokážou jako tadyto říkat. A už je na tobě, jestli

se rozhodneš dál nebo zůstaneš furt jako někde v těch třinácti nebo čtrnácti letech, prostě jako tvrdý skin, bomba... Já jsem se teda rozhod že nezustanu, že prostě nebudu takovej ten zastydlej puberták.“

Rozhodl se tedy nebýt jako většina skinheads, dozvědět se o tomto hnutí a s ním spojených postojích víc. V rámci subkultury pak poznal lidi, kteří měli nacionalistické, později národně sociální názory a postoje více promyšlené a sám se začal zajímat o širší kontext jevů, které se mu nelíbily a na něž dříve jen nadával. Opět se tedy vymezuje vůči většině skinheads, které označuje jako „zastydlé pubertáky“, kteří o svých názorech nepřemýšlí. Oproti nim vidí sebe sama jako toho, kdo „šel dál“, kdo je víc než oni. Zároveň však tuto svou výlučnost nepřičítá jako zásluhu jen sobě samému, uvědomuje si, že jej formovalo právě to, jaké lidi potkal a že pokud by neměl „štěstí na lidi“, mohl skončit jako obyčejný rváč.

„A...musíš mít taky štěstí na lidi. To je strašně důležitý. Pokud prostě v patnácti potkáš partu deseti alkoholických agráčů, agroskinů,¹⁴² který prostě támhle zmlátí kluka, že má dlouhej kšilt, chytneš se toho taky. Já měl naštěstí to štěstí, že jsem potkal dobrý lidi...“

Z jeho vyjadřování je patrné, že většinou skinheads, kteří se věnují jen bojůvkám a násilí, nikoli „politické činnosti“ spíše opovrhuje a sebe shledává vůči nim nadřazeným. Podobně hodnotí i své přátele a vzory, které považuje za lidi, kteří se vlastní pílí a úsilím vypracovali – splnili ideál hrdiny, překonali překážky osudu a šli proti proudu, ačkoli se jednalo o méně pohodlnou cestu.

Vlastní vývoj tak shledává jako silně ovlivněný dobrými lidmi, od nichž se měl co naučit a kteří jej motivovali k osobnostnímu i aktivistickému růstu.

„Takže prostě pokud bych se měl dostat k té otázce, tak já říkám jednu věc, že kdybych ve čtrnácti potkal nějakou partu skinů, fakt rváčů, který by mlátili lidi, tak se nikam neposunu. Měl jsem štěstí na lidi. Myslím si, že hlavně nejsem žádný hloupej kluk.“

Zároveň však vyzdvihuje, že to byl on sám, kdo si zvolil vlastní cestu, kdo se chtěl vyvíjet, růst, poznávat.

„Prostě říkám, potkal jsem dobrý lidi, něco mě nastartovalo - ale to byl prostě jenom start, můžeš se rozletět na třístapadesát milionů směru a já jak říkám, měl jsem štěstí na lidi a měl jsem hlavně štěstí, štěstí na to, že jsem chtěl vědět vo tom něco víc, že jsem nechtěl zůstat jenom, chtěl jsem prostě...šel jsem cestou poznání,jak já říám. Takže tak.“

¹⁴² Takto označuje skinheady, většinou mladé, pocházející z vesnic a věnující se zejména pití alkoholu a rvačkám, kteří se dle Materialisty nezajímají o skutečně podstatné věci, jako ideologie, poznávání a další vzdělávání.

Vlastní vývoj Materialista reflektuje jako částečně ovlivněný touto volbou – nechtěl zůstat řadovým rváčem a chtěl vědět něco víc o názorech hnutí, ale také jako ovlivněný zvnějšku tím, že potkal lidi, kteří také nežili jen bojůvkami, ale patřili k elitě celého hnutí.

V příslušnosti k hnutí, ve studiu národně socialistických myšlenek a v přemýšlení o strategiích jejich uplatňování vidí něco jako „hledání pravdy“, je to pro něj „cesta poznání“. Cesta, díky níž je něčím víc, co jej odlišuje od průměru, odkud čerpá své sebevědomí a na čem staví svou identitu.

Euforie a éra úspěchů

Materialista se postupně dopracoval k přijetí národně socialistické ideologie, poznával další lidi v rámci nacionalistické a národně socialistické scény, až se dostal mezi její samotnou špičku. Jeho aktivita a působení na extremistické scéně (nikoli jen subkulturní příslušnost) se datuje zhruba od jeho osmnácti let, dříve byl stále spíše tím solitérním skinheadem. Po dvacítce míra jeho aktivního působení graduje, přičemž vrcholu dosahuje mezi 23 a 28 lety věku.

Vstup do vyšších pater scény je pro Materialistu spojen s velkou hrdostí, až s pocitem nadřazenosti vůči většinové populaci i vůči řadovým skinheads. To, že se cítil jako nadřazený, hodnotí z dnešního pohledu spíše kriticky.

„Ve dvaceti bych s tebou tady neseseděl, protože jsem si připadal strašně nadřazeně. To tak je. Ve dvaceti máš úplně jiný myšlení než ve třiceti. A připadáš si strašně, strašně über. Je to tak. Prostě většina mladejch kluků, naštěstí dneska už to tak není, ale dřív sis voholila hlavu, nakoupila sis bombera a myslela sis že si king největší.“

Když začal aktivně působit v jedné neoficiální skupině, poznal, že pocit nadřazenosti není konstruktivní, že spíše lidi odrazuje. Z jeho vyjádření je však patrné, že se stále za nadřazeného považuje. A to jak vůči pouhým „bitkařům“, tak i vůči většinové společnosti, která „nehledá pravdu“, žije konzumem a je konformní vůči politickému systému. Avšak pochopil, že nadřazený postoj neumožňuje naplňování jeho cílů a ztěžuje komunikaci s dalšími lidmi. A právě oslovování lidí, předávání ideologie, či jak říká „*udržování ohýnku*“ národního socialismu si vytkl jako svůj cíl, obsah své politické aktivity.

V této době byl také členem politické strany, konkrétně Dělnické strany. Své členství hodnotí jako věc vlastní prestiže, neboť bylo v rámci hnutí vysoce ceněno. Z této partaje

však po čase vystoupil, neboť nesouhlasil s jejím vedením a jejími postupy. Později tuto stranu a její reprezentanty i otevřeně kritizoval a hodně se s nimi rozkmotřil.

Následovalo čtyři až pět let vysoké aktivity, která mu přinášela euforii, pocit zadostiučinění, ale i únavu a vyčerpání.

„Jo, ale někdy jsi z toho prostě vyčerpaná... (...) Jo, protože jsem člověk, kterej si všechno bere, nad všimpřemejšlí a kterej má prostě nějakou svoji vizi. A pak jsem zjistil, že lidi máš různý a prostě v tom NS hnutí najdeš všechno a je to těžký. A na to musíš mít povahu, to víst a vycházet s nima, a já jsem zjistil, že na to tu povahu nemám. Že prostě jsem to nezvládal, nestíhal, prostě opravdu jsem byl jeden čas rád, že jsem jenom prostě žil...sám. To jsem ani nechodil do hospody, nějak neudržoval ty kontakty, ani jsem nebyl na icq... Ale určitě se cítíš, no, nechci říct přímo nadřazená – to ani nemůžeš, abys probudila lidi z letargie, ukázala jim, co nabízíš. A někdy toho máš prostě plný kecky. Jo, říká se, že hrdinové nejsou nikdy unavení. Ale jsem člověk a беру to tak, že občas si potřebuju dát pauzu a nemyslet na nic.“

Přes všechnu únavu a náročnost svých aktivit je stále chápe jako něco, co jej posouvá dál, co jej činí něčím lepším, a to i přes to, že jeho aktivity příliš neschvaluje jeho rodina, ke které má jinak silný a pozitivní vztah.

„Moje rodina tohle odsuzuje. A je to někdy docela těžkej boj. Já nechci rodině lhát a prostě když řekneš, že jdeš do Janova¹⁴³ například, tak se pak na tebe dívaj jako na debila. A právě i tohle mě hodně vyčerpává. Třeba máma je taková jako že humanitně založená. A takovejch je vůbec i víc lidí, který, nechci říkat, že koukaj na mě skrz prsty, ale koukaj tak jako ty seš blázen, že tam jdeš... Je to takový jakoby opovržení“

Přesto stále vytrvává a věnuje se působení v hnutí, které chápe jako své poslání. Věnuje se tomu, co označuje za „politickou činnost“, oslovování lidí, psaní příspěvků na internet, účast na demonstracích, realizuje také svůj vlastní lokální projekt na severu Čech.

Ze současného pohledu hodnotí období mezi svými 23 – 28 lety sice jako období euforie, ale také jisté naivity a nedozrálosti v názorech a postojích.

¹⁴³ Janov je sídliště v Litvínově na severu Čech vystavěné v 70. letech 20. století. Od 90. let zde stále větší část populace tvořili Romové. Podle místních obyvatel a svolavatelů následných demonstrací se v Janově zhoršily hygienické podmínky a vzrostla kriminalita, přičemž oboje bylo připisováno Romům. Dělnická strana svolala na Náměstí Míru v Litvínově dvě demonstrace konané 18. října 2008 a 17. listopadu 2008. Po skončení demonstrace na náměstí dne 18. 11. se část protestujících vydala pochodem právě na sídliště Janov, kde došlo ke střetu s policií, která bránila demonstrujícím v průvodu. Konflikt mezi policií a aktivisty trval 2 – 3 hodiny. Pochodu na Janov se zúčastnilo dle odhadů 500 – 700 osob. Celá akce byla velmi silně mediálně reflektována a více méně otevřela širší diskusi o „pravicovém extremismu“ jak v českých médiích, tak i na politické scéně. Mezi příslušníky extremistické scény se na Janov dosud vzpomíná jako na jednu z největších akcí, kdy se jinak roztržitá scéna více semkla v jedné akci.

„Postupem času přijdeš na to, že spousta věcí se má prostě jinak a speciálně by mě zajímalo i to, co sem říkal před třema rokama, protože to musej bejt taky dobrý sračky, protože v té době jsem zažíval takovou jako euforii, něco se mi dařilo, něco jsem dělal, prostě byl jsem v takový euforii, takže jsem musel mlít taky dobrý sračky. Hlavně jsem je neměl přerovnaný tak, jak je mám teďka. Neříkám, že je to něco úplně úžasnýho, ale to smýšlení je úplně někde jinde, ale jako ne smýšlení, ale myšlení. Názory na věc.“

Ve svých vyjádřeních tak opakovaně zmiňuje svůj neustálý růst, vývoj, v současnosti i posun od příliš radikálních názorů k názorům „konstruktivnějším“ a více respektujícím aktuální společenskou a politickou situaci. Proces umírňování vlastních názorů ilustruje takto:

„Ve dvaceti bych ti řekl, že Cikáni patří do plynu, protože jim to patří. Dneska ti říkám, že s Cikánama se musíme naučit pracovat, protože prostě to je jedinej rozumnej, jediná rozumná věc, kterou můžeme udělat, naučit se s nima pracovat. Nikdo ti tady nepostaví koncentráky, to už nikdo nedovolí, nikdo ti tady nepostaví nějaký osady jako na Slovensku, to ti prostě ne...Ale ty prostě musíš udělat mantinely, který prostě budou fungovat, ne jak teďka, když si hrajou na volným hřišti. Voni prostě musej mít mantinely, že jo Cikáni. Jak to měli za komančů ostatně.“

Útlum a nová „letní láska“

Postupné „umírňování“ názorů a útlum aktivity probíhá zhruba ve stejném období, kdy přechází Materialista ze zaměstnanecké pozice do firmy svého otce, kterou pomáhá vést. Úspěšné podnikání mu přináší materiální blahobyť, dostatek peněz, luxusní velké auto a vede k jistému přehodnocení pohledu na svět, resp. k poznání toho, jak jsou peníze důležité pro kvalitní a spokojený život. Téma důležitosti peněz a zabezpečení se vine celým rozhovorem ve všech jeho částech. Nová práce s sebou nese také vyšší míru odpovědnosti, která vede k dalšímu Materialistovu vývoji a umírnění, jakož i útlumu aktivit a konformnějšímu způsobu života.

Přesto se však Materialista od národně socialistické scény nedistancuje. Stále udržuje kontakty na osobní i aktivistické rovině s jejími čelnými představiteli, má v řadách aktivistů většinu svých přátel, jimž doopravdy důvěřuje. Občas se také intenzivněji věnuje pořádání nějaké akce či aktivity, v poslední době například první realizaci hardbass¹⁴⁴ v České republice. Dlouho však u hardbassu nevydržel, proto jej nazývá

¹⁴⁴ Hardbass je taneční a hudební styl vycházející z elektronické hudby. Vznikl na Ukrajině a v Rusku a záhy se rozšířil po východní Evropě a později i do střední Evropy. Jeho stoupenci nosí přehrávač hrající tvrdou elektronickou hudbu, většinou doprovázenou zpěvem v ruštině či ukrajinštině a tančí na všech možných místech ve městě – náměstích, supermarketech, kulturních památkách, dopravních prostředcích. Často při tanci nosí všelijaké masky, kukly, používají dýmovnice a jiné efekty.

Hardbass vznikl v komunitě SxE (Straight edge), která propaguje zdravý životní styl bez drog, alkoholu, cigaret, ke kterému se mnohdy pojí i vegetariánství a sexuální zdrženlivost (Materialista však mezi

„letní láskou“. Stejně jako u hnutí skinheads obecně, tak i u hardbassu mu začalo vadit, že se tomuto tanci začali věnovat, jak on říká, chuligáni.

„Postupem času mě začalo srát několik věcí na tom hárdbejzu, jak já říkám...Chytli se toho chuligáni a to je vždycky průser, chytli se toho chuligáni, to znamená, začlo tancování na stole, mně přijít někdo na stůl a začít mi tam takhle dělat(předvádí některé typické pohyby pro hardbass), tak ho sešvihám popelníkem. A chytli se toho chuligáni a už to začalo mít jinej rozměr. Už to nebylo vo kamarádství, už to nebylo vo srandě, ale prostě udělat conejvětší píčovinu a to mě začalo srát.“

Opět se tedy vymezuje, tentokrát vůči novým stoupencům hardbassu, proti nimž se může prezentovat jako nositel správné a autentické myšlenky, jako slušný člověk, který chápe společenské hranice.

Avšak konec s aktivní hardbass preformancí neznamená konec aktivit a stažení do nečinnosti. I v současnosti se věnuje jiným aktivitám, které zde však pro zachování anonymity narátora nemohu blíže specifikovat.

Spolu s útlumem aktivit a úspěchem v osobním životě se také proměňuje Materialistovo rozumění sobě samému. Zatímco ještě při našem posledním setkání odvozoval vlastní hodnotu zejména z úspěchů v hnutí, z respektu, který vůči němu jiní aktivisté chovají, z toho, že má za přátele nejvyšší elity scény, nyní pojímá sám sebe spíše individualisticky, nezávisle na hnutí.

„Dřív určitě, dřív určitě...dřív sem si sem vnímal, že musíš bejt někde vedená, že musíš bejt součást nějakýho hnutí. Postupem času zjistíš, že seš svobodná, nebo já sem svobodnej, sem běloch, Evropan a to je prostě víc, než že seš támhle někde v... (jmenuje subjekt, ke kterému patřil, pozn. aut.).“

Materialista zdůrazňuje sebe jako individualitu, jako svobodného jedince. Jedná se o ostrý obrat oproti dobám, kdy jeho sebevědomí pramenilo z respektu a uznání, jež se mu dostávalo od jiných aktivistů. Nárůst vědomí vlastní hodnoty nezávisle na referenční skupině aktivistů se časově kryje se získáním materiálního blahobytu. Vzhledem k tomu, že peníze a materiální zabezpečení Materialista stále zmiňuje jako podstatné, lze předpokládat, že právě tento materiální úspěch je momentálně silným zdrojem jeho sebeúcty a sebevědomí. Velký význam připisuje ale i tomu, že je Evropan a běloch. Jeho vědomí skupinové příslušnosti se tak posouvá od úzké skupiny národních

stoupence SxE rozhodně nepatří). Stoupenci hardbassu tyto tance prezentují jako alternativní zábavu pro mládež a boj proti konzumu, o čemž vypovídá i hlavní heslo: „S námi tancuj, život bez drog pěstuj!“

S hardbassem se pojí i láska ke městu, kde tanečníci žijí – snaží se tančit na významných místech ve městech, které pak propagují prostřednictvím videí zachycujících jejich tanec. Hardbass má mnoho stoupenců na extremistické scéně, ale není s ní spjatý nutně, stejně jako ani Straight edge.

socialistů ke skupině mnohem širší definované kulturní příslušnosti – „*Evropan*“ a příslušností rasovou – „*bílý*“.

Peníze, peníze, pohoda

Období, kdy docházelo k umírňování a útlum Materialistových aktivit se překrývá s dobou, kdy se změnilo jeho zaměstnání a následně i finanční poměry. Materialista opustil své zaměstnání (kvalifikované řemeslo) a začal pracovat ve firmě svého otce a občas vypomáhat ve společnosti poskytující nebankovní úvěry. Změna zaměstnání vedla i k výrazné změně v Materialistových majetkových poměrech. Najednou měl dobrý plat, mohl si dovolit silné a velké auto, zkrátka jiný životní styl. Peníze a pohodlí se dostaly do jeho zorného pole, nahlédl jejich výhody i nevýhody rozhodl se jich plně využít.

K tématu peněz a materiálního blahobytu se během rozhovoru neustále vracel, hovořil o nich v pozitivních i negativních souvislostech. Peníze výrazně spojuje s vlastní hodnotou a schopností a také je pojímá jako významnou společenskou hybnou sílu.

Materialistova identita: vývoj, poznání, peníze

Během autobiografického vyprávění a následně i v celém rozhovoru se Materialista neustále vrací k tématu vlastního vývoje, pro který používá různé metafory, přirovnání. A to ať již se to týká dospívání, toho, kam se zařadí, volby cesty poznání a politické aktivity, nebo pozdějšího umírnění, změny pohledu na svět i způsobu přemýšlení.

Svůj rozvoj chápe jako „cestu poznání“, kdy přemýšlí o světě a příčinách problémů. Poznáním rozumí zejména přemýšlení o příčinách a důsledcích a také kritickou práci s informacemi, což v jeho případě znamená nedůvěru v média a společenské trendy, ale sledování alternativních nacionalistický a dalších spřízněných informačních kanálů, citlivost k možným spikleneckým teoriím a podobně.

Zároveň však má potřebu své jednání neustále zobecňovat, aplikovat je na celou společnost, případně na mne jako komunikačního partnera a tím legitimizovat a potvrzovat vše, co říká.

Také se neustále vymezuje vůči jiné skupině lidí, určité „out-group“ a v kontrastu s ní se popisuje jako lepší, výjimečnější, nadřazený. Jeho sebepojetí je tak do značné míry konstruováno na základě negativního vymezení vůči nějakým „oni“. Vlastní identitu reflektuje i v pozitivní identifikaci se skupinou, k níž patří, s jistou „in-group“. Příslušnost k ní však záhy neguje a zdůrazňuje, čím oproti této skupině vyniká. Snaží se tak vlastní identitu popisovat dialekticky v procesu identifikace, vymezení se a nalezení

identity nové. Posledním stádiem je identifikace více individualistická, v níž pozitivně hodnotí svůj neustálý vývoj, rasovou a kulturní příslušnost a také vlastní schopnosti reprezentované v třetím ústředním tématu vyprávění – penězích a materiálním blahobytu.

Právě peníze, které z jeho pohledu řídí chování lidí, neustále zmiňuje jak pro zhodnocení sebe sama (který peníze má), tak i většinové společnosti (která peníze nemá) a vůči níž se vymezuje, ale kterou zároveň blahosklonně chápe. Peníze také spatřuje jako hodnotu spojující českou i evropskou společnost, neboť lidi dle něj spojuje úsilí o peníze. To sice nehodnotí přímo pozitivně, ale význam peněz bere jako fakt, se kterým nemá problém žít a integrovat jej do vlastního žebříčku hodnot.

„Peníze. Peníze spojujou všechny lidi. Je to tak, bohužel. Peníze...neříkám, že je to dobře, neříkám ale ani, že je to špatně ale.“

Přiznává, že je schopen a ochoten přizpůsobit se i tomu, co hodnotí negativně:

„Mezi náma, já bejt ve vládě, tak kradu taky jako straka, protože ty prachy tam sou.“

Společnost chápe jako zkaženou, ženoucí se za ziskem a vlastním úspěchem a sebe jako její plnoprávnou součást – přijal tato pravidla, avšak stále je lepší než ostatní. Mluví tak, jako by byl vůči této společnosti nadřazený, protože alespoň reflektuje její charakter a to, že i on je svolný k materialistickému, případně amorálnímu jednání, že se sám před sebou falešně neidealizuje. Schopnost reflektovat vlastní postoje a jednání, které Materialista hodnotí obecně jako negativní, prezentuje jako pozitivum, jako klad a znak osobnostní zralosti, nadhledu a schopnosti fungovat i ve společnosti „bez úcty, bez hodnot a zaměřené jen na peníze“.

Kategorie Materialistovy narativní konstrukce

Životním tématem Materialisty je zejména jeho osobnostní a aktivistický rozvoj, myšlenkou volby životní cesty a příslušnosti k určité skupině je až fascinován. Tento námět opakoval v průběhu celého interview několikrát, v různých variacích, doplněný metaforami a příměry. Často používá časové spojky jako „postupem času“, „později“ apod. Zároveň nutnost volby příslušnosti k určité skupině a výběr životní cesty prezentoval jako obecně platné pravidlo a lidi dělil podle toho, jakou cestu si zvolí, na ty konformní a na ty, kteří v sobě mají ducha revolty. Přitom se však často dožadoval jakéhosi stvrzení svých výroků – čekal na přitakání a užíval zájmena „ty“, aby i mne vtáhl do svých tvrzení, prezentovaných jako obecný fakt související s vývojem jedince a

aby zdůraznil jejich všeobecnost. Dalším významným motivem, který však souvisí s tématem vývoje, je touha po poznání a osobním růstu, samozřejmě hodně specificky pojatým, ztotožněným s aktivitou v hnutí a ve studiu myšlenek a argumentů národního socialismu. Posledním významným motivem, který je spjat s životním tématem Materialisty, jsou peníze a materiální zabezpečení. Peníze chápe Materialista jako hodnotový svorník západní společnosti, jako něco, co sice lidi kazí, ale zároveň přináší kvalitní život a úspěch. Hromadění materiálního bohatství tak integruje do své koncepce vlastního vývoje, chápe je jako sice negativní rys současné společnosti, ale také jako přijatelnou cestu, jak v této společnosti obstát a zajistit si dobrý život.

Materialista ve svém životním příběhu **ztvárňuje jednání** tak, že sám sebe prezentuje jako spíše aktivního člověka, který o věcech a otázkách vlastního vývoje přemýšlel více, nežli jeho vrstevníci a který nechtěl zůstat konformním konzumentem, a to ani konzumentem mainstreamové kultury a životního stylu, ani většinového životního stylu subkultury skinheads. Zároveň také reflektuje, že byl silně ovlivněn zvnějšku lidmi, které potkal a kteří jej v jeho rozvoji podpořili. Uvědomuje si, že mohl dopadnout jinak, pokud by se chytl party s odlišnými hodnotami. Vývoj sebe sama a svou současnou identitu tak chápe částečně jako výsledek vlastní volby a částečně jako determinovanou. Centrální **zápletkou** Materialistova příběhu je volba životní cesty a skupinové příslušnosti v období puberty. Vedle nutnosti vybrat si, „ke komu se člověk přidá“, několikrát opakuje a zdůrazňuje i důležitost toho, koho člověk potká. Zakládá svou identitu a porozumění sobě samému na tom, že příslušnost ke skinheads a následně k proudu národních socialistů si vybral správně a nyní pracuje jen na osobním růstu a rozvoji v rámci tohoto směru. Období dospívání tematizuje jako zásadní zlomový bod, kdy se rozhoduje, k jakému táboru se člověk přidá. Zároveň však je pro něj klíčová jakási dialektika vlastního vývoje – neustále ztotožňování a následné vymezování se vůči určité skupině, kterou ve finále hodnotí jako méně hodnotnou než je on sám. Negativní vymezení sebe sama v odstupu vůči určité „out-group“ se v celém vyprávění objevuje v nepřeborných variacích.

V Materialistově narativní konstrukci se jako hlavní **hodnoty a přesvědčení** objevuje zejména potřeba vlastního vývoje, zpřesňování svých postojů i upevňování společenské pozice – ať již dříve v rámci hnutí aktivním působením, nebo nyní pozice celospolečenská zajišťovaná penězi. Významnou hodnotou je pro něj i samotná příslušnost k hnutí, respektive přijetí jeho pravidel a z národně socialistické ideologie vyplývajících postojů. Neméně významnou hodnotou jsou pro Materialistu peníze, které

mu zajišťují příjemný a pohodlný život a které shledává jako motor společnosti a to jak v negativním, tak i pozitivním smyslu. Významnou hodnotou jsou pro něj i vztahy s lidmi v jeho okolí – přáteli, k nimž může mít důvěru a kteří jsou jakýmsi průvodci v jeho vývoji a životní cestě, i s rodinou, zejména se svou mladší neteří, které se pro změnu sám snaží být průvodcem v jejím dospívání.

Reflektuje tedy také to, že velice významnou roli sehrávají lidé v jeho okolí, kteří jej podporují, vedou, nebo naopak mohou stáhnout ze správné cesty.

Obrazy druhých lidí vykresluje v několika perspektivách. Pozitivně hodnotí ty, kteří se vypracovali, hledali poznání a tvrdě na sobě pracovali. Na své přátele i sám na sebe často aplikuje archetypální obraz člověka, který se sám vypracoval, což odkazuje k jeho snaze přiblížit se tomuto ideálu a i přes nevýhodné výchozí podmínky (které v posledku prezentuje jako výhodu přidávající význam a důležitost výsledku) se stát vlastním úsilím člověkem hodným respektu. Většinou takto hovoří o sobě a také svých kamarádech v rámci hnutí, s nimiž aktivně spolupracuje i se jen přáteli.

„Vod XY¹⁴⁵ jsi dostala to doporučení? Takže vod XY, takže tak. Von taky XY to je takovej příklad toho, že i z průměrnýho kluka, kterej - neřikám, že von byl průměrnej, ale vypracoval se, jak já to vždycky říkám prostě z hovna na někoho. Takhle většina kluků.“

Skutečné a nezištné přátelství považuje za velice cenné a ne příliš časté. Jako fakt bere to, že i přátelé mohou člověka zradit a zklamat, přičemž příčinou této zrady bývají nejčastěji právě peníze. Sám deklaruje, že něco podobného zažil již vícekrát.

„Ale samozřejmě pozor, sou lidi který, který se chovaj jako největší kámoši a pak tě poserou, ale tak to je život. To nevodhadneš. Takhle ti to řeknu. Radši budu věřit pěti lidem, z toho dva mě poserou, než věřit jednomu člověkoví, kterej tě posere.“

Negativně pak hodnotí ty příslušníky subkultury, kteří se nevěnují politické práci, ale pouze rvačkám, napadání lidí a halasnému projevození toho, koho všeho nenávidí. Vůči nim se cítí nadřazený a dává najevo, jak jimi opovrhuje.

Negativně také ve svém vyprávění líčí lidi, kteří žijí konformním způsobem života, důvěřují médiím, akceptují mainstreamovou kulturu a trendy a zabývají se pouze vlastními problémy, starostmi a zajištěním. O takových lidech hovoří přezíravě jako o „Pepících“.

„Ale hodně lidí, hodně těch Pepíků, co tady sedí, tak hodně lidí věří médiím, že to tak je a strašně prožívaj. Třeba...já když čtu občas komentáře iDnes,

¹⁴⁵ „XY“ používám místo jména aktivisty, na kterého se Materialista odvolával.

tak se mi chce brečet, pretože tých Pepíků tam je strašná, strašná, strašná spousta.“

Většinu lidí také vidí jako orientovanou na zisk, schopnou nečestného podvodného jednání, jednající bez úcty, zohledňující je svůj vlastní prospěch. Současnou společnost chápe jako horší, období minulosti spojuje s větší mezilidskou slušností, úctou, idealizuje minulost jako čas, kdy lidé nebyli lhostejní, žili ve větší pospolitosti, a kdy sama společnost sankcionovala nevhodné chování a udržovala tak společenské normy a pravidla slušného chování.

„Když se koukneš, lidi se k sobě chovaj jako prasata. Ale tvrdě. I kámoš kámoše, kámoš mezi kámošem, ty dva lidi se k sobě chovaj jako prasata. Posílaj se do píči do prdele. Dřív když si řekla slovo píča, tak by ti takovou buch, že by ses votočila až támhle v Praze. Říkám a znova - chceš něco, co sere lidi? Koukni se na politiky! To je prostě vobraz společnosti. Nic jinýho. A pokud támhle pan Pepík z vosmýho patra z paneláku nadává, že sou to zmrdi a to, tak von je stejnej zmrd jako voni. Uplně stejnej.“

Pozitivní vztah má ke své rodině. Rodiče obdivuje pro jejich pracovitost a schopnosti, zároveň si však uvědomuje, že jeho názory nesdílí, což mu v životě způsobilo nepříjemné pocity. Podrobněji hovořil jen o své neteři, které chce sloužit jako průvodce dospíváním a volby její životní dráhy.

„Mám neteř, i když je to tak trochu blázen, má hyperaktivitu že jo v genech...ale to je strašně milionová holka a vo ní bych neřek a to není vo tom, že je to moje krev, to je spíš vo tom, že je to milá holka a je to vo rodině hlavně. My sme byli vždycky tak ňák slušná rodina...a jak sem jí říkal, když jí bylo tak ňák třináct, že když jí uvidim s ňákym cikánem, tak že jí proplesknu držku. Ona už začíná chápat...ale není to vo tom, že bych jí směřoval k ňáký myšlence. Je to spíš vo tom, že...mám vo ní prostě strach jako vo neteř.“

Pokrevní pouto a potřebu chránit své blízké, lidi, které má rád, pak prezentuje jako základní a přirozené pravidlo, které pociťuje hodně silně a které by mělo být vlastní všem lidem. V tomto kontextu se stylizuje do role ochránce, hrdiny schopného riskovat a bojovat ve prospěch vlastní rodiny.

„Je to moje jediná neteř a mám jí rád a říkám. Kdyby se jí něco stalo, tak vezmu nůž, nebo vezmu vezmu támhle vezmu si modrý sluchátka, brokovnici a du do paneláku. Ale říkám, to je už vo tom chránit svojí vlastní krev. To není nějaký, nějaký jako gesto nebo něco. Ale toho člověka máš rád. A kdyby to byla moje máma tak to vůbec, že jo, jak jí někdo něco, tak asi modrý sluchátka a říkejte mi Lubomir.¹⁴⁶ Ale... Takže tak.“

¹⁴⁶ Jedná se o narážku na slovenského vraha Lubomíra Harmana († 48), který 30. 8. 2010 v Děvinské Nové Vsi zastřelil 5 členů rodiny žijící v panelovém domě a další 2 lidi, kteří mu víceméně náhodně přišli

Materialista prezentuje vlastně tři druhy obrazů druhých, které by se daly charakterizovat takto:

- Opovrhuje konformními lidmi, kteří důvěřují systému či nekriticky přijímají nějakou ideologii, zejména jsou-li konformní současnému politickému zřízení, příp. skinheady, kteří se nevěnují politické aktivitě, ale jen pijí, případně holdují rvačkám. Většinu lidí také vidí jako jedince bez hodnot a ideálů, orientované pouze na zisk a osobní prospěch, schopné kohokoli podrazit, stažené ve svých soukromých životech. Vůči těm se negativně vymezuje a cítí se vůči nim nadřazený.
- Obdivuje ty, kteří na sobě pracují a jednají nezištně; s těmi se snaží ztotožnit.
- Vysoko hodnotí rodinu a rodinné vztahy jako vztahy lidí, spojených krví, mezi nimiž existuje nezlomné pouto a vzájemné nepsané závazky.

Sám sebe Materialista vykresluje jako člověka, který si vybral správnou životní cestu, dokázal vydělat docela velké peníze a nahlédl pravdu. Takřka na všechno má odpověď, nepochybuje o své pravdě a nadhledu. Otevřeně sice připouští, že někdy jedná podobně jako většinová společnost, žene se za ziskem, ne vždy čestně, ale fakt, že si to uvědomuje, prezentuje jako důvod své výjimečnosti a jakési nadřazenosti. Dokáže si však také dělat legraci sám ze sebe, karikovat sebe sama a brát se s nadhledem. Sebe definuje jak pozitivně, tak i negativně v distinkci vůči vybraným skupinám, vůči určitým „oni“.

Materialista ve vyprávění projevuje poměrně vysokou míru **reflexe**, která však nejde příliš do hloubky a sebekritika je jen formální. Nicméně se snaží analyzovat své motivy a hledat nějaké obecnější pravidelnosti ve svém počínání, snaží se svůj život interpretovat pomocí struktur, které je možné aplikovat na celou populaci (příslušnost k subkultuře jako vývojová nutnost; peníze jako hybatel dění). V celém rozhoru mluvil spíše z pozice „krajiny vědomí“, spíše reflektoval své motivy, nežli aby popisoval konkrétní jednání. Jeho **hledisko** je sice subjektivní, ale snaží se je objektivizovat a

do cesty. Zabil celkem 7 lidí, dalších 15 postřelil a nakonec spáchal sebevraždu. K střelbě používal samopal vzor 58 a na uších měl velká modrá sluchátka. Harman žil až do doby činu relativně pořádaným životem, ačkoli poslední měsíce byl nezaměstnaný, známi jej popisovali jako slušného a tichého člověka. Motiv vražd nebyl nikdy věrohodně objasněn, spekulovalo se o mstě rodině, která byla částečně romského původu. Čin Lubomíra Harmana byl ve své době vysvětlován na extremistických webech jako sice nešťastná, ale vzpoura proti multikulturalismu, „nepřizpůsobivým“ apod. a tak de facto schvalována. Místo pohřbu Lubomíra Harmana bylo na přání Slovenska utajeno s odůvodněním, aby se nestalo jakýmsi „poutním místem“ extremistů. Čin Lubomíra Harmana se dočkal i vlastního filmového zpracování formou tzv. „dokudramatu“ (kombinace žánru dramatu a dokumentu), (Děvínský masakr, 2011, režie: Gejza Dezorz, Jozef Páleník).

uchopit svůj život prostřednictvím nějakých obecně platných zákonitostí. Přitom však nezpochybňuje to, co je v jeho životě aktuální. Kritizuje svou minulost, ale vždy ukazuje, jak určité krize překonal, nedokonalosti odstranil. Hledání obecných charakteristik v jeho životě je tak spíše obhajobou a hledáním argumentů ve prospěch vlastní životní cesty, nežli skutečně kritických nahlédnutím vlastního života z dostatečného odstupu.

Diskursivní kontext rozhovoru byl ovlivněn tím, že mě Materialista již znal z doby, kdy jsem dělala výzkum pro svou diplomovou práci. Byl proto otevřený a rozhovor se nesl v duchu setkání starých známých. Hovořil ke mně jako k člověku, který sice není součástí extrémistické scény, ale rozumí ji a pochopí i určité narážky a zmínky. Jak jsem již zmínila, velkou část vyprávění tvořila reflexe Materialistových motivů a záměrů a hledání obecnějších principů, které by vystihovaly významné pohyby jeho života. V těchto chvílích mluvil Materialista zejména v „ty formě“: „*máš několik možností, kudy se vydat*“ a snažil se své poznatky a hodnocení společnosti aplikovat i na mne, vtáhnout mne do celku svého vyprávění a posílit tak „pravdivost“ svých tvrzení: „*Každý všechno dělá jenom pro svůj prospěch. Každý. Já, ty.*“

Vyprávění prokládal různými vtípkami, v nichž většinou lehce shazoval nadnesené a příliš pozitivní hodnocení sebe, karikoval sebe. Jeho projev byl živý, provázený rozmáchlými gesty a bylo patrné, že odpovědi si dopředu nepromýšlí, mluví spontánně a nechává se strhnout proudem řeči.

5.2 Tematická analýza rozhovorů: osobní mýtus v narativních konstrukcích

V této části práce se budu zabývat tematickou analýzou biografických vyprávění. Představím témata a vzorce, které se vyskytovaly ve většině rozhovorů bez ohledu na pohlaví, místo původu či typ extrémistického uskupení, v němž daný narátor působí. Budu se věnovat rozboru osobního mýtu v narativních konstrukcích, dále životnímu tématu, které se ve vyprávěních vyskytuje a líčí vlastní život většinou jako určitou formu hledání či boje.

Jak již bylo řečeno výše, osobní mýtus je způsob, jakým integrujeme svůj životní příběh do koherentního celku, který má dialektickou strukturu popisující přechod od jednoho stavu k druhému prostřednictvím krize. V neposlední řadě má osobní mýtus, stejně jako

mýtus v původním smyslu, tu funkci, že pomáhá udržet vědomí kontinuity v životě či světě, vykládá a pomáhá zvládat významné životní zvraty a proměny jedince, zkrátka pomáhá zvládat krize a období bez jasného řádu. Připomínám, že pojem osobní mýtus nemusí znamenat, že by se jednalo o vybájený či lživý příběh, o jakousi pohádku vyprávěnou o sobě samém. Samozřejmě i osobní mýtus v sobě obsahuje interpretaci života z pohledu narátora, která nemusí být v přesné shodě s tím, jak bychom daný život vystihli pomocí pouhých biografických faktů a může se tak od reality lišit, avšak pro vypravěče zůstává zcela reálný.

5.2.1 Zborcení řádu

Dle Lévi-Strausse (Lévi-Strauss, 1950) má mýtus strukturu, která začíná v momentě zborcení starého řádu, ztráty jistot a neproblémového světa, pokračuje sérií metafyzických zkoušek hlavního hrdiny, které nakonec vedou k nastolení řádu nového, jenž se od původního liší, ale je zárukou překonání krize a nalezení nových, mnohem lépe fungujících principů a jistot. Stejný pohyb nalézáme i v osobních mýtech, ať již je vypravěčem životního příběhu kdokoli. V případě stoupenců extremistických hnutí mají osobní mýty svá specifika, která níže představím.

Výchozí řád: idyla dětství

Narátoři vyprávění svého životního příběhu zpravidla zahajovali stručným představením sebe sama a záhy se pustili do líčení prostředí, z něž pocházejí. Poukazovali tak na úzký vztah ke své rodině, místu bydliště, půdě či vlasti.

Vztah k předkům, půdě, místu, národu je velice silným motivem ve většině tzv. extremistických ideologií a slouží jako prostředek k argumentaci a legitimizaci cílů – právě proto, že je tak důležitý v současném myšlení narátorů, zdůrazňují jej i v období svého dětství. To však není nijak neobvyklé. Jak již bylo řečeno, vyprávění životního příběhu integruje minulost, současnost a anticipovanou budoucnost v jeden koherentní celek. Právě proto vypravěč akcentuje z každého životního období ty momenty a události, které jsou nositeli kontinuity celého jeho života. Např. úspěšný vědec může při vyprávění o svém dětství zdůrazňovat, že se snažil postavit robota (McAdams, Logan, 2007, s. 89 – 108); matka více dětí, která žije jen a jen pro rodinu, zdůrazňuje, že jako

jedináček byla nešťastná a přála si sourozence; horolezec se rozhovoří o tom, že nešťastnější byl s rodiči na dovolené na horách, a když se jelo k moři, tak se nudil.¹⁴⁷ Období dětství narátoři z extremistické scény líčili jako idylické období, kdy byli více méně šťastní, užívali si dny se svou rodinou (většinou zmiňovali své mužské vzory – otce a dědečky) a svět kolem nich byl zdánlivě bez problémů, neprobouzel v nich žádné otázky a pochyby. To, jak narátoři referují o svém dětství ve vztahu k vlastní rodině a místu, kde žili, mohou ilustrovat tyto výroky:

„Narodil jsem se v Kolíně¹⁴⁸ do rodiny, kde otec dělal v jedné fabrice od mládí a máma prodávala, máma prodávala v droge, teda ve fotokinu, jinak byla drogistka vyučená jako její děda. A syn dědy, tedy bratr – to asi nějak máme v rodině – a bratra dědy dcera taky byla drogistka, je to zvláštní, ale je to tak. (...) No, nejvíc mě ovlivnil asi dědeček, s kterým jsem, tedy máminý otec. S kterým jsem vycházel super nejlíp, který mě nejlíp chápal, který měl takovej mně příjemnej přístup, hodně jsem se od něj dozvěděl, protože měl takovej docela pěkněj přehled. Měl rád historii, tak mě zasvěcoval do historie. Vlastně nějakým způsobem ve mně vypěstoval ten nacionalismus on. (...) Otec byl fajn, svým způsobem spíš sportoval, chodil na houby a tak. Pořád pomáhal jsem mu kutit, takže sem furt musel něco držet. (smích) On se akorát vztekal, jak to držím špatně. Né, otec skvělej taky, ale přece jenom ten vztah – tak jako podobnější jsem dědovi.“

(Solitér)

„Život v Chemnitzu jako malé dítě byl hezký, a pak, když jsem chodila do školy, tak se ze mě prostě stal Chemnitzer. Ano, a já jsem mohla navštívit své příbuzné na Západě a můj strýc, když jsem byla na návštěvě, měl své děti, těm bylo také tak třináct, čtrnáct, když jsem tam byla a ukázali mi svůj pokoj, představili své přátele, pustili svou muziku a ... ano, bylo to fascinující, chtěla jsem si užít Západ.“

(Rodačka)

V tomto výroku Solitér sám sebe zařazuje do celku příběhu své rodiny. Poukazuje na rodinnou kontinuitu, podobnosti a vzájemné vztahy. Představuje sebe sama jako někoho, kdo byl a je formován předky a v rodině má pevné místo, je součástí její historie. Nejvíce pak vypráví o svých mužských vzorech – o dědečkovi, který mu byl duchovním vzorem a o otci, který v něm pěstoval lásku ke sportu, učil jej manuálně pracovat apod. V posledku se však ztotožňuje zejména s dědečkem, protože i Solitér považuje sebe sama hlavně za duchovního člověka.

¹⁴⁷ Tyto příklady uvádím na základě rozhovorů, které jsem narativní metodou vedla se svými přáteli. Jelikož jsem během sběru narativního materiálu s reprezentanty extremistických hnutí dospěla k názoru, že ke komplexnímu vhledu do jejich příběhů potřebuji možnost srovnání s příběhy lidí z jiného sociálního prostředí a s jinou hodnotovou orientací a jinými postoji.

¹⁴⁸ Místo původu narátora bylo změněno.

„Tak. Moje dětství bylo... také zajímavé. Můj otec studoval v Drážďanech elektroniku, dnes bychom řekli práci s počítači. A moje matka pracovala tak, že začínala odpoledne a pracovala dlouho do noci a rodiče mého otce, takže moji prarodiče, byli vlastně moji rodiče, vlastně dokud neumřeli. A o víkendech, v sobotu a neděli se mi věnovali rodiče. Takže v podstatě jsem byla babiččino dítě. (smích) Ano. A to se později promítlo i do mého politického názoru. Protože moji prarodiče patří do válečné generace, takže mají zkušenost s tím, jaké to bylo žít za války - jednou jako dítě a jednou jako aktivní součást společnosti. A mají zkušenost, jak moc pro ně znamenala tahle válka i pro jiné. A můj dědeček, jakmile slyší americkou řeč, nebo ruskou řeč, byl celý bez sebe, křičel "tyhle prasata..." a tak. Já jsem tomu, když jsem byla dítě, nerozuměla. Ale pro mě, jako dítě, byly Amerika a Rusko (ztiší hlas) sračky (trochu stydlivý smích).“

(Rodačka)

Rodačka sebe samu prezentuje jako člověka, který byl formován prarodiči. O rodičích nehovoří, jen vysvětluje důvody jejich nepřítomnosti během svého dětství. Díky tomu, že byla vychována prarodiči, cítí se blízko starším německým dějinám, konkrétně druhé světové válce, která je pro ni silným tématem. Od prarodičů přijala smířlivou interpretaci hitlerovského Německa a také odpor jak k Rusku, tak zejména k USA a hodnotám souvisejícím s kapitalismem apod. obecně.

Podobně se projevuje přenos hodnot a postojů z původní rodiny i u Ženistky.

„No, když sem byla malá, tak sem si skvěle rozuměla s mámou, to bylo super...vlastně do teď máme podobný názory na věc a tak, no. Vona jako moje máma byla máma i táta zároveň, protože táta vod nás odešel, takže musela. A to, jak je máma někdy tvrdá, tvrdší než nějaký chlapi, se mi líbilo. Ona je taky jako nacionalistka, takže jsme měly k sobě blízko. Na rozdíl od sester. Ty poslouchaj negerskou hudbu a voblíkaj se tak, jako by obdivovaly černochoy a nebyly hrdý na to, co sou... Takový jiný byly už jako malý a často jsme se praly... Ale byla to sranda. Ted' už se hádáme spíš navážno. Myslim, že rodina je pro dítě strašně důležitá, že na to pak furt vzpomíná.“

(Ženistka)

Dětství narátoři také často ztotožňují s obdobím určité konformity, kdy názory přejímali od rodiny, případně z celospolečenského diskursu, kriticky je nereflektovali a ještě si pořádně netvořili vlastní názor.

„Hele, já jsem ve čtyřech letech říkal, že chci bejt v KSČ. A i v těch osmi letech ten svět neděláš, jenom ho vnímáš...Prostě podle mě, v těch osmi letech si můžeš utvářet názor jen podle toho, co rodina. Tam žiješ a utváří ti to dětství. Můj táta je pracovitější člověk a máma ještě pracovitější. Takže já v době komunismu jsem měl šťastný dětství a to i po revoluci, táta začal brzo podnikat a dobře se chytil (zaklepává to na stůl). Takže vlastně já...možná kdyby ses zeptal někoho, koho rodiče přišli za komunistů třeba o práci nebo

přišel o mámu, o tátu, a viděl, že je něco špatně, tak by ti dal asi jinou odpověď. Já musím říct, že jsem se na to nekoukal nijak, že jsem měl dobrý dětství... Nejsem nějak poznamenanej revolucí. Pamatuji si samozřejmě, že táta byl taky cinkat klíčkama, to si pamatuju. Pamatuju si, že jsem viděl v televizi, jak to tam mlátili na Národní třídě, ale to je asi tak všechno. Tehdy jsem nemoh říct, že komunisty nemám rád. To přijde až pozdějš, když vidíš, že vlastně ve svý podstatě, když to mám nazývat upřímně, je to píčovina.“

(Materialista)

Idylický svět dětství představuje v osobních mýtech narátorů z řad stoupců extremistických hnutí výchozí bod, výchozí řád. V rámci popisu dětství narátoři vedle vztahu ke svým předkům a místu původu také často vyzdvihují vlastní výjimečnost – prvotní náznaky vůdcovství či nadání nebo čehokoli, co je v jejich očích vyvyšuje nad průměr jejich vrstevníků. Tím konstruují kontinuitu mezi bezproblémovým dětstvím a jejich nynější aktivistickou činností. Ti, co se v současnosti věnují spíše např. psaní článků a propagandistických materiálů, případně „osvětě“ veřejnosti, zdůrazňují svůj zájem např. o historii, který se projevoval již v dětství.

„Tak já v podstatě od mládí se zajímám o dějiny, historii a postupně to přešlo až do těch společenských a veřejných aktivit. V podstatě od těch patnácti roků jsem se začal zajímat nejprve o tu historii, i sem maturoval z historie, z dějepisu. No a postupně přes to přes studium událostí, osobností slovenských ale i zahraničních dějin sem se nějak dopracoval k tomu, že když člověk, když člověku něco vadí v jeho okolí, tak je na něm, aby se to aktivně pokoušel napravit, aby aktivně prezentoval svoje názory. Takže skrz ty dějiny, historii sem postupně přišel k tý politice nebo k občanským aktivitám, lépe řečeno zatím jenom k občanským aktivitám. (...) Takže já sem v podstatě začínal jako mladý chalan, který se chtěl věnovat, se zajímal o vlastenecké národní věci, národní aktivity...“

(Historik)

Jiní zdůrazňují vůdcovskou roli ve třídním kolektivu, schopnost strhnout ostatní či své dětské snahy o nastolení řádu, pravidel či nalezení nějaké formy spravedlnosti.

„Tak jako dítě rozhodně jsem byl ten dominantní. Nebyl jsem ten, kdo třeba provokoval nějaký věci, nebo dělal, si třeba začínal a dělal průsery a prostě štvál ostatní, to zase ne. Ale měl jsem absolutní respekt. Vlastně do pátý třídy určitě si mi vůbec nikdo nedovoloval a když, hned jsem ho vyřešil. Jako nebyl jsem, kdo třeba šikanoval, ale jako měl jsem fakt respekt, no. Asi jsem se docela pral, když bylo potřeba. No a potom v těch tom druhym stupni tam zase jsem věděl, že něco se jako nemusí dělat, že nějaký věci se nevyplácej, už jsem byl takovej rozvážnější ve spoustě věcí. Zase jsem byl takovej ten člověk, jako nešikanoval jsem sám vyloženě, jako že bych měl sklony šikanovat, nebo ponoukal k tomu. Ale i jsem se zastával jako těch co byli nejmíc jako terčem, ale když si to zasloužili a měli ještě blbý kecy, tak jsem,

tak jsem samozřejmě dal volnou ruku a šlo to. Měl jsem fakt velký slovo, v tom kolektivu, protože jsem měl dobrý známky a byl jsem chytřej a zároveň jsem nebyl šprt, takže prostě na mě dalo hodně lidí, no.“

(Solitér)

Narátoři nesrovnávají sebe v období dětství jen se svými vrstevníky dané doby, ale i se současnými dětmi a mládeží. Tato srovnání pak vyznívají jednoznačně ve prospěch jejich generace a jsou výmluvným příznakem kulturního pesimismu, který je pro extremistické směry rovněž typický. Současnou mládež líčí jako jedince, kteří postrádají ideály a vzory, nemají úctu k druhým, neuznávají autoritu a jimž chybí morálka.

„Ideál nemaj. To sou lidi bez ideálu. Všechny ty ideály jako Silvester Stalone jak sem měl já v mládí...Ne, ty se směješ, ale když sem byl mladej kluk, tak sem měl rád Silvestera Stalona, stopadesáttisíc plakátů v pokojíčku a...chtěl sem bejt prostě jako von. A hráli sme si s klukama na vojáky a to... Koukni se dneska na ty zmrdy, co běhají v ulicích. Tě to pošle do piči a jim to prostě vůbec nic...Společnost ztrácí respekt k člověku jako takovému už vod narození.“

(Materialista)

„Mladí lidé nejsou vedení k respektování autorit, jsou vedení k tomu, že jsou mladí, ambiciózní, máš široké lokty, vem si, co chceš a podobně. A to nebylo, když jsem já vyrůstal. My jsme byli vedení k úctě k starším, nám bylo vysvětlováno, že učitelka je jako naše druhá máma, to vše... My jsme byli v tomto vychovávání a cítím dodnes, že tohle ve mně je. Takže mám respekt jak vůči starším, tak vůči rodině, tak vůči autoritám... Ale tyto mladí lidé nejsou ve školách takto vedení a nejsou tak vedení ani společností. A to je to špatné, to je to špatné.“

(Historik)

„Co si budem povídat, ten stres, strach z budoucnosti je něco, co se projevuje negativně na všem. To se projevuje na uvažování lidí, na uvažování jak oni se začlení do společnosti, to se projevuje prostě na chování vůči svému okolí, to se projevuje na chování prostě u dětí ve škole dneska, kde vidíte, že ti lidé, ti už malí žáci, žáčci tak prostě jsou vůči sobě někdy agresivní, nějakým způsobem opravdu se napadají... (...). Dřív, když sem já chodil do školy, tak to tak nebylo... Lidi i děti byli víc v klidu, nepotřebovali jít proti sobě.“

(Magistr)

Idylické vzpomínky na období dětství ovlivňují hodnocení nejen jednotlivých generací – vrstevníků narátorů a současných dětí či mladých lidí, ale mnohdy se promítají i do hodnocení doby a společenské atmosféry, v níž narátoři vyrůstali. A to i přesto, že se jednalo o období socialismu, tj. o éru před rokem 1989. Také v případě stoupenců extremistických hnutí tak funguje idealizace společenských poměrů spojených

s dětstvím či mládím, na které rádi vzpomínají a v němž např. otázky svobody, spravedlnosti a politických poměrů obecně příliš neproblematizovali.

„Jako já, víte co, já jako kluk si pamatuju, já jsem vyrůstal, já jsem narozený na konci šedesátých let, takže už něco pamatuju. A já si pamatuju jako kluk, protože jsem rád jezdil na venkov a trávil jsem u prarodičů víkendy a prázdniny...a já si pamatuju, že ti lidé se třeba večer scházeli, ti sousedé na dvoře, seděli na lavičkách, povídali si... Prostě podle mého názoru, ti lidé tehdy měli k sobě blíž. Neměli třeba takové vymoženosti jako internet, satelit, videa a podobně, ale tím jak byly třeba různé zábavy, různé prostě různé takové akce, které vlastně pomáhaly ty lidi udržovat a sblížovat, tak si myslím, že ty lidi byli k sobě za prvé otevřenější, přátelštější, že si spíš pomáhali bez ohledu na to, že ten druhý z toho nic mít nebude. Takže určitě, já bych řekl, že ta společnost byla v tomto směru jiná, než je dnes. Protože dneska ti lidé mají a ono je to zase ovlivněno tím vývojem - mají stres, mají jsou dnes a denně v práci do večera, rodina pokud děti, starání se oživobyti...takže na takové věci nemají čas, takže jsou rádi poté, že jsou v té své ulitě, že si nějakým způsobem odpočinou od lidí, že chtějí být sami...“

(Magistr)

Způsob, jakým narátoři popisují své dětství jakožto výchozí ideální stav, původní řád, je samozřejmě již značně ovlivněné jejich postoji a pohledem na svět. To, co v líčení svého dětství a sebe jako dětí zdůrazňují, se úzce váže k hodnotám a postojům, které zastávají v současnosti. Akcentují potřebu řádu a jistot, po němž extremistická uskupení volají. Zdůrazňují svůj vztah s rodinou a s předky, které v přijaté ideologii používají k legitimizaci svých postojů, jimiž obhajují tzv. tradiční hodnoty, které však mnohdy spíše odkazují ke strachu z měnícího se světa a obavám z odlišnosti druhých.

I přes to, že se do popisu dětství promítá současné přesvědčení narátorů, lze však dětství považovat za období života, které sami pro sebe považují za idylické, na něž poměrně rádi vzpomínají a které je výchozím řádem, který se pod vlivem některých jejich prožitků zhroutil.

Zborcení řádu: negativní zkušenost, zklamání a deziluze

V mýtech, a stejně je tomu i v osobních mýtech, nemůže původní idylický stav trvat navždy. Původní řád je náhle narušen, zborčí se a zavládne období bez řádu, bez jistot, nastoupí éra anomie. Zborcení původního řádu nalézáme samozřejmě i v narativních konstrukcích stoupenců extremistických hnutí. Zborcení řádu v jejich příbězích odpovídají jisté tvrdé srážce se světem, negativní zkušenosti, vyhlédnutí z vlastního dětského světa do světa dospělých. Svět, který narátoři našli vně svých dětských životů, pro ně byl mnohdy příliš nepříjemný, nesrozumitelný. Zároveň jim však umožnil

najít a identifikovat domnělou příčinu všech potíží a zel ve světě. Tato identifikace vnějšího nepřítele pak ovlivnila formování jejich postojů a pohledu na svět.

V biografických vyprávěních můžeme nalézt několik druhů negativních zkušeností, s nimiž se narátoři ve svém dětství (obvykle mezi 11 – 15 lety věku, v některých případech však i později) setkali a které v jejich očích odkazovaly k jasnému nepříteli a původci či původcům problémů v jejich okolí. Tyto jednotlivé druhy negativních zkušeností se samozřejmě v životních vyprávěních nevyskytují pouze ve své čisté podobě, obvykle se navzájem kombinují a doplňují. Avšak takřka vždy, lze určit jednu z nich jako primární a klíčovou, která dále velice silně rezonuje v nově se formujících postojích narátora, v jeho preferencích a hodnotách.

Nejčastěji je zmiňovaná nějaká forma negativní zkušenosti s minoritou – v Česku, na Slovensku a Maďarsku se obvykle jedná o romské etnikum, v Německu pak tuto roli sehrávají obyvatelé tureckého původu. Narátoři, kteří zmiňují zkušenost s Romy jako jeden z prvotních impulsů změny jejich pohledu na svět, jako důvod uvědomění si, že jsou s něčím nespokojeni, neuvádí nikdy konkrétní zkušenost či zážitek, který je ovlivnil. Spíše obecně poukazují na „nelehké soužití“, „odlišnou mentalitu“, vzájemné „střetávání“.

„V podstatě takový impuls k tomu byl, byla taková situace, já jsem původně bydlel na dědině, pak když jsem byl se na základce, tak jsme se přestěhovali do města a takový impuls, abych začal tyhle věci řešit, nebo teda přidal se do té skupiny, byl, že strašně často jsem se střetával s Cikány a viděl jsem a měl jsem strach tehdy z nich. Když jsem byl malý chlapec a viděl jsem, že to je prostě nějaký problém, že ty lidi jsou nějakým způsobem jiný a dost nebezpečný. Nebo připadalo mi, že jsou nebezpečný vlastně pro společnost a vůbec.“

(Patriot)

Na základce mě šikanovali Cikáni, protože jsem byl strašně malej a hubenej. A prostě od té doby jsem začal utvářet a ukazovat svůj názor. Byl jsem prostě ten skin pro sebe, měl jsem bomber a chtěl jsem vypadat tvrdě a hrát tvrdáka...

(Materialista)

„To bylo zhruba v roce 2000, zhruba něco před rokem 2000. No, takový asi nejzákladnější klasický asi nějaký problém to byla ta cikánská otázka. Protože jsem vlastně vyrůstal na ulici, která sousedila bezprostředně s ulicí, kde, kterou osídlovali z devadesáti a půl procent cigáni. No a v podstatě do toho potom přišly další takové společenské záležitosti, jako chování se různých lidí, ať už mladších, nebo starších, hej.“

(Kazatel)

„Prostě nemám žádný takový vyloženě zlomový momenty. Ale fakt je třeba, že osobní zkušenosti s cikánama jednoznačně prostě řekly, že jo jsou úplně jiný a nemám s nima co do činění a nejde žít v jednom státě, to jako už bylo docela raný... A když nám první druhá třída chodili cigáni do třídy pozdější, prostě to nešlo, no... Úplně jiná mentalita, jiný chování a pak i konflikty venku třeba, na ulice a tak... ale prostě zas nebylo to to, co člověka zformuje.“

(Solitér)

Tato zkušenost dle narátorů zprostředkovala poznání, že jsou různé druhy lidí a že určité skupiny obyvatel mají „problémovou, nepřizpůsobivou mentalitu“ a zbytku společnosti škodí. Tímto „poznáním“ se jim poměrně snadno podařilo identifikovat a pojmenovat vnějšího „nepřítele“, což umožnilo začít se vůči němu vymezovat a snaže tak přilnout k dalším lidem či hnutím, kteří Romy označovali za nepřátele a problém.

Často pak dochází k tomu, že dílčí osobní zkušenost s Romy vede k tomu, že je zobecněna na celé etnikum. Zobecnění individuální špatné zkušenosti pak přispívá k příklonu k určité skupině (v raném věku se většinou jedná o subkulturu skinheads, resp. její rasistický proud), která podobnou zkušenost a z ní plynoucí postoje sdílí či alespoň deklaruje. Příslušnost k takové skupině pak urychluje a prohlubuje indoktrinaci jedince, radikalizuje jeho názory a postoje a upevňuje jeho přesvědčení prostřednictvím vnitřní vztahové sítě a skupinových norem.

Dalším druhem negativní zkušenosti, je střetnutí se se sociální a ekonomickou společenskou realitou, respektive její odvrácenou tváří, která v člověku může vyvolávat pocit bezmoci, nespravedlnosti a odpor vůči systému (ekonomickému či politickému zřízení, společenským normám), který ji umožnil.

„Jako hodně mě poznamenalo, když vlastně otec přišel o práci. ...dělal v jedny z nejlepších fabrik, nejnámějších na světě a ta fabrika nějakým zvláštním způsobem najednou je vytunelovaná, nebo zkrachuje nebo přestane fungovat... No, takže přišel o práci, měl problém najít nějakou trošku adekvátní... (...) Když přišel o tu práci, tak jsem poznal, že to fakt není v pořádku. (...) Tak jako samozřejmě jako dětství jsem měl krásný, všichni byly spokojený, pionýr mě bavil, takže jsem na to svým způsobem

*nedal dopustit nikdy, neměl jsem s tím žádný problém. A po tom (po roce 1989, pozn. aut.), když člověk vidí, co chybí lidem a proč, tak prostě musí odvrhnout ten kapitalismus a zaměřit se na ten na tu sociální cestu. (...)
Potom když člověk vidí, jaký idioti prostě dělají, mají peníze a dělají prostě v důležitých pozicích a...tak člověk přijde o hodně iluzí.“*

(Solitér)

Potom samozřejmě sociální otázky. Mí rodiče, my prostě nepatříme mezi nějak zvlášť bohaté rodiny...člověka mrzí, když oni celý život dřou a nic z toho nemají. (odmlka) Potom i to, když jsem byl mladej, hlavně teda vznikání podnikatelské třídy... Když si uvědomím, jaký měli výchozí podmínky, že to byli bejvalí veksláci, nebo synáčkové velkých papalášů, což je známá věc... Prostě změny, který tady byly nebyly pro normální lidi. To mě ovlivnilo taky hodně.

(Frontman)

Většina narátorů dospívala v období 90. let, do jejichž první či druhé poloviny lze datovat i prožitek zklamání a pocitu sociální nespravedlnosti. Podle výzkumů¹⁴⁹ z dané doby se zdá, že rozhořčení nad sociálními otázkami nebylo u tehdejších adolescentů ničím výjimečným. Je prokázáno, že adolescenti první poloviny 90. let 20. století výrazně vnímali a prožívali postupující stratifikaci společnosti a to, jak vyvstávaly rozdíly v životní úrovni (Macek, 1999, s. 112). Výzkumy také ukázaly, že adolescenti 90. let hodnotí první polovinu devadesátých let spíše negativně s ohledem na míru sociální nerovnosti, zároveň jsou však optimističtí v očekávání budoucnosti a svých životních šancí (Macek, 1999, s. 114). Tento optimismus byl nejvíce rozšířen mezi českými adolescenty, zatímco např. maďarští dospívající nejen že tehdejší situaci hodnotili negativně, ale také byli pesimističtí vůči svým životním vyhlídkám (Macek a kol., 1998). V druhé polovině devadesátých let pak stejně jako ve většinové populaci i mezi adolescenty vzrostla nedůvěra, míra kritiky vůči tehdejšímu stavu společnosti, a také míra pesimismu ohledně vyhlídek do budoucnosti (Macek, 1999, s. 117). Zdá se tedy, že reflexe sociálních témat a úvahy o sociální nerovnosti byly vlastní duchu dané doby a silně rezonovaly mezi tehdejšími adolescenty. Na druhou stranu ne pro všechny byly silným impulzem pro vymezení se vůči celému politickému a společenskému systému. Síla reakce na pocit nerovnosti a nespravedlnosti pak zřejmě do jisté závislosti i na tom, do jaké míry se osobně toho kterého adolescenta dotkla a také na tom, zda měl daný jedinec spíše pozitivní či negativní očekávání do budoucnosti. Výzkumy dané doby navíc prokázaly, že míra optimismu ve výhledu do budoucnosti souvisí přímo

¹⁴⁹ Např. studie vzniklé na základě dotazníkového šetření v rámci projektu *Adolscents Interpretation of the Social Contract* z roku 1995.

úměrně i s tím, zda je člověk spokojen sám se sebou, jak je aktivní, samostatný a vědomý si vlastních schopností a odpovědnosti za vlastní život (Macek, Kostrůň, 1996). Lze tedy konstatovat, že v případě našich narátorů, kteří považují za významný zvrat ve svém životě určitou zkušenost se sociální nespravedlností, se pravděpodobně jednalo o souběh této osobní zkušenosti, pocitu nedostatečné vlády nad vlastním životem, v některých případech nižšího sebevědomí a také pesimistického pohledu na vlastní budoucnost, který byl mnohdy (např. v případě Ženistky) podporován i rodinným prostředím.

Dále se ve vyprávěních objevuje zklamání, deziluze a všeobecná nespokojenost, která se netýká konkrétních sociálních či ekonomických témat. Jedná se často o nelibost vůči světu jako takovému a vymezení se proti všeobecně přijímaným pravidlům, případně zklamání z lidí, které s sebou nese poznání, že ne každý se vždy chová čestně, že i autority chybují a společenské instituce nemusejí být vždy bez chyby.

„No, ono to bylo hned po listopadu 89, protože když jsme viděli a když jsem já prostě sledoval (já jsem jinak rok 89 prožil na vojně, já jsem to mohl sledovat z toho dění z té vojenské posádky), a když jsem poté viděl, že prostě ta změna obsahuje, že bývalí komunisté jenom převlékli kabáty, zahodili honem rychle knížky, rozprchli se do všech možných stran, které tady nebo tehdejšího občanského fóra, tak prostě něco nebylo v pořádku. Stejně tak nebylo něco v pořádku, že jedním z nejbližších spolupracovníků Václava Havla se stal Marián Čalfá, bývalý nomenklaturní aparátčík komunistické strany a generál Vacek... Takže to prostě bylo něco, co signalizovalo, že není až taková revoluce, nebo taková revoluční změna, ale že jde opravdu o proces, který mohl být dopředu připraven. Já sice netrpím na nějaké konspirační teorie, nicméně toto mi připadá i velice pravděpodobné, protože když se podíváte na ten porevoluční vývoj, tak evidentně beztrestnost komunistů, nikdo nebyl popohnán před soud, do vězení když pomínu ten případ pana Štěpána (...) Takže evidentně to bylo zklamání, nejenom asi pro mě, ale pro většinu lidí a proto hledali alternativu, která by se vymezovala i proti té nové nastupující elitě. A ta alternativa tehdy v těch devadesátých letech byla skutečně Republikánské strana...“

(Magistr)

„No a právě to (vidí jako významné pro svůj další vývoj, pozn. aut.), rok 1992 a 1991, ale potom 1993, 1994 tam bylo i mnoho negativních věcí, kdy mnoho lidí ukázalo svojí slabost, ukázalo takové to svoje takové typické lidské – že počkáme, jak se to vyvine, když se to bude vyvíjet dobře, tak se přidáme, když se to bude vyvíjet špatně, tak budeme říkat, že my sme to vždycky říkali. No a...a tehdy sem si uvědomil, jaký lidé dokážou být malý, zákeřný a zlý. Takže to období mi dalo velmi mnoho do života.“

(Historik)

„Ale to (že jej údajně šikanovali Romové, pozn. aut.) není důvod ten, proč prostě jsem si voholil hlavu a nasadil bombra, to bylo spíš takhle jakoby můj osobní odpor vůči světu, možná.

(Materialista)

„Takže nebylo to (jeho vývoj, změna pohledu na svět, pozn. aut.)v podstatě jednorázový krok, ale postupně jsem se k tomu dostával, že mi v podstatě překáží fungování tohoto systému. Že vlastně neuznávám fungování samotné demokracie a tak dál a prostě... a toužím po nějaké radikálnější formě vlády, než je současné uspořádání. Že mi začala překážet multikultura a v podstatě hrozně hrozně věci, které jsou s tím spojené. Takže v podstatě mi začalo překážet fungování celého systému jako celku. Že vlastně, že jsou mi vnucované takové myšlenky jako morál..., díky kterým společnost dospívá k morálnímu úpadku v podstatě.

(Anonym)

Postoj odmítání hodnot a životního stylu rodičů, zpochybňování autorit a stávajícího řádu a jeho norem je pro období adolescence typický, představuje důležitý moment v budování vlastní identity, hledání životní cesty a také je určitým motorem pro společenskou změnu, které přináší nové nastupující generace.

Zborcení řádu, které v případě narátorů odstartovalo cestu k extremistickým ideologiím, účasti v extremistických uskupeních a přijetí tohoto stylu života, je vždy výrazně negativního charakteru. Řád a jistá naivita dětství nekončí nalezením nových pozitivních vzorů a cílů, ale zklamáním a odmítnutím stávajícího stavu a hodnot, aniž by za ně existovala pozitivní alternativa. Cesta k extrému, stejně jako později přijatý program extremistických uskupení je negativní, představuje vymezení se „proti něčemu“, nikoli „zahoření pro něco“.

Zborcení původního řádu je něčím, čím do jisté míry prochází každý z nás. Tato zborcení mohou být prudká, odehrát se v jediném momentu či mohou mít spíše charakter pozvolného procesu. Nejsou sama o sobě negativní, často doprovází přechod z jedné životní etapy do jiné, změnu sociálních rolí, osobnostní vývoj. Absence životních zvratů a krizí může být dokonce sama o sobě negativní. Zvláště to platí v období adolescence, kdy jedinec reflektuje a konstruuje vlastní identitu.

Dle E. H. Eriksona probíhá vývoj jedince v osmi etapách a s každou z nich souvisí specifický tzv. vývojový úkol.¹⁵⁰ Adolescence je pátým stádiem a tvoří uzlový bod

¹⁵⁰ Vývojové úkoly mají vždy jak biologickou, psychologickou i kulturní dimenzi a představují výzvu, jež před jedincem stojí, je úměrná jeho věku a její překonání je nezbytné pro další vývoj (opět pro vývoj

celého vývoje jedince. V tomto období se rekapitulují předchozí vývojové fáze a jejich vývojové úkoly¹⁵¹ a implicitně jsou v ní obsaženy i fáze budoucí.¹⁵² V období adolescence je dle Eriksona vývojovým úkolem konstruování identity vlastního já (Erikson, 1994; Macek, 1999, s. 23.) – poznání sebe sama; svého místa a role ve společnosti; hledání rovnováhy mezi tím, jak vidí adolescent sebe sama a jak jej vidí druzí; definování budoucích cílů a také integrace minulých podob já a vlastních dovedností do jednotného koherentního příběhu v kontextu sociálního prostředí aj. (srov. Erikson, 1993, s. 261). Formování identity v období adolescence má charakter časového rozvržení se od minulosti přes přítomnost k anticipované budoucnosti, stejně jako životní příběh, v němž se konstruuje identita narativní. Počátek reflexe a formulování životního příběhu včetně osobního mýtu se rovněž datuje do období časně adolescence. Pro tvorbu identity je pak důležitá právě zkušenost krize, která jedince vtáhne do procesu, v němž musí volit, rozhodovat se a nahlížet, jak jeho rozhodnutí ovlivní jeho budoucnost. Krize je tak akcelerátorem nahlédnutí vlastního života v jeho časovém rozměru, podněcuje aktivní objevování a hledání sebe sama a své role ve světě. Absence krize v období dospívání podněcuje krizi identity se může projevit negativně, vést např. k přijetí tzv. náhradní¹⁵³ či rozptýlené¹⁵⁴ identity (Marcia, 1980, s. 162). Prožitek krize, zborcení řádů a následná krize identity iniciující hledání sebe sama je tak v konečném důsledku pozitivní pro rozvoj jedince a pro dosažení identity (která se však bude nadále formovat, vyvíjet a korigovat po celý život). I proto je období adolescence jistým moratoriem (srov. Erikson, 1994, s. 128), chráněným obdobím pro experimentování a hledání sebe sama, zkoušení vlastních možností a způsobů života. Zejména v 90. letech 20. století, v němž dospívala většina narátorů z mého výzkumného vzorku, bylo experimentování se subkulturou skinheads poměrně častým jevem. Avšak

biologický, psychologický, sociální) a přechod z jedné vývojové fáze do druhé (srov. Erikson, 1993 a 1994).

¹⁵¹ Vývojová stádia a související vývojové úkoly: útlé dětství (navázání a formování bazální důvěry proti nedůvěře); rané dětství (získání autonomie a vůle být sám sebou proti nejistotě); předškolní věk (vyvinutí iniciativy a anticipace rolí proti pocitu zmatku); školní věk (dosažení a zážitek kvality proti podřadnosti a pocitu marnosti). Srov. Erikson, 1993 s. 247 – 261; příp. Macek, 1999, s. 23

¹⁵² Vývojová stádia a související vývojové úkoly: raná dospělost (dosažení intimity proti izolaci); dospělost (nalezení svého cíle a dosažení produktivity oproti stagnaci) a stáří (osobní integrita proti nevyrovnanosti). Srov. Erikson, 1993, s. 266 - 274; příp. Macek, 1999, s. 23

¹⁵³ Náhradní identita je charakteristická předčasným uzavřením tvorby identity, pasivním a nekritickým přijetím norem a přesvědčení (Macek, 1999, s. 26).

¹⁵⁴ Rozptýlená (difúzní) identita je stav, kdy jedinec nemá aktivní potřebu definovat sebe sama. Snadno mění své názory, je snadno ovlivnitelný a rovněž jeho sebehodnocení je nevyrovnané (Macek, 1999, s. 25).

jen minimum jejích tehdejších stoupenců u skinheads a navázaných myšlenkových proudů a směrů setrvalo do období dospělosti. Pro většinu to byl jen experiment, z něž se poučili a později šli dál.

Období adolescence je bytostně spjato s hledáním hodnotového či ideologického ukotvení, které často má jen formu experimentu a prostřednictvím přijímání a odmítání různých teorií a ideologií vede k nalezení finálního systému hodnot či ztotožnění se s určitou ideologií, vírou, teorií apod.

Právě ideologie a hodnoty, otázky po dobru a zlu, pravdě, smyslu světa i života se v dospívání stávají centrální tématem (McAdams, 1993, s. 80). McAdams (1993, s. 81) dokonce hovoří o mysli adolescentů jako o „mysli ideologické“. Vypořádání se s tázáním po hodnotách a ideologickém nastavení je klíčové pro tvorbu vlastní identity, pro nalezení odpovědi na otázku „kým jsem“. Aby člověk sám sobě plně porozuměl, musí si nejprve odpovědět (či alespoň uvěřit nějaké možné interpretaci), jaký je svět, v němž žije – v praktickém i metafysickém smyslu. Proto se adolescenti otevřeně či alespoň prostřednictvím skrytých nejistot a frustrací táží, jak funguje svět, co je jeho smyslem, jaká je role a smysl lidské společnosti, zda existuje Bůh, zda je zakoušená realita pravdou či klamem. Formující se identita je tak založena na ideologii (McAdams, 1993, s. 81)

Teprve na základě vyrovnání se s vlastním pohledem na svět, realitu, lidstvo, náboženství...může být konstruován osobní mýtus. Jisté porozumění světu a přijetí víry či vědecké, ideologické nebo i jen intuitivní interpretace světa, života i lidstva určuje kontext našeho života (resp. pohledu na něj). Proto je nezbytné pro tvorbu narativní identity. Zakládá jakési „kdy a kde“, v němž se náš životní příběh odehrává (srov. McAdams, 1993, s. 81).

Tázání se po hodnotách a smyslu světa je na jedné straně více méně vývojově dané, je bytostným tématem dospívajících. Většinou však navazuje na nějaký silný impuls či prožitek, který může souviset s reálnou změnou v životě, ale i s nějakou její symbolickou reprezentací. Toto tázání je často vyvoláno nějakou krizí, kterou můžeme v duchu terminologie užívané pro popis mýtů nazvat jako zborcení starého řádu. Nejinak je tomu i v případě narátorů z řad elit extremistických uskupení.

Zborcení řádu a krize identity je tedy pro vývoj pozitivní a v posledku záleží na tom, jak je daný zvrat, přerod, či krize zvládnuta a zda opravdu vede k aktivnímu hledání sebe sama či spíše k nekritickému a rigidnímu přijetí zdánlivě snadného a zřejmého řešení, které v posledku další rozvoj jedince a hlubší zkoumání jeho identity blokuje. Klíčové

tak je, jak si člověk po zborcení řádu v rámci osobního mýtu definuje a následně zvládne životní zkoušky (v souvislosti s mýtem se hovoří o metafyzických zkouškách) a zda nalezne něco pozitivního, k čemu se může vztahovat a za čím může jít.

Prvotní negativní zkušenost či impuls, který vedl k zborcení původního řádu idylického a „nevinného“ dětství zakládá později ty nejpevnější postoje a pomáhá určit témata, která jsou pro daného člověka stěžejní.

Určitý problém, který jedinec řeší ve svém dětství, který jej vyvádí ven z neproblémového dětského světa je klíčový pro jeho další vývoj a může zasahovat do všech oblastí. Tato spojitost je patrná v biografických vyprávěních, kde se k potížím či významným otázkám, jež si kladli v dětství, narátoři často vztahují. Například podle Gary S. Gregga (1991) nebo Silvan S. Tomkinse (1987) problém z dětství ovlivňuje (samozřejmě ale nedeterminuje) a směřuje pozdější intelektuální práci; zakládá hodnotové preference; ovlivňuje osobní etické cítění; nastavuje, jak jedinec ve svém životě organizuje různé protichůdné tendence a jak se s nimi vyrovnává, může také ovlivnit různé oblasti osobního života, jako jsou partnerské, rodinné či přátelské vztahy¹⁵⁵ (srov. McAdams, Logan, 2007, s. 89 – 108). Prožitek z dětství či dospívání, který v životním příběhu hraje roli spouštěče zborcení starého řádu, příp. představuje problém či otázku k řešení, nás provází v celém životě, ovlivňuje naše preference, jednání, myšlení i prožívání.

Tento prožitek se tak promítá i do postojů jedince, a to jak do jejich konativní, kognitivní tak i afektivní složky. Navíc ovlivňuje i pevnost a strukturu postojů. Postoje jedince tvoří tzv. trsy postojů – tedy soubory vyznačující se alespoň částečnou vnitřní konzistencí. Postoje, které se pojí s onou primární zkušeností, která vedla k rozpadu původního neproblematizujícího přístupu ke světu, pak stojí v centru těchto trsů (tzv. centrální postoje), od nichž se ostatní postoje, názory a úvahy odvíjí. Centrální postoje

¹⁵⁵ D. P. McAdams a R. L. Logan popisují životní příběh úspěšného vědce působícího na univerzitě v USA, který se zabývá programováním a kybernetikou. Jako chlapec neměl tento nadaný hoch příliš mnoho přátel a věnoval se hlavně počítačům a svému snu, postavit si dokonalého robota. Tato reakce na nedostatek sociálních vztahů jej nasměřovala ke studiu kybernetiky, v níž se stal úspěšný. McAdams a Logan popisují, že jeho zájem o robotiku a později kybernetiku se projevuje i ve způsobu jeho uvažování o světě jako takovém - myslí binárně a v černobílých schématech. Tento vědec stále není příliš sociálně zdatný, avšak je poměrně šťastně ženatý, byť nemá vlastní děti (vychovává dospívající děti své manželky z jejího prvního manželství). Svůj svazek popisuje jako typické dvoukariérové manželství, v němž každý neustále něco podniká, žije hekticky a rodina se jako celek neschází, nepovídá... Toto však danému vědci nevaří. Jediné, co hodnotí na své rodině negativně, je nedostatek kontroly a možnosti ji ovlivňovat. Tento stručně popsany příběh poměrně jasně ukazuje kontinuitu mezi problémem v dětství (málo přátel), jejím řešením (stavění robota) a dospělým životem, hodnotovými preferencemi, uvažování o světě. Více McAdams, Logan, 2007, s. 89 – 108.

jsou obtížně změnitelné, představují pro jedince, jeho sebepojetí a pojetí světa pevné konstanty, které bychom mohli přirovnat k axiomům – nediskutuje se o nich a určují, kam člověk zaměřuje svou pozornost. To lze vidět na příkladu Materialisty, který jako počátek zborcení řádu dětství uvádí šikanu ze strany Romů – Materialista se v rozhovorech stále vrací k tématům rasy a národnosti, sám sebe definuje jako „*hrdého svobodného bílého Evropana*“. Oproti němu například Solitér (ač sám také negativní zkušenost s Romy zmiňuje) považuje za klíčový moment, který způsobil zborcení řádu jeho života okamžik, kdy jeho otec ztratil práci. Ve svých vyjádřeních zdůrazňuje zejména sociální otázky, spravedlnost, absenci důstojné odměny za poctivou práci apod. a sám o sobě pak (na rozdíl o Materialisty, který se identifikuje prostřednictvím příslušnosti k rase a civilizačnímu okruhu) říká, že:

„Rozhodně se dokážu identifikovat třídě. Kde se řadím k takový ty nižší střední nebo zchudlý střední, protože vlastně vyloženě proletářského původu vlastně není nikdo v rodině. Vesměs to byli všechno sedláci a živnostníci a tak.“

(Solitér)

Faktor, který jedinec sám pro sebe považuje za příčinu zborcení původního řádu, tak tvoří jakýsi počátek osobního mýtu, definuje nepřítele a úkoly, jež musí být splněny, aby v životě jedince zavládl řád nový. Důležité však je i to, že tento faktor zakládá životní téma, ovlivňuje hierarchii postojů, resp. určuje, co je tím centrálním postojem, od něž člověk odvíjí další a jehož prizmatem pohlíží na svět. Navíc faktor zborcení řádu neovlivňuje pouze to, jak se jedinec dívá na svět kolem sebe, ale i jak pohlíží na sebe samého, s čím se identifikuje, co je pro něj v životě klíčové.

5.2.2 Metafyzické zkoušky

V mýtech po zborcení původního řádu, po katastrofě, která zasáhne život nejen hlavního hrdiny, ale celý řád jeho okolí či přímo světa, následuje zpravidla série metafyzických zkoušek. V těchto zkouškách je třeba obstát, aby byl nastolen řád nový a katastrofa byla zdárně zvládnuta. Stejně je tomu i v osobních mýtech, kdy po velkém otřesu musí člověk začít na sobě pracovat, najít svůj směr a držet se jej. Jen tak může nastolit nový řád, nalézt nové zdroje štěstí a žít dle svých představ.

Se sérií zkoušek, které přicházejí po původním otřesu v dětství či adolescenci, se setkáváme i v příbězích stoupců extremistických hnutí. Zkoušky, které vedou k nastolení nového řádu, se v těchto příbězích týkají nalezení vhodné „ideologie“,

okruhu stejně smýšlejících souputníků, aktivity v hnutí a hledání správného proudu a cesty v rámci extremistické scény.

Tyto zkoušky se zpravidla vyskytují ve stejném či obdobném pořadí: nalezení vhodné skupiny stejně smýšlejících (volba mezi různými subkulturami a životními styly), odvrhnutí nevhodných cest v rámci scény, další „vzdělávání se“ v ideologii a prosazování politického programu, budování vlastní pozice. Průběžně do této základní struktury zkoušek vstupují dílčí problémy, které je třeba vyřešit a které by se daly vystihnout jako nepochopení okolí a osamělý boj proti systému.

Dialektika: Nalezení vhodné skupiny stejně smýšlejících

Po zborcení starého řádu následuje u valné většiny narátorů příklon k určité skupině lidí, která sdílí a prožívá obdobný problém a frustrace.

Na první pohled se může zdát, že volba určité skupiny, resp. přimknutí se k subkultuře (u většiny narátorů to byli skinheads) není žádnou zkouškou. Avšak v autobiografických vyprávěních je tento krok jako zkouška popisován. Pro narátory byla volba skupinové identity zásadním životním krokem, skutečnou zkouškou (mnohdy reflektují i to, že kdyby se přidali k jiné skupině, byl by jejich život jiný – v jejich pojetí samozřejmě horší). Volbu příslušnosti k subkultuře jako zkoušku silně reflektují například Materialista a Kazatel:

„Hele, jako mezi náma - ty nemáš moc voleb, kam se zařadit. Pokud jsi normální, tak se zařadiš do takový tý škatulky jako že nagelovanej blbeček a podobně. A pokud máš v sobě trochu tý revolty, osobní revolty, tak se zařadiš buď jako k pankáčum, nebo k levičákum celkově, nebo se prostě povohlíš jinde po štěstí. A...a tak to bylo u mě.“

(Materialista)

„Jako většina těch mladších lidí, tak v podstatě i já jsem začal nějakým způsobem sledovat, nebo odpovídat si na ty vzniklé otázky přes subkulturu a v podstatě hledal jsem, nebo měl jsem už nějaké informace o těch různých subkulturách, které nějakým způsobem reagovaly na společenské jevy no a asi to nikoho nepřekvapí, když jsem nějakým způsobem objevil tu takovou nějakou reakci nebo kritiku ze strany subkultury skinheads. Která v podstatě jako že reflektovala tyto vzniklé otázky. No a nějakým způsobem jsem se dostal do kontaktu s těmito lidmi.“

(Kazatel)

V případě všech mladších narátorů (tedy s výjimkou Rodačky a Magistra) byla, jak již bylo řečeno, zvolenou skupinou subkultura skinheads. Pro narátory byla přitažlivá

proto, že se vymezovala vůči Romům a stávajícímu politickému systému, adorovala hodnoty kamarádství, boje a odvahy, a samozřejmě s sebou nesla specifickou image.

„Tak potom teda samozřejmě ovlivnilo mě hnutí skinheads, kde od těch třinácti let jsem chtěl být skinhead, možná i od dvanácti. Takže jsem se podle toho snažil oblíkat. I když jsem na to tak úplně neměl. Měl jsem akorát tak džíny, bomba, košili, kšandy, ale těžký boty jsem měl první v sedmnácti.“

(Solitér)

„...tak to bylo u mě. Žádnýho skina jsem neznal, ale tak to byl můj osobní postoj. Moje osobní revolta. Protože se mi líbilo, že zpívají vo cikánech, protože sem neměl rád Cikány a takhle to začne. Teď už je otázka na tobě, jak s tím naložíš. Spousta, spousta skinů zůstane jenom u těch cikánů. A židů. Nemají rádi židy a cikány. A to je jako jediný, co tyhle dokážou jako tadyto říkat. A už je na tobě, jestli se rozhodneš dál nebo zůstaneš furt jako někde v těch třinácti nebo čtrnácti letech, prostě jako tvrdý skin, bomba...“

(Materialista)

Přijetí image skinheada je podstatné nejen proto, že napomáhá vřazení se do dané komunity, ale zejména proto, že jedince jasně vydělí z průměru, odliší od zbytku populace. Na straně jedné jej identifikuje se skupinou soukmenovců a na straně druhé vymezuje od zbytku populace, který v tomto období vnímali narátoři většinou značně negativně. Navíc skinheadská image sděluje vnějšímu světu poselství, že její nositel je „drsný“, má své názory a není dobré si s ním zahrávat.

Někteří z narátorů, jako například Materialista, si skinheadskou subkulturu oblíbili jen na základě image a vnějších znaků, aniž by jakéhokoli skinheada osobně znali. Jiní se k subkultuře dostali prostřednictvím kamaráda či kamarádů, kteří v kritickém okamžiku zborcení řádu poskytli oporu, vedení, naději a alternativu k zhroucenému bezproblémovému životu dítěte.

„A tehdy to byla strašná móda být skinheadem a tak dále, jako tak jsem se k tomu dostal, protože i kamarádi byli, ale nevěděl jsem o tom tehdy nějaké takové podrobnosti. Tak jsem si o tom začal studovat věci a jsem vlastně zjistil, že s těmi názory většinou souhlasím.“

(Patriot)

Významnou roli v přijetí subkulturní příslušnosti vedle přátel a vrstevníků sehrává také hudba, na které je lákavá nejen melodie, ale i texty, v nichž mladí lidé často hledají (a nacházejí) odpovědi na své otázky a problémy. Hudba také funguje jako prostředek k hlubší indoktrinaci v rámci ideologie či souboru postojů. V neposlední řadě je také prostředkem, který navozuje vědomí a pocit vzájemné sounáležitosti uvnitř určité

skupiny, kterou tak stmeluje. Roli a význam hudby vystihuje například Frontman, který není jen jejím konzumentem, ale jako zpěvák ji i vytváří a snaží se využít jejího vlivu:

„Tak já jsem především zpěvák. A to je takový to moje poslání. Hudba je strašně mocná a dokáže oslovit spoustu lidí, který by jinak ani o spoustě věcí nepřemýšleli, jen seděli u televize, pařili hry, nebo já nevím co... Ale takhle to de v nich něco vyvolat, zájem, kritický přemýšlení... No a jestli někoho dokážu oslovit, předat mu nějaký názor, vyburcovat ho, aby víc myslel a nevěřil tomu, co se říká v televizi a jaký sou trendy ve společnosti, tak to bude strašně moc. Protože teď okamžitě revoluci neuděláme, je to o předání myšlenek, ochraně morálky, pěstování zdravých a opravdických silných generací...“

(Frontman)

U mnoha narátorů zafungovala hudba jako jeden z prvotních impulsů, který je přivedl k subkultuře skinheads.

„Tak to se mi přihodilo na základce a tam jsem měl kámoše, vedle ve vyšším ročníku a ten poslouchal punk. Takže do té komunity jsem se vlastně dostal přes punk. Do nějakých patnácti jsem poslouchal punk, v šestnácti sedmnácti jsem potkal první jakoby skinheads, nepolitický, ne rasisty a začalo se mi to hrozně líbit a od nějaký týhle doby prostě se v tom prostředí pohybuju. Našel jsem si tak kamarády, plešky... Ale rozhodně se nedá říct, že bych se jeden den rozhod, tak a budu skin, ale byl to spíš takový ten plynulý vývoj.“

(Frontman)

Příslušnost k subkultuře se může na první pohled jevit jako nahodilá záležitost. Může se zdát, že se jedinec přidá k subkultuře na základě toho, jaké vrstevníky či kamarády má ve svém okolí, případně jakou hudbu zrovna někde zaslechne a ta se mu zalíbí. Avšak tento proces tak jednoduchý a nahodilý není, ačkoli prostředí, ve kterém jedinec žije, a vrstevníci, které zná, jej samozřejmě také do velké míry ovlivňují. Narátoři zapojení do tohoto výzkumu však příslušnost ke skinheads nevolili nahodile – skinheadskou subkulturu (a později s ní spojené postoje) zvolili, protože odpovídala na otázky, kterými se zabývali již dříve, nabízela řešení těch problémů, které pro ně byli palčivé (souviselely s tím, proč se zbortil původní řád jejich dětství/dospívání).

Narátoři, kteří údajně získali negativní zkušenost s Romy, na skinheads obdivovali, že se vůči Romům otevřeně vymezují. Ti, kteří významně pociťovali sociální nespravedlnost, naopak na skinheads lákalo, že opovrhují světskými statky, módními trendy, náročnou prestižní prací (která je v očích skinheads spojena s bankéři, podnikateli apod., tedy s lidmi, kteří se vyšvihli na společenském žebříčku a kteří byli pro některé z nich důkazem nespravedlivě se rozevírajících nůžek sociální stratifikace

společnosti). Pro všechny pak subkultura skinheads představovala tolik postrádaný řád, pravidla, konformitu a jednotu ve stále diferencovanějším a složitějším světě, který kladl vyšší důraz na individualitu, osobní zodpovědnost a svobodu. Skinheads přinesli narátorům do života vytoužený řád, pravidla, strukturu, poskytli odpovědi na otázky o tom, co je dobré a co zlé, což se mohlo zdát vhodným řešením pro mladé muže a ženy zažívající zmatek z „dospělého“ a složitěho světa, do nějž (mnohdy předčasně) nahlédli. V případě Rodačky a Magistra, kteří ke svému přesvědčení dospívali pozvolněji a ve vyšším věku, sehrály roli skupiny, k nimž se přidali – tj. politické strany (konkrétně NPĐ a SPR-RSČ), které přeci jen byly adekvátnější jejich dospělému věku.

Dialektika: Odvrhnutí nevhodných cest

Pouhý vstup do skupiny však nebyl v případě našich narátorů sám o sobě dostačující pro to, aby našli takovou formu řádu, jež by jim vyhovovala.

Stejně jako byla jedním z motivů pro přidání se do skupiny touha někam se zařadit a vymezit se vůči jiným skupinám, rozehrála se tato dialektika i uvnitř skupiny. Jelikož narátoři zahrnutí ve výzkumném vzorku patří mezi čelní představitele různých hnutí, patří v rámci celé scény mezi ty inteligentnější, schopnější a často také sociálně zdatnější. I proto si brzy začali uvědomovat, že i např. subkultura skinheads je vnitřně velice diferencovaná. A to nejen co do různých ideologických směrů a do různých kulturních proudů a způsobů životního stylu, ale i co do schopností jejích členů. Po vstupu do subkultury skinheads tak následuje zkouška hledání vlastní pozice, vymezování se vůči některým podskupinám a identifikace s jinými.

„To mi bylo třináct. Dvanáct možná, tak těch dvanáct, třináct, no. Pak jsem poznal i další lidi tohohle smýšlení a i skinheads v těch třinácti letech. Koncerty a takový od těch patnácti let. To jsem se bavil se skinheads, co byli spíš kulturní, ale nikdy jsem k nim úplně nepatřil, protože moje názory byly vždy hodně jiný, takže jsem nikdy nebyl nějak indoktrinovaný. Prostě jsem byl svůj a myslel jsem si to, co jsem cejtíl já.

(Solitér)

Musím ale říct, že vlastně já jsem se jako skinhead nikdy necítil, že bych prostě nějak zapadl do té komunity. Já jsem spíš šel přes tu komunitu jako takový jednatel, který více méně se dostal do té určité hudební skupiny, která sdružovala ty individua, který vlastně též nebyly skinheadi, až vlastně na toho na toho frontmana a dalšího hudebníka při něm. Ale ty další tři vlastně nebyli vůbec skinheadi. No a v podstatě podobně nějakým způsobem se dostali k tomu, jako já přes ten nějaký společenský problém, který vlastně nějakým způsobem reflektovali. Ale musím podotknout, že i nějakou láskou k hudbě - tak se to spojovalo, nějakým způsobem.“

(Kazatel)

Někteří z narátorů reflektují subkulturu více „civilně“, respektive z pohledu osobních vztahů a lidských kvalit, s nadhledem a ohledem na její členy jako individua.

„Ale takovej, že ti záleží na lidech a přátelích, můžeš bejt a nemusíš bejt skinhead. To je to, jak jsem říkal, že u mě je ta osobnost na prvním místě, že je jakoby před nějakou tou subkulturou, příslušností. Stejně tak nejde říct, že každej, kdo by byl skinhead, by byl dobrej a mě sympatickej, protože tam určité jsou lidi, který jsou blbci, který jsou nevzdělaný, který se chovaj jak hovada, jo... Ale na druhou stranu máš spoustu lidí, který jsou v pohodě. Je to prostě normální společenství, kde jsou lidi různý. Pro mě je prostě důležitá osobnost toho člověka a potom až ta příslušnost. Samozřejmě, že jo, ta příslušnost je taky důležitá, ale ne do takovýho extrému, že když nebude někoho nenávidět, za to, že je někde jinde...“

(Frontman)

Je zajímavé, že v posledku více méně všichni narátoři docházejí k závěru, že vlastně nikdy skutečnými skinheady nebyli, že se od zbytku subkultury odlišovali, byli jiní a lepší.

Toto vypovídá na jednu stranu pravděpodobně o skutečné výlučnosti narátorů – je pravděpodobné, že se skutečně z dané skupiny něčím vymykali, protože jinak by se pravděpodobně nevypracovali do čelných pozic daných subkultur, hnutí či politických stran. Na straně druhé však potřeba zdůrazňovat vlastní výjimečnost a to i prostřednictvím negativního vyjadřování se o svých soupeřících svědčí o silné potřebě výjimečným být, být za výjimečného považován. To podporuje, že se ve většině případů jedná o jedince s vysokou ctižádostí, touhou vyniknout, stát v čele. Také to svědčí o silném individualismu narátorů, o potřebě vyčlenit se ze skupiny, ideálně se vyvýšit nad ní. Tato potřeba prosazování vlastní individuality je u mnoha narátorů v příkrém rozporu s tím, že individualismus odsuzují a člověka jako individuum označují za bezvýznamného, nadřazují vůči jedinci kolektiv, resp. společnost jako celek. Přesto touto společností (a to jak společností v nejširším smyslu, tak i společností ve smyslu určité subkultury) v posledku opovrhují a sebe samotné chápou jako výjimečné a lepší.

Tento motiv je obzvláště silně patrný u Materialisty, Vůdce a Ženistky, částečně také u Solitéra a Frontmana.

„Ted' (jsi skinhead, dopl. aut.) už je otázka na tobě, jak s tím naložíš. Spousta, spousta skinů zůstane jenom u těch cikánů. A židů. Nemaj rádi židy a cikány. A to je jako jediný, co tyhle dokážou jako tadyto říkat. A už je na tobě, jestli se rozhodneš dál nebo zůstaneš furt jako někde v těch třinácti nebo čtrnácti letech, prostě jako tvrdý skin, bombra...“

(Materialista)

„Bylo ale hrozný, že spousta lidí, jako skinheadů, vlastně nic nedělala... Byli takoví povrchní a šlo jim spíš vo tu srandu a rvát se a to... Tak sme s kámošema založili skupinu, chtěli sme se učit a rozvíjet, ne bejt jako ty, co na to kašlou... Takže sme se cvičili v bojovym umění a četli vo historii a tak. Abychom byli připravený, až jako bude ta chvíle, kdy budem muset něco dělat. Až jako pujde do tuhýho a bude třeba bojovat...nebo udělat i nějaký útok. I sme měli různý plány, jak třeba udělat výbuch v nemocnici, aby to přitáhlo pozornost a tak. Asi to bylo hloupý, ale na rozdíl vod jiných sme se snažili. Ne jako ty blbečkové, co si myslej, že když maj bombra, tak si z nich každej sedne na zadek. Je to vo práci na sobě, ne vo holý hlavě.“

(Ženistka)

Narátoři jsou si vědomi svého vyššího postavení v daném hnutí a na dané scéně. Sami sebe považují za vzdělané lidi s přehledem, ochotné na sobě tvrdě pracovat, čestné a konzistentní. Tím se i vydělují z řad běžných podporovatelů extremistických uskupení a příslušníků subkultury. Vymezuji se vůči těm, kteří se věnují pouze agresivním výpadům, nezajímají se o ideologii a historii a příslušnost k subkultuře či hnutí je pro ně spíše ventilací frustrace a příležitostí k (alkoholové) zábavě, nežli k tvrdé práci a realizaci vlastního života.

V těchto pohybech ztotožnění a vymezení se nárátoři vlastně (pokud jejich proklamace přeložíme do maximální obecnosti a odmyslíme obsah jednotlivých proměnných) hlásí k obecně přijímaným hodnotám západních postindustriálních, demokratických a kapitalistických společností (srov. Weber, 1998), které jsou postaveny na hodnotách vzdělanosti, vlastního rozvoje, ochotě na sobě pracovat a to mnohdy na úkor rozptýlení a zábavy. Zároveň však tyto hodnoty nárátoři kritizují, pokud se týkají většinové populace a aktivit mimo danou scénu, resp. pokud obsah jejich proměnných neodpovídá jejich postojům a pohledu na svět.

(V reakci na otázku, jakou roli hraje pro člověka vzdělání, zda je chápe jako dědictví určité společnosti, kultury.) *„Jako dřív posílali do školy jenom ty, co si to mohli dovolit a děti dostali to vzdělání, který potřebovali k tomu, aby řádně prospívali. Ale v dnešní době spousta děcek opravdu nepotřebuje*

chodit dál než do té pátý třídy. Protože jim to vůbec nic nedá a i v té devítce vědí úplný hovno, protože prostě nemaj ten dobrej vztah k tomu vzdělání, že maj špatný učitele, že je k tomu nikdo nevede pořádným způsobem a nikdy ho neuplatní to vzdělání, takže je to házení perel svinim. Prostě stačí, aby se naučili číst a počítat, ty základní věci a pro většinu lidí to stačí.“

(Solitér)

Osobní rozvoj: hledání pravdy

Poté, co se většina narátorů vyrovnala s důležitou zkouškou, kterou jsem nazvala odvrhnutí nevhodných cest, začali se věnovat budování vlastní pozice. Jejich život, identita a sebenaplnění je v této fázi již plně spojen s aktivitou v daném hnutí, s přijatou ideologií. Definují se skrze vlastní postoje, které jsou v souladu s postoji ostatních členů, skrze vlastní image a příslušnost k určité skupině. Důležitou roli však také sehrává míra přijetí a ocenění od jejich soupeřů, což je opět typická takřka pro každého adolescenta, který v tomto období vlastního vývoje intenzivně srovnává, jak se oceňuje sám a jakým být chce, s tím, jak se jeví v očích druhých, jak jej vnímají oni (srov. Erikson, 1994, s. 128) – toto srovnání se nejčastěji týká hodnocení jedince ze strany jeho vrstevníků, resp. významných vrstevníků, s nimiž se ztotožňuje, tzv. vrstevnické referenční skupiny. Touto referenční skupinou pro narátory zapojené do tohoto výzkumu byly soupeřící z hnutí, resp. jeho elity. Ocenění z jejich strany chápali a chápou jako potvrzení vlastní hodnoty, vlivu, významu a toho, že se ve své životní cestě ubírají správným směrem.

(Popisuje vytváření hierarchie uvnitř hnutí a svůj vlastní postup.) „Musí to bejt přes známý, protože...jako že... Prostě přes známý. Tam to jinak nefunguje, než přes známý. Pak je to tak, když potkáš (jmenuje čelního představitele scény), máš jeho číslo, pokecáš si s ním a on tě bere jako kamaráda a zve tě na narožky, tak si můžeš říct, že je to fakt dobrý... Že někde jsi. Že někdo jsi.“

(Materialista)

Ocenění a uznání ze strany druhých je významné pro tvorbu identity v případě každého jedince, u adolescentů pak sehrává roli ještě významnější, je ho naléhavě třeba a jeho nedostatek je adolescenty pocíťován bolestně. A ještě silnější roli hraje v subkulturách či sociálních skupinách, které jsou hierarchicky uspořádané – ať již v hierarchii neformální, nebo formální např. po vzoru vůdcovského systému. V případě našich narátorů se tak schází dva faktory, které význam ocenění a uznání ze strany druhých posilují: věk narátorů (adolescentů) a hierarchický charakter sociálních skupin, ve kterých se pohybují a které jsou pro ně referenční. Významné je pro ně však nejen

uznání, že dobře zapadli do skupinových norem, ale uznání jejich odlišnosti a výjimečnosti, kterou jsem se zabývala v předchozí kapitole. Vlastní výjimečnost je narátory prezentována jako významná zkouška v překonání zmatku po zborcení řádu a také na cestě za poznáním a vytvořením sebe sama, své vlastní identity.

Někteří narátoři svou cestu vzhůru v rámci vnitřní hierarchie daného uskupení popisují jako cílevědomou a záměrnou, někteří spíše jako náhodnou, jiní jako osudovou výzvu.

Ve vyprávěních popisujících cestu vzhůru uvnitř daného hnutí se pravidelně objevuje několik motivů, které jsem v trochu jiném kontextu popisovala v souvislosti s tím, jak a na základě čeho narátoři vnímají svou výjimečnost a odlišnost od většiny příslušníků subkultury či určitého myšlenkového proudu. Vyzdvihují svou chuť pracovat, zvědavost a chuť se dále v dané oblasti vzdělávat (v ideologii; historii, resp. různých konspiračních teoriích a alternativních popisech historických událostí; rasových teoriích aj.) a také schopnost zařadit se mezi podobně naladěné kamarády, soukmenovce.

„Určitě je to (postup v hnutí, pozn. aut.) o vzdělání. Já se snažím, nebo i spousta lidí z hnutí se snaží být vzdělaná, koukat se na ten momentální politickej trend a nějak na něj reagovat. To musíš, protože ať seš rváč nebo ne, tak v tomhle jsi prostě politik – máš politiku v sobě. Seš NS¹⁵⁶, seš politik. Pokud ne, tak můžeš maximálně jít na stadion a být chuligán. Jo, ale když máš politiku v sobě, musíš se snažit být vzdělaná, a nějak sledovat ten trend moderní politiky, protože tam se to mění z roku na rok, dalo by se říct, že přímo z půl roka na půl rok. Prostě je to o tom snažit se být i vzdělanej, mít co nabídnout, vedle toho, že prostě nefetuju a nestýkám se s nima... A snažím se být taky přístupnej těm lidem. Protože já ty lidi potřebuju. Oni nepotřebuju mě, ale já potřebuju je. Já jim musím mít možnost nabídnout tu alternativu, já se jim prostě snažím být přístupnej. Oni musí poznat, že nacionální socialismus není o koncentračních táborech a o... To teď říkám takový klišé... Prostě že to je o tom, na co má bílej člověk právo.“

(Materialista)

Někteří narátoři, např. Patriot a Materialista reflektují, že jejich vývoj a postup byl do velké míry ovlivněn tím, že kolem sebe měli soukmenovce, kteří je nasměrovali na správnou cestu.

„A neměl jsem tehdy ještě ani potuchy o té ideologii a tak o podobných věcech, ale měl jsem jako dojem, že je to třeba řešit, tak jsem se vlastně identifikoval s tím, s názory té skupiny a přidal jsem se k nim. Z počátku to bylo takové, že o ideologii jsem nevěděl vůbec nic a řešil jsem to jenom tak, že nemám rád cigány, tak jsem se tak přidal a postupem času jsem se začal vyvíjet, začal jsem se tomu věnovat, začal jsem si více studovat věci z naší

¹⁵⁶ Tzn. národní socialista

historie a tak dále a byl jsem skinheadem. No a tehdy jsem objevil to jedno sdružení a vlastně asi roku 2004 jsem se tam přidal a postupně se začaly rozvíjet více ty moje názory, tedy myslím, že správněji, do té doby jsem byl takový hitlerovec, ale potom vlastně v Pospolitosti mě naučili o slovenské historii o lidech, Slovácích, našich předchůdcích vlastně, jejichž názory jsou lepší a tedy nám bližší. Tak jsem v podstatě úplně zahodil ty svoje názory před tím, co jsem měl a ty svoje vzory.“

(Patriot)

Jiní narátoři (např. Historik a Kazatel) se nespokojili s možností postupu jen v rámci subkultury, do níž se vřadili, ale založili vlastní uskupení, ve kterém se realizují.

„Takže já sem v podstatě začínal jako jako mladý kluk, který se chtěl věnovat, se zajímal o vlastenecké a národní věci, národní aktivity a postupně to přešlo, že v roce 2004 sme založili naši mimovládní organizaci (jmenuje nevládní organizaci, již předsedá, přesný název neuvádím, pozn. aut.), funguje tedy už víc jak osm let. A věnujeme se, věnujeme se těmto aktivitám už osm roků.“

(Historik)

Jejich aktivity se zaměřují na tzv. osvětu (pořádání vzpomínkových a pietních akcí), publikační činnost (zejména na internetu, příp. i formou tištěných magazínů, Kazatelovo hnutí dokonce publikuje a tiskne knihy či sbírky básní). Také se věnují práci s mládeží (pořádání výletů, sportovních soutěží), přičemž v posledních letech se stále více a více zaměřují na dobročinné a veřejně prospěšné aktivity (sbírání odpadků, sbírky peněz a jídla pro opuštěná zvířata, sbírky pro děti v nemocnicích aj.). Konkrétně Kazatel se zaměřuje i na téma katolické víry a jejího šíření mezi mládeží.

Boj: sám a nepochopený proti systému

Kromě zkoušek, které jdou v logické řadě za sebou a kopírují přirozený vývoj jedince a proměny jeho rolí v daném hnutí (nalezení vhodné skupiny stejně smýšlejících; odvrhnutí nevhodných cest; rozvoj a budování vlastní pozice), popisují narátoři i zkoušky a překážky, které se v jejich životě vyskytly nečekaně. Tyto nečekané zkoušky mají charakter spíše jednorázových událostí, které narušují kontinuitu plnění a zvládnutí zkoušek popsaných výše. Jako neočekávané a krátkodobé zkoušky narátoři popisují mnohdy svůj střet se zákonem, nepochopení ze strany rodiny, případně konflikty a napadení, jejichž obětí se stali.

„...takový problém byl po volbách, když jsem kandidoval za Lidovou stranu Naše Slovensko do parlamentu, roku 2010 jsem byl fyzicky napadnutý.“

Jednou, když jsem šel do práce, maskovaní muži, tyče a podobné věci, praktiky... Potom vlastně na přelomu roku 2010, 2011 jsem byl ještě jednou fyzicky napadnutý a teď potom po půl roce po tom fyzickém útoku mi podpálili auto a za půl roku mě zase napadli a vlastně teď v roce 2012 před volbami mi zase podpálili auto.“

(Patriot)

Patriot neuvádí přímo, kdo byl původcem těchto napadení, spekuluje o Antifě¹⁵⁷ a ve svých spekulacích se pouští ještě dál a uvažuje, že se mohlo jednat o útok ze strany ozbrojených složek státu, policie apod. O napadení však vypráví spíše stroze, bez emocí, prezentuje je jako takřka denní chléb člověka, který se vydal na politickou dráhu a brání názory, které nejsou po chuti systému. Tento jistě nepříjemný zážitek popisuje rutinně jako něco, co se musí zvládnout, přes co je nutné se přenést a co nehraje větší roli v jeho životě. Přesto se jedná o bod, který zdůrazňuje a sám jej vnesl do rozhovoru a který, spolu s lhostejným a klidným způsobem vyprávění, přispívá k obrazu Patriota jako odhodlaného bojovníka, politika, který se nedá odradit nejen od svých názorů, ale ani od své veřejné aktivity.

Další významnou zkouškou, kterou někteří z narátorů reflektují je moment, kdy čelili trestnímu oznámení, případně stanuli před soudem. Tato zkušenost pro ně slouží jako potvrzení a argument, že v naší zemi neexistuje skutečná svoboda, zejména pak svoboda slova.

„Bohužel v naší zemi svoboda není. Pokud by totiž svoboda byla, tak by nemohlo docházet k tomu, že jsou lidé odsuzováni za svoje názory. Já jsem byl odsouzen nepodmíněně ze čtyř měsíců na dvacet, že jsem v politickém projevu řekl, že tady máme moc emigrantů. Za to jsem dostal čtyři měsíce na dvacet.“¹⁵⁸

(Magistr)

¹⁵⁷ Termínem Antifa označují sebe sama skupiny antifašistických aktivistů. Mnohdy (ale samozřejmě ne vždy) se jedná o militantní antifašisty, kteří se ve svých aktivitách pohybují na hraně zákona či dokonce zákonnou mez překračují. Zaměřují se zejména na identifikaci stoupenců tzv. extremistické pravice, na zveřejňování jejich aktivit a často i citlivých údajů. Pořádají protidemonstrace a někdy vyvolávají konflikty s protistranou. Jsou také známy případy fyzického napadnutí ze strany stoupenců Antify.

¹⁵⁸ Tzn. čtyři měsíce nepodmíněně, trest však bylo možno vykonat i na svobodě, v tzv. podmínce, jejíž délka byla stanovena na dvacet měsíců.

„Měl sem dost problémů kvůli tomu, vlastně první takový větší problém byl, že mě obvinili z propagace hnutí, které potlačují lidská práva, za jeden výrok, který jsem měl při veřejném projevu, za pozdrav: „Na stráž!“ Mě vlastně obvinili, že podporuju Hlinkovu gardu, což vlastně potom stáhli, že to nebyla propagace Hlinkovy gardy, protože to je starý národovecký pozdrav, který vznikl ještě před vznikem Hlinkovy gardy.“

(Patriot)

Narátoři, kteří popisují svůj střet se zákonem, popisují pouze to, že byli trestně stíháni,¹⁵⁹ případně odsouzeni za své výroky a prohlášení, tedy za trestný čin propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka.¹⁶⁰

Nejen mezi narátory ale obecně v extremistických kruzích je téma trestního stíhání, souzení, případného odsouzení a výkonu trestu často zmiňováno jako argument proti stávajícímu politickému systému, který je prezentován jako nesvobodný, potlačující svobodu člověka na vlastní názor a jeho projev. V rámci propagandy často extremistická uskupení užívají sousloví „političtí vězni“, jímž označují své vězněné soukmenovce. Na podporu uvězněných se také čas od času pořádají pochody a setkání, příp. sbírky na jejich podporu.

„Další lidé, naši členové a sympatizanti jsou stíháni za naprosto absurdní věci. Když někdo má na hlavě čepici s logem Dělnické strany, nebo když má vlajku Dělnické strany, nebo drží transparent s nápisem Evropa povstaň, tak za to jsou lidé bohužel dneska odsuzováni. A to je něco, s čím já se prostě smířit nemohu. Proto já říkám každému, že tady svoboda není, že tady svoboda slova není, tady si hrajeme jakoby na demokracii, ale ve skutečnosti je to něco, co je nám ještě na hony vzdáleno.“

(Magistr)

Někteří narátoři (např. Ženistka, Materialista) zmiňovali jako zkoušku také to, když museli své názory a životní cestu hájit před rodinou, která je nechápala a odsuzovala. Ženistka před rodinou své postoje obhájila poměrně lehce (protože její matka také inklinovala ke xenofobním a šovinistickým postojům), Materialista plného uznání ze strany matky nedošel nikdy. Střet s vlastní rodinou popisují narátoři jako krajně nepříjemný zážitek, který je pro ně poměrně citlivým tématem, protože jinak o své

¹⁵⁹ Nikdo z narátorů neuvedl, že by byl stíhán pro nějaký nap. násilný čin. Zda skutečně narátoři byli stíháni jen v rozsahu, který uvádějí, či zda ti, co tuto epizodu nezmiňují, se skutečně do střetu se zákonem nedostali, nemohu potvrdit ani vyvrátit. U velké části narátorů neznám jejich plná jména, tudíž nemohu tento fakt ověřit. Navíc to není ani stěžejním tématem této práce.

¹⁶⁰ Konkrétně se jedná o § 403 zákona č. 40/2009 Sb. (tj. Trestního zákoníku) Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka nebo § 404 zákona č. 40/2009 Sb. Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka.

rodině hovoří s krajní úctou a respektem, což odpovídá významu, který kladou (přínejmenším deklaratorně) na roli předků v životě jedince i společnosti.

„Moje rodina tohle odsuzuje. A je to někdy docela těžkej boj. Já nechci rodině lhát a prostě když řekneš, že jdeš do Janova,¹⁶¹ například, tak se pak na tebe dívaj jako na debila. A právě i tohle mě hodně vyčerpává. Třeba máma je taková jako že humanitně založená. A takovejch je vůbec i víc lidí, který, nechci říkat, že koukaj na mě skrz prsty, ale koukaj tak jako ty seš blázen, že tam jdeš... Je to takový jakoby opovržení...“

(Materialista)

Také střet s rodinou (stejně jako konflikt se zákonem či zkušenost osobního napadení) zařazují narátoři do svého životního příběhu jako zkoušku pevnosti svých názorů a odhodlání na nich vytrvat a pokračovat v další aktivitě, nevzdat se svých postojů a životního stylu.

Nakonec někteří považují za zkoušku i to, aby ve svých názorech a postojích vytrvali nejen tváří v tvář nějaké konkrétní krizi či konfliktu, ale i tváří v tvář všemožným „lákadlům“ a nástrahám pohodlného a konformního života, který by je od konzistentního zastávání svých postojů a vykonávání aktivit odvedl.

Například Kazatel, který se mimo jiné považuje za silně věřícího katolík-tradicionalistu, se zamýšlel nad tím, jak je těžké vytrvat, když se člověk rozhodne pro určitý styl života spojený s vírou, odmítáním mnoha výtvarků moderního světa apod.

„Ano, je to těžké. Je to těžké. Hlavně v začátcích, samozřejmě. Jako každý sport je těžký v začátcích, nebo nějaká škola, hej, nějaký ten student, standardní student ne nějaký talent ale prostě standardní typ studenta prostě, začátky jsou těžké. A takhle je to i s tím, v začátcích je to těžké. A zvlášť v liberální době, která vlastně útočí z každé strany, různými z různých zákoutí, hej, různými metodami, různými fintami. Takže...ono je to určitě těžké.“

(Kazatel)

¹⁶¹ Na sídlišti Janov v severočeském Litvínově se uskutečnila jedna z největších extremistických akcí. Miroslav Mareš a Petra Vejvodová ji hodnotí takto: „Významným mezníkem v historii strany se stal 17. listopad 2008, kdy proběhla tzv. bitva o Janov. Samotné bitvě předcházela monitorovací akce OS DS dne 4. října 2008 (při níž proti patrole OS DS vulgárně a s výhrůzkami násilím vystoupilo několik Romů) na tomto sídlišti a menší střety v říjnu 2008. Následně DS svolala shromáždění na 17. listopad v centru Litvínova, na němž zazněla i pozvánka na pochod na Janov (ten však byl již nahlášen aktivistou AN). V hlavní bitvě o Janov se fyzicky střetli příznivci DS, NO a Autonomních nacionalistů (podporovaní i mnoha osobami z místního českého etnického obyvatelstva) s policií, která je oddělovala od romských bytů a Romů, kteří zorganizovali protiakci. Celodenní střety následně sehrály velkou roli v neonacistické mytologii i v propagandě DS.“ Mareš, M., Vejvodová, P., 2010.

Kazatel uvádí také to, co jsou pro něj tyto nástrahy, lákadla a pokušení – tyto pojmenovává jako „nepřítele“ a spojuje je s věčným bojem mezi dobrem a zlem, přičemž pokušení ztělesňují právě zlo, které Kazatel otevřeně spojuje se Satanem, d'áblem. V dalším běhu řeči však uvádí, že je přesvědčen, že tato pokušení již má za sebou, že je ve svých názorech a stylu života stabilizován, že s dostatkem vůle dokáže veškerá pokušení využít jako nástroj, prostředek. Nenechá se jimi využívat, ale využívá je k vyšším účelům. Jmenované nástrahy chápe spíše jako ohrožení pro jiné lidi a slovenskou, potažmo celou evropskou resp. západní civilizaci.

„Nepřítel je, řekněme, i diktafon (smích, ukazuje na diktafon ležící na stole). Když už se bavíme o specifikách. Všechno nám může jednak sloužit, jako je to s tím ohněm - oheň je dobrý sluha, ale zlý nepřítel, ale zlý pán - takto. Zlý pán a tím způsobem i nepřítel. A tak je to i s tou výpočetní technikou, hej. I se všemi statky, hej, které v podstatě má ten člověk k dispozici, hej. Technika, televizor hlavně, opírejme se o televizor, umí nám nějakým způsobem poskytnout tu informaci, ale umí nás nějakým způsobem tak zdebilit, a tak nějakým způsobem zlenivět a ošálit, že prostě je to jednoznačně jako že zlý pán. Takže jednoznačně ty výtobytky techniky, hej. Potom následně ty různé proudy, kterou tu jsou, ty duchovní, hej, které lítají z prava, z leva, shora zespoda. Potom ty subkultury, hej, kterých je milion a půl, hej. Možná je tu otázka, zda je tu jeden původce těchto nějakých neduhů, které v podstatě tvoří společnost, hej. No, ano. V podstatě mám na to odpověď. Je to Satan, hej. Dá se, říká se, že je to pán tohoto světa. A útočí různě, různými cestičkami, z různých úhlů, ani nevíme jak, hej. On útočí myšlenkou, útočí obrazem, útočí nějakým hej produktem. Takže zase - jako to křesťanství na to má odpověď: je to d'ábel.“

(Kazatel)

Oproti Kazatelovi se například Materialista drží více při zemi a reflektuje pouze to, že jej občas z jeho cesty svede únava a pocit marnosti. Avšak i on zdůrazňuje, že tyto potíže a zkoušky zvládá a je s to je překonat a zůstat na „správné cestě“, stát si za svými názory a sloužit cíli, který si vytyčil.

„Jo, ale někdy jsi z toho prostě vyčerpaná... (...) Jo, protože jsem člověk, kterej si všechno bere, nad všim přemejšlí a kterej má prostě nějakou svoji vizi. A pak jsem zjistil, že lidi máš různý a prostě v tom NS hnutí najdeš všechno a je to těžký. A na to musíš mít povahu, to víst a vycházet s nima, a já jsem zjistil, že na to tu povahu nemám. Že prostě jsem to nezvládal, nestíhal, prostě opravdu jsem byl jeden čas rád, že jsem jenom prostě žil...sám. To jsem ani nechodil do hospody, nějak neudržoval ty kontakty... Ale určitě se cítíš, no, nechci říct přímo nadřazená – to ani nemůžeš, abys probudila lidi z letargie, ukázala jim, co nabízíš. A někdy toho máš prostě plný kecky. Jo, říká se, že hrdinové nejsou nikdy unavení. Ale jsem člověk a беру to tak, že občas si potřebuju dát pauzu a nemyslet na nic. (...) Ale samozřejmě na tu dobu nezměním život, to co jsem...jen nejsem aktivní

v tom politickym životě. (...) Prostě naberu dech a huuu jedem znova. Jsou kluci, znám takhle hodně lidí, který jedou neúnavně furt. Ale já prostě potřebuju si dát občas pauzu, soustředit se jenom sám na sebe a svý problémy a pak zas můžu naskočit do toho vlaku.

(Materialista)

Shrnutí: ztotožnění, vymezení a boj

Zkoušky, které narátoři z řad stoupců extremistických hnutí uvádějí, když popisují svou cestu od jakéhosi prožření, resp. zborcení idylického řádu dětství k nastolení řádu nového, se týkají jejich postojů a pohledu na svět a také jejich vývoje v rámci hnutí. Popisují, jak a kde (většinou v rámci subkultury) našli odpověď na palčivé otázky, které zborcení řádu vyvolalo. Zmiňují, jak se přibližovali skupině a myšlenkovému proudu, který tyto odpovědi nabízel – přes image, hudbu, poznání lidí, další rozvoj a poznávání tématu, které pro ně bylo klíčové. Jako významné uvádějí nejen začlenění do určité skupiny, ale naopak i vlastní individuální profilaci uvnitř této skupiny (tj. dialektický proces identifikace a následné diferenciaci, vymezení) – popisují, co je činilo výjimečnými a proč do dané skupiny zcela nezapadali. Nakonec popisují těžkou práci, kterou odvedli na sobě samých a svém rozvoji a budování pozice v daném hnutí či subkultuře.

Zmiňují také zkoušky, které přinášel život a v nichž museli osvědčit, že za svými postoji stojí a jsou ochotní věnovat se aktivitám, které si vybrali, byť to pro ně bylo obtížné kvůli odporu rodiny, střetu se zákonem či obecně kvůli tomu, že zvolenou životní cestu vnímali jako náročnější oproti životnímu stylu typickému pro hlavní proud.

Je zajímavé, že v popisu zvládání životní krize po zborcení řádu, resp. krize identity (která se časově překrývá s obdobím, kdy se vymanili z bezstarostného dětství a začali reflektovat celospolečenské otázky a problémy) jen vzácně uvádějí podporu, jíž se jim dostalo od druhých blízkých lidí, či nějaké pevné kotvy (např. koníčky), které byly v jejich životech přítomné a pomáhaly jim. Většina lidí totiž při popisu zvládání krize zdůrazňuje roli a přínos svých blízkých, dobrou práci, vzdělání aj, jako kotevní bod, který jim pomohl krizi zvládnout. To se u stoupců extremistických hnutí neobjevuje, ti maximálně hovoří o druhých, kteří jim pomohli zvládnout krizi v tom smyslu, že je přivedli k danému hnutí či jim pomohli v postupu napříč vnitřní hierarchií daného uskupení.

5.2.3 Nastolení nového řádu

Osobní mýtus má dialektický charakter. Začíná jako zborcení starého řádu, v případě našich narátorů idylického dětství, v němž se nemuseli zaobírat celospolečenskými otázkami, pokračuje přes zvládání zkoušek – volení životních cest, v nichž narátoři hledají, kým jsou a prochází někdy i vícenásobnými pohyby identifikace s něčím (skupinou lidí, subkulturou, vírou, ideologií) a diferenciací od něčeho. Vyprávění osobního mýtu pak završují popisem nově nastoleného řádu, nalezení svého místa nejen na extremistické scéně, ale v životě. Moment, kdy je nastolen nový řád znamená pro narátory okamžik jisté rovnováhy mezi jejich identifikací se skupinou a vydobytí si prostoru pro vlastní individuální specifika a potřeby. Tento okamžik koresponduje s obdobím mladší dospělosti,¹⁶² kdy by i z vývojového hlediska mělo docházet k jisté stabilizaci sebepojetí, utvrzení vlastní identity. Toto období je z hlediska vývojové psychologie E. Eriksona, resp. jeho teorie osmi etap života člověka obdobím, kdy je vývojovým úkolem dosažení autentické intimity, tedy sdílení a uchování vlastní identity v úzkém vztahu k druhým oproti izolaci (Erikson, 1993, s. 263 – 266). Tento vývojový úkol obnáší nutně i hledání rovnováhy mezi mírou identifikace s druhým (nejen např. partnerem, ale i ve vztahu ke společnosti jako celku) a uchování vlastní jedinečnosti a odlišnosti.

Pro narátory zapojené do výzkumu je nastolení nového řádu spojeno se zakotvením v rámci určitého hnutí, které vyhovuje jejich potřebám, umožňuje rozvinout jejich schopnosti a dává smysl jejich konání. Nastolení řádu tak znamená vykročení z pouhé subkultury či opuštění nevyhovujících struktur, získání pozic a respektu uvnitř hnutí. U většiny respondentů časově koresponduje s dobou, kdy začali pracovat, stali se samostatnějšími a méně závislími na původních rodinách, kdy získali určitou míru společenského uznání nejen uvnitř hnutí, ale i od vnějšího světa (minimálně jako zaměstnanci, lidé schopní se postarat o sebe sama). Zapojení do pracovního procesu, dospělý a nutně více odpovědný život však přináší i nové podněty, pocit nespravedlnosti

¹⁶² Období mladší dospělosti obvykle znamená mezi 18 – 30 lety, případně 26 – 35 let. [takže jak?] Důležitým mezníkem, od něž datujeme mladší dospělost je ukončení studia a zapojení se do pracovního procesu, ale také začátek samostatného života ve vlastní domácnosti a vyšší míru samostatnosti obecně. Stejně, jako se prodlužuje období adolescence směrem k dětství, zasahuje v moderních společnostech i do období, které by z pohledu na věk mělo být již dospělostí (mladí lidé déle studují, žijí u rodičů a preferují „studentský život“ i po splnění formálních kritérií dospělosti. Přesnou věkovou hranici tak není možné stanovit.

z důvodu např. nižších platů, ztráty zaměstnání apod., které utvrzovaly a utvrzují přesvědčení a antisystémové ladění většiny narátorů.

Nastolení nového řádu je završuje dialektický charakter osobního mýtu. Po rozpadu starého řádu v důsledku otřesů a negativních zkušeností a po zmítání se v životních zkouškách a hledání sebe sama je nastolen řád nový. Nový řád však také přináší další zvraty a zkušenosti, které narátory utvrzují v přesvědčení, k němuž došli v období zkoušek – dialektický pohyb jejich vývoje a tvorby identity tak nadále pokračuje, avšak již v rámci stabilního a relativně konzistentního nového řádu.

Nastolení nového řádu spojují narátoři zejména se stabilizací postojů, nalezením vhodného hnutí, v němž se realizují. Tato stabilizace, jak již bylo řečeno, se odehrála či odehrává u většiny narátorů v období mladší dospělosti. Tedy v etapě života, která je spojena se začátkem profesního života a také s hledáním stálého partnerského vztahu. Přestože tyto důležité životní milníky narátoři neuváděli jako hlavní pilíře, na nichž stojí nový řád jejich životů, budou se nejprve věnovat jim. To, že profesní i partnerský život, stojí v biografických vyprávěních narátorů z řad elit extremistické scény tak trochu na okraji, poukazuje na to, co je pro ně naopak významné (tj. aktivistický život). Způsob, jakým popisovali svůj pracovní i partnerskou oblast vlastních životů, nese také některé zajímavé rysy, které považují za důležité.

Zaměstnání a soběstačnost: zdroj povrchní hrdosti, jistoty a utvrzení

Není bez zajímavosti, že všichni narátoři (s výjimkou Ženistky) nebyli v průběhu svého života nikdy dlouhodoběji nezaměstnaní, vždy se jim dařilo nalézat práci a zabezpečit se a pokud se přeci jen dostali do složitějšího období, kdy byli bez zaměstnání (např. jako Solitér v době realizace rozhovoru), dokázali vždy sehnat alespoň brigádní výdělek a poměrně rychle i nové řádné zaměstnání.

Tento fakt narátoři často vyzdvihují a jsou na něj vždy pyšní v tom smyslu, že zdůrazňují, že „nejsou jako oni“, čímž myslí nezaměstnané a ty, kteří se o sebe nedokáží sami postarat. Na fakt, že nikdy nebyli nezaměstnaní a vždy se dokázali zabezpečit, kladou ve svých vyprávěních velký důraz.

„Momentálně jsem prodavač v knihkupectví, před tím jsem byl vedoucí obchodu s koberci a...V podstatě celou, co jsem skončil školu jsem zaměstnaný. Vážně. Prodavač jsem asi sedm roků, před sedmi lety jsem skončil školu...“

(Patriot)

Pro narátory není důležité, zda jejich povolání je prestižní, či zda vede vyloženě k vysokým výdělkům – profesní část života je pro ně spíše vedlejší, protože nejvíce energie vkládají do svých aktivit v hnutích či stranách, k nimž náleží. Přesto jsou hrdí na to, že nejsou a nikdy nebyli nezaměstnaní (i proto, že proti nezaměstnaným, resp. příjemcům sociálních dávek jistým způsobem brojí), a že dokáží obstát ve světě a systému, který považují za nepřátelsky naladěný. Zaměstnání zmiňují ve svých vyprávěních jakoby „jen mimochodem“ a to i v případě, že se jedná o profesi přeci jen prestižnější. Vždy však svou práci dávají do souvislosti s vlastním aktivistickým působením, které prezentují jako primární cíl svého snažení.

„Politika mě neživí, dělám ve stavební společnosti - manažera. Takže více méně ta politika to je opravdu takové záliba v uvozovkách ve volném čase, i když mi bere vlastně všechnen čas, kdy tedy se snažím nějakým způsobem o změnu v naší zemi a o to, abychom tady nastartovali určité procesy, které by vedly ke skutečné demokracii.“

(Magistr)

Nutno však říci i to, že někteří narátoři se blíže nevyjadřují ke svému zaměstnání z toho důvodu, aby nemohli být identifikováni. V mlčenlivost o vlastní práci se tak například u Maďara projevuje i jistá paranoia či obava, že by mohl být sankcionován ve svém zaměstnání kvůli svým postojům a aktivistickému působení.

Narátoři se obvykle ztotožňují se střední třídou, častěji pak s nižší střední třídou, případně i s dělnickou třídou – v těchto profesích spatřují čestnou práci, která produkuje skutečné hodnoty, zatímco tzv. bílými límečky či intelektuálně pracujícími spíše opovrhují. I proto otázku společenského uznání vlastní profese příliš neproblematizují, pocit prestiže naopak čerpají z pozice uvnitř hnutí či strany.

„Tak rozhodně se dokážu identifikovat třídně. Kde se řadím k takový ty nižší střední nebo zchudlý střední, protože vlastně vyloženě proletářského původu vlastně není nikdo v rodině. Vesměs to byli všechno sedláci a živnostníci a tak. Takže jako třídně se identifikovat dokážu.“

(Solitér)

Případně reflektují, že by mohli vykonávat lepší práci, ale jejich aktivita jim to neumožňuje. Přesto svému aktivistickému životu přisuzují větší hodnotu, preferují jej před kariérou a to, že jim mnohdy v nalezení ideální práce brání, chápou jako projev nesvobody a perzekuce ze strany systému.

„Ale věřím tomu, že kdybych nebyl, kdo jsem, tak třeba dávno tu práci kloudnou už dávno mám, ale jelikož prostě si vyjedou v googlu to moje jméno, jak už je to docela běžný v dnešní době docela, tak je to docela problém.“

(Solitér)

Vstup do dospělosti a počátek pracovní aktivity je pro narátory, jak již bylo zmíněno, zdrojem nové zkušenosti potvrzující jejich kritický a nepřátelský postoj vůči stávajícími systému. Prožitky ztráty zaměstnání, nižšího platu, vysokých nároků zaměstnavatelů apod. podporují jejich představu, že poctivě pracující jsou vykořisťováni a z jejich práce tyjí nadnárodní skupiny a šedé eminence globální ekonomiky. Někteří také z pozice zkušenosti dospělého života kritizují otevření trhů a ekonomik a vlastní zkušeností argumentují ve prospěch protekcionismu a národního šovinismu.

„Je to vidět na politice zaměstnanosti... Politici nedělají politiku pro naši zemi, pro naše zájmy, nezohledňují, co je problémem v Německu. To není demokracie. To je lobbistická diktatura. Lidé vědí, že demokratická politika v Německu není skutečně demokratická. Že jde hlavně o peníze, o materiální záležitosti, ale ne o to, aby fungoval průmysl a byla práce. A to není demokracie. A vlastní lid je tak prodáván a kupován, pro jejich vlastní zájmy.“

(Rodačka)

Na druhou stranu jiní si otevřenou ekonomiku chválí, chápou ji jako prostředek, který vede k vyšší kvalitě života. Avšak na druhou stranu vždy kritizují odvrácenou stranu otevřeného tržního hospodářství, jíž je menší jistota v zaměstnání a nutnost více se snažit a odpovědně nakládat s vlastním životem.

Vstup do dospělého života tak potvrzuje primární příčiny, které vedly ke zborcení původního idylického řádu a slouží tak jako utvrzení v stávajících národně šovinistických, xenofobních a antisystémových postojích.

Partnerské vztahy: zdánlivě nedůležitá oblast života

Období mladší dospělosti je životní etapou, s níž je spjato také hledání životního partnera a navazování hlubokých intimních vztahů. Podobně jako začátek pracovní kariéry, dosahování prvních úspěchů a stability, také hledání a nalezení životního protějšku a budování vztahu úzce souvisí s vývojovým úkolem této životní etapy a je pro mladší dospělost typické a určující. Tato sféra osobního života však narátory nebyla v rozhovorech příliš reflektována, případně nebyla popisována jako významná pro

utváření jejich identity a nalézání vlastního místa ve světě. To je na straně jedné dáno tím, že rozhovory byly vedeny s ohledem na jejich aktivistickou roli, postoje a pohled na svět. Na straně druhé však absence partnerského vztahu v životním příběhu či vyjádření specifického pohledu na vztahy bylo natolik nápadné, že je třeba se mu věnovat.

Partnerský vztah hraje významnou roli více méně jen v životním příběhu a konstruování nového řádu Ženistky, která se díky dlouholetému vztahu s jedním aktivistou z řad militantních nacionalistů zapojila do aktivistického života. Partner Ženistce zprostředkovává příležitosti k aktivistické činnosti, přináší nové podněty, „poznatky“ a utvrzuje ji v postojích. Její přítel ji provedl celým obdobím dospívání, tj. životními zkouškami a sdílí spolu s ní i dospělý život, v němž je Ženistce její přítel oporou nejen emocionální, ale i materiální, protože Ženistka je jako jediná z narátorů dlouhodobě nezaměstnaná. Věrné následování partnera Ženistka zmiňuje často a představuje je jako svůj životní úkol. To, jak vidí své poslání ve vztahu k příteli, by se dalo popsat jako „poskytování opory a zázemí hrdinovi poté, co se vrátí z boje“.

To odpovídá i typické roli žen na extremistické scéně v zemích střední Evropy, mezi nimiž a západní Evropou zeje poměrně hluboká propast. Krajně pravicová hnutí žen západní Evropy prosazují emancipovanou, úspěšnou a kariéru budující ženu, ženu bojovnici rovnou mužům. Naopak středoevropské stoupenkyně extremistických hnutí ve většině případů hlásají ideál ženy pečující o svého muže, domácnost a rodinu. Jejich aktivity se většinou dotýkají konzervativních hodnot a činností, které jsou tradičně připisované ženám (podpora vězňů, práce s mládeží, pořádání dětských dnů, propagace tradičních hodnot a stylu života apod.). Antifeminismus je pro středoevropská krajně pravicová hnutí žen typický a do značné míry jej sdílí i jejich mužští soupeřníci. Ženy na extrémní pravici se tak ve střední Evropě typicky kloní se k ultrakonzervativním názorovým proudům orientovaným na rodinné hodnoty, které považují i za prostředek boje žen za budoucnost „bílé rasy“ (srov. Smiggels Kavková, 2006).

Vedle Ženistky přisuzuje velký význam svému partnerskému vztahu i Kazatel, který se svou manželkou hluboce souzní v postojích i víře. Spolu sdílejí nacionalistické aktivity, čtou, podnikají výlety apod., ona píše básně a Kazatel o ní hovořil s hlubokým respektem a prezentoval ji jako rovnocennou partnerku, byť i tak se o ní vždy zmiňoval

jen okrajově a jakoby mimochodem. V tomto pohledu na ženu/partnerku, byl však mezi narátory výjimkou.

Milostný vztah zmiňoval také Solitér, avšak bylo to proto, že aktuálně řešil svůj rozvod a nalezení nové partnerky, která také byla jedním z důvodů pro odchod z manželství. V době realizace rozhovoru tak byly partnerské vztahy něčím, co v daném okamžiku silně ovlivňovalo jeho život a proto měl větší potřebu se jimi zabývat. Avšak při předchozích setkáních (se Solitérem jsem byla v kontaktu po dobu pěti let) a rozhovorech se tématu milostných vztahů nevěnoval. Při posledním setkání reflektoval svůj pohled na význam partnerským vztahů tak, že ačkoli se v minulosti poblouznil mnohokrát, tak už nevěřil, že by mohl nalézt vztah, který by mu vyhovoval po všech stránkách. Proto tuto oblast příliš neřešil, přičemž až jeho nová partnerka mu dokázala opak:

„Protože zrovna třeba ten sňatek byl takovej spíš svým způsobem rozumovej, protože jsem si říkal, že jako jsem takovej, jak bych to řekl? Bezcitnej. A co dělá blbosti a si myslím, že se hned zamiluje a dělá blbosti, jsem se zblbnul kolikrát. Ale to prostě patřilo k tomu mládí a potom už jsem nějak nevěřil tomu, že bych našel ženskou, ze který bych byl úplně vyřízenej. Ale jako nevěřil, že bude odpovídat mým představám po spoustě stránek. No a teďka jsem zjistil, že taková je a moje rozhodnutí bylo vyloženě srdeční, prostě jsem nekoukal nalevo napravo.“

(Solitér)

Také uváděl, že je pro něj důležitý soulad s partnerkou v oblasti postojů, ale nepovažuje to za klíčové. Jeho manželka byla aktivistkou a svůj společný čas tak mohli věnovat činnosti v hnutí, avšak ani to jej neuspokojovalo. Naopak nová partnerka s ním sice v postojích souzní, ale politické aktivitě se nevěnuje.

„S manželkou jako názorová byla docela velká, co se týká politiky. Co se týká takovýho toho pohledu na život, tak jsme se právě lišili mnohem víc. Manželka je mladá, teďka ta přítelkyně tý je sedumadvacet, takže to je přibližně o 5 let a to je přiměřenější než tý co bylo jednadvacet. A musím říct, že má hodně podobný názory. Neřeší politiku jako takovou, nestará se, neřeší, ale chápe spoustu věcí, takže rozumí tomu, co já chci, v co věřím a...“

(Solitér)

Solitér svůj pohled na ideální ženu/partnerku formuloval tradicionalisticky, až trochu šovinisticky, v duchu výše popsané role žen na extremistické scéně střední Evropy.

Potřebuje od ní dostávat podporu, zázemí, klidně se jí v některých věcech podřídí, ale vyžaduje od ní silnou ženskost a ponechání dostatečného prostoru pro vlastní aktivity.

„Důležitý pro mě je zanechávání takovýho určitýho prostoru a netlačit, rozhodně netlačit nikoho nikam. A když, tak těma nejhezčíma prostředkama. Tak ženská to se mnou musí umět, abych se moc nebouřil. Takže prostě když to se mnou umí, tak jsem spokojenej a ničeho si ani nevšímnu, rád vyhovím. Ale prostě když je nějakej vnější nátlak, nebo nějaký prostě jinej postoj mi dává dost najevo, tak mi to docela vadí, no.“

(Solitér)

Dva nejstarší narátoři – Magistr a Rodačka – zmínili partnerský rozměr svého života jen jako strohá, životopisná fakta. Rodačka zdůraznila, že její rozvod proběhl v poklidu a vzájemné shodě s bývalým manželem, což prezentovala jako výraznou přednost. Magistr pouze konstatoval, že nemá rodinu. Toto sdělení řekl v momentu, kdy hovořil o tom, jak je v dnešní době obtížné odhodlat se k tomu, aby lidé měli děti, jelikož jim systém klade překážky. Hájil významnou hodnotu rodinného života, avšak otevřeně přiznal, že v jeho životě tato hodnota chybí. Neřekl to však ani ukřivděně, smutně či omluvně, ale jako objektivní a nehodnotící konstatování.

Asi nejzvláštější přístup k ženám deklaroval Materialista. Hovořil na jedné straně o ženách a dívkách obecně a prezentoval je spíše jako materialistická a zisková stvoření, s nimiž neusiluje o vztah, ale o sex. Sex a peníze pak vykresloval jako skutečnou podstatu každého vztahu – partnerský vztah je dle něj založený na tom, že muž platí večere, dárky apod. a žena mu fyzicky projevuje přízeň. On tedy volí (dá-li se to tak říci) přímočařejší postup:

„Peníze dneska. Lidi sou na penězích závislý a většinou jsou pro ně schopný udělat cokoli. A věř mi, že já to třeba vidim (odmlka). Věř mi, že já to vidim paradoxně u holek. Já už dneska třeba nechodim na rande. Já už rovnou řeknu: "kolik chceš?" To tak je. Že ty, většina holek, většina lidí je prostě s prachama v prdeli a já to zneužívám trošku, já vim, že sem takovej hajzl a vono ve výsledku, pozveš holku na rande a ve výsledku tě to vyjde úplně stejně, jo.“

(Materialista)

Na straně druhé pak Materialista vyprávěl o svém platonickém či přátelském vztahu s matkou jednoho mladého aktivisty, vůči níž vyjadřoval respekt, hluboké přátelství a důvěru.

„Znám taky takový kamarádství, který nejsou vo peněžích. A sou to většinou nejkrásnější kamarádství. Myslim jako s holkama. To sou holky, který prostě, který prostě, jak to říct, to sou prostě moje kamarádky. A u kterejch by mě nikdy nenapadlo jim nabízet cokoli a ani bych si to nikdy netrouf, protože vim, že maj svoji hrdost ale hlavně de vo to, že to kamarádství na tadytý bázi bezpeněžní když to řeknu blbě, funguje. (...) Ale takový ty čistý kamarádství, kdy prostě zavoláš... ted'ka to prožívám. Člověk si telefonuje s jednou maminou plešky z druhýho konce republiky (uprav. autorkou; Materialista ve skutečnosti uvádí město, z něž jeho přítelkyně pochází), tý plešce je dvacet, mamině je třicetosum a můžu ti říct, tak je to fakt vo tom kamarádství. Si říkáme všechno, je sranda, tak to má bejt a sem za to rád upřímně. Je to příjemný.“

(Materialista)

Zbývající narátoři otázku partnerských vztahů nezmiňovali vůbec, maximálně hovořili obecně o tom, že lidé by měli mít rodiny a ctít konzervativní hodnoty.

Zdá se tedy, že v životních příbězích, resp. osobních mýtech narátorů vyprávěných s ohledem na jejich aktivistickou dráhu, z níž čerpají pozitivní sebeobraz a která je pro ně určující, nehrají partnerské vztahy ve většině případů významnější roli.

Aktivismus: zdroj jistoty a nový řád

Místem, v němž se zrodil nový řád v životech narátorů, není ani oblast partnerských vztahů, ani profesní sféra života, ale jejich aktivismus. Je to oblast života, do níž investují nejvíce energie a ve které formovali vlastní identitu v etapě životních (metafysických zkoušek). Vybudování stability vlastních postojů, nalezení vhodné formy aktivistické působení a obklopení se souputníky, k nimž chovají důvěru, je počátkem nového řádu.

Nový řád může souviset pouze s vývojem postojů jako takových a dosažení jejich stability. Někteří narátoři k této stabilitě došli sami, individuálně a bez nějaké větší podpory z vnějšku (od přátel, ze subkultury, hnutí, politické strany).

„Začala mi překážet multikultura a v podstatě hrozně hrozně věci, které jsou s tím spojené. Takže v podstatě mi začalo překážet fungování celého systému jako celku. Že vlastně, že jsou mi vnucované takové myšlenky jako morál..., díky kterým společnost dospívá k morálnímu úpadku v podstatě. Se to tak postupně se vyvíjelo. Nejprve to bylo jen taková skrytější forma rebelování proti systému, v podstatě se mi nelíbilo mnoho věcí a postupně se do toho dostal i patriotismus, i konzervativismus, postupně jsem se propracoval k té ideologii a studováním a podobně jsem dospěl k tomu, že to je ta forma, která mi nejvíc vyhovuje. Po filosofické anebo politické a v podstatě i po morální stránce.“

(Anonym)

Avšak většinou je vznik nového řádu provázen i vstupem (resp. založením) takového hnutí či strany, která odpovídá postojům narátora (případně mu pomohla je utvrdit a precizovat), umožňuje mu aktivitu, která jej baví a vyhovuje mu. Celý postup k dosažení nového řádu a částečně také to, jak onen nový řád vypadá, popisuje například Patriot:

„No a tehdy jsem objevil to naše sdružení (upraveno autorkou: jmenuje sdružení, v němž působí celým názvem) a vlastně asi roku 2004 jsem se tam přidal a postupně se začaly rozvíjet více ty moje názory, tedy myslím, že správněji, do té doby jsem byl takový hitlerovec, ale potom vlastně v Pospolitosti mě naučili o slovenské historii o lidech, Slovácích, našich předchůdcích vlastně, jejichž názory jsou lepší a tedy nám bližší. Tak jsem v podstatě úplně zahodil ty svoje názory před tím, co jsem měl a ty svoje vzory. (...) No a potom když jsem vstoupil do Pospolitosti, tak to byl už tedy samostatný vývoj, to už se moc netýká toho, proč jsem se tam dal. A to už se vlastně týká toho všeho, co teď dělám. Protože když jsem se přidal tam, z počátku, když jsem tam byl, tak jsme dělali hlavně vzpomínkové akce, vlastně u příležitosti různých výročí a tak dále a potom jsme se pokusili vytvořit politickou stranu, že jsme to chtěli řešit ještě více organizovaně. Tento systém nám tu stranu potom vlastně zrušil, vlastně nám zakázali tu stranu, rozpustili, potom jsme museli přejít na takovou jinou činnost. Zaměřili jsme naši činnost dovnitř, na naše členy, organizovali jsme turistické akce, chaty, tábory a tak dále, takovou nepolitickou činnost, to co vlastně děláme i teď.“

(Patriot)

S nalezení vhodného hnutí a vyhovující formy aktivismu spojuje svůj „nový řád“ a stabilitu v postojích, ze které plyne i jistá vyrovnanost a konzistence pohledu na svět i Solitér. Solitér, jak již jeho pojmenování nasvědčuje, je i přes všechna svá vyjádření o tom, jak člověk je ničím bez společnosti a musí pracovat pro dobrou budoucnost lidského rodu, silně individualistický. Vyžaduje svobodu a volnost, nerad se podřizuje autoritám a nepřijímá konformitu. I proto je pro něj vyhovující právě model autonomního nacionalismu, který umožňuje „boj“ za to, čemu věří, ale skýtá i dostatečnou volnost jak v životě, aktivitě, image, tak i postojích.

„Pak jsem se stal autonomním nacionalistou. Což je trochu jiná koncepce, jiný pohled na to, co je potřeba dělat, taky trošku jiná ideologická orientace. Možná víc radikalismu, míň nacionalismu. Samozřejmě i ten politický pohled se vyvíjí a jako třeba z konzervativců ve mně už není prostě ani špetka. Prostě já jsem veskrze socialista a moje vize politický jsou prostě nejbliž Strasserovi anebo Rámosovi a podobně. Prostě je mi blízko třeba v dnešní době Chávez a takovýhle režimy.“

(Solitér)

Také Kazatel našel nový řád a stabilitu teprve v hnutí, jehož je dodnes součástí, v němž objevil společenství lidí sdílejících nejen stejné postoje, ale i tradicionalistické pojetí katolické víry. Teprve zde mohl své názory dále tříbit a věnovat se všemu, co považuje za přínosné a potřebné, co mu dává pozitivní sebeobraz a dobrý pocit z vlastního života.

„No a tehdy v podstatě, když jsem měl asi těch dvacet dva let, tak jsem se dostal do nějakého kontaktu právě s tím občanským sdružením (jmenuje dané občanské sdružení), které vlastně působí dodnes, hej. No a přes to sdružení se to začalo později nějakým způsobem rozvíjet a formovat, hej, ty pohledy na ty věci společenské. Do široka. No a následující vývin v tom desetiletí to šlo už kontinuálně dál, tak o tom by se dalo tady povídat hodiny (smích).“

(Kazatel)

Nový řád však není spojen jen se stabilizací postojů a jejich sdílení ve společenství lidí, kteří narátorům vyhovují. Narátoři – aktivisté, potřebují pro nalezení smyslu ve svých životech (a samozřejmě i v nově nastoleném řádu) vyvíjet aktivitu, jejímž prostřednictvím by přispívali k dosažení vytčených cílů a prosazení vlastních postojů.

Tyto aktivity mohou nabírat nejrůznějších forem: od psaní propagačních materiálů a článků, přes pořádání veřejných akcí (demonstrací, pochodů), práci s mládeží, prosazování národních hodnot formou „osvěty“ a prezentace specifické interpretace historie, „probouzení z letargie“, až po klasický politický boj v mantinelech parlamentní demokracie (stranická práce a účast politické strany v řádných volbách).

Ať již je však zvolena jakákoli forma aktivity, bývá tato zdrojem smyslu vlastního života a jeho naplněním. Je jí věnován veškerý volný čas a je úzce spjata s tím, jak vypadá „nový řád“ a s ním i životní styl narátorů.

„No a přes tyto občanské aktivity se snažíme ukázat Slováckům, že určité věci se dají dělat, dají dělat normálně inteligentně na úrovni a že je důležité v životě, aby každý vyjádřil svůj občanský postoj, svůj osobní a lidský názor na věci, které se dějí kolem nás, a těch věcí, které se dnes dějí okolo nás je velmi mnoho, velmi mnoho negativních věcí si myslíme, takže o to víc musí být člověk aktivní v tom občanském životě.“

(Historik)

„Dá se říct, že je to dost časově náročné, já to většinou říkám tak, že do práce si chodím oddychnout a celý svůj volný čas dávám do toho, je to vlastně taková jako kdyby práce, práce s lidmi, já už patřím mezi ty starší členy, tak zaučuji ty mladší jak přistupovat k tomu, k tomu k té práci a k tomu všemu.“

(Patriot)

Narátoři také deklarovali, že věří, že díky jejich působení je určitá forma změny možná. Byli však většinou poměrně umírnění ve svých očekáváníích – nečekali, že k revoluci dojde přes noc. Svou roli spatřovali spíše v přípravě půdy pro budoucí změnu světového řádu.

„Jde vo to udržovat ohýnek. Samozřejmě, protože to je asi základ. Předávat ty myšlenky dospívajícím hákošum, který se pak pozdějc sfouknou do těch rodin, ale furt zustávaj téma nacionálnima socialistama. Samozřejmě tam jde i o to, aby se to přizpůsobovalo dobře. Před dvouma rokama bylo v kurzu něco jinýho a teď je to zase něco jinýho. Před dvouma rokama bys nevěřila, že budou NSka¹⁶³ chodit v black blocku. Jo, příklad... Nebo že NSka budou mít vlajky s hentai stylem, jo...víš jak? Ale furt je to NS.“

(Materialista)

Někteří, zejména Magistr a Rodačka, kteří působí ve strukturách oficiálně registrovaných politických stran, uváděli příklady, jaká se jim dostává podpora od veřejnosti a lidí, s nimiž jsou v kontaktu. Tímto na jedné straně hájili svou aktivitu – deklarovali, že mají podporu veřejnosti. Na straně druhé pak jasně ilustrovali, jaké typy zážitky jsou pro ně zdrojem potěšení, hrdosti na sebe sama, oceněním vlastní aktivity.

(Na otázku, zda důvěřuje ve své schopnosti ovlivnit či změnit veřejné dění:)
„To určitě, já doufám, že ano. Víte co, já když vlastně jezdím po těch mítincích, tak vidím tu změnu těch lidí, kdy dneska opravdu se ti lidé dají s váma do řeči, chodí mi mnoho reakcí ve smyslu "Vydržte, nedejte se", prostě jako "pokračujte v tom, co děláte. Takže ta odezva je tam podstatně vyšší, než byla před třemi čtyřmi roky, to se nedá vůbec srovnat. A i ten zájem lidí třeba o to členství, kdy se Vám hlásí lidé do strany a za loňský rok jsme měli 300 nových členů, což je necelý jeden člověk na den, to prostě když si vezmete tu nechut' Čechů všeobecně k členství ve všech politických stranách, tak si myslím, že ten trend u nás je právě opačný a to mě těší.“

(Magistr)

Shrnutí: Základní charakteristiky nově nastoleného řádu

Nový řád není ve vyprávěních narátorů pouze jakýmsi konečným stavem jejich osobních mýtů – stavem, v němž v současnosti pohodlně žijí a konají. Popis tohoto nového řádu a způsob, jak si v něm počínají, vypovídá mnohé o jejich hodnotách, postojích, životním stylu a životních prioritách.

Nový řád je především sférou, v níž realizují své aktivistické činnosti, oproti nimž je oblast partnerských vztahů či profesní dráhy méně podstatná. Oblast vztahů, práce i

¹⁶³ Termín „NSka“ používá Materialista jako označení pro nacionální socialisty. „NS“ pak jako zkratku pro nacionální socialismus. V případě Materialisty je míněn nacionální socialismus typu nacionálního socialismu v hitlerovském Německu. Koneckonců Materialista je jediným narátorem, který se i v současnosti otevřeně hlásí k tomu, že je „nácek“ či „hitlerovec“.

koníčků a trávení volného času je zarámována novým řádem, podléhá aktivistickému způsobu života a přijatým postojům. Skrze své aktivistické působení v extremistické skupině definují narátoři sebe sama, své postoje i vlastní význam, který do velké míry opírají o úspěšnost a ocenění, jehož se jim dostává od soupeřících. Tedy alespoň do té doby, dokud v práci či partnerství nedojde k nějakému dramatickému zvratu, který by tyto oblasti života vrátil do středu zorného pole narátorů a vyžadoval okamžité řešení.

Nový řád je mnohdy spojen s jistým umírněním ne třeba v postojích, ale minimálně ve formě provozované aktivity. To samozřejmě souvisí i s přechodem do dospělosti, kdy oproti adolescenci dochází ke zklidnění a to i v celkové populaci. Dospělí narátoři se věnují boji na politické scéně, či rétorickým soubojům v internetovém prostředí spíše, nežli soubojům pouličním a divokým pochodům (byť i na ty někdy dojde). Dospělost, samostatnost a znalost prostředí extremistické scény jim dává možnost utužit vlastní pozici, vychovávat a formovat novou generaci aktivistů, případně se věnovat propagaci hnutí a svých postojů směrem k veřejnosti. K oslovování veřejnosti tíhnou spíše narátoři z oficiálních politických stran a také narátoři ze Slovenska, kteří působí v oficiálních občanských sdruženích a usilují zejména o propagaci vlasteneckých hodnot a slovenské hrdosti (většinou formou vzpomínkových akcí, turistických pochodů pro mládež či internetových kampaní¹⁶⁴). Narátoři z neoficiálních struktur pak samozřejmě preferují více i neoficiální formy politického boje.

Nový řád je pro narátory spjat u jasněním a stabilizací jejich postojů a hodnotových orientací. Zde nacházíme mnoho společných rysů, které vyplývají z přijaté ideologie, resp. postojů, které se vyznačují určitou rigiditou, nesnášenlivostí k jinakosti (nejen etnické či náboženské, ale i odlišnosti životních stylů), silným tradicionalismem (v pohledu na role mužů a žen, rodinu aj.), preferováním protekcionismu ze strany státu, národním šovinismem, potřebu pevného řádu a jasně daných pravidel (ačkoli ta aktuálně platná většinou neuznávají) apod. Všichni narátoři hovoří o významu tradiční rodiny, kterou považují za základ společnosti, stylizují se do role ochránce tradičních a konzervativních hodnot. Sami však v tradičním manželství muže a ženy, kteří spolu vychovávají děti, většinou nežijí. To může být na jednu stranu dáno věkem některých narátorů, byť většina z nich se již blíží či překročila hranici třiceti let a dva jsou dokonce

¹⁶⁴ Příkladem takové kampaně může být poměrně rozsáhlá kampaň (na internetu, formou nálepkování, letáků a veřejných akcí) „Jozef Tiso: nejlepší slovenský prezident“, která gradovala v roce 2013.

ještě starší. O své původní rodině však vždy hovoří s úctou, a to i když popisují případné vzájemné neshody. Také se často odvolávají na zákony přírody (např. míšení ras je proti přírodě; v rozporu s ní je i ochrana slabých, postižených), přirozenost člověka (z lidské přirozenosti plyne nedůvěra k cizímu; člověku nejsou přirozené hodnoty altruismu a multikulturalismu) apod.

Narátoři také ve svých životních příbězích zmiňují pocit nesvobody a omezení ze strany systému a společnosti. Nesvoboda dle nich spočívá např. v nutnosti fungovat v rámci určitého organizovaného systému (být pojištěný, platit daně, aj.). Považují se za nesvobodné i v otázkách projevu a prezentace vlastních názorů a postojů, kvůli nimž se někteří dostali do konfliktu se zákonem, případně každý z narátorů má ve svém okolí alespoň někoho, kdo byl či je trestně stíhán. V posledku se považují za nesvobodné i v přístupu k informacím a například o médiích, školách aj. hovoří jako o prostředcích, které omezují svobodné myšlení a slouží k propagandě systému a vybraných zájmových skupin. Sebe samotné však považují za svobodné v myšlení, neboť médiím nevěří a vytváří si vlastní pohled na svět nezávisle na celospolečenské představě. Často hovoří o tom, že i když jsou nesvobodní v jednání a systém je omezuje, tak mají svobodného ducha.

Společnost a svět, který narátoři obývají, figuruje v jejich životním příběhu jako místo věčného boje mezi dobrem a zlem – metafysickým (např. Satan v narativu kazatele či přirozenost a její oklešťování v pohledu Solitéra), národním (střet německých zájmů a touhy zničit německou svébytnost v příběhu Rodačky) či mocenským (boj mezi suverénními společnostmi a nadnárodními lobbistickými strukturami, který se objevuje ve vyprávění všech narátorů). Sami sebe pak líčí jako obhájce dobra a přirozenosti člověka, které jsou systémem, politikou, ekonomikou, multikulturní rétorikou, či metafysickým zlem ohrožovány. Motiv boje, střetávání se a snahy po udržení dobrého a přirozeného, spojené s odkazy na tzv. zlatý věk minulosti, kdy lidé jednali v souladu se svou přirozeností je pro nový řád esenciální.

Jednání a aktivita narátorů v novém řádu se točí kolem centra tohoto řádu, jímž je aktivismus, přijaté postoje a ideologie. Působení v extremistickém uskupení je tak vykreslováno jako zdroj identity, sebehodnocení a smyslu života – jako to, o co v životě skutečně jde a co zakládá realitu, v níž narátoři žijí. Zaměstnání je pak pojímáno jen jako prostředek k přežití a obstání na tomto světě či spíše v aktuálním společenském systému. Od aktivismu se odvíjí partnerské vztahy a osobní přátelství, které se realizují

vždy na půdorysu shodných či podobných postojů. Narátoři tak příliš neopouští „svůj svět“, nekonfrontují své názory a postoje s odlišnými. Pod přátelstvím si představují vzájemnou důvěru a podporu i společně sdílené aktivity – počínaje aktivitami politickými, přes diskuse, návštěvy koncertů, sportovních akcí, až po společné výlety a pořádání např. fotbalových či atletických závodů aj. Oproti klasické subkultuře skinheads (zejména oproti její podobě z 90. let) je kladen menší důraz na společné alkoholové večírky a party, byť i ty v některých neformálních přátelských vztazích na extremistické scéně hrají bezpochyby významnou roli.

Úhelným a kamenem nově nastoleného řádu jsou tedy postoje, příp. narátory přijatá ideologie a související aktivity, v nichž je spatřováno životní poslání. Od toho se odvíjí přátelské svazky, politické aktivity, trávení volného času aj. Specifický pro nový řád je také pocit života v nesvobodném a nepřátelském světě, který je bojištěm dobra a zla. V tomto nesvobodném světě narátoři sebe sama považují za jedny z mála svobodných duchů, kteří tuto svobodu reflektují a jsou jí ochotni čelit alespoň ve vlastním vnitřním světě. Z toho se odvíjí pocit jakési nadřazenosti či výjimečnosti, okolo kterého narátoři ve svých vyprávěních opatrně krouží a občas jej i explicitně deklarují.

5.2.4 Shrnutí: od krize k novému řádu

Osobní mýtus čelných představitelů extremistické scény kopíruje klasickou strukturu mýtu. Začíná se v idylickém řádu dětství, které je spojováno s čistotou, bezproblémovostí a prvotními projevy vlastní výjimečnosti. Tento idylický řád se hroutí na základě zkušenosti s negativně vnímanými jevy – ty mají většinou charakter negativní zkušenosti s jiným etnikem, nebo charakter sociálně-ekonomický. Původní negativní zkušenost vedoucí ke zborcení řádu pak stojí ve středu postojů narátora – zakládá ty postoje, které jsou nejpevnější, a určuje hlavní téma, jemuž se narátor věnuje. V období „metafyzických zkoušek“, které se překrývá s obdobím adolescence a tak i tvorbou identity, narátoři prochází dialektikou identifikování a vymezování se vůči skupinám, subkulturám a postojům. V případě čelných představitelů extremistické scény dochází po prvotní identifikaci se s určitou skupinou k reflexi toho, že jsou výjimeční a i z této skupiny vybočují. Následuje další hledání sebe sama, vhodného prostředí, postojů, aktivit a životního stylu. V mladší dospělosti pak dochází k jakémusi „usazení“ a stabilizaci, zpevnění postojů a nalezení vyhovující skupiny či hnutí, v němž se narátoři cítí dobře, mohou se realizovat a dostává se jim pozitivní zpětné vazby od

soukmenovců apod. Tento nově nalezený, resp. konstruovaný řád je pak utvrzuje v jejich výjimečnosti, poskytuje smysl jejich životů a vytváří poměrně jasně dané a „bezpečné“ prostředí, kde je minimalizováno skutečně hluboké tázání se po dobru a zlu, neboť postoje jsou pevně dané, dobro a zlo je jasně vymezené a vše ve světě je „bílé“ či „černé“ a viník všeho zla v životě je jasně definován a může na něj být přenesena vina.

6. Stálost: životní téma a hodnotové ukotvení

Identita jedince je dynamická, proměnlivá a závislá na širším prostředí, v němž jedinec žije. Odvíjí se od jeho vzdělanostního, profesního a socio-ekonomického statusu, formuje se pod vlivem jemu blízkých osob, životní zkušenosti a je úzce spjata s hodnotovým systémem, který se rovněž vytváří v závislosti na výše uvedených faktorech.

To, co člověk považuje za důležité a co v souvislosti se sebou samým zdůrazňuje, je klíčem k porozumění jeho identitě a také hodnotám, jež zastává. V rámci analýzy biografického vyprávění se to, oč v životě jde, vyjevuje v tzv. životním tématu.

Životní téma však zároveň představuje prvek stálosti v dynamickém procesu konstruování identity. Je tím, co spojuje jednotlivé epizody našich životů a co jim dává smysl. Rovněž narátoři zapojení do tohoto výzkumu prezentovali svá životní témata jako de facto neměnná, provázející je v celém jejich bytí.

6.1 Životní téma: hodnoty, priority a cíle

Vyprávění životního příběhu a osobního mýtu se odehrává vždy v mezích vytyčených hodnotovým a ideologickým zakotvením člověka a samozřejmě také v mantinelech toho, o co mu v životě jde, co je pro něj podstatné. Zkrátka v rámci toho, co postuluje jako své životní téma. Životní téma je výchozí kategorií narativní rekonstrukce (Chrz, 2007, s. 10) a vymezuje rámeček priorit, cílů a přání. Životní téma je tedy opakovaný vzorec přání a záměrů člověka. Vystihuje, co člověk dlouhodobě chce a o co usiluje, co se odráží v jeho hodnotovém žebříčku (McAdams, 1993, s. 87).

Životní téma je jakýmsi svorníkem nejen mezi jednotlivými dílčími událostmi v životě, jejich interpretací, ale i mezi hodnotami a ideály, jež narátor zastává.

Analýza životního tématu není založena pouze na tom, co narátor záměrně vyzdvihuje a předkládá jako hlavní námět vlastního příběhu, resp. jeho příběhové linky. Vychází spíše z analýzy toho, jaké vzorce obav, přání a témat se ve vyprávění objevují, k čemu se narátor neustále vrací, čím argumentuje, obhajuje se, co uvádí jako svou motivaci apod. V životních příbězích narátorů z řad elit extremistické scény se životní téma většinou vyskytovalo jako určitá hodnotová či postojová linka, která se pojila s pohledem na sebe sama a s vědomím vlastní povinnosti a životní role, a táhla se celým

příběhem, zastřešovala celý průběh osobního mýtu. Dílčí události, názory a hodnocení na ní byly navléknuté jako korálky.

Zatímco osobní mýtus integruje životní zvraty a změny do jednoho příběhového celku, přičemž však nechává vyniknout jejich dialektický charakter (různost, odlišnost), životní téma představuje v životním příběhu a identitě narátora „stejnost“, lineárnost, kontinuitu. Narátoři stejné či podobné téma vztahují k dětství, dospívání, dospělosti, identifikují je v současnosti a nechávají se jím vést při anticipování budoucnosti.

Ačkoli životní téma každého z narátorů bylo odlišné a jedinečné, lze mezi nimi vysledovat určité shodné rysy.

Jak již bylo řečeno, aktivistická dráha a ideologická i skupinová příslušnost jsou pro narátory stěžejní v jejich sebehodnocení, jednání i smýšlení. Není proto překvapivé, že jsou také integrální součástí životních témat, která se kolem aktivismu a přijatých ideálů, postojů, hodnot a pravidel točí. V životních tématech narátorů z řad stoupců extremistické scény lze vysledovat několik společných rysů, resp. zastřešujících kategorií.

Abych se k těmto kategoriím dopracovala a mohla je jasně pojmenovat, představím zde nejprve ve stručnosti životní téma každého z narátorů.

Rodačka: Obrana německví a právo na kvalitní život.

Životním tématem Rodačky je její vztah k Německu, konkrétně pak k jejímu rodnému městu a okolí. Vztah k Německu, jeho historii a kultuře prochází celým jejím příběhem od dětství, kdy jí prarodiče vyprávěli o 2. světové válce až po dospělost, kterou zasvětila „obraně zájmů Německa a Němců“.

Ve svém vyprávění se stále vrací k tématu vlasti a německví, které spojuje s kulturou, pracovitostí a výjimečností a které chápe jako ohroženou hodnotu. V souvislosti s konceptem německví jako ústředním bodem vlastní identity i hlavní motivací svého aktivismu se snaží vyrovnat i s nacistickou minulostí Německa. Toto vyrovnání však spočívá zejména v obhajobě (až adoraci) prostých Němců, kteří se 2. světové války účastnili či podporovali Hitlera a jeho politiku.

Rodačka se staví na stranu prostých lidí, nikoli elit. Sebe samu a „skutečné Němce“ ztotožňuje zejména s běžnými pracujícími občany, lidmi zakládajícími rodiny, kteří touží po klidném životě, jistotách a bezpečí. Tyto staví jak proti přistěhovalcům, ohrožujícím německou identitu a příležitosti pro běžné Němce, proti společenským a

politickým elitám (kteří dle ní dělají protiněmeckou politiku a jdou na ruku nadnárodním lobbistickým zájmovým skupinám), tak i proti intelektuálním vrstvám (ty chápe jako odcizené životu, zastávající multikulturalismus a upadlé hodnoty).

Rodačka také zdůrazňuje potřebu nedůvěřovat informacím, hledat pravdu v pozadí a vztahuje se tak ke specificky pojaté formě vědění či hledání pravdy, která je pro narátory z řad elit extremistických uskupení typická.

„Tohle je moje motto: „ne to, co lidé říkají je pravdou, ale žít tak, aby se člověk ptal, co je v pozadí“, ověřoval, co je smysl, informoval se v mezinárodních médiích, využíval internet, dělal si rešerše o médiích, denních tématech... (...) Člověk musí používat vlastní hlavu a nedůvěřovat jen tomu, co ostatní říkají. (...) Svobodný například historický výzkum prostě neexistuje. Stejně ani neexistuje svobodný výzkum třeba toho, proč je v našem regionu tolik lidí nemocných. Že klesá kvalita života, že farmapřímysl pořád chrlí léky, které v posledku spíše škodí, než pomáhají, hlavně aby vydělal miliony. A o tom nelze svobodně mluvit. To je cenzura. To není žádná svoboda.“

(Rodačka)

Sama se tak dobírá četných konspiračních teorií počínaje ekonomickými nadnárodními zájmovými skupinami, které řídí nejen ekonomiku, ale i národní politiky, a konče snahou negativně ovlivňovat zdraví národů prostřednictvím medikamentů a mikrovlnných trub.

Frontman: Žít dobrý život pro své blízké.

Frontman se ve vyprávění vlastního životního příběhu zabývá proměnami vlastní identity, resp. toho, čemu věřil. Popisuje koloběh toho, kdy se pro něco nadchnul a následně nahlédl skutečnou realitu. Vypořádává se se zjištěním, že člověk nezmění svět velkou revolucí, že i na skinheadské scéně jsou lidé s charakterovými vadami apod. Na rozdíl například od Materialisty však projevuje větší schopnost reflexe a kritického posuzování nejen svého okolí, ale i sebe samého. Postupně se dobírá toho, že ve světě (a ani v rámci jím zastávané ideologie) neexistuje pouze dobro a zlo, černá a bílá, ale že svět je složitější. Reflektuje, jak se učí posuzovat druhé dle jejich osobnostních kvalit, nikoli jen dle politické a subkulturní příslušnosti.

Druhým silným motivem jeho vyprávění je jeho kariéra zpěváka. V hudbě vidí smysl svého konání a možnost seberealizace, způsob, jak předat a sdílet vlastní názory.

„Tak já jsem především zpěvák a to je takový to moje poslání. Hudba je strašně mocná a dokáže oslovit spoustu lidí, který by jinak ani o spoustě věcí nepřemýšleli, jen seděli u televize, pařili hry, nebo já nevím co... Ale takhle to de v nich něco vyvolat – ten zájem, kritický přemýšlení... No, a jestli

někoho dokážu oslovit, předat mu nějaký názor, vyburcovat ho, aby víc myslel a nevěřil tomu, co se říká v televizi a jaký sou trendy ve společnosti, tak to bude strašně moc. Protože teď okamžitě revoluci neuděláme, je to o předání myšlenek, ochraně morálky, pěstování zdravých a opravdických silných generací... Takže i když jsem jakoby tam, kde jsem (Autonomní nacionalisté, pozn. aut.), tak se spousty akcí neúčastním - prostě tyhle lidi, teda ne všichni, sou kamarádi a moje práce je hudba a šíření těch myšlenek. Voni to berou a já jim do jejich práce taky nekecám.“

(Frontman)

Téma vlastního vývoje a smyslu života v hudbě propojuje v tom, jak definuje svůj životní cíl, tedy že podstatné pro něj je žít dobrý život. Dobrý život chápe jako schopnost nerezignovat na své názory, vyjadřovat je, a jako vytváření co možná nejideálnějšího světa ve svém nejbližším okolí. A i když nebude součástí světové nacionalistické revoluce, může žít uznávané hodnoty v osobním životě, být oporou rodině a svým přátelům.

Solitér: Radikalita, poznání a předurčení.

Solitérův životní příběh se točí kolem témat sociální nerovnosti a spravedlnosti, snahy po poznání historie a „skutečné pravdy“, kterou nachází v konspiračních teoriích. Sebe sama líčí jako člověka, který přirozeně tíhne k boji proti zlu a nespravedlnosti. Popisuje tak sebe sama v dětském věku a definuje tak i svou aktivistickou dráhu.

„Vždycky jsem rád ukazoval na to, co je dobrý a co špatný a proto se tak cítím šťastný. Nevím prostě proč, ale je to tak. Je to asi nějakým způsobem ve mně, no.“

(Solitér)

Solitéra silně ovlivnila zkušenost se ztrátou práce jeho otce a vyvolala v něm pocit nespravedlnosti. Následně začal polistopadový systém vnímat jako nefunkční. Sociální témata a domnělé skryté zájmy v politickém a ekonomickém systému stále hrají hlavní roli v Solitérově myšlení, tvorbě jeho postojů a vztahování se ke světu.

Solitér chápe sebe sama jako bojovníka, který se snaží nalézt pravdu o světě, o dobru a zlu, o spravedlnosti - a následně za ně bojovat. Charakterizuje-li sebe sama a způsob vlastního života, dělá to v pojmech jako je „radikalita“, „pravda“, „poznání“ a „spravedlnost“. Občas o sobě a svém životním úkolu mluví v nadnesených pojmech a nepřímou se vztahuje k „mesiášství“, „revolucionářům“ apod. Vlastní aktivismus nechápe jako otázku vlastní svobodné volby, ale jako předurčení.

Materialista: Volba, poznání a peníze.

Materialistovým životním tématem je předně on sám – to, jak se vyvíjel osobnostně i jako aktivista. Je fascinován různými možnostmi ve volbě životní cesty a neustále se vrací k myšlence, že on si ji zvolil správně. Vlastní zkušenost a volbou příslušnosti k určité skupině a výběr životní cesty prezentuje jako obecně platné pravidlo a lidi dělí podle toho, jakou cestu si zvolí: na ty konformní a na ty, kteří v sobě mají ducha revolty. Neustále ve svém vyprávění zdůrazňuje a stvrzuje, že si vlastní cestu zvolil dobře a podobné stvrzení se dožaduje i od posluchače – čeká na přitakání a užívá zájmena „ty“, aby i posluchače vtáhl do svých tvrzení, prezentovaných jako obecný fakt související s vývojem jedince.

Dalším významným motivem Materialistova vyprávění, který však souvisí s tématem vývoje, je touha po poznání a osobním růstu, samozřejmě hodně specificky pojatým, ztotožněným s aktivitou v hnutí a se studiem myšlenek a argumentů národního socialismu.

Posledním významným motivem, který je spjat s životním tématem Materialisty, jsou peníze a materiální zabezpečení. Peníze chápe Materialista jako hodnotový svorník západní společnosti, jako něco, co sice lidi kazí, ale zároveň přináší kvalitní život a úspěch. Hromadění materiálního bohatství tak integruje do své koncepce vlastního vývoje, chápe je jako sice negativní rys současné společnosti, ale také jako přijatelnou cestu, jak v této společnosti obstát a zajistit si dobrý život.

Magistr: Svoboda v politice vs. svoboda v ústraní.

Také Magistr, ač poměrně úspěšný v zaměstnání, definuje sebe sama a své životní cíle především skrze svou aktivitu v politické straně. Svůj vstup do politiky vykládá jako jakýsi nechtěný výsledek. Prý se nikdy politice věnovat nechtěl, ale poté, co zažil v 90. letech frustraci z polistopadového vývoje, byl do politiky prostě vtažen. Politika a zejména rétorika strany SPR-RSČ byla něčím, co mu najednou dalo smysl, v čem se našel a co mu (i díky mnoha negativním zkušenostem) poskytlo poučení do budoucí politické aktivity.

„Tak přiznám se, přiznám se, že kdyby mi někdo řekl, že bych se měl věnovat politice tak bych tomu nevěřil, protože já jsem začínal s politikou prakticky nevinně, když se to dá takhle říct. Já jsem někdy v letech '93 '94 začal navštěvovat mítinky tehdejších republikánů, poslouchal jsem projevy pana Sládka, začal jsem se zajímat o tuto politickou stranu, která mi byla sympatická a blízká, takže víceméně jsem se tak jako informoval o tom, co oni prosazují, co chtějí... Bylo to něco, co vybočovalo z té polistopadové

řady, něco co tady bylo proti té nové elitě, která de facto sestávala z bývalých komunistů a estébáků. Takže v tomto směru, v tomto směru to bylo takové to seznamování do roku '95 a vlastně nakonec v září '95 jsem se rozhodl, že vstoupím k republikánům a stal jsem se členem.“

(Magistr)

Magistr také zdůrazňuje roli vzdělání. Na rozdíl od jiných aktivistů nehovoří o neformálním vzdělávání mimo instituce, ale s hrdostí prezentuje, že si při zaměstnání zvládl dodělat maturitu, bakalářský i magisterský titul a do budoucna uvažuje i o doktorském studiu.

Celý životní příběh vztahuje k vlastní politické aktivitě, touze po spravedlivém ekonomickém a politickém systému a odhodlání sloužit společnosti. Sám sebe prezentuje jako ochránce ekonomicky slabších, pracujících prostých občanů a to přesto, že sebe sama spíše řadí mezi elity – vzděláním, ekonomickým zázemím a životním stylem. O žití na ose práce-domácnost-starosti se vyjadřuje negativně a nepřímo kritizuje ty, jichž se zastává pro nedostatek zájmu o svět, koníčků a práce na vlastním osobnostním, duchovním i tělesném rozvoji.

Na druhou stranu jeho vyprávění získává osobnější a uvolněnější rozměr tehdy, když Magistr hovoří o ryze osobních aspektech vlastního života. Když hovoří o politice, jakoby měl masku politika, který se stále snaží mobilizovat potenciální elektorát a neříct nic, co by mu mohlo způsobit problémy. Teprve když mluví o výletech za prarodiči na venkov, svých sportovních aktivitách nebo o volném čase tráveném na chalupě, kde jediné se cítí skutečně svobodný, tak jakoby ožívá, má uvolněnou mimiku, používá přirozenější a květnatější jazyk a jakoby dává do vyprávění více ze sebe sama.

„No, svobodný, svobodný se cítím nejlépe, když jsem na chalupě a mohu sekat zahradu a prostě tak více méně odpočívat a relaxovat. Takže to je pro mě, to je pro mě svoboda. Že takovýmto způsobem mohu na chvíli vypnout, mohu se prostě sebrat, mohu tam jet, být tam, odpočívat.“

(Magistr)

Patriot: Z hitlerovce vlastencem.

Patriot se ve svém životním příběhu zabývá vlastním vývojem a také tématy jako je solidarita, poznání vlastní historie a konstruování zdravého národního sebeuvědomění. Vlastní vývoj popisuje jako proměnu obyčejného chlapce z vesnice, skinheada a hitlerovce, který měl povrchní přístup ke světu v aktivistu se širším rozhledem a pevným vztahem k národu, předkům a k tradicím. Akcentuje jednak význam toho, že poznal lidi, kteří mu zprostředkovali reflexi jeho samého a také nové postoje a ideály.

Zdůrazňuje význam poznání historie a poučení se z minulosti a dějin, které chápe jako cyklické. Ideálem je pro něj solidární a národně jednotná společnost.

„Z počátku to bylo takové, že o ideologii jsem nevěděl vůbec nic a řešil jsem to jenom tak, že nemám rád cigány. (...) Byl jsem skinhead tím, že jsem se tak oblékal, měl jsem takové názory, poslouchal jsem takovou hudbu, dost mě zaujala česká kapela Orlik, to asi hodně lidí z té generace. Ale ta moje aktivita vycházela v podstatě do prázdna, že v podstatě nic jsem tak neřešil, že jsem tak chodil, choval se, říkal takové věci a tak dále, tak jsem začal hledat nějakou organizovanou skupinu, do které by sem se tedy přidal a mohl jsem pracovat. No a tehdy jsem objevil to naše sdružení (jmenuje uskupení, v němž působí, pozn. aut.) a vlastně asi roku 2004 jsem se tam přidal a postupně se začaly rozvíjet více ty moje názory, tedy myslím, že správněji. Do té doby jsem byl takový hitlerovec, ale potom vlastně v tom našem sdružení mě naučili o slovenské historii, o lidech, Slovácích, našich předchůdcích vlastně, jejichž názory jsou lepší a tedy nám bližší. Tak jsem v podstatě úplně zahodil ty svoje názory před tím, co jsem měl a ty svoje vzory.“

(Patriot)

Historik: Poznat dějiny a ctít tradice.

Historik, jak již jeho pseudonym užitý v této práci napovídá, vyzdvihuje zejména svou snahu pochopit dějiny, mentalitu svého národa a těžit z toho poučení pro vlastní život a snahu nalézt v historii klíč k pochopení dneška.

Dalším významným Historikovým životním tématem je občanská aktivita. Schopnost a odhodlání aktivně bojovat za své názory a hodnoty chápe jako svůj významný osobnostní rys. Zároveň nedostatek aktivity a odhodlání vidí jako kruciální nedostatek slovenské společnosti. Proto svou aktivistickou činnost prezentuje zejména jako snahu probouzet lidi z letargie, aby si pouze nestěžovali, ale aktivně měnili svůj život i svět kolem sebe.

„V podstatě od těch patnácti roků jsem se začal zajímat nejprve o tu historii, (...), no a postupně přes to přes studium událostí, osobností slovenských ale i zahraničních dějin sem se nějak dopracoval k tomu, že když člověk, když člověku něco vadí v jeho okolí, tak je na něm, aby se to aktivně pokoušel napravit, aby aktivně prezentoval svoje názory. Takže přes ty dějiny, historii sem postupně přišel k té politice nebo k občanským aktivitám, lépe řečeno zatím k občanským aktivitám.“

(Historik)

Jako hlavní životní hodnoty uvádí respekt ke skutečným autoritám, respektování pravidel, tradic a hrdost na vlastní zemi a ztotožnění se s ní. I v tomto dle Historika spočívá skutečně autentický život – v kontinuitě s osobní i národní tradicí, nahlížení

kontextu vlastního života a ve snaze aktivně měnit to, s čím je člověk nespokojen. Historik také klade důraz na „pořádek“, ctění občanských práv a naplňování povinností, které spojuje mimo jiné např. s tradičními postupy ve výchově apod.

„Ta hlavní zásada je, že každý má svoje práva ve společnosti, ale každý má i svoje povinnosti. A pokud toto bude platit a pokud by toto platilo, tak bude pořádek. Protože každý si uvědomí: ano, chci něco, ale tím pádem musíme společnosti něco dát. Ale pokud si někdo bude myslet, že mají ta práva, jako se mu to snaží někdo podsunout, ale nemá žádné povinnosti vůči ostatním, tak to bude vypadat, jako to vypadá na Slovensku. (...) Tak ty normy musí být. Tak jako v rodině, tak i ve společnosti, ty normy být musí. Bez těch norem bysme se ocitli někde v prvobytně pospolné společnosti, kde si každý dělal, co chtěl. No, a pokud ty rodiny nebudou mít normy, pokud ty děti nebudou vedeny k tomu, že toto je dobré, toto je normální a toto už je zlé, to už je mimo ty společenské normy, tak se dostanou do té situace, kdy si každý dělá, co chce. A zase je to o těch právech a povinnostech. Každý bude říkat, že mají svá práva, všichni mají linky důvěry, už i děti, už i nevím kdo, a nevím co a u těch linek důvěry chybí i nějaká linka povinnosti vůči ostatním, hej. Jako my jsme byli na škole na základní a někdy jsme dostali i facku. Ale vůbec nám to neuškodilo a dneska to považují za správnou metodu, hej. Dneska, když jen zvýšíte hlas na nějaké dítě ve škole, tak už je problém, ozvou se lidsko-právní aktivisti, dokonce se stává to, že děti napadají fyzicky i slovně učitele, rodiče si zavolají do školy, ale ti dělají problémy, vynadají učitelům. A to je nebezpečné, to je choré, si myslím.“

(Historik)

Historik vidí sebe sama také jako pokračovatele významných předků, kteří posouvají společnost či národ určitým směrem. A byť se tyto posuny mohou zdát nepatrné, z hlediska velkých dějin mají svůj smysl a cenný význam.

„No, kdybych si to nemyslel (že jeho aktivní působení může něco změnit, dopl. aut.), tak bych se nevěnoval osm roků těmto aktivitám. Navíc jsou to aktivity krom toho, že jsou občanské, jsou orientovány i vlastenecky, národně, ono se to dneska moc nehodí, v té postupně se federalizující Evropě, takže je to takové náročnější, ale... ale myslím si, že ano. Dá se to, dá se to. Je to jen o člověku, jak je vnitřně nastavený, jestli se hned vzdá nebo ne... Ale jak jsem říkal na začátku, tak já si vždy vzpomenu na ty lidi, kteří v minulosti aktivně ovlivňovali naše dějiny a vždy dokázali, že se dá z ničeho udělat něco. Takže stále to mám tak v podvědomí a snažím se tím řídit. Když tak si povím, že kdyby se takový Ludovík Štúr anebo Milan Rastislav Štefánik na to vykašlali v polovině cesty, tak třeba by dneska Slováci nebyli. A také možná oni to nepovažovali za nějaký úspěch. Štúr, když umíral, tak těsně před smrtí řekl otevřeně, že celý jeho život je jeden velký neúspěch, což si on myslel, ale dnes s odstupem několika desetiletí vidíme, že celý jeho život byl obrovský úspěch a obrovské plus pro Slováky. Takže vždy toto mám nějak v podvědomí, že si na to pomyslím a jde se dále.“

(Historik)

Kazatel: Za Boha a za národ!

Životní téma Kazatele lze vyjádřit heslem „Za Boha a za národ!“. Sám toto heslo několikrát cituje a používá je, aby vyjádřil hlavní mravní imperativ, jímž se v životě řídí a který považuje za univerzální cestu ke štěstí a svobodě.

„A vlastně to heslo "Za Boha a za národ" určuje tu hierarchii hodnot. Většina vlastně těch národovců v současnosti, kteří nějakým způsobem berou Josefa Tisa anebo ľudáctví, tak berou jen tu formulku "za národ", ale neberou už tu "za Boha", přitom vůbec, ale vůbec si neuvědomují, že ten národ vyplývá z Boha, tedy že ten Bůh je prvořadá záležitost, od které se všechno ostatní odvíjí. (...) Je tu boj o jednotlivce, který v podstatě to pochopí a následně z toho vyvodí tu určitou zodpovědnost a konkrétní aktivitu, jako vlastně nějakou tu životní strategii, hej. Takže to je taková primární věc, o kterou se musíme snažit.“

(Kazatel)

Vlastní štěstí, svobodu a naplnění života vidí katolické víře, sepjetí s národem a odolávání svodům moderní doby, které dle něj pochází od ďábla. V životním příběhu popisuje svou cestu k vlastním názorům a poměrně náročné hledání vlastní víry a cesty, jak jí být věrný ve vlastním životě.

„Svoboda je to značně z mého pohledu přihlášení se k božímu zákonu, k jeho akceptování. A v podstatě kdo akceptuje Boha, ten si může říci, že je svobodný, kdo žije podle jeho přikázání, tak ten si může říci, že je svobodný. V podstatě následně, když má ten život dané ty určité...no, daný ten určitý směr na obraz boží, tak vlastně není závislý na ničem, na nějakých útocích z venku, ať už prostě, no hej, Satana. V různých podobách, hej. Takže akceptujme ten nejvyšší zákon a jsme svobodný, hej. Svoboda není v tom smyslu anarchistickém nebo liberálním, ale naopak v tom tradičním, katolickém, hej.“

(Kazatel)

Během vyprávění autobiografického příběhu často opouští životopisná fakta a popisuje abstraktní společenské, historické, metafysické i teologické problémy, které ohraničují i jeho uvažování o sobě samém a určují, kým se cítí být a jak jedná.

Anonym: Nevěřit a rebelovat.

Anonymovo vyprávění se vyznačuje velkou opatrností a nedůvěrou. Úzkostně se vyhýbá tomu, aby na sebe náhodou neprozradil příliš konkrétní informace. To jen odpovídá jeho vidění světa prizmatem konspiračních teorií.

Anonym sebe sama popisuje jako člověka, který měl od dětství tendenci rebelovat proti systému, i když si pořádně neuvědomoval proč. Až postupně začal objevovat, co vše mu ve světě a společenském systému vadí – počínaje multikulturalismem a konče

povinností mít účet v bance. Vymezuje se tak proti pravidlům, ale zároveň po pravidlech a tradicích volá.

„Tak to je souvislé, je to dané tím, že vlastně já jsem od puberty nějakým způsobem začal rebelovat proti systému. (...) Mám takovou povahu, v podstatě. Já jsem ty liberální v podstatě ideologie, myšlenky vždy odsuzoval. (...) Tak jako o politiku jsem se zajímal asi od jedenácti roků svým způsobem, jsem sledoval politické relace a tak dále a časem se to začalo vyhrocovat, časem jsem si uvědomoval, že co nefunguje v systému, co mi překáží, co mi vadí. Takže nebylo to v podstatě jednorázový krok, ale postupně jsem se k tomu dostával, že mi v podstatě překáží fungování tohoto systému. Že vlastně neuznávám fungování samotné demokracie a tak dál a prostě...a toužím po nějaké radikálnější formě vlády, než je současné uspořádání. Že mi začala překážet multikultura a v podstatě hrozně věci, které jsou s tím spojené. Takže v podstatě mi začalo překážet fungování celého systému jako celku. Že vlastně, že jsou mi vnucované takové myšlenky jako..., díky kterým společnost dospívá k morálnímu úpadku v podstatě. Že to tak postupně se vyvíjelo. Nejprve to bylo jen taková skrytější forma rebelování proti systému, v podstatě se mi nelíbilo mnoho věcí a postupně se do toho dostal i patriotismus, i konzervativismus, postupně jsem se propracoval k té ideologii a studováním a podobně jsem dospěl k tomu, že to je ta forma, která mi nejvíc vyhovuje. Po filosofické anebo politické a v podstatě i po morální stránce.“

(Anonym)

(Na otázku, co jej omezuje) *„Tak jako fungování společnosti. Že člověk chodí denně do práce, nevydělá tolik, aby si mohl žít dobře, odvádí milion poplatků, které se ztrácí a my nevíme kde. No prostě ten stereotypní kolotoč, že není kam jít, není kam pokročit do nějaké krásnější budoucnosti. V podstatě člověk je spoután. Takže v tomto to vidím tu neexistenci svobody. A v tom neexistuje ani svoboda myšlení.“*

(Anonym)

Dalším významným životním tématem je pro něj snaha uchovat si „svobodu myšlení“, tedy být nedůvěřivý k informacím a médiím, hledat pravdu a informace i na neformálních kanálech a pochybovat o všem. Toto odpovídá specifickému konceptu vědění, pravdy a poznání, který je na extremistické scéně všeobecně přijímán.

Zároveň však sebe sama definuje i skrze vlastní zájmy jako je bojový sport či ryze soukromá záliba ve sbírání poštovních známek. Podobně jako Magistr i Anonym uvádí sféru života, v níž se realizuje a kterou alespoň trochu odlišuje a vyčleňuje z vlastní aktivistické dráhy.

Ženistka: Podporovat bojovníky a být součástí dějinné síly.

Druhá žena zapojená do tohoto výzkumu pojmá sebe samu skrze svou ženskou roli – jako oporu svého partnera a jeho souputníků, vzor a oporu pro matku a příklad pro své sestry, které k její nelibosti její hodnoty nesdílí a jdou zcela odlišnou životní cestou.

Ve svém životním příběhu popisuje cestu od aktivismu mimo oficiální struktury a touhu být bojovnicí až po nalezení nové role ženy-strážkyně krbu, která vytváří zázemí svému příteli-aktivistovi. V životě Ženistky sehrál významnou roli právě její přítel, který jí otevřel dveře mezi „skutečné, dospělé“ aktivisty. Ženistka se teď snaží zejména podporovat svého přítele a jeho souputníky v jejich aktivistické dráze, identifikuje se s rolí ženy, jak je přijímána na středoevropské extremistické scéně.¹⁶⁵

Sebe samu a své působení v roli aktivistky chápe jako cestu, jak být součástí dějinné síly, která jednou (byť by to bylo za mnoho generací) vyvolá revoluci a změni svět.

„Prostě si myslím, že to smysl má. I když teď nic nezměníme, tak je super bejt prostě při tom. Podporovat svého muže a být součástí něčeho většího. Vždycky sou největší hrdinové ty lidi bez jména, ty, co dou na barikády, nebo se jinak podílej na velkejch historickéjch věcech.“

(Ženistka)

6.2 Hlavní motivy životních témat

V životních tématech, která stoupenci extremistických uskupení vykreslují ve svých autobiografických vyprávěních, lze nalézt určité shodné rysy a kategorie, které představují pilíře identit narátorů. Ty souvisí s tím, co je stěžejním motivem jejich příběhu, k čemu se vztahují a co dává jejich životu smysl a cíl, a také se týkají hodnotového ukotvení jednotlivých narátorů.

Jelikož stěžejní linkou všech životních příběhů narátorů z řad elity extremistické scény je právě jejich aktivismus – budování vlastních postojů a hledání cest k jejich naplnění a

¹⁶⁵Zatímco krajně pravicová hnutí žen západní Evropy prosazují emancipovanou, úspěšnou a kariéru budující ženu, ženu bojovnici rovnou mužům, tak naopak středoevropské stoupenkyně extremistických hnutí ve většině případů hlásají ideál ženy pečující o svého muže, domácnost a rodinu. Jejich aktivity se většinou dotýkají konzervativních hodnot a činností, které jsou tradičně připisované ženám (podpora vězněných, práce s mládeží, pořádání dětských dnů, propagace tradičních hodnot a stylu života apod.). Antifeminismus je pro středoevropská krajně pravicová hnutí žen typický a do značné míry jej sdílí i jejich mužští souputníci. Ženy na extrémní pravici se tak ve střední Evropě typicky kloní se k ultrakonzervativním názorovým proudům orientovaným na rodinné hodnoty, které považují i za prostředek boje žen za budoucnost „bílé rasy“ (srov. Smiggels Kavková, 2006).

prosazení, tak není překvapivé, že i životní témata a jejich kategorie se týkají právě vlastní aktivistické dráhy.¹⁶⁶

V životních tématech tak můžeme identifikovat tyto hlavní kategorie, které se odrážejí v dějové lince jejich biografického vyprávění:

- Vlastní rozvoj, poznání a budování postojů i pozice v určitém hnutí či straně;
- hledání „správné“ životní cesty dle jasných pravidel a v rámci pevně daného řádu;
- sounáležitost s určitým dějnotvorným proudem, snaha být součástí velkých dějin.

Vedle samotných dějových linií obsažených v životních tématech lze vysledovat určitý ideový a hodnotový rámec, který ohraničuje životní téma narátorů a který dává kontext celému jejich životnímu příběhu.

Samozřejmě, narátoři sdílí podobné postoje k mnoha společenským otázkám, jako je soužití s minoritami, pluralita životních stylů, ekonomický systém apod. Mnohé z nich však nebyly v biografických příbězích zdůrazňovány a hrály spíše vedlejší roli, nebyly postulovány jako hlavní součást identity narátorů. Je zajímavé, že například vztah k menšinám (přestože byl zmiňován), hrál roli spíše okrajovou či ilustrativní. Narátoři naopak zdůrazňovali a opakovaně se vraceli k jiným hodnotám, které sehrávají významnou roli v jejich životním stylu a konstruování vlastní identity. Ve většině příběhů se objevovaly tyto hodnoty, případně náhledy na sebe sama:

- Adorace vzdělání, poznání a schopnosti kriticky myslet (většinou specificky pojaté);
- vědomí a posilování vlastní výjimečnosti, rozvoj jedince tak, aby naplnil maximum svých předpokladů a realizace sebe sama ve „službě druhým“;
- nedůvěra ve stávající politický, ekonomický i kulturní systém, který v očích narátorů omezuje svobodu a překrucuje realitu;
- kulturní pesimismus (opřený o nejrůznější konspirační teorie).

Dále se v životních tématech objevovalo nějakým způsobem i to téma, které je spojeno s centrálním postojem narátora a které stálo na počátku zborcení původního řádu v jeho životním mýtu (např. sociální otázky a ztráta zaměstnání v případě Solitérova otce). Tyto motivy v životních příbězích jsou však spíše jen určitou de facto nahodilou

¹⁶⁶ Zdůraznění vlastní aktivistické dráhy v biografických vyprávěních je však dáno také tím, že narátoři byli osloveni právě proto, že jsou aktivisty a že výzkumníka zajímá právě jejich aktivistické působení. Tím byl předmět rozhovoru již dopředu vymezen.

okolností, která je podstatná pro pochopení struktury postojů narátora a jeho vývoje, a také pro pochopení okolností životního tématu,¹⁶⁷ avšak není tím, oč v životě narátora jde a skrze co se definuje a co určuje směr jeho snažení.

Během analýzy jednotlivých motivů životních témat se ukázalo jako důležité zanalyzovat i pojetí dějin a dějinného vývoje, s nímž se nárátoři ztotožňují. Některé motivy (např. sounáležitost s dějnotvorným proudem či kulturní pesimismus) totiž nárátoři pojmají v kontextu svého pohledu na dějiny jako takové. Navíc nárátoři mají tendenci svou identitu chápat v kontextu dějin – ve vztahu k minulosti i k anticipované budoucnosti. Poslední kapitola oddílu věnovaného životním tématům se tak bude věnovat právě pojetí dějin a jejich smyslu, jak je nárátoři prezentují.

6.2.1 Rozvoj postojů a budování postojů

Jelikož nárátoři vyprávěli životní příběh s ohledem na svou politickou orientaci, postoje a uznávané hodnoty, věnovali se významně popisu toho, jak se jejich postoje utvářely a rozvíjely. To se většinou dělo v souvislosti s vývojem jejich pozice v subkultuře, hnutí či politické straně.

Své nynější postoje, hodnoty a názory považují většinou za již poměrně vyzrálé, zvláště ve srovnání s tím, čemu věřili v období adolescence, které se kryje s obdobím zkoušek v jejich osobním mýtu.

Reflektují, že se jejich názory a postoje vyvíjeli do značné míry díky vzájemné interakci s ostatními lidmi v hnutí.

„Prostě říkám, potkal jsem dobrý lidi, něco mě nastartovalo - ale to byl prostě jenom start, můžeš se rozletět na třístapadesát milion směrů a já jak říkám měl jsem štěstí na lidi a měl jsem hlavně štěstí, štěstí na to, že jsem chtěl vědět vo tom něco víc, že jsem nechtěl zustat jenom, chtěl jsem prostě...šel jsem cestou poznání,jak já říkám. Takže tak.“

(Materialista)

„Díky tomu, že vlastně ten můj kamarád vo dva roky starší, tak měl docela kontakty, stali jsme se společně členama vlastenecký fronty a tam jsme se stýkali s určitejma lidma z disentu, který vlastně třeba i hodně... Hodně jsme čerpali z týdeníku Politika, který v tý době vycházel a...“

(Solitér)

¹⁶⁷ Podrobněji jsou tyto prožitky definující centrální postoje popsány a analyzovány v tomto oddíle v kapitole Zborcení řádu: negativní zkušenost, zklamání a deziluze

Na straně druhé připisují značné zásluhy i sobě, resp. své „touze po poznání pravdy“, která je vedla ke studiu dějin, případně jejich alternativního výkladu, společenských teorií a teorií konspiračních.

„Z počátku to bylo takové, že o ideologii jsem nevěděl vůbec nic a řešil jsem to jenom tak, že nemám rád cigány, tak jsem se tak přidal a postupem času jsem se začal vyvíjet, začal jsem se tomu věnovat, začal jsem si více studovat věci z naší historie a tak dále a byl jsem skinheadem.“

(Patriot)

„Největší problém je diktát, diktát prostě bank a toho bankovního systému, kdy prostě stát ať bude hospodařit, jak chce, tak víceméně všechny vydělaný peníze toho státu, všechny naše peníze tady nám vodtrhnou vod držky a kvůli kterejm prostě nemáme na benzín a pořádně se najíst, tak prostě jdou do chřtánu židovskejm bankám. A to je obecně známej jev, to je fakt, to vědí všichni. (...) Je to prostě to, dotáhnout do uplnýho konce prostě to otroctví 21. století. Prostě aby lidi byli šedá masa, která se na nic neptá a dělá to, co má, co jim oni naříděj. Prostě je to o tom, úplně rozbít jakoukoli právě národní příslušnost, identitu, prostě zničit identitu - to je základ úspěchu.“

(Solitér)

Zrání vlastních postojů, názorů a tvorbu jasné hodnotové hierarchie považují za významný úkol v lidském životě, který je nutný, aby člověk našel řád a pravidla, jichž s může držet a které jej povedou k tomu, co sami označují za dobrý život.

6.2.2 Hledání životní cesty, pravidel a řádu

V životních tématech narátoři akcentují také téma „správného života“. Ten lze dle jejich pohledu vést jen tehdy, pokud člověk kriticky posuzuje okolní svět, zajímá se o něj, vzdělává se a pokud nehledá jen to, co je pro něj osobně příjemné a pohodlné, ale uvažuje v obecnějších pojmech o tom, co je univerzálně dobré a zlé (životní témata vlastního rozvoje a adorace vzdělání a hledání pravdy jsou tak nutným předstupněm pro „správný“ život).

Hledání správné životní cesty tak souvisí jak s vlastním rozvojem, adorací vzdělání, nedůvěrou ve stávající systém, ale i s vědomím sebe sama jako součásti velkých dějin. Z těchto všech oblastí narátoři čerpají odpovědi na otázku, co „správný život“ skutečně je. Pojetí správného života někteří narátoři formulují na ryze osobní a soukromé úrovni ve smyslu být dobrým přítelem, příkladem pro svou rodinu a podporovat své blízké.

„Ideální společnost je o lidech a mezi hodně lidma v nějakým státě se vždycky najdou lidi, který budou makat pro sebe a ne pro ten stát. Jsou různý představy, jak toho ideálu dosáhnout, ale to jsou prostě utopie, který

nepovažuju za proveditelný a nemá cenu se jima ani vůbec zabývat. ...Asi každé musí začít u sebe, ve svém okolí. Že by se mělo stavět na těch hodnotách, aby člověk měl i další lidi se stejnými hodnotami, na který se může obrátit, o který se může opřít. Ale myslím, že takové ideální vztahy mohou fungovat mezi sto lidmi, přáteli, rodinou. No a tam musí každé začít a dělat pro ně, co jen může. Tam může najít to, co je pro něj ten dobrý život.“

(Frontman)

Mnohem častěji jej však spojují s aktivistickým působením, které chápou jako svou povinnost a poslání.

Pojetí „správného života“ narátorů z řad extremistických uskupení se do velké míry vyznačuje odmítnutím stávajících pravidel společenských mechanismů na straně jedné a na straně druhé voláním a potřebou jasných pravidel a řádu.

Jelikož řadu stávajících pravidel a konvencí neuznávají, hledají nové, po kterých pátrají v historii, ideologiích, zahraničních zkušenostech (zajímavé je např. idealizování politického systému a života v Rusku za vlády Vladimira Putina či ve Venezuele pod vládou Huga Chaveze).

„Samozřejmě i ten politický pohled se vyvíjí a jako třeba z konzervativců ve mně už není prostě ani špetka. Prostě já jsem veskrze socialista a moje vize politický jsou prostě nejbližší Strasserovi anebo Rámosovi a podobně. Prostě je mi blízko třeba v dnešní době Chávez a takovýhle režimy.“

(Solitér)

Mnohdy se také odvolávají na biologické teorie člověka či „zákony přírody“, které jsou v jejich pohledu zdrojem univerzálních pravidel a hodnot. Zákony přírody pak mají mnohdy charakter rasové selekce (nemíchání ras), zákonu silnějšího (aby slabí jedinci neměli potomky) či obecně zákonitosti potřebných k přežití.

„Jako kolikrát se dobro zaměňuje s egoismem svým způsobem, že dobrý je fakt to, co se prostě hodí. Tak to ale není, spíš nějaký obecný principy přírody, který by se dodržovat měly. Prostě nějaký zákonitosti, jako že by příbuzný mezi sebou neměly mít děti a podobně. Ale jako spíš fakt to už zavání tou evolucí a eugenikou. Prostě spíš v tomhle směru biologickým, protože tam ty porušené tabu jsou nejvíce na překážku. No, to slabí jedinci, když mají potomky, tak to je taky průšvih. Ale jinak prostě takový ty všeobecné zásady. (...) Dejme tomu, že dobro je příroda a zlo je chovat se proti přírodě.“

(Solitér)

6.2.3 Tvořit dějiny, být hybnou silou

Velká část narátorů vidí jako impuls pro rozvoj a precizování vlastních postojů a názorů (a následně tak i nalezení správné životní cesty) studium dějin nejen svého národa, ale i jejich souvislostí v rámci daného civilizačního okruhu. To, spolu se silnou orientací na tradice a kult ctění předků, který je na extremistické scéně poměrně rozšířený (ať už ve smyslu skutečné úcty a respektu k předkům, či ve formě oploštěné rétorické fráze), zakládá silnou potřebu posuzovat sebe sama jako součást velkých dějin lidstva, civilizace, případně národa.

Tento pohled na sebe sama neznamena vždy nutně to, že by narátor sobě samému přisuzovat velkou či heroickou úlohu, ale znamená prosté vědomí kontinuity lidského rodu, resp. daného národa, v němž každý jedinec sehrává jistou roli – velkou či malou, pozitivní či negativní – která je součástí velkého dějinného příběhu. Z tohoto postoje vyvozují, resp. jeho prostřednictvím argumentují, pro nutnost občanské aktivity a mobilizace.

Pohled narátorů na sebe sama v kontextu dějin se však neomezuje na pouhé konstatování faktu, že jsou součástí společnosti (národní, rasové), ale obsahuje v sobě i touhu stát se součástí tzv. velkých dějin. Narátoři ve své ideologii spatřují budoucnost a správnou cestu pro lidstvo (rasu, civilizaci, národ). Sami sebe chápou jako nositele velkého dějinného úkolu, který spočívá v naplnění ideologie a zastávaných ideálů v reálném světě.

*„Prostě si myslím, že to smysl má. I když teď nic nezměníme, tak je super
bejt prostě při tom. Podporovat svého muže a být součástí něčeho většího.
Vždycky sou největší hrdinové ty lidi bez jména, ty, co dou na barikády,
nebo se jinak podílej na velkých historických věcech.“*

(Ženistka)

Ačkoli jsou si narátoři většinou vědomí toho, že k světové revoluci a změně politického, ekonomického i společenského řádu pravděpodobně nedojde v nejbližších dnech, letech a možná ani za jejich životů, chápou sebe sama jako součást velké dějinné síly, která jednou nový řád vytvoří.

V pohledu na sebe sama a svůj život chápaný jako součást dějinné síly tak narátoři integrují skutečné či deklaratorní zakotvení v minulosti a spojení s předky, svou

současnou aktivitu, ale i smysl a cíl svých životů, který mnohdy jejich vlastní fyzickou existenci překračuje.

Zasazení sebe sama do celku velkých dějin z nich pak činí významné jedince, kteří se (byť jako pro dějiny bezejmenní) podíleli na změně řádu světa a tvořili dějiny, což dává jejich aktivistickým životům smysl a cíl.

6.2.4 Adorace vzdělání a poznání

Narátoři se odkazují k ideálům, jako je vzdělání a studium, vědění, poznání a pravda,

„A tehdy to byla strašná móda být skinheadem a tak dále, jako tak jsem se k tomu dostal, protože i kamarádi byli, ale nevěděl jsem o tom tehdy nějaké takové podrobnosti. Tak jsem si o tom začal studovat věci a jsem vlastně zjistil, že s těmi názory většinou souhlasím. (...) A neměl jsem tehdy ještě ani potuchy o té ideologii a tak o podobných věcech, ale měl jsem jako dojem, že je to třeba řešit, tak jsem se vlastně identifikoval s tím, s názory té skupiny a přidal jsem se k nim. Z počátku to bylo takové, že o ideologii jsem nevěděl vůbec nic a řešil jsem to jenom tak, že nemám rád cigány, tak jsem se tak přidal a postupem času jsem se začal vyvíjet, začal jsem se tomu věnovat, začal jsem si více studovat věci z naší historie a tak dále a byl jsem skinheadem.“

(Patriot)

„Měl jsem hlavně štěstí, štěstí na to, že jsem chtěl vědět vo tom něco víc, že jsem nechtěl zustat jenom, chtěl jsem prostě...šel jsem cestou poznání, jak já říkám. Takže tak.“

(Materialista)

„Ono jim (většinové společnosti, pozn. aut.) to vyhovuje věřit tomu, co se děje... to bylo i v předešlém režimu, že lidem to vyhovovalo, co slyšeli. Ale nehledali pravdu. A tak to i bude, protože určitá část lidí necítí impuls anebo nemá podněty na to, aby hledali i jiné pohledy, hledali jinou pravdu. Určitým lidem to vyhovuje, že dostanou, v podstatě dostanou pod nos určité informace a oni nehledají nic jiné. Takže tohle je to omezování té svobody myšlení. Že oni dostanou ty informace, že Írán je takový takový takový například, ale nepřemýšlí, že nemusí být takový takový takový, ale prostě povídali to televizi večer a hotovo. Četl jsem to v novinách a dál nic.“

(Patriot)

schopnost kriticky myslet a nenechat se ovlivnit médii.

„Tak v myšlení jsem svobodný. Vymezuji se vůči tomu. Tak samozřejmě čtu média, sleduji dění, ale kriticky. Že nepodléhám tomu, nepodléhám tomu tím způsobem, že by mě to ovlivňovalo či došlo k tomu procesu vygumování. Takže asi takhle bysem to shrnul, že nějak mé myšlení neovlivňuje dění. Jako

do určité míry ano, ale každého to ovlivňuje, ale mě ne do takové míry, že bysem se tím cítil omezený. Beru to tak, že podnět, hej.“

(Anonym)

Ve většině případů se však nevztahují ke vzdělání v institucionálním smyslu, jako je např. dosažení magisterského či doktorského titulu. Výjimku zde tvoří Magistr, který si maturitu, bakalářský i magisterský titul dodělal ve své dospělosti při práci a chystá se i na doktorské studium. Magistr to, že při práci zvládl studovat, zdůrazňuje a je zřejmé, že je v tomto ohledu na sebe hrdý a svému vzdělání přisuzuje význam jak pro vlastní osobní rozvoj, tak i pro svou (politickou) kariéru. Další narátoři s vysokoškolským vzděláním (Frontman, Historik a Anonym) své vzdělání sice zmiňují, ale jen jako biografickou položku, nerozebírají jeho význam a ani je nestaví do středu svého vyprávění či sebehodnocení.

Narátoři naopak zdůrazňují význam vzdělávání mimo instituce, které se často i vůči obsahu vzdělávání ve školách vymezuje a staví do opozice (např. revizionistické interpretace dějin). Vzdělávání – specificky pojaté – je pro narátory důležitá činnost, skrze níž se definují a která v jejich očích zakládá jejich vlastní výlučnost a výjimečnost a to i vůči ostatním členům hnutí či subkultur. Puzení vzdělávat se (ve zde popsaném smyslu) pak chápou jako základní předpoklad úspěšného a schopného aktivisty, jako svou povinnost.

Naopak vzdělání ve školách, chápou jako nástroj propagandy, jak bylo zmíněno výše. Také kritizují, že se ve velké míře poskytuje všem. Například Solitér chápe relativně dlouhé roky, které tráví české děti ve školách za mnohdy zbytečné a neefektivní.

„Jako dřív posílali do školy jenom ty, co si to mohli dovolit a děti dostaly to vzdělání, který potřebovali k tomu, aby řádně prospívaly. Ale v dnešní době je spousta děcek opravdu nepotřebuje chodit dál než do té pátý třídy. Protože jim to vůbec nic nedá a i v té devítce vědí úplný hovno, protože prostě nemaj ten dobrej vztah k tomu vzdělání, že maj špatný učitele, že je k tomu nikdo nevede pořádným způsobem a nikdy ho neuplatní to vzdělání, takže je to házení perel svinim. Prostě stačí, aby se naučili číst a počítat, ty základní věci a pro většinu lidí to stačí.“

(Solitér)

Vědění pro narátory představuje soubor vědomostí z oblasti historie, politologie a dalších společenských věd, které podporují jejich světonázor, případně jej pomáhají dále rozvíjet, utužovat a poskytují argumentační výbavu. Obsah toho, co považují za skutečné vědění, je samozřejmě vždy v souladu s jejich postoji, pohledem na svět a zastávanou ideologií. Narátoři neuváděli, že by měli potřebu seznamovat se i

s protichůdnými informacemi a interpretacemi či teoriemi a vzájemně je kriticky porovnávat a hodnotit. Naopak je většinou jednoduše označovali za pouhou propagandu zájmových skupin,

„Mnohdy není možné říkat pravdu. Lid je umlčován, i policii například. Nelze najít a hlásit pravé poznání - a to nejenom o politice, ale i o technologii, životním stylu. Protože to jsou ty zbraně, které posílá Amerika, které způsobují otroctví a neschopnost společnosti - jako mikrovlnné trouby, které mají škodlivé záření a ještě způsobují pohodlnost. To jsou ty zbraně, to je ten konec svobody, stejně jako cenzurovaný internet, stránky, kde člověk může číst pravdu, jsou v Německu cenzurované a nejsou už přístupné. To tedy není svoboda. Svoboda vyžaduje informovanost, svoboda vyžaduje revoltu a ne být zcela konformní s tímto světovým systémem. Ne nadvládu nad lidmi, kterou mají peníze, moc, které ovlivňují, co člověk může vědět a znát a co ne. Tohle není svoboda.“

(Rodačka)

úmyslné zkreslování reality,

„Jako ty média jim dávaj tak prdel těm lidem, že čím dál míň chápou, jakýma otrokama vlastně jsou, že si neuvědomujou, že to není v pořádku a že to není jim vlastní. Tady v týhleto pozici. Prostě ten nejposlednější támhle někde zemědělec za feudalismu měl víc svobody, než teďka normální člověk.“

(Solitér)

či za nástroje manipulace, lži a zotročení.

„Hej, je to tak, že většina lidí se chová stádně a v rámci té politické korektnosti, že dost média ovlivňují to, že člověk jak se podívá na určitou věc a chce si o ní vytvořit názor, tak dost těch názorů berou z těch médií. Já si radši utvořím takovýto názor, protože většina si myslí, že ten názor je zlý, tak já radši budu mít takovýto názor. A vlastně v tom rozhodování berou do úvahy dost ty média, že či je ten jeho názor správný a nebo ne.“

(Patriot)

„Třeba média nejsou vůbec svobodný, ty furt pro někoho hrajou. At' už prostě pro oděsku¹⁶⁸, nebo pro veverky¹⁶⁹ nebo prostě pro kohokoli. Ale prostě třeba média nejsou svobodný vůbec a ty si nemůžeš prostě utvářet svobodnej názor, když nemáš prostě objektivní přísun informací. Prostě nemůžeš.“

(Materialista)

V souvislosti s věděním používali narátoři také často slova „pravda“, kterou spojovali s takovým druhem informací a věděním, které jsou očištěny od tendenčnosti, zkreslení médií či od záměrné manipulace. Často vyjadřovali potřebu čerpat informace o aktuálním dění z různých zdrojů a komparovat je. Většinou zmiňovali, že sledují plošná média a podrobné informace si zjišťují na specializovaných serverech (jmenovali zejména webové stránky vycházející z jimi zastávaného světového názoru, ale i zahraniční zpravodajství (např. ruské Izvestije)). Pravda je pro narátory spojená s tím, že člověk nepodléhá veřejnému mínění, nepřijímá (naopak mnohdy a priori odmítá) to, co je prosazováno politickými a společenskými elitami. Schopnost stát na své pravdě a nevěřit médiím, politikům, školám a ani většině ve společnosti si narátoři vysoce cení a považují ji za svůj podstatný osobnostní rys.

Chápání hledání pravdy jako odolnosti vůči manipulaci, mediálnímu tlaku a přijetí názoru většiny je v souladu s běžným chápáním schopnosti kriticky myslet a posuzovat informace, které je samozřejmě vysoce žádoucí. V případě narátorů z řad elit extremistické scény však neplatí, že takto poměřují a vyhodnocují VŠECHNY informace, teorie a interpretace, ale pouze ty, které nejsou součástí jimi již a priori přijatých postojů, teorií a tezí.

Vzdělání a věděním v tomto specifickém smyslu hraje pro narátory významnou roli – je zdrojem jejich pozitivního sebehodnocení a chápou je jako to, co je posunulo mezi elity jednotlivých hnutí a co je odlišuje od průměrných aktivistů, či rváčů a členů subkultury, jichž si příliš neváží. Sami sebe tak definují jako vzdělance, kteří si váží věděním a v celém svém životě hledají pravdu (zákonitě odlišnou od toho, co považuje za pravdivé

¹⁶⁸ Myšlena je Občanská demokratická strana (ODS).

¹⁶⁹ Veverkami označuje narátor politické stranu Věci veřejné (VV), která byla v letech 2010 – 2012 vládni stranou. Věci veřejné poprvé kandidovaly v roce 2006 v komunálních volbách v Praze, kde v pražském obvodu Praha 1 získaly 22 % hlasů. V roce 2010 kandidovaly do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a získaly 10,88 %, což odpovídalo 24 mandátům. Ve volbách v roce 2010 sbíraly zejména protestní hlasy, poté, co stěžejním tématem jejich kampaně bylo vymezení se proti korupci a dlouholetým politickým profesionálům, které označovaly jako „dinosaury“.

nejen většinová společnost,¹⁷⁰ ale zejména společenské a vědecké elity), s níž v souladu se následně snaží jednat a usilují o to, aby ji šířili.

6.2.5 Výjimečnost, naplnění a služba druhým

Velká část narátorů identifikuje jisté rysy vlastní výjimečnosti a předurčenosti pro aktivistickou dráhu již v období svého dětství, přestože tuto etapu vnímají spíše jako dobu, kdy svět ještě příliš neproblematizovali a nezabývali se velkými a zásadními otázkami.

„Vždycky jsem rád ukazoval na to, co je dobrý a co špatný a proto se tak cítím šťastný. Nevím prostě proč, ale je to tak. Je to asi nějakým způsobem ve mně, no.“

(Solitér)

„Tak jako dítě rozhodně jsem byl ten dominantní. Nebyl jsem ten, kdo třeba provokoval nějaký věci, nebo dělal, si třeba začínal a dělal průsery a prostě štvál ostatní, to zase ne. Ale měl jsem absolutní respekt. Vlastně do pátý třídy určitě si mi vůbec nikdo nedovoloval a když, hned jsem ho vyřešil. (...) Měl jsem fakt velký slovo, v tom kolektivu, protože jsem měl dobré známky a byl jsem chytrý a zároveň jsem nebyl šprt, takže prostě na mě dalo hodně lidí, no.“

(Solitér)

Také při popisu pozdějších let svého aktivistického působení zdůrazňují, že se od ostatních soupeřů lišili – nespokojili se s pouhou hospodskou zábavou a pouličními protesty či výtržnostmi. Naopak chtěli být jiní, dělat a znát víc.

Někteří narátoři také kritizují způsoby sebe prezentace extremistické scény jako nevhodné a málo strategické:

¹⁷⁰ Naopak, při pročítání nejen internetových diskusí, ale i při studiu různých průzkumů veřejného mínění lze konstatovat, že tzv. většinová společnost by se s interpretací toho, co je pravdivé, mnohdy ztotožnila. Zejména např. v pohledu na některé etnické či náboženské minority, mnohdy i v přijetí různých konspiračních teorií.

I když to bude, to bude znít strašně hnusně...tak kdyby plešky¹⁷¹ neprovokovaly, tak jak provokují, že si vezmou támhle na demošku vlajku Evropy povstaň! A maj tam prostě frajera, kterej byl prostě na stejný demošce někdy před x lety někde v Berlíně stejně vyobrazenej, tak to sou provokace a právě proto si někdy říkám, že kdyby se na ty provokace ty lidi vysrali a říkali prostě jenom tu pravdu, kterou maj v sobě a kterou si já myslím, že je pravdivá, tak by tu svobodu měli větší, než maj teďka. Voni sami dělaj vokolo sebe takovej plot.“

(Materialista)

Jiní se vymezují od velké části tzv. pravicové extremistické scény a svému působení nerozumí ve smyslu extremismu. Sami sebe své aktivity a cíle definují jako demokratické a vlastenecké. Odmítají tedy řazení sebe a svého hnutí na pole extremismu, vymezují se vůči jiným hnutím. Kladou důraz na vlastní odlišnost, řadí se na půdu nikoli extremistickou, ale na půdu občanské společnosti.

„Jako někteří lidé na Slovensku s tím mají problém, ono je to i mediální politika, která za posledních pět roků vytvořila z takových národních vlasteneckých aktivit extremismus, ale protože to je chyba i některých skupin, které se pohybují v národních kruzích, které jednoduše prezentovaly národní věci v uniformách, s pochodněmi a podobně. Teď se přeorientovali na jednu politickou stranu, nebudu jmenovat, a snaží se projít do politiky primitivními akcemi, orientují se jen na romskou problematiku, velmi primitivním způsobem. No a pravda, že média se toho chytají a prezentují, že to je vzorek těch slovenských národovců, kteří prezentují národní myšlenky, anebo je to bývalý předseda SNS, který je zase po mediálně spojovaný s různými skandály, například alkohol...a tyto problémy se všechny mediálně prezentují a potom lidé jsou podvědomě dostáváni do pozice, že "aha, když se já budu hlásit k něčemu národnímu, vlasteneckému, tak automaticky jako bych byl spojovaný se všemi těmi věcmi", které jsem zmiňoval. Takže, radši mají od toho ti běžní lidé distanc, nebo podporují v tichosti, potichu, ale ne veřejně se v tom nechtějí angažovat, protože v těch národních kruzích se opravdu pohybují různá individua, které těmi aktivitami vytváří jen zlé jméno, zlé jméno těmto národním aktivitám.“

(Historik)

Ve vlastní aktivitě spatřují hluboký smysl a cíl, který třeba nebude naplněn ihned, možná ani za jejich životů, ale který je součástí budoucích velkých dějin.

¹⁷¹ „Pleškami“ myslí Materialista stoupence extremistické scény. Toto slovo používá, jelikož vyholená hlava je stále (byť v současnosti již méně než v minulých desetiletích) hlavním znakem image skinheads a podporovatelů extremistických uskupení.

„Udržovat ohýnek. Samozřejmě, protože to je asi základ. Předávat ty myšlenky dospívajícím hákošum, který pak pozděj se sfouknou do těch rodin, ale furt zůstávají téma nacionálníma socialistama. Samozřejmě tam jde i o to, aby se to přizpůsobovalo době.“

(Materialista)

„Tak já jsem především zpěvák, a to je takový to moje poslání. Hudba je strašně mocná a dokáže oslovit spoustu lidí, který by jinak ani o spoustě věcí nepřemýšleli, já seděli u televize, pařili hry, nebo já nevím co... Ale takhle to de v nich něco vyvolat, zájem, kritický přemýšlení... No, a jestli někoho dokážu oslovit, předat mu nějaký názor, vyburcovat ho, aby víc myslel a nevěřil tomu, co se říká v televizi a jaký sou trendy ve společnosti, tak to bude strašně moc. Protože teď okamžitě revoluci neuděláme, je to o předání myšlenek, ochraně morálky, pěstování zdravých a oprávněných silných generací... Takže i když jsem jakoby tam, kde jsem (AN, pozn. Aut.), tak se spousty akcí neúčastním - prostě tyhle lidi sou kamarádi a moje práce je hudba a šíření těch myšlenek. Voni to berou a já jim do jejich práce taky nekecám.“

(Frontman)

Narátoři kladou důraz zejména na to, že jejich aktivita je službou celku společnosti. Službou i pro ty, kteří o jejich aktivitu nestojí (protože neznají pravdu, jsou zmanipulovaní apod.).

„Jo, ale někdy jsi z toho prostě vyčerpaná... Nebo ti řeknu, že - jak jen to říct a neprozradit - že před několika roky, jsem tady něco založil, tady na severu. A chci říct, že mě to tak vyčerpalo, že se z toho vzpamatovávám do dneška. Jo, protože jsem člověk, kterej si všechno bere, nad všimpřemejší a kterej má prostě nějakou svoji vizi. A pak jsem zjistil, že lidi máš různý a prostě v tom NS hnutí najdeš všechno a je to těžký. A na to musíš mít povahu, to víst a vycházet s nima, a já jsem zjistil, že na to tu povahu nemám. Že prostě jsem to nezvládal, nestíhal, prostě opravdu jsem byl jeden čas rád, že jsem jenom prostě žil...sám. To jsem ani nechodil do hospody, nějak neudržel ty kontakty, ani jsem nebyl na icq... Ale určitě se cítíš, no, nechci říct přímo nadřazená - to ani nemůžeš, abys probudila lidi z letargie, ukázala jim, co nabízíš. A někdy toho máš prostě plný kecky. Jo, říká se, že hrdinové nejsou nikdy unavení. Ale jsem člověk a beru to tak, že občas si potřebuju dát pauzu a nemyslet na nic.“

(Materialista)

Navíc zájmy společnosti staví nad zájmy jednotlivce, líčí nutnost sebeobětování ve prospěch celku a budoucích generací.

„Jako člověk jako individuum neznamená vůbec nic, takže jde o společnost.“

(Solitér)

V tomto kontextu narátoři reflektují častou únavu z vlastního snažení, kterému věnují většinu volného času.

„To je těžký. Opravdu je to těžký takhle říct, protože to co jseš, za to bys měla být ráda. Ale v životě přijdou chvílky, kdy si říkám, že končím, už se o nic nezajímám, že budu hákoš sám pro sebe... Někdy mám třeba půl rok, kdy nic nedělám, nepíšu, nechodím na demonstrace, prostě nic...“

(Materialista)

Zároveň ale zmiňují neustálé puzení pokračovat – své aktivistické dráze rozumí jako poslání, nikoli jako pouhému koníčku či oblasti ryze osobní seberealizace. Svou aktivistickou dráhu chápou jako službu společnosti a budoucím generacím, pro něž má cenu přinášet osobní oběti, neboť s ohledem na ně nemá individuální život jednotlivce valný význam.

„Prostě naberu dech a huuu jedem znova. Jsou kluci, znám takhle hodně lidí, který jedou neúnavně furt. Ale já prostě potřebuju si dát občas pauzu, soustředit se jenom sám na sebe a svý problémy a pak zas můžu naskočit do toho vlaku.“

(Materialista)

„Tak každej se nenarodí jako mučedník, že jo. Prostě 99% lidí myslí jenom na sebe a pak je vlastně jedno procento těch mučedníků a těch vůdců a mesiášů, kteří dokážou z toho ty lidi vytrhnout a trošku jim otevřít oči. Vždyť i bibliční učedníci nevěřili spoustě věcí a neměli tu víru, tak to prostě je, no. Jsou svatý, jsou uctívání, ale sami to prostě byli ty nejubožejší lidi. A tak to prostě chodí.“

(Solitér)

„Prostě, i když se nám teď nic nepovede, tak ty myšlenky pudou dál. A jednou se to změní. Třeba to změní až naše děti, nebo vnoučata, to je jedno. Hlavní je, že jednou dosáhneme svého a bude to dobrý pro celý lidstvo.“

(Ženistka)

Oproti únavě pak staví pocit zadostiučinění, když se jim dostává od veřejnosti pozitivní zpětné vazby. Toto pozitivní přijetí dle jejich vlastní zkušenosti v poslední době narůstá (zřejmě přímo úměrně vzrůstající nespokojenosti a frustraci zejména sociálně slabších vrstev obyvatelstva), což je pro ně dalším povzbuzením a potvrzením toho, že svou věc dělají dobře. Navíc vzrůstající účast na mítincích a povzbudivé dopisy interpretují i tak, že se ve společnosti zvedá duch revolty a lidé začínají více přemýšlet a otevírat svou mysl pravdě.

„A mnoho lidí za mnou chodilo, nakukovalo, okukovalo plakáty a divilo se, ty můžeš říct, jak to opravdu je? Nic neslibovat? Pojmenovat problémy? O,

ty jsi dobrá, to je hustý! A tohle neviděli u jiných městských politiků. A ti lidé cítili, že jim vše říkám na rovinu, jak to je, žádné sliby...lidé to cítili. Že chci pracovat pro společenství, pro národ, pro ně. Pak mi mohli důvěřovat. Takhle musí člověk začít. A pak říct ne tomu, co je pro lidi špatné. Je to těžké, zajistit, aby byly školky, a parky pro lidi, protože pak vám na úřadě řeknou, ale na to musíme někde získat peníze, zdrazit třeba parkování, nebo tak...ale já říkám ne, nemůžeme vybírat peníze od malých mužů, malých žen, musíme je najít jinde. A o tom se snažím psát i články a zveřejňovat je na svých webových stránkách, kde lidé mohou číst, jak důležité je naučit se říct ne, odmítnout zbytečně platit. A snad i proto mi mohou důvěřovat.“

(Rodačka)

„Já si myslím, já si myslím, že tu, že to vidíme ten rozdíl dnes a denně. Že mnoho lidí se dívá na současný vývoj kriticky a hodnotí ten vývoj ve společnosti naprosto negativně, ale málo kdo už sebere odvahu k tomu, aby ten názor skutečně prezentoval veřejně. To se projevuje různými postoji. To se projevuje, když člověk jde, přijde k Vám na mítinku a řekne Vám, "Já Vám držím palce" a když ten člověk pak třeba má podepsat petici na podporu nebo třeba na moji prezidentskou kandidaturu, tak Vám řekne, "no, já se bojím, protože tam uvádím adresu a datum narození". Takže na jedné straně ten člověk s vámi jako sympatizuje, vnítrně, dává Vám to najevo, ale potom, když by to měl projevit nějakým způsobem veřejně, tak tam už potom cítíte rozpor.“

(Magistr)

6.2.6 Nedůvěra v systém a kritika společnosti

V životních příbězích i v další části rozhovoru¹⁷² narátoři mnohdy zmiňovali jako velký společenský problém to, že společnost je zotročena médii, ekonomickým systémem či různými zájmovými skupinami, které prosazují své zájmy prostřednictvím implementace hodnot neslučitelných s životem zdravé společnosti (např. multikulturalismu).

Tento pohled na současnou společnost a stávající systém zakládá velkou důvěru v různé formy konspiračních teorií a představu o skryté realitě, která je zastíněna médii, politikou a mnohdy také společenskými elitami vědy, umění a veřejného života.

Z překrucování reality a jednání ve prospěch zájmových skupin či politických reprezentací viní narátoři média. Média dle narátorů vytváří falešnou realitu, rozvolňují

¹⁷² Rozhovory vedené s narátory měly dvě části. V první narátoři volně bez přerušování či navádění, jen prostřednictvím drobného povzbuzení vyprávěli své životní příběhy a později jsem jim kladla doplňující otázky. Druhá část rozhovoru měla podobu polostrukturovaného rozhovoru, kde byla sledována témata: pozitivní a negativní rysy soudobé společnosti, důvěra vůči institucím a mezi lidmi, svoboda a obecné hodnoty a pravidla. Těchto témat jsem se však nedržela striktně a pružně jsem reagovala na to, pokud sám narátor vnesl do hovoru své téma, které považoval za důležité, o němž přemýšlil a kterému se věnuje.

společenské vazby, hlásají egoismus a zavrnutí tradičních hodnot,¹⁷³ čímž přispívají k rozkladu společnosti a pomáhají skrytým silám ovládajícím skutečnou moc (nadnárodní lobby, bankovní systém, příp. židovské zájmové skupiny) tuto moc dále upevňovat a ovládat společenské, politické i ekonomické dění prostřednictvím manipulace a chybných informací. Na kritice médií se narátoři shodují bez výjimky – viní je jak z šíření multikulturality, z adorace „nesprávných“ hodnot, ze zkreslování informací o politickém dění a ze štvavých kampaní proti nacionálně laděným uskupením.

„Ne, to je problém toho, že vlastně tím pádem nějaké ty propagandy, které podporují multikulturu, vedou k potlačení tradičních hodnot. Že vlastně už na příkladě...uvědomuji si ten příklad, co jsem nedávno četl, že jak se stává...že Turek, který se narodil v Německu, tak mainstreamová média uvažují, že je Němec. Ale on Němec není. Takže tím pádem to je nonsens. To je stejné, jako Američan není Francouz, může mít francouzské občanství...ale to je jiné. Ten Turek zastupuje jiné náboženství a jinou kulturu. Takže nepatří to tam. A co se často neuvědomuje, toto je taková pomalá smrt vlastně.“

(Anonym)

Zároveň na většinovou společnost pohlíží narátoři jako na pasivní, která si nechá všechno líbit a není ochotná bit se za zájmy své, zájmy celé společnosti a ani za zájmy budoucích generací. Právě nízkou míru angažovanosti a revolty identifikují narátoři jako nejzávažnější společenský problém, který je dle nich prohlubován i mediálním tlakem a vytlačováním opozičních názorů na pole extremismu, tedy čehosi nepřijatelného.

6.2.7 Kulturní pesimismus

Výše popsaná nedůvěra je dále spjata s kulturním pesimismem a představou o samovolném či řízeném¹⁷⁴ úpadku evropské společnosti či západní civilizace.

V oblasti kulturního pesimismu jako důležitého rysu životních témat narátorů, se můžeme setkat s několika oblastmi, na něž je pesimistická optika uplatněna. Kulturní pesimismus se týká představy o upadající morálce a hodnotách západní civilizace, o vzrůstající míře egoismu, o společenské pasivitě, či je formulován obecně a nejlépe by

¹⁷³ Tradičními hodnotami narátoři míní klasický model rodiny, kulturní a etnickou homogenitu společnosti, důraz na rodinu oproti kariéře apod.

¹⁷⁴ Někteří z narátorů se ztotožňují s konspiračními teoriemi, které předpokládají, že tzv. úpadek morálky je záměrně řízen mocenskými skupinami, jež prostřednictvím rozbití morálky, hodnot a tradic chtějí oslabit civilizaci či jednotlivé národy a získat tak nad nimi větší moc.

bylo možné jej vystihnout slovy, že „vše spěje k horšímu“ a západní civilizace míří ke kolapsu.

To, že kulturní pesimismus zaujímá stěžejní místo ve vyprávěních i přímo v životních tématech narátorů podtrhuje fakt, že samotný kulturní pesimismus je charakteristickým znakem extremismu. Dále pak také to, jak narátoři kulturní pesimismus formulují, odpovídá tomu, že program extremistických uskupení je primárně negativní – tedy zaměřený proti něčemu, ale většinou nenabízí pozitivní obsah, řešení a alternativy. Stejně tak i kulturní pesimismus narátorů se omezuje de facto na kritiku současného stavu společnosti, reflektuje úpadek apod., ale nenabízí alternativy a neoceňuje pozitivní aspekty spojené s vývojem a transformací společnosti.

V oblasti kulturního pesimismu je také patrné, jak úzce extremismus reaguje na pohyby a proměny společnosti a že se tato reflexe společenských problémů promítá ve formě sebevymezení do identity narátorů.

Úpadek morálky a hodnot

Významným rysem životních témat, která zaznívají v biografických vyprávěních narátorů, je kritika soudobé společnosti a vlastně celého dějinného vývoje zejména po Druhé světové válce a zvláště pak v posledních dvaceti pěti letech (tj. od pádu socialistických režimů). Narátoři se v obecném smyslu vymezují vůči kapitalismu, liberalismu, konzumnímu stylu života apod. Negativně hodnotí fenomény jako je egoismus, rozvolnění společenských i rodinných vazeb, nadvláda peněz atd. Vůči takto obecně formulované kritice soudobé společnosti pravděpodobně není příliš mnoho co namítat. Pro hlubší pochopení toho, co narátorům na soudobé společnosti vadí, je třeba jejich kritiku rozebrat hlouběji a to nejen co do jejího smyslu, ale i co do jejích dopadů a závěrů, jež z ní vyplývají.

Narátoři se vymezují vůči „odklonu od tradičních hodnot“, s nímž spojují „morální úpadek“. Pod termín „odklon od tradičních hodnot“ většinou zahrnují pozdní zakládání rodin, možnost registrovaného partnerství homosexuálních párů, nižší natalitu a související demografický vývoj, emancipaci, studium a kariéru žen, imigraci, ale i odlišné či alternativní životní styly.

„Tak například toto...největší problém je vlastně ztráta tradičních hodnot. Že se vlastně rozpadá tradiční hodnota rodiny a podobně. Že nastupuje v podstatě určitá dekadence a lidé po té morální stránce upadají. To je asi jeden z největších problémů, který vidím ve společnosti, že jako bychom žili v nějakém bahně v podstatě. Prostě že se ztrácí nějaké ty hodnoty, lidé

popírají vlastní kulturu, vlastní historii. (...) Tak například společnost přichází o základní hodnoty, jako je rodina, tím se povolují jako svazky určitých lidí, kteří spolu rodinu asi v životě nezaloží. A dále. V podstatě upadá v podstatě počet dětí, upadá populace a tím pádem se vlastně společnost rozpadá. (...) A toto bysem řekl jako druhý bod, který považuju za důležitý vlastně v úpadku dnešní společnosti a to je aplikování multikulturalismu, který nikdy nefungoval a nikdy fungovat nebude. To je vlastně úmyslné od padesátých let obohacování té evropské kultury, to obohacování můžeme vidět ve Francii, nebo ve Švédsku naposledním příkladem, jak se obohatili. (posměšně) Myslím, že jako v tom je problém, vzhledem k úpadku našich rodin příval imigrantů není adekvátní.“

(Anonym)

Někteří narátoři se na tradiční hodnoty a podporu rodiny odvolávají v rámci polemiky se současnými vládními či parlamentními stranami a kritiku společenského vývoje drží v rámci sice kontroverzní, ale běžné politické diskuse. Příčinu rozpadu „tradičních hodnot“ vidí v mediální masáži na straně jedné a v necitlivé sociální politice a dopadech aktuálního stavu tržního hospodářství na ekonomickou situaci rodin na straně druhé.

„Ta společnost nemůže přežít potom. Protože tady je rozpad nejen té tradiční rodiny, toho té složky, která tady fungovala a tu společnost vždycky někam tlačila, když se nerodí děti, tak ta společnost stárne. Místo toho abychom říkali tedy "pojdme vytvořit podmínky k tomu, aby ta společnost se znovu reprodukovala", tak tady říkáme, že jediným řešením je příliv imigrantů. To si všimněte, že dneska se neustále takhle hovoří, že jedině vlastně cizinci nás mohou zachránit. Takže já to vnímám určitě jako ohrožení a je otázka, co s tím dělat. No, změnit to klima ve společnosti tak, aby ty ženy a mladé páry se nebály mít děti a nebály se, nebály se té rodiny jako něčeho, co jim vlastně zhorší životní úroveň. Protože většina lidí dneska se bojí i té rodiny z toho, že si že nebudou mít jak to dítě uživit, nebudou mít finanční prostředky, nemají kde bydlet a to samozřejmě ruku v ruce působí takto negativně.“

(Magistr)

Jiní však v „likvidaci tradičních hodnot“ spatřují kalkul zájmových a skrytých mocenských center, který má těmto zájmovým skupinám pomoci v ustavení a zvýšení vlastního vlivu prostřednictvím rozkladu národních společenství a evropské civilizace jako celku. Odklon od tradičních hodnot považují za fenomén, který má hlubší metafysický význam. Vidí jej jako symptom odklonu od Boha či dobra, zkrátka za projev negativní bilance v odvěkém souboji dobra a zla, jejichž kolbištěm je náš svět a jeho dějiny.

„Důvěra mezi lidmi je přímo likvidovaná tím liberalismem, hej. On nastoluje individualismus, hej, žena pryč od muže, muž pryč od ženy, děti nechceme, hej, starý od mladých, pěkný od škaredých, hej a tak dále a tak

dále. Všichni jsme jednotlivci, kteří si jdeme žít svůj život. Ale to se takto nedá, kdyby takto žili naši předkové, tak zemřou do dvou generací. (...) V podstatě od tehdy, kdy revolucionáři svrhli symbolicky Boha, no tak v podstatě se od tehdy se nese to stigma a od tehdy to probíhá, hej. To je v podstatě často hloupé ty hlášky, hej, které v podstatě člověk kdyby se zamyslel, nějak si to dal do kupy, tak zjistí, že je to skutečně jako že hloupost, hej. (...) Ale jednoduše problém je v tom, ano, že lidé svrhli Boha a strčili se tam sami oni, oni se tam dosadili. Popřeli boží zákony, dali do éteru světské zákony a z toho vznikl ten bordel, hej, který se nějakým revolučním činem nedá zvrátit.“

(Kazatel)

Ztrátu tradičních hodnot pak vidí jako potenciální zdroj rizika a to zejména ve smyslu sestupného demografického vývoje dané národní společnosti (příp. bílé rasy jako celku). Společnost s heterogenními hodnotami i styly života vidí jako ohroženou jinými kulturami, které by mohly získat na dominanci a původní kulturní rámec vytlačit. Navíc je heterogenní, liberální či tolerantní společnost neslučitelná s jejich ideální vizí „práva, bezpečnosti a pořádku“, který vyžaduje dodržování rigidních pravidel, co nejvyšší míru homogenity ve společnosti a skýtá minimální prostor k jakékoli odlišnosti.

Morální úpadek spatřují narátoři také v tom, jak se lidé k sobě navzájem chovají. Společnost považují za egoistickou a vypočítavou, kde jeden druhému dokáže bez skrupulí škodit.

„Ale...jenom chci říct, že lidi k sobě ztratili tu základní úctu. Takovou tu lidskou úctu. Ne, že bych se tady dojímal nad tím, ale je to pravda. Když se koukneš, lidi se k sobě chovaj jako prasata. Ale tvrdě. I kámoš kámoše, kámoš mezi kámošem, ty dva lidi se k sobě chovaj jako prasata. Posílaj se do píči do prdele. Dřív když si řekla slovo píča, tak by ti takovou buch, že by ses votočila až támhle v Praze. Říkám a znova - chceš něco, co sere lidi? Koukni se na politiky! To je prostě vobraz společnosti. Nic jinýho. A pokud támhle pan Pepík z osmýho patra z paneláku nadává, že sou to zmrdi a to, tak von je stejnej zmrd jako voni. Uplně stejnej.“

(Materialista)

Morální úpadek tak úzce souvisí s další kategorií, kterou můžeme v rámci kulturního pesimismu narátorů identifikovat, a tou je kritika egoismu, sebestřednosti a nízké společenské angažovanosti.

Egoismus a individualismus

Téma kritiky egoismu a individualismu ve svých vyprávěních zmiňovali všichni narátoři a spolu se související nízkou měrou občanské angažovanosti o něm hovořili

jako o jednom z největších problémů soudobé společnosti. O egoismu i individualismu označovali jako příčinu i důsledek společenských problémů a obecně lze říci, že tyto dva pojmy patřily mezi nejčastěji skloňované.

Vymezení se vůči egoismu a individualismu bylo významným bodem životních témat narátorů z řad extremistické scény, neboť egoismus a individualismus představují protipól toho, jak narátoři pojmají sebe sama i ideální společnost. Jak již bylo řečeno výše, narátoři se ztotožňují se službou společnosti jako celku, deklarují ochotu podřídit osobní zájmy zájmům společnosti a budoucích generací. Protože je egoismus protikladem samotného základu jejich sebepojetí, vymezují se vůči němu ostře a zaujímá ústřední místo v jejich myšlení o společnosti a hodnotách.

Pojmy egoismus a individualismus obvykle užívají vágně a poměrně libovolně je zaměňují – zdá se, že mezi nimi pojmově nerozlišují. Kritika individualismu (chápaného jako volně zaměnitelného s pojmem egoismu) navíc souvisí s ochotou směniti právě individuální odpovědnost, svobodu a jedinečnost za právo, pořádek, bezpečí a stabilitu v rámci homogenní společnosti, což je stejně esenciálním rysem extremismu.

Kritika egoismu opět mívá ve vyprávěních narátorů jak etický, tak i ryze utilitární charakter. Egoismus dle narátorů odkazuje ke ztrátě hodnot, ale také ke ztrátě přirozeného instinktu, který člověka vede k pospolitosti. Osobní prospěch dle narátorů není dobrem, pokud není zároveň dobrem pro celek společnosti. Egoistické jednání je tak dle narátorů v rozporu s přirozeností člověka, která spočívá v pospolitosti a péči o budoucí generace. Na druhou stranu však někteří narátoři vyslovovali i pochopení pro egoistické jednání a sebestřednost, protože ji považovali za jakýsi způsob obrany člověka, který je současným systémem zatlačen do kouta.

Na druhé straně spatřovali narátoři dopady egoismu nejen v oblasti hodnot a přirozenosti člověka, ale i v praktickém fungování celé společnosti.

„Skoro si myslím, že až ten individualismus, egoismus teď momentálně převládá. Že každý to bere, že jen já jsem já a věřím jenom v sebe a dělám věci, abych se měl dobře. (...)...ale, celkově vím, že dnes mezi mladými lidmi, co chodí na diskotéky a podobně, dost často se stane, že někdo tam někoho utluče, nějak jinak mu ublíží a tak dále, že ti lidé už jsou tak...tak nějak nějakým způsobem egoistický...nebo...jak by sem to řekl... (odmkla)...já by sem to vyjádřil tím citátem, že člověk člověku vlkem. By sem asi tak to vyjádřil. Ono vlastně je to nastavené tímto systémem, že každý se stará jen a jen o sebe, aby on se měl líp, no a někdy je to na úkor toho, že okradu souseda a tak dále, ono je to nastavené o tom, že ten systém, že když když neudělám já toto, tak to udělá někdo jiný a někdo jiný bude mít nějaké

nějaké hmotné majetky a podobně. Že ten systém je nastavený v tom, že stává lidi proti sobě.“

(Patriot)

Egoismus bývá zmiňován jako důsledek současného politického či kulturního systému, ale také jako příčina společenského úpadku. Narátoři tak vlastně popisují určitý začarovaný kruh neustále se prohlubujícího úpadku a zhoršování stavu společnosti.

Egoismus či individualismus považují za převládající společenskou tendenci, která podporuje neochotu lidí angažovat se ve veřejném dění a zlepšovat společnost jako takovou, a tím pádem vede ke společenskému rozkladu, nízké míře angažovanosti a ztrátě smyslu pro pospolitost.

„Převládá individualismus. A nejenom individualismus, až egoismus bych řekl. A egoismus se potom odráží skoro ve všech směrech společenského života. Jak jsme se o tom bavili na začátku. Nezáměřím se na věci veřejné, pokud se to netýká mě, tak mě to nezajímá. Prostě lidé přestali uvažovat v nějakém horizontu dopředu, co se může stát - že když se to stalo dnes mému sousedovi, mému kamarádovi na východním Slovensku, že se to stane za pár roků i mně. Oni si poví, no tak stalo se a jde se dál. Netýká se to mě bytostně, tak to nechci a nebudu řešit. A to je problém.“

(Historik)

Společenská pasivita a odmítnutí konceptu pospolitosti

S egoismem a individualismem spojují narátoři i fenomén nízké občanské angažovanosti. Narátoři vidí společnost svých zemí jako pasivní, neochotnou a neschopnou prosazovat své zájmy. A to přesto, že nárůst a rozvoj občanských aktivit po roce 1989 v rámci občanského sektoru¹⁷⁵ je nepopíratelný¹⁷⁶ a má zejména například v

¹⁷⁵ Občanským sektorem je míněna sféra mezi sektorem soukromým a rodinným, vládou a trhem (Skovajsa, 2010, s. 34) a která se zaměřuje na občanské aktivity, jejichž cílem není zisk, uspokojení čistě osobních zájmů, nebo participace na moci.

¹⁷⁶ V období od roku 1989 došlo v zemích střední Evropy k velkému nárůstu počtu organizací občanského sektoru. Například v České republice působilo v roce 2007 více než 75 000 organizací občanského sektoru, především pak různá občanská sdružení (Skovajsa, 2010, s. 115). Po roce 1989 došlo k prudkému nárůstu organizací občanského sektoru: v roce 1990 bylo evidováno cca 3800 občanských sdružení, jejichž počet během následujících tří let vzrostl šestinásobně. Tento trend pokračoval i v dalších letech a v roce 2007 bylo v ČR evidováno již 43 940 občanských sdružení (Skovajsa, 2010, s. 115 – 117)

Obdobný trend můžeme zaznamenat i v dalších zemích střední Evropy Na počátku 90. let 20. století došlo k nárůstu organizací a rozvoji občanského sektoru ve většině zemí střední Evropy – tento počáteční nárůst byl poměrně překotný. Avšak například na Slovensku a v Maďarsku došlo zhruba po roce 1993 k útlumu občanského sektoru (alespoň co do počtu nově vznikajících neziskových organizací). Oproti tomu v České republice tento nárůst pokračuje i nadále. K roku 2000 působilo v České republice více než 45 000 neziskových organizací, ale v Maďarsku (které je z hlediska počtu obyvatel podobně velké jako Česká republika) jen necelých 30 000 a na Slovensku (které má zhruba polovinu obyvatel oproti České republice) necelých 15 000 (Rakušanová, 2007, s. 96).

Oproti zemím západní Evropy či USA je však míra participace v organizacích občanského sektoru ve střední Evropě nižší. Při přepočtu počtu členství v organizacích občanského sektoru na jednu osobu

České republice dlouhou tradici, kterou plně nevykořenily ani dvě totalitní vlády 20. století (Skovajsa, 2010, s. 58). Avšak je pravdou, že míra aktivní účasti v organizacích občanského sektoru je v postsocialistických zemích střední Evropy nižší nežli v zemích západní Evropy (hovoří se o tzv. kolektivní neparticipaci) a souvisí s nižší mírou důvěry v druhé osoby (Skovajsa, 2010, s. 118) a také se zkušeností povinné participace před rokem 1989.

Narátoři sice reflektují, že přibývá různých občanských sdružení a iniciativ, které se zabývají různými tématy, životem v obci apod., ale tato témata a aktivity pokládají spíše za marginální a nepodstatné. Navíc mnoho těchto občanských aktivit je v rozporu s jejich představou ideální společnosti (např. aktivity orientovaná na obhajobu lidských práv, multikulturní výchovu, alternativní umění apod.).

Kritika narátorů vznesená vůči málo angažované společnosti tak nevychází z toho, že by se jim jevila občanská společnost¹⁷⁷ v zemích střední Evropy málo rozvinutá. Kritizují spíše nízkou ochotu lidí aktivně se účastnit demonstrací, pochodů a silových vyjádření vlastní vůle a zájmů. Jejich kritika tak míří na nedostatek politického aktivismu, resp. nedostatek aktivismu určitého druhu.

Existuje více druhů politického aktivismu, přičemž například v České republice převládají čtyři jeho mody, které se liší zvolenými prostředky, cíli i institucemi a subjekty, jež oslovují. Jedná se o tyto formy politického aktivismu: „starý“ participační aktivismus,¹⁷⁸ „nový“ transakční aktivismus,¹⁷⁹ občanská sebeorganizace¹⁸⁰ a „nový“

dojdeme k tomu, že v průměru je občan USA angažován ve 3,5 organizacích, Švéd či Nor v cca 2,5 organizacích a Čech či Slovák v průměru v jedné organizaci občanského sektoru. Mezi členy organizací občanského sektoru patří v České republice cca 47 % občanů (Skovajsa, 2010, s. 118). Občané České republiky jsou dle dat agentur STEM z roku 2004 nejčastěji členy sportovních organizací (16 %), odborů (13 %), svazů zahrádkářů a pěstitelů (6 %), sborů dobrovolných hasičů (6 %), náboženských a duchovních organizací (6 %), rybářských spolků (5 %), rodičovských a studentských organizací (4 %) a v jiných typech spolků jsou členy pouze 3 % občanů (Skovajsa, 2010, 118).

¹⁷⁷ Pojmeme občanská společnost označujeme sféru ležící mezi osobními soukromými zájmy a státem, kde dochází k dobrovolnému sdružování mimo oblasti trhu, státu a soukromého života (Rakušanová, 2007, s. 25). Existuje řada definic, například Jürgen Kocka nabízí tři definice: 1) občanská společnost může být pojata jako typ společenského jednání, které se odehrává ve veřejné sféře a klade důraz na autonomii jedince a sebeprosazování skupiny; pluralitu a odlišnost a obhazuje napětí ve společnosti jako součást jejího života; absenci násilí; 2) občanská společnost je prostor, který je oddělen od státu, hospodářství a sféry soukromé; 3) občanská společnost pojata jako společenské uspořádání (silné pojetí této definice je však utopické), (Keane, 2006, 38 – 40).

¹⁷⁸ Představiteli „starého“ participačního aktivismu jsou například akce odborů. Pro tento typ aktivismu je typická nižší četnost protestních akcí. Avšak když už je nějaká taková akce organizována, zpravidla se jí účastní vyšší počet osob. Mezi typické akce „starého“ participačního aktivismu patří stávka, případně nenásilná demonstrace. Moderní formy protestních akcí, jako jsou performance, festivaly apod. zde nenajdeme. Požadavky, které „starý“ participační aktivismus vznáší, míří zejména na státní instituce a firmy a jedná se především o požadavky ekonomické, případně zaměřené na veřejnou politiku (týkají se tedy materialistických témat), (Císař, 2008, s. 37 – 38).

radikální aktivismus¹⁸¹ (Císař, 2008, s. 37 – 39). Přičemž právě nedostatek posledně jmenovaného typu politického aktivismu vytykají narátoři společností střední Evropy. Mají pravdu v tom, že radikální aktivismus je skutečně formou aktivismu s nejnižším mobilizačním potenciálem,¹⁸² který i přes poměrně vysokou četnost akcí oslovuje a mobilizuje jen velmi malé množství občanů (Císař, 2008, s. 45 – 50). Každý z výše uvedených modů aktivismu se vyznačuje také typickým repertoárem jednání, tedy prostředků využívaných v prosazování svých zájmů. „Nový“ radikální aktivismus jako jediný má ve svém repertoáru i násilné kolektivní jednání, zatímco u jiných forem aktivismu převládají petiční akce, nenásilné demonstrace, případně performance a happeningy (Císař, 2008, s. 51).¹⁸³

Pokud tedy narátoři hovoří o pasivitě společnosti a její nízké míře angažovanosti, tak v podstatě kritizují nízký mobilizační potenciál středoevropské veřejnosti ze strany „nového“ radikálního aktivismu, neochotu účastnit se jeho akcí, protestů proti vládě apod. Kritika se týká také toho, že se lidé nevymezují vůči citlivým společenským

¹⁷⁹ Transakční aktivismus se vyznačuje poměrně vysokou četností protestních událostí, avšak nedokáže většinou zmobilizovat větší množství podporovatelů. Transakční aktivisté nejčastěji pořádají nenásilné demonstrace, ale využívají i tzv. kulturní strategie, jako jsou performance, divadla, výstavy a festivaly. Své požadavky směřují k širokému spektru institucí počínaje nadnárodními a státními institucemi, přes firmy, až po veřejné mínění. Jejich požadavky jsou většinou postmateriálního charakteru, orientují se na ekologická témata, práva zvířat, lidská práva a svobody apod. (Císař, 2008, s. 38).

¹⁸⁰ Občanskou sebeorganizací jsou míněny ty případy mobilizace k protestní akci, di nichž se nezapojuje žádná organizace. Nejvíce protestních událostí v České republice po roce 1989 spadá právě do této kategorie. Tyto události jsou však většinou spíše malého rozsahu, nedokáží zmobilizovat větší počet podporovatelů. Výjimkou a snad největší událostí vzešlou z občanské sebeorganizace byla iniciativa „Děkujeme, odejděte!“. V repertoáru jednání občanské sebeorganizace převládají petice a nenásilné demonstrace. Snaží se oslovit většinou státní instituce a orgány samosprávy v krajích a obcích. Nejčastější požadavky občanské sebeorganizace se týkají fungování národních institucí, policie a soudnictví, ale i ekologie a veřejné politiky (Císař, 2008, s. 39).

¹⁸¹ Akci „nového“ radikálního aktivismu je více, nežli „starého“ participačního aktivismu, ale méně než v případě „nového“ transakčního aktivismu. Mobilizační potenciál je v případě „nového“ radikálního aktivismu nejnižší ze všech. Mezi nejčastější události „nového“ radikálního aktivismu patří nenásilné demonstrace, ale patří sem i přímé násilné akce. Radikální aktivismus směřuje své požadavky zejména na mezinárodní instituce, instituce jiných států, veřejné mínění, na politické elity a stát jako takový. Radikální aktivisté pak vznášejí i specifické požadavky, které se často týkají národní bezpečnosti a zahraniční politiky, případně lidských práv. Další požadavky se pak zaměřují na vymezení se vůči ideologickým nepřítelům (Císař, 2008, s. 38 – 39).

¹⁸² Zatímco „starý“ participační aktivismus dokáže zmobilizovat a přivést na své akce v průměru 2 769 účastníků, tak formy aktivismu jako občanské sebeorganizace přilákají v průměru 394 účastníků, „nový“ transakční aktivismus zmobilizuje v průměru 267 účastníků a „nový“ radikální aktivismus pouze 125 podporovatelů (Císař, 2008, s. 45).

¹⁸³ Mody aktivismu se od sebe odlišují i v repertoáru jednání a preferovaných aktivit. Do tohoto repertoáru patří: petice; stávky; nenásilné demonstrace; performance, happeningy a politické divadlo; festivaly, street party a výstavy; blokády či okupace budov a násilné kolektivní jednání. Všechny formy aktivismu však využívají tři nejčastější strategie (avšak vždy v jiné míře), kterými jsou: petiční akce (na ty nejvíce spoléhají iniciativy vzešlé z občanské sebeorganizace), stávky (typické zejména pro „starý“ participační aktivismus) a nenásilné demonstrace (Císař, 2008, s. 51 – 53).

tématům, jako je otázka imigrační politiky, soužití s etnickými a náboženskými minoritami, apod.

Pasivitu společnosti prezentují narátoři jako velký soudobý problém. Společnost neschopná protestu a revolty je dle nich odsouzena k tomu, aby zůstávala ve vleku lživých médií, politických elit, mocenských skupin apod.

„Prostě (lidé se nechají, dopl. aut.) vést tam, kam jde ten hlavní proud, jako kdyby se nezajímali o to, co se děje okolo nich. Většina lidí. A zajímají se jen o to svoje. Takže je tam, je tam velká míra egoismu a nezájem o věci veřejné, protože si i tak řeknou, že všichni politici, všichni nějaký reprezentanti jsou špatný a když by se tam dostal někdo jiný, tak by byl stejný jako oni. Takže celý problém na Slovensku, ale myslím si, že i v Evropě je ten, že lidi přestali mít zájem o věci veřejné, takže málo se angažují občansky a s tím potom se vleče všechno.“

(Historik)

„Na Slovensku (je největší problém, dopl. aut.) totální apatie řešit problémy všeho, společnosti a tak dále. Protože ty problémy dorostly vlastně už do takové fáze, že lidé si myslí, že už ji nemůžou nijak ovlivnit. Tak upadli, namísto toho, aby začal fungovat mechanismus, že začnou bojovat proti tomu systému, tak upadnou do totální apatie. Tohle je specifické pro Slováky.“

(Patriot)

„Já vidím několik problematických bodů. Tak především pasivita tohoto národa. Skepse na jakékoli veřejné dění. Nechuť se na něčem podílet, přispět svým hlasem, rozhodováním k nápravě těch problémů.“

(Magistr)

Revoltu, protesty, vymezení se a to mnohdy ve velice radikální podobě považují narátoři za funkční prostředek politického boje a cestu ke změně systému. Uznávají však, že pro úspěch je nutné zapojení širší veřejnosti, která však k tomu není příliš ochotná. Někteří z narátorů reflektují, že revoluční změna a zburcování společnosti není možné v dohledné době, jiní tuto možnost připouští za předpokladu rozsáhlejší ekonomické či hospodářské katastrofy, vypuknutí rasových či sociálních konfliktů apod. – protože teprve zhroucení stávajícího řádu a jistot považují za impuls, který by byl dostačující pro mobilizaci společnosti.

„Lidi by měli konečně revoltovat a chtít to, co jim patří. Aby prostě cejtli, že se s nima počítá. (...) Prostě pokud nastane nějaká krize, tak možná pochopí. Zatím jsou hrozně pohodlní a jde jim jen o to, aby se měli dobře a to je právě ten problém. Protože všechny velký změny ve společnosti byly bohužel na té sociální bázi a jiná změna možná není - žádný náboženský hnutí to nevyřeší, nebo politický hnutí. Prostě je to o tom, že lidi se musí

nasrat, musí zjistit, že už to dál nejde, že je ten stav neúnosnej a pokud oni nezačnou něco řešit, tak jejich děti se prostě už nebudou mít tak dobře. “

(Solitér)

Na druhou stranu někteří narátoři na základě vlastní zkušenosti reflektují, že se společnost do jisté míry probouzí a aktivizuje. Toto hodnocení se však opět netýká běžného života občanské společnosti ve smyslu organizované aktivity a ochoty promlouvat do veřejných otázek. Naopak se týká ochoty revoltovat, vymezovat se vůči vládě, systému apod. Oceňují tak ty iniciativy a akce, které se vyznačují negativním programem (jsou zaměřené proti něčemu), ty s pozitivním programem (s výjimkou vlastenecky orientovaných aktivit, jichž se sami účastní) pak nehodnotí, nebo je považují za slabé a nedostačující). Narátoři tak oceňují například účast na demonstracích, vymezování se vůči např. menšinám apod.

„Ano, většina lidí je pasivní. Jsou i tací, kteří jsou aktivní a to jak v pozitivním, tak negativním smyslu. Ale mnoho lidí, který třeba vadí migrace přichází s novými iniciativami, aktivitami... ale nemohou to dělat svobodně.“

(Rodačka)

„V rámci společnosti, no, lidé už začínají nadávat na veřejné dění nejen v hospodách. Takže ono se to trochu pomaličku posouvá. Uvidíme, no. Nevím.“

(Patriot)

Nedostatek společenské a občanské aktivity spojují narátoři s nízkou mírou společenského či komunálního života, o kterém hovoří jako o ztrátě společenské pospolitosti (němečtí narátoři užívají pojem *Gemeinschaft*¹⁸⁴, do jisté míry shodně se zidealizovaným pojetím tohoto Tönniesova pojmu, srov. Tönnies, 1996).

¹⁸⁴ Dichotomii mezi pojmy *Gesellschaft* (společnost) a *Gemeinschaft* (pospolitost) zavedl do sociologie německý sociolog Ferdinand Tönnies (1855 – 1936). Tyto pojmy ve svém díle *Gemeinschaft und Gesellschaft* (1887) vykresluje jako weberovské ideální typy, přičemž ani jeden z nich se nevyskytuje ve své čisté podobě, nýbrž v lidské realitě se vždy jedná o kombinaci obou. Tyto pojmy představují základní formy soužití lidí. Forma *Gemeinschaft* je typická spíše pro venkov, malé město, komunální společnost a platí zde tradiční sociální pravidla, *Gemeinschaft* je založena primárně na osobní vztazích, kontaktu „tváří v tvář“, vztahy se utváří přirozeně a ve vzájemné de facto každodenní interakci. Oproti tomu *Gesellschaft* je forma soužití typická pro velkoměsto, národ, stát), nevzniká přirozeným vývojem, ale z racionální vůle, má složitější organizaci a podléhá byrokratickému řízení. Pojem *Gesellschaft* vystihuje moderní, kosmopolitní industriální i postindustriální společnosti. Dle Tönniese je pro *Gesellschaft* typický racionální zájem o sebe sama, který způsobuje oslabení tradičních pravidel, rodinných či sousedských vazeb a také náboženských konvencí, vede k odosobnění. *Gesellschaft* jako forma lidského soužití se vyznačuje také orientací na výkon (srov. Jandourek, J., 2012). Je však třeba brát Tönniesův popis jako modelaci ideálních typů, které v čisté podobě neexistují a ani existovat nemohou, naopak každá společnost vykazuje rysy *Gesellschaft* i *Gemeinschaft*, přičemž důležitý je jejich vzájemný poměr a oblast, v níž se tyto modely uplatňují. Idealizace *Gemeinschaft* (jak kní docházelo zejména v meziválečném období) rovněž není na místě, neboť i *Gemeinschaft* s sebou nese negativní rysy jako je

Pospolitost je v aktuální diskusi v rámci politické filosofie populárním pojmem a o jeho pravý obsah se vedou spory a akademické diskuse. Sám pojem pospolitosti je také hojně užíván v politických diskusích a projevech a také používán jako argument ve sporech mezi tzv. komunitaristy¹⁸⁵ a liberálními filosofi¹⁸⁶, či mezi demokratickou levicí a pravicí. Pojem pospolitost se užívá také účelem kritiky „kultury egoismu, individualismu a sebeuspokojování“, mnohdy se užívá i k obhajobě sociálního státu, progresivního zdanění, redistribuce prostředků apod. (Swift, A., 2005). O pospolitosti se hovoří ale i jako o morálním imperativu, který je ve své obecnosti nezpochybnitelný a který vyjadřuje, že lidé by měli brát ohledy na druhé i společnost jako celek. Vzhledem k různým pojetím pojmu pospolitosti a jeho užíváním v nejrůznějších kontextech, prostředích a za nejrůznějšími cíli je obtížné tento pojem jednoznačně definovat. Na základě Tönniesova pojmu *Gemeinschaft* můžeme pospolitost definovat jako formu sociálních vztahů, která spočívá na přirozeně vzniklých a pozitivních citových vazbách mezi lidmi, které jsou možné spíše na úrovni menší skupiny, která je spojena shodnými cíli a vzájemně kooperuje pro společný prospěch. Toto pojetí je však pouze deskriptivní, popisuje charakter pospolitosti v menších sociálních útvarech. V politické filosofii pojem pospolitosti přesahuje pouhou deskripci určitého sociálního útvaru a je provázán s dalšími otázkami politické filosofie a vyplývají z něj etické závazky vůči jednotlivci, drobnému společenství i státu.

To, jak pospolitost chápou narátoři z řad elit extremistické scény, do jisté míry odpovídá výše uvedenému. Pro narátory je pospolitost ideálním modelem společnosti, která by se měla skládat spíše z malých společenských jednotek.¹⁸⁷ Pospolitost staví do protikladu k moderním společnostem, pro něž je dle narátorů typický individualismus a egoismus, výkonová orientace a důraz na kariéru či materiální zabezpečení, které jsou odosobněné,

omezení soukromí, rigidita a vyšší sociální tlak, možnost zpomalení společenského vývoje, vyloučení lidí, kteří se odchýlí od společnosti vymáhané konvence apod.

¹⁸⁵ Pojem „komunitarismus“ je nejasně definovatelný a jsou pod něj zařazovány nejrůznější myšlenkové proudy. Zastřešující pro ně je kritika egoismu a důraz na mezilidské vazby, vzájemný ohled, kooperaci a solidaritu. Pokud bych se tématu pospolitosti věnovala primárně, užívání tohoto pojmu bych spíše omezila, na tomto místě je však postačující pro vykreslení jednoho z kontextů, v nichž se pojem pospolitosti často užívá.

¹⁸⁶ Někteří filosofové (např. Michael Sandel, Charles Taylor) se vymezují vůči liberální filosofům (např. John Rawls) s odůvodněním, že význam pospolitosti opomíjí a marginalizují. Z diskuse je zřejmé, že pojem pospolitosti nepředstavuje jednoduchou a srozumitelnou hodnotu sám o sobě, ale že je úzce provázán s pojetím individuality člověka, kompetencemi státu, universalistickým či naopak kulturně specificky pojatým pojmu spravedlnosti apod.

¹⁸⁷ Někteří narátoři hovoří o období polis, jiní o cechách apod. či obecně o životě na úrovni měst a obcí jako více či méně samosprávných jednotkách.

nemorální a ztrácí soudržnost v důsledku odklonu od tradic a všeobecně přijímaných pravidel a norem. Na současné společnosti kritizují neschopnost spojit se za určitým společným cílem, starat se o budoucnost, vzájemně kooperovat a pomáhat si. Ze svého chápání pospolitosti vyvozují i potřebu solidarity mezi členy daného společenství (členství v daném společenství chápou samozřejmě na základě toho, zda si je jedinec zaslouží – díky, své pracovitosti, svým postojům, ale i rase, etnicitě, náboženství apod. Podporují spíše silný stát či samosprávu, která může nějakým způsobem redistribuovat prostředky. Případně v extrémní variantě preferují společnost postavenou na jakémisi neofeudalistickém modelu, ve kterém nefunguje peněžní systém, ale pouze směnný obchod a lidé jsou tak ke kooperaci a pospolitosti nuceni.

V umírněnějších formách představují jako společenský ideál fungování rodiny a sousedství, kde vznikají mezilidské vazby přirozeně ze vzájemné interakce a lidé se podporují, protože chtějí, nikoli musí.

„Jako takhle – stát, kterej má X milionů lidí, tak tam to je prostě nereálný. Ideální společnost je o lidech a mezi tolika lidma se vždycky najdou lidi, který budou makat pro sebe a ne pro ten stát. Jsou různý představy, jak toho ideálu dosáhnout, ale to jsou prostě utopie, který nepovažuju za proveditelný a nemá cenu se jima ani vůbec zabývat. Já samozřejmě taky nějakou představu mám, ale to je nereálný...Takže asi nezbejvá nic, než začít ve svém okolí a tam si tu ideální obec udělat. Prostě soukromě pro sebe a svý blízky. (...) Mělo by se stavět na těch hodnotách, aby člověk měl i další lidi se stejnýma hodnotama, na který se může obrátit, o který se může opřít.“

(Frontman)

Současnou společnost vidí a ve svých vyprávěních chápou jako rozdrobenou a roztržštěnou, kde každý sleduje jen své vlastní (povětšinou ekonomické a materiální zájmy) a o společnost jako celek či budoucnost kultury, společnosti, rasy apod. se nezajímá. Nízkou míru pospolitosti a převahu individualismu příp. egoismu vidí jako důsledek morálního úpadku, opuštění tradic a rozvolnění tradičních společenských struktur na straně jedné a jako důsledek ekonomické situace a sociální politiky státu na straně druhé.

„Mělo by jít o společnost jako takovou... Nebejt prostě lhostejný. Lhostejnost je to nejhorší, co nás prostě postihlo jako rasu. Prostě lidi už nedržej při sobě tak, jako vždycky drželi. Prostě naše národy vznikly na určitý pospolitosti a ta se úplně rozpadla. Byly rodiny, byly klany, byly vesnice, každej někam patřil a to ted'ka není. A to je problém, no... Tose musí změnit, lidi musí najít cestu k sobě, cestu zpátky... Musí držet při sobě.“

(Solitér)

Zároveň rozdrobenost společnosti popisují jako příčinu nízké míry angažovanosti a jako faktor, který přispívá k dalšímu mravnímu rozkladu. Ztráta pospolitosti dle mnohých narátorů navíc omezuje i pořádek a bezpečí, negativně ovlivňuje mezilidské vztahy a to na všech úrovních.

„Říkám, lidi k sobě ztratili takovou tu základní lidskou úctu. Když nerespektuje jeden druhýho, tak se už nestaraj vo sebe. Dřív na vesnici dyž, příklad: dřív na vesnici - u nás - když přišel Cikán, byl sledovanej. Vod shora až dolu byl sledovanej. Dneska tam chodí padesát Cikánu a nikoho to nezajímá. Říkám, lidi se zajímaj jenom vo sebe a ztratili takovou tu lidskou úctu a kdyby měli k sobě úctu, tak by to bylo všechno úplně jinak. Lidi by se neposrávali vo prachy, nepodělávali eee, lidi b i ty politici by se chovali.“

(Materialista)

Civilizace před kolapsem

Kulturní pesimismus, resp. pesimistický pohled na společnost formulují narátoři často ve velké obecnosti tak, že jej nelze zařadit do žádné z výše uvedených kategorií (morální úpadek, individualismus a egoismus, nízká aktivita a absence pospolitosti). Tento obecný pohled lze popsat jako představu, že „vše spěje k horšímu“, že západní civilizace spěje ke svému kolapsu. Úvahy o blížícím se kolapsu západní civilizace však nejsou jen nějakou „deviantní“ úvahou stoupců extremismu, riziko a signály možného kolapsu reflektují i odborné akademické kruhy (Bárta, 2011, s. 19 – 48).

Kolaps znamená neřízený, neovladatelný pokles či pád, který však nemusí být nutně posledním bodem vývoje, ale může vést i k transformaci a obrodě (Bárta, 2011, s. 22). Narátoři jej rovněž chápou nikoli jen ve smyslu konce, ale i jako výzvu a možnost změny.

Joseph Tainter na základě analýzy kolapsů všech významných civilizací lidských dějin pojmenovává hlavní příčiny, které ke kolapsu civilizací vedou. Nejvýznamnější z nich jsou tyto:

- Vyčerpání zdrojů či přechod na zdroje nové
- nedostatečná reakce na změnu okolností

- vliv jiných složitých a vyvinutějších civilizací
- třídní konflikty, sociální svár, selhání elit
- civilizace (stát) neplní svou sociální funkci
- mystické či religiózní faktory
- ekonomické problémy (Tainter, 2009).

Většinu těchto faktorů narátoři vidí v soudobé společnosti a ve svých úvahách je chápou jako rizikové nejen pro samotnou existenci civilizace, ale i pro mravnost a mezilidské vztahy.

„To de všechno (náboženství, ideologie, dopl. aut.) do piči, protože nemaj, voni nemaj mezi sebou úctu ty lidi. A to je zase, to sme zase u toho. Když nemáš úctu, kdybys neměla úctu ke zvířatům, nebo v zoologický, tak tam přijdeš, uděláš brajgl a... a ani tam nejdeš. Ale když tu úctu k tý zoologický máš, třeba kdybych já měl úctu k lidem, ke zvířatům, který seděj na těch úřadech, tak mám úctu i v ten institut. Ale prostě... lidi úctu nemaj, lidi na to serou. Říkám, všechno co sedí na těch úřadech, co je ve vládě, to je odraz nás, nás lidí.“

(Materialista)

Příčinu obecného společenského a dějinného úpadku spatřují v ekonomických problémech (souvisejících s nedostatkem zdrojů), v sociální dysfunkci státu a komunity a v prostředí výkonově orientované kapitalistické společnosti.

„Ale na straně druhé jsme dnes a denně konfrontováni s tou realitou toho života. Co si budem povídat, ten stres, strach z budoucnosti je něco, co se projevuje negativně na všem. To se projevuje na uvažování lidí, na uvažování jak oni se začlení do společnosti, to se projevuje prostě na chování vůči svému okolí, to se projevuje na chování prostě u dětí ve škole dneska, kde vidíte, že ti lidé, ti už malí žáci, žáčci tak prostě jsou vůči sobě někdy agresivní, nějakým způsobem opravdu se napadají... takže, takže to si myslím, že asi asi nelze očekávat, že by se to takovýmto způsobem změnilo.“

(Magistr)

Někteří narátoři tak vyjadřují „porozumění“ pro současnou situaci a také jistou blahosklonnost a pochopení lidí, kteří nejednají v souladu s ideálem pospolitosti a mravnosti.

Představa o celkovém úpadku a hrozícího kolapsu společnosti se také pojí s představou narátorů o současné realitě, která je pokroucena médii, existencí peněz a jejich údajným umístěním na čelných příčkách žebříčku hodnot většiny lidí. Média, peníze a jiné materiální hodnoty spolu s akcentem na individuální úspěšnost dle narátorů nejen

překrucují realitu, ale znemožňují i pravou lidskou svobodu a „skutečnou demokracii“, čímž vyvrací pilíře naší civilizace.

Média považují narátoři za zkorumpovaná, úplatná, podílející se na udržování vybraných bohatých skupin lidstva u moci. Narátoři velice souzní s hodnocením vývoje společnosti tak, jak jej představil Oswald Spengler ve své knize *Zánik Západu*¹⁸⁸ (Spengler, 2010), kde mimo jiné říká, že pro dav je pravda „*to, co se stále čte a poslouchá (...) její důvody jsou nesporné tak dlouho, dokud existují peníze, aby ji neustále opakovaly*“ (Spengler, 2010, s. 649).

„Většina lidí se chová stádně a v rámci té politické korektnosti, že dost média ovlivňují to, jak se člověk podívá na určitou věc a chce si o ní vytvořit názor, tak dost těch názorů berou z těch médií.“

(Patriot)

Teorie a teze, jež narátoři formulují, velice korespondují se Spenglerovým pojetím vývoje civilizací a hodnocením Západu, což je důvod, proč se zde a podrobněji i v kapitole věnované pojetí dějin na Spenglera odvolávám. Myšlenka, že úpadek nyní potkal západní civilizaci a že jeho příčina leží ve ztrátě tvůrčího potenciálu civilizace, který je následován opuštěním tradičních hodnot, řádu a povinnosti, je pro Spenglera i narátory společná. Stejně tak i důraz na to, že právě tradice, řád a povinnost jsou jedinou možností, jak civilizaci uchránit, pokud ztratila svou plodnost a rozlet.

Vedle médií ničí dle narátorů společnost i výkonová orientace společnosti zaměřená na úspěch a materiální bohatství. Někteří jsou přesvědčeni, že peníze jsou kořenem mnoha společenských problémů – určují, co má jakou hodnotu, umožňují získat moc, ovlivňovat média a zakoupit tak pravdu. Peníze a jejich adorace jsou pro narátory něčím, co lidi odvádí od jejich přirozenosti, od druhých, co jim zastírá smysl pro skutečné štěstí a skutečný život.

„Protože dokud ty nahoře, ty bankéři budou házet takhle papírkama a cinkat zlatem a pak se půjdou nažrat, tak i lidi půjdou jen za tímhle tím, byť je to ve skutečnosti jenom přelud. A není to skutečnej život. Skutečnej život je někde jinde. (...) Protože v tomhle světě je štěstí hrozně relativní. Člověk

¹⁸⁸ Kniha *Zánik Západu* Oswalda Spenglera (1880 – 1936) vyšla v roce 1918 a odráží dobovou frustraci, je reakcí na šok první světové války a související proměny společnosti. Spengler v *Zániku západu* popisuje dějiny a hledá v nich zákonitosti s platností přírodních zákonů. Hovoří o tzv. morfologii dějin. Za příčiny úpadku civilizací považuje Spengler úpadek jejich ducha a tvořivosti a následně i odklon od tradic, řádu a vědomí povinnosti. Západní civilizaci pak vidí jako upadající, nesvobodnou a podrobuje ji tvrdě kritice.

Zánik Západu získal ve své době značný ohlas. Mnoho lidí s ním souznělo a sympatizovalo, jiná proti němu polemizovali. V odborných kruzích mezi historiky, sociology a filosofy byla velice silná kritika této knihy. Například Max Weber ji označil primitivní a diletantskou, Karl Raimund Popper za nesmyslnou.

si třeba i myslí, že je šťastnej, ale je to jenom pozlátko. (...) Třeba je smysl života právě v tom, žít v pospolitosti, v tom lidském společenství. Vlastně člověk sám o sobě není vůbec nic, je naprostá nula. Až ta lidská společnost činí člověka člověkem.“

(Solitér)

Peníze považují i za prostředek, jímž zájmové skupiny ovládají politiku a znemožňují tak existenci skutečné demokracie. Ať již toto své přesvědčení demonstrují na konkrétních dílčích příkladech, či je prezentují jako globální hodnocení politiky dokazující zkaženost a úpadek dnešní západní společnosti, vždy jsou v souladu s tvrzením Spenglera, že „penězi demokracie ničí sebe samu poté, co peníze zničily ducha“ (Spengler, 2010, s. 651). Peníze a jimi ovládaná média ruínují dle narátorů svobodu, demokracii a zastírají skutečnost, čímž dle narátorů podřívají duchovní zdraví společnosti a znemožňují její vývoj k lepšímu.

„No a například i volební systém, že si můžeme zvolit jenom někoho, nemůžeme si zvolit, koho chceme, že vlastně ta účast ve volbách je podmíněna, že musím dát peníze, ten volební systém u nás považují za porušení ústavy, protože já když chci kandidovat do parlamentu, tak musím dát peníze, musím kandidovat za určitou politickou stranu a tak dále, tak to je vlastně omezení mého volebního práva, vlastně práva být volený. Takže celý ten systém, vlastně i ten ekonomický systém, ten kapitalismus, je totální totální ničení veškeré svobody.“

(Patriot)

„Lidé vědí, že demokratická politika v Německu není skutečně demokratická. Že jde hlavně o peníze, o materiální záležitosti, ale ne o to, aby fungoval průmysl, byla práce a že korupce je něco neoddělitelného. A to není demokracie. A vlastní lid je tak prodáván a kupován, pro jejich vlastní zájmy.“

(Rodačka)

Narátoři se ve své kritice soustředí na negativní jevy, opomíjí pozitiva, která současné společenské zřízení nabízí, jako je svoboda, široké spektrum možností a volby životní cesty, prostor k uplatnění apod. Jistoty, pořádek a společenskou homogenitu nadřazují svobodě, toleranci a pluralitě, stejně jako osobní odpovědnosti. Chybí uvědomění, že ačkoli současná společnost i konkrétní politické kroky jednotlivých vlád jsou v mnohém hodné kritiky, tak stále žijeme v nejlepším možném dějinném období (myšleno v rámci Evropy), které skýtá relativní bezpečí, dostatek, svobodu, možnost realizace a volbu takového způsobu života, který je člověku nejpříjemnější a přirozený. Avšak mnoho z těchto výtoky, které zde jmenuji jako pozitivní, by velká část narátorů hodnotila opačně, jelikož jsou v rozporu s jejich představou ideální společnosti. Kulturní

pesimismus jako vize blížícího se kolapsu civilizace úzce souvisí s pohledem narátorů na dějinný vývoj a s rozuměním dějinám jako takovým. Tento pohled ovlivňuje nejen charakter kulturního pesimismu, který ve vyjádřeních narátorů rezonuje, ale také jejich sebepojetí, chápání vlastní životní role, hodnocení společnosti a přístup k vlastní aktivistické dráze.

6.3 Pohled na dějinný vývoj a smysl dějin

Narátoři některé aspekty svých životních příběhů a potažmo identit vykládali v kontextu toho, jak rozumí dějinám a jejich smyslu. Porozumění konceptu dějin, který narátoři zastávají, je tak nezbytné například pro pochopení jejich kulturního pesimismu či touhy stát se součástí dějnotvorného proudu. Důležité je ale i pro celkové porozumění tomu, jak konstruují vlastní identitu a jak nahlíží na svět a společnost jako takovou.

Téma dějin a historie narátoři často zmiňují v kontextu sebepojetí a interpretace vlastního aktivistického působení, argumentují pomocí historie ve prospěch svých postojů či hovoří o dějinách jako o důležitém zdroji poznání a prostředku, jak porozumět současnosti. I proto jsem se rozhodla zařadit tuto kapitolu, přestože téma pohledu na dějiny jsem v rámci rozhovorů záměrně nesledovala. Jedná se naopak o jeden z motivů, který do rozhovoru vnesli sami narátoři. Z toho důvodu zde bude toto téma pouze načrtnuto, nikoli podrobně rozpracováno, jak by si zasloužilo.

Jsem si vědoma, že koncepty dějin se mezi narátory do jisté míry liší. Přesto uskutečněné rozhovory poskytly bohatý materiál, na jehož základě je možné načrtnout základní motivy, jež se v chápání dějin mezi narátory potažmo v rámci extremistické scény vyskytují a které se promítají v identitě jejich stoupenců. Typickými rysy je představa současného úpadku a zidealizovaná vize zlatého věku, ambivalentní chápání éry socialismu a zájem o spekulativní filosofii dějin.

Dějiny: Zdroj poučení a identity

Narátoři často hovoří o dějinách i proto, že pro ně představují zdroj nejen poučení, ale i jejich vlastní identity, národního charakteru apod. Narátoři se často odvolávají na historickou zkušenost, pokud hovoří o charakteru svého národa, dějinném údělu apod.

Řada narátorů deklarovala svůj zájem o historii. Můžeme předpokládat, že mezi elitami extremistické scény je tento zájem do značné míry reálný. Přesto však má to, že o něm hovoří, i deklaratorní charakter a význam – narátoři tím, že hovoří o svém zájmu o dějiny, prezentují sebe sama jako vzdělané lidi s přehledem, představují sebe sama jako

součástí velkého dějinného příběhu (např. boje vlastního národa za nezávislost a uznání), odkazují na své sejetí s předky a zakladateli národa a anticipují nadcházející generace, pro něž se dle svých slov snaží vydobýt lepší podmínky a lepší svět.

Zájem o dějiny je jednou ze složek obrazu, který o sobě mají a který také rádi dávají na odiv ostatním.

Zájem o dějiny je tak součástí jejich identity stejně jako to, co z dějin na základě své vlastní (mnohdy značně svébytné) interpretace vyvozují. Součástí identity narátorů je příslušnost k větším celkům a to nejen k uskupením, v nichž působí, ale i k národu, případně rase. Povahu národa či rasy odvozují z jejich dějinného příběhu, příp. četných národních mýtů.

V dějinách pak hledají i poučení pro dnešní dobu. Historické události, ale i legendy narátoři chápou jako zdroj univerzálních pravidel či pravd o fungování světa, v nichž lze najít poučení, varování i inspiraci do budoucna. Často na jejich základě argumentují ve prospěch svých postojů a zastávaných hodnot.

„(soudržnost, dopl. aut.) je důležitá, bez soudržnosti nemůže nic fungovat. V tomto je třeba vzít si příklady z historie, kdy docházelo v podstatě k rozpadu společností, tak potom to lidi dorazilo. Ale když lidi byli soudržný, tak potom to fungovalo. Příkladem je známá legenda o Svatoplukových prutech.“

(Anonym)

Znalost historie pak pro narátory slouží i jako výchozí bod kritiky současné společnosti, kterou srovnávají se společnostmi minulosti. Toto srovnání se děje pod optikou kulturního pesimismu a hodnocení dnešní společnosti jako upadlé, nastoupivší sestupnou trajektorii směrem k rozkladu. Ze srovnání pak minulá dějinná údobí vychází většinou pozitivně (s výjimkou období socialismu, které je hodnoceno ambivalentně či spíše negativně, viz níže). Narátoři na nich oceňují zejména organizaci společnosti do menších celků, pospolitost, společenskou konformitu a společenský konsenzus v oblasti hodnot a životních stylů. Na základě interpretace historie pak vyvozují, že homogenní společnost je zárukou životaschopnosti a jednoty národa (či rasy), což je dále podmínkou přežití daného národa, které je nutné pro dobrý život jedince.

„Tak protože když společnost tyto (společné, dopl. aut.) hodnoty neuznává, je na cestě do zániku. Zanikne prostě. To tak vždy bylo a vždy bude, společnost ona vlastně... jeden takový citát byl vlastně: národ, který nemá historii neexistuje. A když my se zřekneme té vlastně naší tradice, našich dějin, tak tím pádem pochováme sami sebe, staneme se určitými, určitými

jedinci levitujícími v nějakém kosmopolitním světě, stádním, na hypotetických bázích. Takže bychom existovali jako nějaký ufoní v reálném světě. Protože každý má nějaké kořeny, ke kterým se váže.“

(Anonym)

Povaha dějin: dějinné cykly a souboj civilizací

Vedle hledání poučení, vzorů a osvědčených modelů společnosti i jednání v konkrétních dějinných událostech, se ve svých úvahách zabývají i, dá se říci, laickou spekulativní filosofií dějin. Přemýšlí nad otázkami o teleologii a povaze dějin, jejich smyslu a nějakých obecných principech, na jejichž základě dějiny fungují.

Ve svých konceptech vychází zejména z cyklického a civilizačního pojetí dějin, které doplňují prvky sociálního darwinismu,¹⁸⁹ který prezentují jako zásadní imperativ, jímž je třeba se řídit, aby společnost přežila a vzkvétala. Jediný z konceptů dějin, který se ve vyprávění a prezentovaných teoriích narátorů neobjevuje, je osvícenský ideál pokroku, jenž se naplňuje v dějinách.

Pro všechny narátory je společné, že v dějinách hledají nějaký smysl, řád a účel, snaží se pochopit jejich řád a zákony a v souladu s nimi predikovat i měnit budoucnost. Ze studia dějin tak nečerpají pouze vědomí vlastní identity, ale snaží se také o „*odhalení rytmů či vzorců, zákonů či trendů, které se skrývají v pozadí historického vývoje*“¹⁹⁰ (Popper, 1994, s. 14). Narátoři usilují, řečeno slovy Oswalda Spenglera (s jehož pohledem a hodnocením dějin v mnoha ohledech souzní), o zachycení „*morfologie dějin*“ s tak silnou platností, jakou má morfologie přírody (Spengler, 2010, s. 19).¹⁹¹

Žádný z narátorů neprezentoval pohled na dějiny v tom smyslu, že se jedná o sérii nahodilých událostí v čase, které iniciují lidé, a které nemají žádný hlubší metafyzický

¹⁸⁹ Sociální darwinismus je teorie, která aplikuje Darwinovy poznatky o přirozeném výběru na život lidské společnosti, jak na její konkrétní skupiny, tak i jednotlivce. Výsledkem je teorie, že přežít mají silní jedinci či skupiny, slabí jsou pak odsouzeni k zániku. V perspektivě sociálního darwinismu se soucit, solidarita, altruismus apod. jeví jako faktory, které společnosti v posledku škodí a jsou v rozporu s přírodou.

Sociální darwinismus jako první formuloval Herbert Spencer (1820 – 1903) v publikaci *O zákonech a příčině pokroku* (1857). Teorie, že lidské schopnosti jsou dědičné a přežití slabých umožněné sociální pomocí a dobročinností, vede k zhoršování kvality populace, se stala východiskem pro eugeniku.

Myšlenky sociálního darwinismu spojené s teorií rasové hygieny Arthura de Gobineau (1816 – 1882) se staly teoretickým východiskem pro formulování rasových tezí nacismu.

¹⁹⁰ Těmito slovy definuje Karl Raimund Popper přístup historicismu k sociálním vědám, jehož cílem je historická předpověď.

¹⁹¹ Ačkoli se snahy o pochopení zákonitostí dějin vyskytují ve filosofii i historii pravidelně opakují, mají i své významné a relevantní kritiky. Mezi nejznámější z nich patří např. Karl Raimund Popper (Popper, 1994; Popper, 2000).

smysl, maximálně jen co se týká jejich dopadů na konkrétní jedince. Narátoři považují dějiny za něco, co není náhodné a co je řízeno vyššími principy a zákony.

„Nic, ani dějiny není náhodné a všechno má svoje příčiny, souvislosti a všechno nějakým způsobem někam směřuje. Takže o nějaké nahodilosti mluvit v souvislosti s tímto světem není na místě.“

(Kazatel)

Tento pohled na historii pak odpovídá i pojetí světa jako bojiště, na němž dochází ke střetu mezi dobrem a zlem.

Výpovědi narátorů o tom, jaké principy či rytmy v dějinách spatřují, se různí. Pro všechny je však společné to, že současnost chápou jako stádium úpadku, kdy je západní civilizace v ohrožení a ztrácí své hodnoty i naději do budoucna. Zároveň kladou důraz na to, že právě nyní je čas, kdy lze tento trend zvrátit. Tedy že žijeme v okamžiku, kdy jedno historické období končí a začíná se nové, jehož charakter můžeme ovlivnit.

Jeden z narátorů prezentoval svůj pohled na aktuální dění v kontextu historie jako střet idejí, přičemž dle něj vyhraje ta ideologie, která je silnější a skutečně pravdivá.

„Já pro tu myšlenku něco dělám, samozřejmě - nebudu sedět doma na prdeli... ale... vždycky nebo vždycky, v poslední době prostě říkám, že nejsilnější myšlenka prostě vyhrává. A pokud je ta naše myšlenka správná, naše teorie vo rasový, rasovym míšení, vo židovský nadvládě... jsou správný, tak vyhraje my. Pokud naopak, jak říkaj komunisti, že ta..že beztrídní společnost a blablablalbla, tak vyhraje voni. Ale to všechno ukáže čas. Teďka seš prostě na takovym rozmezí, kdy prostě ten svět de do prdele. To vidíš sama. Řecko. Francie. Německo má taky nějaký droby problémy. Španělsko. Island. A to se prostě nabaluje a jednou ty saze bouchnou. No, a nebo nastoupí Čína. Ale - musí se ukázat, že něčí myšlenka byla dobrá. Protože pak nastane jako takovej chaos, že jo. Kapitalismus nebude, protože padne jako takovej, ale co místo něj? Komunismus? Nacionální socialismus? Fašismus? Jasný?“

(Materialista)

Ostatní narátoři vycházejí ze stejných předpokladů, tedy z představy dlouhodobého historického úpadku současných společností či konkrétně západní civilizace na straně jedné a na straně druhé z chápání současnosti jako zlomového bodu, v němž se rozhoduje o budoucnosti.

Narátoři často užívají slova „civilizace“, případně „západní civilizace“, přičemž tyto termíny mají v jejich podání opět specifický obsah, který se v některých aspektech liší od odborných definic tohoto pojmu, případně je doplňují o další kritéria. Aby bylo

možné představit, jak narátoři rozumí a užívají pojem „civilizace“, je třeba nejprve pro ilustraci a odstínění uvést možné definice tohoto termínu. Civilizace je (a to i z hlediska narátorů) nejširší kategorie skupinové identity, která zastřešuje všechny další formy skupinových identity. Pojmu civilizace lze rozumět tak, že shrnuje „*hodnoty, normy, instituce a způsoby myšlení, jimž po sobě jdoucí generace přisuzovaly primární důležitost*“ (Huntington, 2001, s. 33). Dle Fernanda Braudela¹⁹² je civilizace „*specifickým zřetězením světového názoru, zvyků, struktur a kultury (a to jak materiální, tak vysoké), které vytváří jistý druh historického celku a které koexistuje s jinými variantami tohoto fenoménu*“ (Huntington, 2001, s. 33). Narátoři by se s těmito definicemi do značné míry shodli, zejména důraz na kontinuitu napříč generacemi a zakotvenost civilizace v jejích kulturních kořenech by pro ně byl klíčový. Pravděpodobně by měli problém akceptovat, že součástí civilizace jsou etablované instituce, neboť instituce v jejich aktuální podobě považují za zkažené a ohrožující správný vývoj a budoucnost civilizace. Narátoři by se též shodli s tím, jak chápe civilizaci např. Durkheim,¹⁹³ jako „*typ morálního prostředí obsahující jistý počet národů, jejichž jednotlivé národní kultury jsou pouze zvláštní formou kultury obecné*“ (Huntington, 2001, s. 33). Ačkoli narátoři sami sebe prohlašují za nacionalisty, tak si jsou vědomi, že svébytnost a specifičnost jejich národů je jen podmnožinou širšího kulturního, resp. civilizačního celku. V centru zájmu extremismu 21. století již nestojí pouze národ, jemuž jsou jiné (i evropské) národy sokem či dokonce nepřitelem. Naopak převládá vědomí národa jako součásti širšího civilizačního okruhu, který bojuje o svou hegemonii či dokonce o holé přežití ve střetu s jinými civilizacemi (za hrozbu je považována zejména islámská civilizace). Na druhou stranu civilizaci chápou narátoři (na rozdíl od teoretických definic civilizací) nejen na základě jejich sdílených hodnot, zvyků, kultury a ustálených sociální struktur, ale i na základě etnicity, resp. rasy. Tedy že civilizace sdružuje pouze ta etnika, resp. národy, které do ní tradičně či historicky patří, případně dokonce že civilizace kopírují rasové rozdělení lidstva. Takže například

¹⁹² Fernand Braudel (1902 – 1985) byl francouzský historik. Ve svých pracích se věnoval teorii dějin jako celku, nevěnoval se detailním tématům či např. dějinám jednotlivých zemí, ale obecnému studiu celých epoch a kulturních, příp. civilizačních oblastí. Rozpracoval například koncept trojí úrovně historického celku, který zahrnuje zdánlivou neměnnost, dlouhé trvání a jednotlivé události.

¹⁹³ Émile Durkheim (1858 – 1917) byl francouzský sociolog, který je počítán mezi zakladatele moderní sociologie. Tématům jako je civilizace, kultura apod. se věnoval v rámci své koncepce sociálních faktů. Sociální fakty (materiální a nemateriální) jsou struktury a kulturní normy, na jejichž základě je konstituována a dále zachovávaná určitá společnost. Sociální fakty jsou vnější a lze je empiricky zkoumat. Společnost (ale i kultura, civilizace), jejíž členové mohou být primárně egoističtí a soustředění na vlastní zájem, je jako celek udržována normami, hodnotami a přesvědčeními, které jsou součástí kolektivního vědomí (více např. Durkheim, 1964; Durkheim, 1973).

ani třetí generace vietnamských katolických imigrantů žijících např. v Čechách, která plně přijala zdejší hodnoty a styl života, není pro narátory plnohodnotnými reprezentanty západní civilizace.

Narátory se ve svých pohledech na to, kde leží hranice západní civilizace, resp. civilizace, k níž se hlásí, rovněž liší. Většina přijímá pojetí Západu, do nějž patří Evropa, Severní Amerika (tj. USA a Kanada), Austrálie a Nový Zéland.¹⁹⁴ Narátory toto pojetí často spojují s rasovou příslušností, tj. s bílou rasou. Někteří narátory se však od euroatlantického pojetí západní civilizace distancují a Severní Ameriku považují za samostatnou civilizaci. Setkala jsem se i s chápáním Evropy jako rozdělené mezi dvě civilizace, kdy toto rozdělení kopíruje rozpad křesťanství na západní (katolíci a protestanti) a východní (pravoslavní). Jeden z českých narátorů formuloval i možné další pojetí rozdělení evropských civilizací na slovanskou civilizaci (což řadí Čechy, Slováky, Poláky atd. do stejného civilizačního okruhu jako Rusko – toto pojetí koresponduje s ideálem panslavismu¹⁹⁵) a ostatní (kam spadají národy všech zbývajících jazykových skupin, které se vyskytují v Evropě).

Narátory zastávají stanovisko, že by nemělo docházet k míšení a prolínání civilizací. Nehovoří o přímém střetu či válce mezi civilizacemi jako o kýženém vývoji (byť jej nevyklučují včetně jeho možných „obrodných“ a „pozitivních“ dopadů), ale o striktním izolování jednotlivých civilizací. Je těžké odlišit, zda tyto teze představují jejich reálné stanovisko, či zda tak hovoří, protože je to přijatelnější, nežli vize civilizačních (mnohdy rozuměno jako rasových) válek. Teze o izolování civilizací jako ideálním modelem jejich koexistence však poukazují na neporozumění či záměrné zkreslování

¹⁹⁴ Jako západní civilizace se v současnosti označují země, které mají své kořeny v západním křesťanství (Huntington, 2001, s. 39). Někteří narátory, kteří za západní civilizaci považují země Evropy, Severní Ameriky, Austrálii a Nový Zéland, však do západní civilizace počítají i Rusko, Bělorusko, Ukrajinu apod., tedy země pravoslavné. To souvisí s tím, že pro narátory je významným kritériem civilizační příslušnosti i příslušnost rasová a do západní civilizace tak započítávají všechny bílé rasy.

¹⁹⁵ Panslavismus je ideál jednoty slovanských národů, pro který se také používá termín „slovanská vzájemnost“. Myšlenky panslavismu získaly na vlivu v 1. polovině 19. století. V roce 1848 se v Praze uskutečnil Všeslovanský sjezd, kde bylo jedním z hlavních témat to, jak čelit tzv. pangermanismu a jak získat pro slovanské národy právo na sebeurčení. Vedle panslavismu se v tomto období zformoval i tzv. austroslavismus, který vznikl po zkušenostech se situací a poměry v Rusku, jež vedly k opuštění myšlenky sjednocení Slovanů pod křídly Ruska. Austroslavismus reflektovat kulturní odlišnost Slovanů střední a jižní Evropy oproti Rusům a vydal se cestou hledání umírněnějšího a reálnějšího řešení problémů, s nimiž se slovanské národy potýkaly a jež vnímaly jako omezení svého práva na sebeurčení. Mezi představitele austroslavismu patřil v Čechách např. Karel Havlíček Borovský, na Slovensku Ľudovít Štúr.

Panslavistické myšlenky přetrvávají i v dnešní době, byť nejsou příliš vlivné ani rozšířené. Liší se tím, zda se orientují na politickou či jen kulturní jednotu Slovanů, ale také mírou radikality požadavků. S některými aspekty panslavismu se můžeme setkat i nacionalistických a extremistických organizací ve slovanských zemích.

dějin, na něž se narátoři odvolávají jako na zdroj svého poznání a přesvědčení. Vzestup západní civilizace byl v jejích počátcích umožněn přisvojováním prvků jiných civilizací zejména islámské a byzantské, které v té době byly na vyšší úrovni vývoje (Huntington, s. 44). Žádná civilizace navíc není od svého počátku nedotčená a neovlivněná jinou, naopak integrace prvků jiných civilizací hraje bytostnou roli při konstituci civilizace jako takové.

Ve svých úvahách o dějinách a civilizacích však nezůstávají narátoři pouze u hledání hranic a charakteristik jednotlivých civilizací. Zabývají se úvahami a studiem fází, jimiž vývoj civilizací prochází. Převládá mezi nimi přesvědčení, že západní civilizace došla do své poslední fáze, tedy úpadku.

Narátoři o historii uvažují v kontextu dějin jednotlivých civilizačních okruhů, jejichž dějiny obsahují etapy vzestupu, vrcholu a pádu, přičemž tyto se neustále opakují a vrací, jen se týkají vždy nové civilizace. Úpadek civilizací spojují s rozvolněním tradic a společenských vazeb, s nižší mírou pospolitosti ve společnosti a s přijetím prvků nové civilizace, které naruší hodnoty a řád původní civilizace, kterou rozdrobí a zmenší homogenitu společnosti.

„Ale to se není co divit, to je vlastně koloběh dějin. Takže to je svým způsobem..., každý každá civilizace upadne, tak jako starověký Egypt upadl, stejně jako Řím, stejně jako starověké Řecko. Tak stejně to čeká, hej, moderní evropskou civilizaci, která se buď brzy nějakým způsobem zrenovuje, nebo se přizpůsobí tomu, co se děje, jestli to fakt bude nějaká náboženská válka, nebo válka na etnickém principu, aby se mohl obnovit celý svět nebo by mohlo dojít k nějaké z přírodních katastrof tak, jako je to v různých náboženských prognózách.“

(Anonym)

Teoretické koncepce analyzující jednotlivé etapy vývoje civilizací samozřejmě existují i v odborných kruzích už jen proto, že povaha civilizací je z jejich podstaty dynamická a proměnlivá. Například Toynbee považuje civilizaci za výsledek reakcí na široké spektrum výzev (Huntington, 2001, s. 36). Poté, co civilizace vznikne, prochází jednotlivými kvalitativně odlišnými stádii vývoje. Prvním stádiem je období růstu, během něž civilizace posiluje kontrolní mechanismy nad sebou samou i svým okolím. Po etapě růstu obvykle přichází fáze, která přináší nové obtíže a výzvy a na niž civilizace reaguje vznikem univerzálního státu (resp. útvaru slučujícího státy). Ten může existovat kratší i delší dobu, až přejde civilizace k finálnímu stádiu, jímž je úpadek a rozpad (Huntington, 2001, s. 36; Toynbee, 1995). Pokud bychom tuto i jiné

teorie, které hodnotí vývoj civilizace jako vývoj od obtíží až k univerzálnímu státu a následně rozpadu, aplikovali na západní civilizaci, pravděpodobně bychom došli k tomu, že jsme ve stádiu etablování či již existence univerzálního státu,¹⁹⁶ někteří odborníci by konstatovali i to, že stojí před možným kolapsem (Barták, 2011).

Narátoři s těmito teoriemi příliš podrobně seznámeni nejsou, vývoj civilizací dělí na etapy vzniku, růstu, zlatého věku a postupného úpadku (zejména morálního a mocenského) až k rozpadu. Civilizaci posuzují pozitivně a jako vzkvétající, pokud není vnitřně příliš diverzifikovaná, ale je naopak homogenní a zajišťuje vysokou konformitu svých příslušníků. Pluralitu uvnitř civilizace (byť stále v rámci jejích hodnot, zvyků a tradiční struktur) chápou jako deviaci a ohrožení. Rovněž narátoři považují za ohrožující aktuální změny ve vztazích mezi civilizacemi, které se již neomezují na imperialistické ovládnutí, obchod, válku či izolaci, jimž v minulých staletích Západ dominoval, a jiné civilizace se mu podřizovaly. To, že nyní dochází k intenzivním a mnohospěrným interakcím mezi civilizacemi (Huntington, 2001, s. 47), chápou narátoři jako příznak úpadku Západu a také jako riziko, které přináší nové civilizační a kulturní vlivy a je spojeno např. s fenoménem imigrace.

Sledování jednotlivých fází vývoje civilizací pak narátoři často spojují i s cyklickým pojetím dějin, v nichž se střídají temné a zlaté věky a my žijeme ve věku temném. Dějiny tak pro ně nejsou jen lineárními dějinami civilizací, jejichž vývoj opisuje křivku vzestupu a pádu. Dějiny pro narátory mnohdy představují neustálý koloběh, opakování, pro něž jsou jednotlivé civilizace pouze určitými specifiky, odlišujícími jednotlivé cykly, které jsou však ve své podstatě stále stejné.

Narátoři se sice shodují v tom, že západní civilizace je momentálně v úpadku, liší se však v názoru na to, kam tento regres směřuje a jak je možné proti němu bojovat. Názory na budoucí vývoj západní civilizace, pokud by pokračovala po trajektorii úpadku, se pohybují ve spektru od snížení významu civilizace a nahrazení civilizacemi jinými (např. čínskou), až po návrat do přirozeného stavu, v němž neexistují žádné společenské struktury, pravidla apod.

Tento krajní pohled představil např. Patriot, který formuloval tezi o tom, že společnost svého vrcholu a ideálního stavu již dosáhla v minulosti a nyní je v éře regresi, kdy se vrací do počátečního přirozeného stavu. Představa tohoto stavu pak odpovídá

¹⁹⁶ Huntington považuje konec 20. století za konec „válečné fáze“ vývoje západní civilizace a za počátek fáze „univerzálního státu“ (Huntington, 2001, s. 48).

přirozenému stavu, jak jej v *Leviathanovi* popisuje Thomas Hobbes (Hobbes, 1996) a je možné ji charakterizovat jako „*boj všech proti všem*“.

„Protože já vlastně chápu vlastně dějiny společnosti tím způsobem, že co se týká hospodářsko-ekonomických systémů a tak dále, že vlastně byla pravěká společnost, potom byla autokratická společnost, potom byl feudalismus, potom zase kapitalismus a v tomto bodě, že když se bude vyvíjet dále, tak se vlastně bude vracet zpátky do té prvotní fáze, což je vlastně pravěká společnost, takže kdyby vlastně byla ta společnost taková, že totálně individualistická si myslím, teda, že lidé bojovali mezi sebou, brali si věci a že žili na úkor druhých. Takže to je takový rozklad, že...lidé budou žít jako vlastně před tisíci lety...“

(Patriot)

Na uvedeném výroku je zajímavé i to, že poměrně přesně odpovídá zjednodušenému marxistickému schématu vývoje společnosti. Jediná odlišnost je v explicitně negativním hodnocení tohoto vývoje, které JHS připojuje.

Pojetí současné společnosti jako upadající úzce souvisí s kulturním pesimismem jako důležitou součástí ideologií i životních témat představitelů extremistické scény. Kulturní pesimismus v podání narátorů se zaměřuje na vizi hrozícího kolapsu, kritiku úpadku morálky, nedostatku pravé svobody a pospolitosti, vzrůstající vliv peněz i médií a převažující egoismus (řada z těchto výtek chápaných jako symptom úpadku společnosti je shodná s těmi, které popisuje jeden z nejslavnějších „morfologů dějin“ Oswald Spengler (Spengler, 2010)). Společnost, prostá pospolitosti (pospolitost je pro narátory hlavním rysem „zlatých věků“), je dle narátorů odsouzená k zániku a je zbavena toho, co je bytostné pro lidství jako takové (tj. pospolitý život, zájem o druhé, schopnost oběti v zájmu vlastního společenství).

„Hej, vlastně věřím, že má to význam určitým způsobem. V podstatě tyto, tyto hodnoty, fungování této společnosti fungovalo už v minulosti, kdyby sem to měl nějak hodnotit, tak u Slovanů byla ta svoboda, taková ta ideální společnost, protože tam fungovala přímá demokracie a takový ten, ten čistý socialismus, bysem to nazval a...a teda snažíme se navrátit k těm hodnotám a k tomu způsobu života. Teda nemyslím tak, že aj žít přesně tak, jako v tom období, ale ty hlavní črty, ty bysme snažili aplikovat do té moderní společnosti a...tedy věřím, že ty dějiny se odvíjejí podle určitého vzorce a že teda potom musí nastat nějaká teda nějaký ten konec dějin nebo něco podobného...“

(Patriot)

Narátoři však zároveň vidí naději na přežití civilizace, případně na její obrodu, k níž může přispět i případná katastrofa (kolaps), která pomůže eliminovat to, co narátoři

považují za negativní a umožní na troskách staré civilizace vybudovat novou, jíž však stále budou dominovat tytéž národy.

Naděje a úsilí o přežití civilizace či její obrodu považují narátoři za důležitý mravní imperativ a životní úkol. Narátoři uvádějí, že úkolem člověka je usilovat o ideální stav, i když je utopii. I přes vědomí možné marnosti svých snah a cílů chovají naději, že ke změně a obnovení vzestupu civilizace dojít může. A tuto naději opět opírají o historickou zkušenost, již opět interpretují specificky tak, aby odpovídala jejich světonázoru.

„Já si myslím, že my se máme pokoušet o ten ideální stav, ale na konci všeho je prostě smrt. Ať už je to prostě lidská bytost, ať je to národ, tak prostě na konci je smrt. My jsme tady od toho, abysme tu smrt oddálili, zamezili jí, anebo prostě jakoby přetvořili, směřovali dál... Když prostě nějaký národ umírá, tak vždycky se může stát, že z něj vznikne nový. A měl by být samozřejmě lepší, neměl by to být odraz prostě dávný slávy, ale mělo by to být něco lepšího, kvalitnějšího. Jako třeba za příklad bych dal Búry¹⁹⁷ v jižní Africe, kde prostě se sebrala svým způsobem hrstka protestantských rodin z Německa a Francie a z Holandska především a přišli do pustý neobydlený země vzdálený prostě přes půl světa od nich, no a přijdou tam a vytvoří vlastně nový národ, no.“

(Solitér)

Narátoři také reflektují, že jejich požadavky a představa ideální společnosti neodpovídá lineárnímu vývoji současné civilizace. Dle nich neleží ideální společnost na přímce rozvoje současných hodnot a společenských vzorů (demokracie, svoboda, pluralismus). Naopak ideál vidí v minulosti, v éře „zlatého věku“, kdy společnost byla pospolitá, homogenní a držela se tradičních hodnot a pravidel.

„Protože já zjišťuji, že lidé křičí po revoluci, hej - že oni jdou dělat revoluční změny, přitom nevědí co je obsah té revoluce, nevědí historicky, co přinesly revoluce, nevědí prostě, jaké jsou následky. Hej, oni křičí "chceme změnu", ale oni nemají alternativu, hej. Oni v podstatě by nedokázali tu alternativu nějakým způsobem dát. V reálu. Takže zase, hej, z bordelu by byl ještě větší bordel, jako to bylo historicky vždy, hej, co se týká těch revolucí. Bohužel, hej, vlastně to je ta příčina, nebo to je ten určitý blok zapříčiněný, hej, právě tou, tou rétorikou, kterou dostávali od mala, hej, která popřela to náboženství, která popřela právě toho Pána Boha. A v podstatě od kdy revolucionáři svrhli symbolicky Boha, no tak v podstatě se od tehdy se to nese to stigma a od tehdy se to probírá, hej. To je v podstatě

¹⁹⁷Jako Búrové se označují potomci protestantů z Nizozemí, Francie a Německa (konkrétně nizozemských a vlámských kalvinistů, německých luteránů a francouzských hugenotů), kteří v 17. a 18. století odešli ze svých zemí a usídlili se v jižní Africe (na území dnešní Jihoafrické republiky), kde založili tzv. búrské republiky (Transvaal, Svobodný stát Oranžsko). Búrové se primárně živili jako farmáři, z čehož je odvozeno jejich pojmenování (*boer* znamená nizozemský sedlák).

často hloupé ty hlášky, hej, které v podstatě, člověk kdyby se zamyslel, nějak si to dal do kupy, tak zjistí, že je to skutečně jako že hloupost, hej. Ale jednoduše problém je v tom, ano, že lidé svrhli Boha a strčili se tam sami oni, oni se tam dosadili. Popřeli boží zákony, dali do éteru světské zákony a z toho vznikl ten bordel, hej, který nějakým revolučním činem se nedá zvrátit. Nějakým revolučním činem se nedá zvrátit, naopak. Dá se zvrátit jedině kontrarevolucionářským reakcionářským stylem, který v podstatě vrací zpět tu dobu k těm hodnotám, které byly svrhnuté, hej. Příklad: První slovenská republika vůči První československé republice, to byla kontrarevoluce. Sice to byla republika stále, ale byla to kontrarevoluce, protože tam se vrátili specifický lidé slovenský k těm svým slovenským hodnotám. Takže je tu velké nebezpečí v tom, že vlastně člověk, který je nespokojený a nějakým způsobem chce reagovat a třeba i začne reagovat, že bude reagovat nesprávně, hej. To je velké nebezpečí a teda (smích) bije to tu do očí všude, že vlastně to funguje běžně. “

(Kazatel)

Ideálního stavu společnosti tak dle narátorů lze dosáhnout spíše kontrarevolucí, návratem k hodnotám „zlatého věku“, renesancí tradičních předindustriálních společností. I proto občas zmiňují, že velká katastrofa může být cestou k této renesanci. Pak by se dle nich civilizace mohla buď vrátit zpět na úroveň svého „zlatého věku“, nebo by mohla vzniknout nová společnost – nová civilizace. Ta by po rozsáhlé katastrofě a ztrátě dosavadních jistot musel být i z ryze utilitárních důvodů musela být soudržná a na nepodstatné hodnoty (mezi něž z pohledu narátorů patří právě materiální bohatství, zájem o individuální úspěch apod.) by prostě nezbyval čas a energie, které by musely být investovány do prostého přežití (podrobněji níže).

Zlatý věk: doba, kdy existovala pospolitost

Narátoři často ve svých vyprávěních naráží na představu tzv. zlatého věku, tedy historického období, kdy společnost či civilizace byla na vrcholu a fungovala správně. Narátoři tuto představu obvykle nespojují se systémem vlády či formou státního zřízení, ale s životem společnosti jako takové. Jako ideál představují společnost organizovanou v malých celcích – rodinách, kmenech, obcích – a to bez ohledu na to, zda tak byla organizována formálně (řecké polis), nebo zda tak pouze reálně fungovala díky omezené možnosti cestovat a komunikovat. Zlatý věk charakterizují jako období silné pospolitosti (pospolitost byla podmínkou přežití), zájmem lidí o vlastní okolí (rodinu, krajinu apod.) a vysokou mírou komunikace a kooperace uvnitř daného společenského celku (rodiny, kmene, obce).

Zlatý věk se v podání narátorů vyznačuje, na rozdíl od dnešních dnů, i jistou prostotou života, sejetí s přírodou a absencí zájmu (či informací, času a možností k němu) o globální a metafysické otázky a také absencí existenciální a materiální nejistoty.

„Ta ztráta úcty je dobou. Dřív se pracovalo vosum hodin na svym poličku, udělal sis svejch padesát brambor, čtyry ředkvičky, tři rajčata. Ted'ko deš do továrny a tam tě jebou od rána do večera, nemáš prachy, takže si nemůžeš koupit to auto za půl mega a zjistíš, že ten, že tu půjčku co sis vzala, těch třicet tisíc je sice strašně málo, ale že prostě na to nemáš. Nabalujou se problémy a začneš přemejšlet vo sobě a ne prostě vo lidech kolem.“

(Materialista)

Někteří narátoři vztahují zlatý věk i ke konkrétním historickým etapám, příp. státním a předstátním zřízením. Na společnostech zlatého věku oceňují vedle zmíněné prostoty a pospolitosti také vysokou míru solidarity, hierarchické uspořádání a jasně daná pravidla a řád.

„V podstatě tyto hodnoty, fungování této společnosti fungovalo už v minulosti. Kdyby sem to měl nějak hodnotit, tak u Slovanů byla ta svoboda, taková ta ideální společnost, protože tam fungovala přímá demokracie a takový ten, ten čistý socialismus, bysem to nazval. A teda snažíme se navrátit k těm hodnotám a k tomu způsobu života. Teda nemyslím tak, že i žít přesně tak, jako v tom období, ale ty hlavní čtrty, ty bysme se snažili aplikovat do té moderní společnosti a...tedy věřím, že ty dějiny se odvíjejí podle určitého vzorce a že teda potom musí nastat nějaký ten konec dějin nebo něco podobného...“

(Patriot)

V minulých historických etapách se také zhlíží díky adoraci hrdinů, válečníků a bojovníků, která je pro extremistickou scénu typická.

Kritika představitelů extremistické scény vůči soudobé společnosti a jejich idea zlatého věku silně připomíná Tönniesovo rozlišení mezi „organickou“ či rodovou pospolitostí (*Gemeinschaft*) a organizovanou společností (*Gesellschaft*). Posledních několik desetiletí (v případě některých narátorů i staletí) chápou jako proces postupného úpadku či rozkladu civilizace. Tento úpadek dle nich buď dojde přes úplné dno zpět k zlatému věku, nebo dá po pádu jedné civilizace zrod nové kvalitativně odlišné civilizaci, případně je zvrtný a je možné změnit tento úpadek ve vzestup na půdorysu původní civilizace (avšak samozřejmě s využitím osvědčených společenských modelů, tradic a hodnot z minulosti).

Socialismus: od antikomunismu k ambivalenci

Vnímání období socialismu se mezi narátory z řad elit extremistické scény pohybuje od antikomunismu až po smířlivější percepci této dějinné éry. Striktní antikomunismus byl typický pro hnutí skinheads a extremistická uskupení 90. let. V současnosti, kdy extremistická scéna začíná klást důraz i na sociální témata, jistoty, pořádek a více kritizuje pluralitní společnost s velkou rozličností životních stylů, opouští tvrdou antikomunistickou rétoriku a věnuje se více kritice kapitalismu a pluralismu.

Zároveň antikomunismus již nepředstavuje silný podnět, jímž by bylo možné oslovit veřejnost. Velkou část potenciálních podporovatelů extremistických stran či hnutí tvoří bývalí členové komunistické strany, potenciální voliči komunistů¹⁹⁸ či alespoň ti, kteří na éru socialismu a svého mládí vzpomínají s nostalgií, příp. kterým nostalgický a smířlivý pohled na toto období zprostředkovali rodiče.

„Dále si myslím, že můžeme získávat určité procento lidí, kteří volili dříve komunistickou stranu jako stranu, která je jediná v té parlamentní štaci a vykazuje, nebo tváří se opozičně. Takže to si myslím, že můžeme takovýmto způsobem oslovovat i určitý segment těch lidí, kteří dřív volili opozici ve smyslu komunistické strany, protože tady nikoho jiného neviděli a dneska, když vidí Dělnickou stranu, tak myslím, že můžeme my v tomto směru nějak nějakou část, nevím, jak vysokou - to asi je pro sociology, tak můžeme tímto způsobem nějak oslovit i takovéto voliče. Protože opravdu ne všichni ti, co volili komunisty, jsou komunisty z přesvědčení, ale spíš opravdu dávají najevo nespokojení s tím, že jdou k těm volbám a řeknou si "já jim to tam hodím, prostě aspoň jim dám v něčem za pravdu".“

(Magistr)

Antikomunismus ve své silné podobě tak přetrvává zejména v Maďarsku, v ostatních zemích na něj představitelé extremistických či nacionalistických stran kladou podstatně menší důraz.

Přesto kritika poměrů v zemi a stavu společnosti před rokem 1989 zůstává relativně silná. Většina narátorů éru socialismu považuje za faktor, který prohloubil „poddanskou mentalitu“ společnosti a vypěstoval v lidech nezdravé návyky, jako je ustrašenost, nezájem o veřejné dění, staženost do soukromé sféry, nechut' se svobodně rozhodovat a být odpovědný apod.

„Ta společnost byla tak vychovávána, byla uzavřená, lidi za komunistického režimu byli vychovávaní k tomu "starej se sám o sebe, odjed' v pátek na chaloupku, bud' tam do neděle, pak přijd' do práce, starej se především o

¹⁹⁸ Tak tomu ale bylo již i v 90. letech, kdy se např. v ČR voliči tehdejších SPR-RSČ rekrutovali z řad voličů KSČM či naopak ke komunistům od SPR-RSČ odcházeli.

svoje blaho". To určitě ano, takže v tomto směru si myslím, že lidé spíš opravdu dávají na zřetel a dávají tomu prioritu takový ten svůj osobní profit. Ale tomu já bych, to já považuji za celkem logické, to je něco co je nám asi celkem vlastní. Já taky se zajímám o to, jak budu mít hotovou chalupu a aby byla v pořádku a všechno. (...) Víte co, my jako národ jsme vychováni v té většinou nesvobodě. Tady jsme byli několik desetiletí, samozřejmě měli jsme tady komunistický režim, který nějakým způsobem formoval několik generací, takže to se projevuje i dneska a určitě je mnohdy pohodlnější žít v té nesvobodě. Víte co, protože já to vidím, jít dneska, jak já říkám proti proudu, postavit se, říci svůj názor, říkat ho veřejně..., to je něco co vám dneska žádné plusové body nepřinese. Takže spíš opravdu chápu, že pro mnohé lidi je to pohodlnější nic nedělat, sklonit hlavu, žít v těch mantinelech, které nám stanoví vládnoucí elita a v tom se pohybovat.“

(Magistr)

„Jako společnost má strašně malou jakoby tu soudržnost přirozenou. Prostě už i tím komunismem, prostě jsou takový ty běžný vazby ve společenství docela narušený a tím pádem nejsou (lidi, dopl. aut) schopní si jako říct jdeme do ulic a neřekne prostě soused sousedovi (...) a nevyjdou do ulic prostě.“

(Solitér)

Období socialismu a nadvlády jedné strany vnímají narátoři jako éru, kdy se národ nemohl rozvíjet, kdy byla společnost umrtvena, zbavena hodnot (toto kritizují zejména narátoři, kteří sebe samé považují za věřící). Odkaz této doby si dle narátorů nese společnost dodnes – její současná pasivita, lhostejnost, vykořeněnost a egoismus apod. je dědictvím socialistické éry a je podpořeno i transformací k tržnímu hospodářství, pluralismu a soudobé podobě demokracie, která dle narátorů postavila do středu zájmu materiální hodnoty a egoismus.

„No nemá to vzájemný povědomí tu jednotu. (...) Ta jednotu je jako strašně oslabená tím, tím současným systémem, kterej je tady. Už ten komunismus tomu nák extra nepřál a prostě ty lidi se odcizují jeden druhému.“

(Solitér)

Na straně druhé jsou však někteří narátoři k období socialismu smířlivější a vidí na něm i pozitiva. Mezi tato pozitiva počítají zejména sociální jistotu, vysokou zaměstnanost, relativně vysokou natalitu a většinově přijímaný koncept tradiční rodiny.¹⁹⁹

¹⁹⁹ S tímto posunem souvisí i vyšší zájem o otázky sociální spravedlnosti, redistribuce, majetkové rovnosti, který je pro soudobou tzv. pravicovou extremistickou scénu typický. Někteří narátoři dokonce deklarují obdiv k autoritářským režimům, které bychom řadili spíše k socialismu (např. politický režim ve Venezuele za prezidentsví Huga Chaveze, ale i vláda Rudých Khmerů v Kambodži (byť zde daný narátor připouštěl, že některé kroky a čistky nebyly šťastným krokem – režim jako celek, jeho deklarované cíle a zájmy však hodnotil spíše pozitivně)).

„Ty ženy se mohou uplatnit snadněj ve společnosti, že získávají významné pozice a dávají tedy logicky přednost té kariéře v tom období, kdy by třeba mohly být matkami a kdy by mohly mít dítě. Ale zase na druhou stranu ono se tomu nejde divit, protože když ta společnost ty podmínky pro to, abyste tu rodinu měla, neumožňuje. Když vám ta, když vám ta společnost nedá nějaké startovní půjčky, bezúročné, prostě výhody jako manželům, daňové odpočty a podobně, tak samozřejmě je to složitější. Na tohleto byli si myslím komunisté velmi dobře zařízeni, protože oni opravdu umožňovali těm mladým, dostali třeba byt, dostali novomanželskou půjčku, prostě takovýmto způsobem se oni snažili to podporovat. Dneska to vymizelo, dneska to není, takže i ta nechut' k tomu vlastně se vázat, když to takhle řeknu, do toho manželského svazku. Já tedy ženatý nejsem, ale (smích) ale spíš vidím, vidím to tak.“

(Magistr)

Jiní, zejména starší, narátoři, kteří před rokem 1989 dospívali, hodnotí pozitivně i stav společnosti a mezilidské vztahy v tomto období. Společnost tohoto období popisují v duchu pojmu pospolitosti, říkají, že lidé v sobě měli blíže, žili přirozeněji a měli na sebe více času, protože se nehnali za kariérou či nebyli pod tlakem výkonově orientované společnosti. Tento pohled pravděpodobně ovlivňuje lidská tendence idealizovat si období, kdy byl člověk dítětem či dospíval, na druhé straně se může zakládat i na reálných zkušenostech, které v dané době člověk získal.

„Určitě. Jako já, víte co, já jako kluk si pamatuju, já jsem vyrůstal, já jsem '69 ročník, takže už něco pamatuju. A já si pamatuju jako kluk, protože jsem rád jezdil na venkov a trávil jsem u prarodičů víkendy a prázdniny...a já si pamatuju, že ti lidé se třeba večer scházeli, ti sousedé na dvoře, seděli na lavičkách, povídali si... Prostě podle mého názoru, ti lidé tehdy měli k sobě blíž. Neměli třeba takové vymoženosti jako internet, satelit, videa a podobně, ale tím jak byly třeba různé zábavy, různé prostě takové akce, které vlastně pomáhaly ty lidi udržovat a sbližovat, tak si myslím, že ty lidi byli k sobě za prvé otevřenější, přátelštější, že si spíš pomáhali bez ohledu na to, že ten druhý z toho nic mít nebude. Takže určitě, já bych řekl, že ta společnost byla v tomto směru jiná, než je dnes. Protože dneska ti lidé mají – a ono je to zase ovlivněno tím vývojem – mají stres, jsou dnes a denně v práci do večera, rodina pokud děti, starání se o živobytí...takže na takové věci nemají čas. Takže jsou rádi poté, že jsou v té své ulitě, že si nějakým způsobem odpočinou od lidí, že chtějí být sami... Takže ten rozdíl je evidentně patrný, že dneska ta společnost je nesourodá, že je rozdrobenější a že prostě opravdu dochází k tomu, že ti lidé, že ta společnost se dostává do pozice takových jednotlivých částic, které působí samy o sobě.“

(Magistr)

„Samozřejmě i ten politický pohled se vyvíjí a jako třeba z konzervativců ve mně už není prostě ani špetka. Prostě já jsem veskrze socialista a moje vize politický jsou prostě nejbliž Strasserovi anebo Rámosovi a podobně. Prostě je mi blízko třeba v dnešní době Chávez a takovýhle režimy.“ (Solitér)

Tuto percepci období před pádem socialistických režimů ve střední Evropě také jistě ovlivňuje představa kontinuálního úpadku západní civilizace, kterou navíc eskaluje kapitalismus, globalizace a pluralismus. Období socialismu je tak vnímáno sice jako problematické, úpadkové a posilující poddanskou mentalitu, nicméně míra úpadku v této minulé éře ještě není považována za až tak hlubokou. Současný stav společnosti je narátory hodnocen mnohem negativněji.

Tvrdá kritika socialismu a radikální antikomunismus 90. let se tak v důsledku akcentu sociálních témat, zacílení na skupinu potenciálních podporovatelů majících blíže k socialistickým či komunistickým myšlenkám a také díky chápání dějin jako regresivních, posouvá k smířlivějšímu hodnocení, nebo alespoň vyškrtnutí kritiky této éry z rétoriky i z centra postojů či hodnotové orientace.

Současnost: úpadek a boj za novou naději

V kapitolách výše²⁰⁰ jsem se věnovala tomu, jak narátoři vidí současnou společnost ve střední Evropě. Jejich pohled se nese v duchu kulturního pesimismu, konstatují morální úpadek společnosti, kritizují její nízkou angažovanost, absenci pospolitosti a vládu individualismu či egoismu, dominanci peněz a materiálních statků. Současnost dle nich sice nabízí řadu možností a příležitostí, nenabízí ale vodítka, dle nichž by bylo možné se v těchto možnostech orientovat a vytyčit si priority, což vede k pocitu vykořenění, anomie a ztracenosti.

„Ani tam (v rodinách a v bezprostředním okolí jednotlivců, dopl. aut.) to není (důvěra a soudržnost, dopl. aut.), protože padesát procent všeho rozhoduje sebestřednost. (...) Protože tahle doba dává strašně velké množství možností, hej. (...) Když člověk nezakotví, tak bloudí, bloudí, bloudí, bloudí, bloudí, a neumí si vytvořit pevnější vztah, ani důvěrný. Pro něj peněžní vztah je důvěrný vztah. A bloudí, bloudí, bloudí a furt padá na hubu a zase vstává a zase padá a zase vstává. To ještě v tom lepším případě, pokud nespadne, zblázní se a zůstane v nějaké, v cvokárně.“

(Kazatel)

Současný stav považují za důsledek dlouhodobého vývoje, který způsobilo vykořenění tradičních hodnot, pravidel, zvyklostí a modelů (zejména v éře socialismu) a dokonalý přechod k tržní ekonomice a pluralismu, orientace společnosti na výkon a materiální zabezpečení, podpořené menšími sociálními jistotami. Někteří zachází dále a

²⁰⁰ Zejména v kapitole *Kulturní pesimismus* jsem blíže popsala vnímání soudobé společnosti (resp. zejména jejích negativních aspektů) ze strany narátorů.

společenský úpadek považují za dlouhodobější. Počátek úpadku spojují například s přijetím křesťanství²⁰¹, které dle nich přineslo poddanské myšlení a kulturu slabosti,

„Tak samozřejmě jako křesťanství nás docela hodně změnilo a zničilo, no. Utkvěla mi v hlavě Junga, kterej řek, že Bohem živýho člověka není Kristus, ale Votan. To si myslím, že vyjadřuje úplně přesně podstatu naší duše. (...) To samý třeba jsem čet pár článků, co se týkaj věd a prostě Slovanstva k tomu a je tam jasně daný, že prostě nám bílej lidem vadí, prostě to ne, ne, ty zákony. Jako koncepce desatera prostě nám je cizí. Že jako ačkoli akceptujeme to, co tam je, tak prostě máme tendenci zákazy porušovat. Že prostě naše svobodná vůle a prostě svobodomyslnost spoustu věcí schválně, schválně jako porušuje, no. (...) A takhle prostě funguje člověk a věřím tomu, že tím křesťanstvím, tím problematickým pohledem se spoustu věcí jako zhoršilo, hlavně morálka, než aby se zlepšovalo. A proto jako to je přesnej případ to Polsko, který je jako extrémně katolická země a všichni se chovaj jak dobytek. Pak se lidi jdou v neděli vyzpovídat a jdou ke svatýmu přijímání, ale to jako je to dnešní křesťanství, když se to tak veme.“

(Solitér)

či naopak s odklonem od křesťanské víry.

„Popřeli boží zákony, dali do éteru světské zákony a z toho vznikl ten bordel, hej, který nějakým revolučním činem se nedá zvrátit. (...) Dá se zvrátit jedině kontrarevolucionářským reakcionářským stylem, který v podstatě vrací zpět tu dobu k těm hodnotám, které byly svrhnuté, hej. Příklad: První slovenská republika vůči První československé republice, to byla kontrarevoluce. Sice to byla republika stále, ale byla to kontrarevoluce, protože tam se vrátili specifický lidé slovenský k těm svým slovenským hodnotám.“

(Kazatel)

Případně začátek úpadku datují k éře průmyslové revoluce, s níž je spjat vzestup kapitalismu, který nahradil původní hospodářské a společenské systémy.

Všichni narátoři se však shodují, že dějinný vývoj je v současné době na sestupné trajektorii, která dle některých vyplývá z přirozené logiky dějinného vývoje, dle jiných představuje jen momentální propad, který je zvrátný. Všichni deklarují přesvědčení, že má význam proti tomuto úpadku bojovat a pokouší se o to ve svém aktivismu. Chovají jistou naději na společenskou obrodu, byť někteří připouští, že jí možná bude muset předcházet velká katastrofa. Jiní věří v možnost pomalejší změny, která by nebyla skoková a která by plynule navázala na současný systém (zejména ti, kteří působí

²⁰¹ Jiní narátoři naopak křesťanství považují za společenský tmel, který pomáhá uchovávat tradiční hodnoty, pevnost postojů a je cestou k pravé svobodě skrze přijetí Božího zákona a odvrhnutí světských hodnot. Pohled na křesťanství se samozřejmě liší dle náboženského vyznání narátorů, mezi nimiž byli křesťané, novopohané i ateisté.

v politických stranách). Jiní věří v postupné zlepšení prostřednictvím jedince, který bude žít řádný život v souladu s tradičními hodnotami a obecně v souladu s jejich názory a postoji, které bude šířit ve svém bezprostředním okolí a vytvářet si tak de facto svou vlastní „polis“.

Ačkoli jsou tedy narátoři přesvědčeni o setrvalém úpadku společnosti, popř. civilizace a mnohdy nevyklučují její zhroucení, tak stále chovají alespoň malou naději, že tento trend lze zvrátit (samozřejmě prostřednictvím jejich působení a působení jejich uskupení, která považují za nositele pravdy a správných a funkčních hodnot).

Ideál a cíl: inspirace v minulosti

Pohledy na ideální společnost a cíl se liší podobně, jako se liší pohledy a pojetí dějin. Všechny tyto pohledy však mají společné to, že jako ideální nepopisují společnost v nějaké její nové podobě, nehledají (ať už by to bylo jakkoli obtížné) nové modely demokracie či jiného společenského zřízení. Neusilují o nalezení alternativních a nových společenských modelů. Neusilují o revoluci. Ale naopak o kontrarevoluci (byť ji mnohdy za revoluci a alternativu vydávají), zhlíží se ve starších společenských modelech (např. feudalistickém) či v soudobých autoritářských režimech. Inspiraci pro další dějinný vývoj tak hledají v minulosti, vrací se k tomu, co nazývají osvědčenými tradičními hodnotami a modely – jejich představa revoluce je vlastně návratem k v minulosti překonaným společenským formám společenského a státního zřízení a k historickým modelům vlády.

Tyto vize ideální společnosti spojuje to, že by společnost byla organizována spíše v menších celcích (obcích, regionech, cechách), které by buď byly plně soběstačné, nebo se podílely na centrální např. národní vládě. V rámci těchto drobných celků by lidé byli mnohem více závislí jeden na druhém, což by bylo zárukou „pospolitosti“, zároveň by pravděpodobně měli méně volného času a více se věnovali základním lidským potřebám. Ve všech těchto společnost by platila jasně daná pravidla, která by byla tvrdě vymáhána, životní styl a hodnoty by byly homogenní a společnost by měla hierarchický charakter.

„Samozřejmě, oni by lidi museli držet při sobě. Aby se ty menší společenství, vesnice, města, dokázaly semknout a držet při sobě, aby tam lidi nefungovali jako jednotlivci, ale aby vytvořili opravdový společenství, které si stojí za svým a bojuje za to. A až se potom začne takhle polarizovat společnost, tak nastane nověj věk. Protože dokud ty nahoře, ty bankéři budou házet takhle papírkama a cinkat zlatem a pak se půjdou nažrat, tak i lidi půjdou jen za tímhle tím, byť je to ve skutečnosti jenom přelud. A není to skutečnej život.

Skutečnej život je někde jinde. (odmlka) Jako mohl by ten přerod stát na nějakém neofeudalismu, ale to je jen jedna z alternativ. Je nutný rozbít lidskou společnost na menší...menší části, vznik městských států de facto, možná i vznik nových národů...prostě zničení toho, co je teďka a co je natolik shnilý, že to nepůjde asi dále tolerovat.“

(Solitér)

Kolaps současné civilizace považují narátoři na straně jedné za hrozbu a cosi nechtěného, na druhou stranu však za příležitost začít znovu. Sami sebe v jeho světle vidí jako jedince, kteří jsou mostem mezi starým řádem a tradicí, který vede přes éru kolapsu k nové, obrozené civilizaci.

6.4 Shrnutí: aktivismus středobodem života

Životní témata, která zazněla v biografických vyprávěních narátorů z řad elit extremistické scény ve střední Evropě, se vyznačují zejména tím, že se vztahují k jejich aktivistické dráze, k jejich postojům, hodnotám či ideologickému zakotvení. Na aktivismu a souvisejících hodnotách a pohledu na svět je pak založena i identita narátorů.

Aspekty osobního života v ní příliš nerezonují (občas se objeví důraz na přátelství, čest či odvahu). Podobně tedy jako osobní mýty i životní témata se točí kolem aktivismu, vývoje postavění v hnutí a rozvoje postojů a názorů. Témata jako partnerství a rodina jsou spíše v pozadí či úplně z životních témat vyloučena.²⁰²

Vlastní aktivistickou dráhu chápou jako poslání, které je službou společnosti a v dlouhodobém horizontu také součástí budoucí podstatné společenské změny.

Významné je pro elity těchto hnutí a uskupení vzdělání a rozvoj vlastních znalostí, ovšem zcela v souladu s přijatým pohledem na svět.

Narátoři deklarují nejen svou snahu se rozvíjet a vzdělávat v oblasti ideologií, historie apod., ale také své úsilí o to, aby žili dobrý život. Pro dobrý život potřebují zejména jasná pravidla a řád, který vychází z jimi zastávaných postojů – ten považují nejen za

²⁰² Tento fakt je jistě do určité míry prohlouben tím, že jsem s nimi rozhovory vedla jako s aktivisty a ptala se na jejich vývoj v názorech i hnutích. Na druhou stranu i tak považuji za překvapivé, že se o tak významných aspektech života, jako je partnerství či zaměstnání de facto nezmínili a pokud, pak okrajově. Pro srovnání jsem realizovala rozhovory se svými přáteli, které jsem rovněž nechala vyprávět jejich životní příběh a i jim jsem zdůraznila, že mě zajímá zejména vývoj jejich politických názorů, případně jejich cesta k politické či veřejné a občanské aktivitě (někteří působí v politických stranách či občanských sdruženích). Moji přátelé se zadaného tématu drželi, avšak důležité mezníky v období studia, pracovního života i života partnerského uváděli, mnohdy se jim věnovali podrobně a zasazovali je do kontextu vývoje svých postojů, názorů a hodnot a často i konkrétních aktivit ve veřejné oblasti. Vzhledem k tomu, že jiná skupina narátorů tato témata uváděla i při stejném zadání otázek a jiná je prakticky zcela opomněla, považuji to za významné a vypovídající.

dobry pro sebe same, ale dobry univerzalne. Dobry zivot se dale ma dle jejich nazoru odehravat v intencich pojmů jako je odvaha, hrdost a cest.

Vyznamnych rysem nejen extremismu jako takoveho, ale i zivotnich temat jeho stoupenců, je kulturni pesimismus. Naratoři negativne hodnoti soucasnost a soudobou spolecnost pro moralni upadek, opuštění tradic, nizkou miru aktivismu apod. Toto hodnoceni teoreticky ukotvují interpretaci dejin jako cyklů vzestupu a upadku bud celého lidstva, nebo jednotlivých civilizaci, přičemž soucasna zapadni civilizace je na trajektorii upadku. Boj proti tomuto trendu nebo usili o pripravu na transformaci nove civilizaci pote, co kolaps nastane, pak stavi a prezentuji jako hlavni cil sveho snazeni.

7. Závěr

Ve své disertační práci jsem chtěla dát nahlédnout do smýšlení stoupenců extremistických uskupení o sobě samých, okolním světě a společnosti, o jejich cílech a přáních.

Jakkoli může být „extremismus“ sporným pojmem, nakonec jsem jej ve své práci používala. Lépe než jakýkoli jiný termín totiž poukazuje na krajnost nejen zastávaných tezí, ale i organizace jednotlivých uskupení, na absolutnost, s níž se promítá do všech oblastí života svých stoupenců. Pojem extremismus jsem však nedefinovala tak, jak se užívá v politologii či bezpečnostních studiích, ale pokusila jsem se jej definovat psychosociálně. Toto pojetí nezahrnuje jen obsah a cíle jednotlivých (v současnosti již silně promíšených) ideologií, ale také způsob organizace, prostředky politického boje, rétoriku a cílovou skupinu, životní styl apod.

Výzkum jsem realizovala ve čtyřech zemích střední Evropy a ukázalo se, že mezi narátory z jednotlivých zemí je víc podobností než rozdílů. Rozdíly se daly najít v programatice a vybraných specifických tématech. Například v zemích jako je České republika, Slovensko či Maďarsko se narátoři negativně vymezovali zejména k romské menšině, v Německu k turecké. Pro jednotlivé země jsou specifická také témata vážící se k historickým událostem, jež jsou pro danou zemi typické (v Maďarsku vyrovnávání s důsledky Trianonu a iredentismus; v Německu vymezování se vůči kolektivní vině a obhajoba německých vojáků a občanů za II. světové války; na Slovensku adorace vlastní krátkodobé státnosti – z dob Slovenského štátu i současné samostatné existence Slovenské republiky - a vymezení se vůči minulosti pod vládou jiných národů). Jinak však ve vyprávěních narátorů nalézáme též témata, podobné klíčové životní zkušenosti a můžeme zaznamenat i podobný diskurs, užívání podobných výrazových prostředků, slov a obrátů.

To souvisí s několika jevy. Za prvé, že extremistická scéna ve střední Evropě je silně propojená a zejména na úrovni hnutí úzce spolupracuje. Za druhé, že společnosti jednotlivých národních států jsou si díky sdílené a propojené historické zkušenosti velice podobné, mají stejná pozitiva i bolavá místa, na něž narátoři reagují. Za třetí, že inklinace k extrému se odehrává na půdorysu podobné životní zkušenosti a pravděpodobně i osobnostního ladění.

Ve vyprávění svých životních příběhů konstruovali moji narátoři osobní mýtus, který popisoval, vysvětloval a dával smysl jejich cesty k extrému a jejich současnému působení. Tato vyprávění měla i formálně charakter mýtu: začínala popisem idylického stavu dětství jako počátečního řádu, v němž však zpětně narátoři nalézají prvotní náznaky vlastní výjimečnosti a předurčení. Dále pokračovala přes zhroucení tohoto řádu, většinou na základě nějaké negativní zkušenosti (s minoritami, sociální realitou, s odporem k mainstreamovému životnímu stylu apod.).

Po tomto zborcení řádu následovala éra zkoušek, kdy narátoři hledali sebe samy. V tomto období se dostali do skupiny lidí, kteří již měli vytvořené postoje extremistického charakteru. Většina narátorů popisuje, že nejprve je oslovil nějaký rys subkultury (hudba, image, vymezování se vůči tomu, co i jim vadilo apod.) a teprve následně navázali kontakty na dané scéně, které prohloubily jejich indoktrinaci. Nalezením cesty do subkultury však období zkoušek pro narátory nekončí. Naopak se rozehrává dialektický proces identifikace se skupinou a vymezování se vůči ní – narátoři v této době zjišťují, že jsou něčím výjimeční a odlišní nejen od většinové společnosti, ale i od většiny členů subkultury. Budují vlastní pozici a dostávají se do čelných pozic.

Období mladší dospělosti se pak překrývá s nalezením a budováním nového řádu, který je završením osobního mýtu. Postoje a hodnoty narátorů jsou již pevnější, narátoři jsou si více jisti sebou samými a získávají uznání nejen v rámci subkultury a extremistické scény, ale i v občanském životě (zejména v zaměstnání). Nový řád je pro narátory završením jejich cesty – nechťejí v něm již nic měnit, jen kvalitativně zlepšovat. V novém řádu je pro ně důležité vytrvat na svých stanoviscích (nikoli je revidovat a kriticky hodnotit), pokračovat v aktivistickém působení, které však nabývá umírněnějších podob. Nový řád je obdobím stabilizace, jistoty a jistého umírnění, které je však spojeno s ještě vyšší rigiditou postojů.

Avšak i v novém řádu, v němž zažívají stabilitu a jistotu, reflektují narátoři to, že procházejí další sérií zkoušek. Musejí zejména odolávat tlaku na konformitu (v zaměstnání, v rodině, partnerství), vyrovnávat se s častým nepochopením ze strany rodiny i s občasnými konflikty se zákonem. Pokud v některé z těchto zkoušek obstojí, posiluje pak jejich sebedůvěru a odhodlání vytrvat ve své aktivitě a postojích.

Z analýzy těchto rozhovorů také vyplynulo, jaká životní témata jsou pro narátory významná. Hlavní narace, životní téma se vztahovalo k jejich výjimečnosti a životnímu

údělu, který nacházejí ve svém aktivismu. Z něho pak čerpají sebejistotu, ten dává smysl jejich životu a z něj čerpají svá morální stanoviska a pravidla pro vlastní jednání. V rámci životních témat pak také silně zaznívalo jejich negativní hodnocení soudobé společnosti, které lze nejlépe vystihnout pojmem „kulturní pesimismus“.

Životními tématy narátorů jsou zejména:

- Vlastní rozvoj, poznání a budování postojů i pozice v určitém hnutí či straně;
- hledání „správné“ životní cesty dle jasných pravidel a v rámci pevně daného řádu;
- sounáležitost s určitým dějinným proudem, snaha být součástí velkých dějin;
- adorace vzdělání, poznání a schopnosti kriticky myslet (většinou specificky pojaté);
- vědomí a posilování vlastní výjimečnosti, rozvoj jedince tak, aby naplnil maximum svých předpokladů a realizoval sebe sama ve „službě druhým“;
- nedůvěra ve stávající politický, ekonomický i kulturní systém, který v očích narátorů omezuje svobodu a překrucuje realitu;
- kulturní pesimismus.

V životním tématu, které nazývám kulturní pesimismus, se odráží většina hlavních charakteristik vztahu narátorů z řad elit extremistické scény vůči soudobé společnosti i její budoucnosti.

Soudobé evropské společnosti vytýkají nízkou míru občanské angažovanosti ve smyslu radikálního aktivismu (účast na demonstracích, příp. i politickém násilí). Dále považují společnost za individualistickou až egoistickou, těmito pojmy však neoznačují jen egoismus ve vlastním slova smyslu, ale za příznaky egoismu považují i fenomény jako je hodnotová pluralita a rozmanitost životních stylů. To je pak v radikálním rozporu s jejich představou ideální společnosti, která je etnicky i kulturně homogenní a potřeby a nároky jedince odsouvá do pozadí. Když narátoři hovoří o současné společnosti, popisují ji jako dekadentní, vyznačující se úpadkem morálky a hodnot. Za příznaky tohoto úpadku považují opět různorodost životních stylů i hodnot, akceptaci homosexuality, nižší porodnost apod. Pro kulturní pesimismus je pak typická i představa o celkovém směřování západní civilizace k úpadku a kolapsu. Někteří narátoři jsou přesvědčeni, že tento trend lze zvrátit a restaurovat tuto civilizaci, jiní jsou přesvědčeni o nevyhnutelnosti kolapsu. Ten však nechápou nutně jako konec a cosi

negativního, naopak k němu mnohdy upínají vlastní naděje, považují jej za příležitost k vybudování civilizace nové, která bude v souladu s jejich představou ideální společnosti a s jejich hodnotami.

S výše popsaným pohledem na společnost pak souvisí i to, jak narátoři nahlíží na sebe samy, za koho se považují a jak chápou smysl a cíl svého snažení a života. Popisují se jako výjimečné jedince, kteří alespoň částečně nahlédli pravdu nejen o současné společnosti, ale i o běhu a smyslu dějin a ideálním stavu společnosti. Z toho pramení jejich vyšší sebehodnocení a chápání sebe sama jako jakýchsi vizionářů, kteří se podílejí na významném společenském přerodu (od upadající civilizace k nové a lepší; od egoismu zpět k pospolitosti atd.).

Narátoři chápou sebe samy jako výjimečné nejen vůči většinové společnosti, ale i vůči většině svých soukmenovců. Považují se za vzdělané, odhodlané, ochotné zasvětit život svým ideálům.

Vyzdvihování vlastní výjimečnosti a individuality, stejně jako zdůrazňování toho, jak specifictí narátoři byli od dětství a jsou i nyní, kontrastuje s deklarovanou bezvýznamností individua. Narátoři často zdůrazňují, že individuum nic neznamena, až společností získává člověk své lidství, případně že člověk by se měl obětovat a vzdát i části své individuality ve prospěch společnosti jako celku a budoucích generací. V sebepojetí narátorů a v jejich narativní identitě také silně zaznívá adorace ideálu bojovníka a pojetí života jakožto hledání pravdy.

Ve vyprávění životních příběhů a také v úvahách narátorů nad soudobou společností můžeme identifikovat silně rezonující osobní obavy a nejistoty. Tyto strachy a nejistoty se racionalizují v kritice plurality, minorit i propojování světa. Strach ze svobody druhých, strach ze světa, v němž jsou možnosti člověka obrovské, ale nestrukturované, ze světa, v němž neexistují pevně dané životní vzorce a pravidla vymezující každou oblast života, se u narátorů přetavuje do ideologií a postojů vyžadujících opak. Například důraz na řád a pořádek tak pouze odráží nejistotu, kterou v nás svoboda druhých vyvolává. Nejistota z vlastního jednání a rozhodování vede k volání po pevně stanovených pravidlech a řádu. Strach z přijetí svobody včetně související odpovědnosti za vlastní život se racionalizuje v odvolávání se na pravidla plynoucí z ideologie i v touze po pevné skupinové identitě – subkulturní, národní, rasové.

Ve své práci se do jisté míry vymezují proti zjednodušujícímu pohledu, který extremismus pojímá jako aktivitu frustrovaných, hloupých a agresivních jedinců. To samozřejmě do jisté míry platí o velké části extremistické scény – o mase sympatizantů a podporovatelů, o nichž „moji“ narátoři hovořili jako o „agráčích“, „rváčích“ apod. a vůči nimž se vymezovali. Avšak banalizace a podceňování stoupenců extremistické scény je nebezpečné, jelikož umožňuje nad extremismem mávnout rukou, nebrat jej vážně, vyřadit z diskuse. Tento pohled je také do velké míry mylný, alespoň pokud jde o elitu těchto uskupení. Většina „mých“ narátorů byli spíše inteligentní, mnohdy charismatičtí a zábavní muži a ženy, kteří neodpovídali stereotypu hloupého pouličního rváče, který má jen učiliště a je bez práce. Všichni pracovali, necelá polovina měla vysokou školu, byli pohotoví, spolehliví, zajímaví. Na druhou stranu však v jejich vyprávěních a vyřčených myšlenkách silně zaznívaly osobní strachy, traumata, neúspěchy i frustrace, které dostávaly racionální háv ideologií a argumentů. Dále je pro narátory typické i to, že jsou značně ctižádostiví. Uspokojení této ctižádosti nehledají např. v zaměstnání či zájmech, ale ve svém aktivismu, který je hlavní osou jejich životů a dává jim pocit dějinné významnosti a sounáležitosti s minulostí i budoucností.

Podrobné zamyšlení nad fenoménem extremismu považují za potřebné nejen proto, abychom mu mohli rozumět, ale také proto, že je možné se z něj poučit. Narátoři z řad elit extremistických uskupení ve svých vyprávěních a úvahách formulovali pohled na společnost, svět, smysl života a vlastní životní zkušenost včetně mnohých frustrací, které poukazují na problémy, jimž dnešní společnost čelí. Ačkoli, alespoň dle mého názoru, kvalita života (nejen materiální, ale i z hlediska svobod, lidských práv, vědění) je vyšší než kdykoli v minulosti a svět nám nabízí nepřeberně možností k vlastnímu rozvoji a zlepšování sebe i svého okolí, zůstávají zde problematická místa, frustrace a nejistoty. Ty mohou vidění světa jakožto nejlepšího aktuálně možného zcela obrátit. Porozumění rizikům a problémům je jedinou cestou k jejich odstranění či minimalizaci. Uvědomění si frustrací, slabostí, nejistot a možných negativních hodnocení, jež může demokratická a svobodná pluralitní společnost v lidech vyvolat, je nutnou cestou k její ochraně a zlepšování. Jedinou ochranou před autoritářstvím, porušováním lidských práv, ale i naopak diktátem konformity a průměrnosti.

Na toto vše extremismus poukazuje a pomáhá identifikovat problematická místa a potenciální rizika. A to i přesto, že mnohé postoje, teorie apod. extremistické scény jsou postavené na mylných interpretacích skutečnosti, konspiračních teoriích apod. I přesto

však může extremismus sloužit jako lakmusový papírek kvality demokracie, svobody i společenské koheze.

Nelze se tedy extremismem nezabývat, či jej slepě potírat. Nejlepší, co můžeme udělat, je brát jej vážně, poučit se a vyvodit z toho patřičné důsledky.

Použitá literatura

- ANDREWS, Molly. 2007. Narrative Research. In: CLIVE SEALE, et al. *Qualitative Research Practise*. London: SAGE, 2007: s. 95–100.
- ARENDT, Hannah. 1996. *Původ totalitarismu. I. – III.* Praha: OIKOYMENH, 1996.
- BACKES, Uwe, JESSE, Eckhard. 1993. *Politischer Extremismus in Bundesrepublik Deutschland*. Bonn: Bundeszentrale für Politische Bildung, 1993.
- BACKES, Uwe, JESSE, Eckhard. 1999. Interaktionen im politischen Extremismus Deutschland – vergleich zwischen der organisierten, nicht-gewalttätigen aund den gewlattätigen, nicht-organisierten Kräften. In BACKES, Uwe, JESSE, Eckhard. (Hrsg.), *Jahrbuch Extremismus & Demokratie*. Baden Baden: Nomos Verlag, 1999, s. 13 – 30.
- BACKES, Uwe. 2010. *Political Extremes. A conceptual history from antiquity to the present*. Oxon: Routledge, 2010. ISBN 978-0-415-47352-1
- BACKES, Uwe, MOREAU, Patricka. 2012. *The Extreme Right in Europe: curent trends and perspectives*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2012.
- BARŠA, Pavel. Konstruktivismus a politika identity [online]. In *Antropoweb*. [cit. 2013-06-28] Dostupné z WWW: <http://antropologie.zcu.cz/vyhledavani/zakladni?form%5Bquery%5D=konstruktivismus&submit=Hledat>
- BÁRTA, Miroslav. 2011. Kolaps a regenerace: pokračující cesty minulých civilizací. s. 19 – 48. In BÁRTA, Miroslav, KOVÁŘ, Martin a kol. *Kolaps a regenerace: Cesty civilizací a kultur. Minulost, současnost a budoucnost komplexních společností*. Praha: Academia, 2011.
- BAUMAN, Zygmund. 2002. *Tekutá modernost*. Praha: Mladá fronta, 2002.
- BECK, Ulrich. 2011. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011.
- BÉLAIOVÁ, Alina, MAREŠ, Miroslav. 2009. Imigrace jako ultrapravicové téma ve volbách do Evropského parlamentu [online]. [cit. 2014-05-09]. Dostupný z: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2202398>
- BÉLAIOVÁ, Alina. 2011. Maďarská ultrapravice po roce 1989 [online]. *Rexter*, 2011, roč. VIII, č. 1, s. 79 – 121 [cit. 2014-05-09]. Dostupný z WWW: <http://www.rexter.cz/madarska-ultrapravice-po-roce-1989/2011/05/05/>

- BERGER, Peter L., LUCKMANN, Thomas. 1999. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: CDK, 1999.
- BERLIN, Isaiah. 1999. Dva pojmy svobody. In *Čtyři eseje o svobodě*. Praha: Prostor 1999. s. 213 – 280.
- BERNARD, Russel H. 2006. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Methods. 4rd ed.* Lanham: Altamira Press, 2006.
- BOBBIO, Norbert. 1994. *Rechts und Links. Gründe und Bedeutung einer politischer Unterscheidung*. Berlin: Klaus Wagenbach, 1994.
- BRUBAKER, Rogers., COOPER, Frederick. 2000. Beyond “Identity”. *Theory and Society*. 2000, vol. 20, s. 1–47.
- BRUNER, Jerome S. 1996. *Culture of Education*. Cambridge: Harvard University Press. 1996.
- CÍSAŘ, Ondřej. 2008. *Politický aktivismus v České republice: Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.
- ČERMÁK, Ivo, LINDÉOVÁ, Jitka. 1999. *Povolání herec: Kritické momenty v pracovním životě herců*. Brno: Větrné mlýny a PsÚ AV ČR, 1999.
- ČERMÁK, Ivo. 2004. Narativní myšlení a skutečnost. *Československá psychologie*. Praha: Academia, 2004, roč. 2004, č. 1, s. 17 -26.
- DECKER, Oliver, KIESS, Johannes, BRÄHLER, Elmar. 2012. Die Mitte im Umbruch. Rechtsextreme Einstellungen in Deutschland 2012 [online]. Bonn: Friedrich Ebert Stiftung, 2012. [cit. 2013-06-20]. Dostupný z WWW: http://dokumenty.hrebenar.eu/leipzig_uni_racism_2012.pdf
- DISMAN, Miroslav. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost. Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1993.
- DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. 1997. Strany radikální pravice. *Politologická revue*, 1997, roč. III, č. 1, s. 6 – 19.
- DURKHEIM, Émile. 1964. *The division of labor in society*. New York: Free Press, 1964.
- DURKHEIM, Émile. 1973. *On morality and society: selected writings*. Chicago: University of Chicago, 1973.
- EDATHY, Sebastian, SOMMER Bernd. 2009. Die zwei Gesichter des Rechtsextremismus in Deutschland – Themen, Machtressourcen und

- Mobilisierungspotentiale der extremen Rechten. In BRAUN, Stephan, GEISLER, Alexander, GERSTER, Martin (eds.). *Strategien der extremen Rechten. Hintergründe – Analysen – Antworten*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften, 2009, s. 45 - 57.
- ELIADE, Mircea. 2009. *Mýtus o věčném návratu*. Praha: OIKOYMENH, 2009.
 - ERIKSON, Erik H. 1994. *Identity: Youth and Crisis*. London, New York: W. W. Norton & Company, 1994.
 - ERIKSON, Erik H. 1993. *Childhood and Society*. London, New York: W. W. Norton & Company, 1993.
 - FALTER, Jürgen W., SCHUMANN, Siegfried. 1988. *Affinity towards right-wing extremism in Western Europe, in Western European Politics*, 11:2, 96-110, 1988.
 - GEERTZ, Clifford. 2000. *Interpretace kultur*. Praha: Slon, 2000.
 - GERGEN, Kenneth J. 1997. Narrative, Moral Identity and Historical Consciousness: A Social Constructionist Account [online]. s. 1 – 18. [cit. 2013-07-07] Dostupné z WWW: http://www.swarthmore.edu/Documents/faculty/gergen/Narrative_Moral_Identity_and_Historical_Consciousness.pdf
 - GREGG, Gary S. 1991. *Self-Representation: Life Narrative Studies in Identity and Ideology (Contributions in Psychology)*. New York: Greenwood Press. 1991.
 - GUILLEMIN, Marilys, GILLAM, Lynn. 2004. Etika, reflexivita a “eticky důležité okamžiky” ve výzkumu. *Biograf*. 2004, vol. 35, s. 11–31.
 - HÁJEK, Martin, HAVLÍK, Martin, NEKVAPIL, Jiří. 2012. Narativní analýza v sociologickém výzkumu: přístupy a jednotící rámec. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 2012, vol. 48, no. 2, s. 199 – 223.
 - HALBERTAL, Tova Hartman, KOREN, Irit. 2007. Between „Being“ and „Doing“: Conflict and Coherence in the Identity Formation of Gay and Lesbian Orthodoxy Jews. In McADAMS, Dan, JOSSELSOON Ruthellen, LIEBLICH, Amia. *Identity and Story: Creating Self in Narrative*. Washington DC: American Psychological Association, 2007, s. 37 – 61.
 - HAMAR, Nora. 2002. Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit. *Biograf*. 2002, vol. 27, s. 29–49.
 - HEIDEGGER, Martin. 2002. *Bytí a čas*. Praha: OIKOYMENH, 2002.
 - HOBBS, Thomas. 1996. *Leviathan*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
 - HOWARD, Marc Morjé. 2002. *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe*. New York: Cambridge University Press, 2002.

- HUNTINGTON, Samuel P. 2001. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001.
- HURLOCK, Elizabeth B. 1974. *Personality Development*. New York: McGraw-Hill, 1974.
- HUSSERL, Edmund. 1993. *Karteziánské meditace*. Praha: Svoboda – Libertas, 1993.
- HÝL, Radek. 2011. *Extremismus v Maďarsku. Politický extremismus v Maďarsku po roce 1989*. Olomouc, 2011. s. 50. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra politologie a evropských studií. Dostupný také z WWW: http://theses.cz/id/thzkh1/Extrmismus_v_Maarsku.pdf
- CHARVÁT, Jan. 2007. *Současný politický extremismus a radikalismu*. Praha: Portál, 2007.
- CHRZ, Vladimír. 2004. Výzkum jako narativní rekonstrukce. In MIOVSKÝ, MICHAL, ČERMÁK, Ivo, ŘEHAN, Vladimír. *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku III*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 21 – 32.
- CHRZ, Vladimír. 2007. *Možnosti narativního přístupu v psychologickém výzkumu*. Praha: Psychologický ústav AV ČR, 2007.
- CHMELÍK, Jan. 2001. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde Praha, a. s., 2001.
- IGNAZI, Piero. 1996. The Intellectual Basis of Right Wing Anti-Partyism. In *European Journal of Political Research*, 1996, vol. 29, pp. 279-296.
- JANDOUREK, Jan. 2012. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012.
- KÁBELE, Jiří. 1994. Mýtus, realita a transformace. *Sociologický časopis*. 1994, roč. 30, s. č. 1, s. 21 – 34.
- KÁBELE, Jiří. 1996. Sociální konstruktivismus. *Sociologický časopis*. 1996, roč. 32, č. 3, s. 317 – 337.
- KAMENEC, Ivan. 2013. *Tragédia politika, kňaza a človeka*. Bratislava: Premedia, 2013.
- KANT, Immanuel. 1910. *Základy k metafyzice mravů*. Praha: Jan Laichter, 1910.
- KANT, Immanuel. 1944. *Kritika Praktického rozumu*. Praha: Jan Laichter, 1944.
- KANT, Immanuel. 2001. *Kritika čistého rozumu*. Praha: OIKOYMENH, 2001.
- KEANE, John. 2006. *Civil Society: Berlin Perspectives*. New York: Berghahn Books, 2006.

- KOGANOVÁ, Viera. 2007. Problematika rasistického extremismu na Slovensku. In SRB, Vladimír, HIRTLOVÁ, Petra (eds.). *Radikalismus v současném světě: Sborník z mezinárodní vědecké konference, 10. – 11. 5. 2007 v Kolíně*. Kolín: ARC – VŠPSV, 2007, s. 98 – 114.
- KOLÁŘOVÁ, Marta (eds.). 2011. *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: Slon, 2011.
- KONOPÁSEK, Zdeněk. 1996. Text a textualita v sociálních vědách. Druhá část: metodologická motivace. *Biograf*. 1996, vol. 8., s. 9 – 23.
- KORNHAUSER, William. 1965. *The Politics of Mass Society*. New York: The Free Press, 1965.
- LABOV, William, WALETZKY, Joshua 1967. Narrative Analysis. In HELM, June. (ed.). *Essay on the Verbal and Visual Arts*. Seattle: University of Washington Press, 1967.
- LARYŠ Martin, SMOLÍK, Josef. 2009. *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy: Slovensko, Polsko, Ukrajina, Bělorusko, Rusko*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009.
- LE BON, Gustav. 1994. *Psychologie davu*. Praha: Kra, 1994.
- LENIN, Vladimir Iljič. 1961. What is to be done? In *Lenin's Collected Works*. Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1961, vol. 5, pp. 347-530.
- LÉVI-STRAUSS, Claude. 1950. The Structural Study of Myth. *Journal of American Folklore*. 1950, roč. 68., s. 428 – 444.
- LIGETI, György, NYESTE, Tamás. 2006. Right-Wing Extremism in Hungary. In RIEKER, Peter, GLASER, Michaela, SCHUSTER, Silke (eds.). *Prevention of Right-Wing Extremism, Xenophobia and Racism in European Perspective*. Halle: Deutsches Jugendinstitut, 2006.
- LIPSET, Seymour. 1960. *Political Man. The Social Bases of Politics*. New York: Doubleday & Company, 1960.
- MACEK, Petr, KOSTROŇ, Lubomír. 1996. *Students Opinion about Society: The Case of Czech Republic*. XIVth Biennial Meetings of ISSBD. Québec City, 1996, s. 376.
- MACEK, Petr, TYRLÍK, Mojmír, KOSTROŇ, Lubomír, BOTCHEVA, Luba, CSAPÓ, Beno. 1998. Post-communist societies in times of transition: Perceptions of Change among Adolescents in Central and Eastern Europe. In *Journal of Social Issues*. 1998, vol. 54, no. 3, s. 547 – 560.

- MACEK, Petr. 1999. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999.
- MANDEVILLE, Bernard. 1970. *The Fable of the Bees*. Harmondsworth: Penguin, 1970.
- MANTINO, Susane. 1999. *Ursachen von Rechtsextremismus. Ein heuristisches Erklärungskonzept*. Baden Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1999.
- MARCIA, James E. 1980. Identity in Adolescence. In ADELSON J. (ed.). *Handbook of Adolescent Psychology*. New York: Willey, 1980, s. 159 – 187.
- MAREŠ, Miroslav. 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Blansko: Barrister & Principal, 2003.
- MAREŠ, Miroslav, VEJVODOVÁ, Petra. 2009. Dělnická strana: profil české pravicově extremistické strany [online]. *Rexter*, 2010, roč. VII, č. 2, s. 42 - 74. [cit. 2013-08-25] Dostupný z WWW: <http://www.rexter.cz/wp-content/issues/2010/02/rexter-2.pdf>
- MAREŠ, Miroslav, VEJVODOVÁ, Petra. 2010. Dělnická strana: profil české pravicově extremistické strany [online]. *Rexter*, 2010, roč. VII, č. 2. [cit. 2013-07-10]. Dostupný z WWW: <http://www.rexter.cz/delnicka-strana-profil-ceske-pravicove-extremisticke-strany/2010/11/07/>
- MAREŠ, Miroslav. 2011. *České militantní neonacistické hnutí (aktuální trendy): Analýza pro Ministerstvo vnitra České republiky – Odbor bezpečnostní politiky*. Brno, 2011.
- MARSHALL, Georges. 1996. Skinhead nation [online]. [cit. 2013-08-25]. Dostupný z WWW: <http://www.ulozto.cz/xevjeQSA/georges-marshall-skinhead-nation-pdf>
- McADAMS, Dan P. 1993. *The Stories We Lived By: Personal Myths and the Making of the Self*. New York: The Guildford Press, 1993.
- McADAMS, Dan, JOSSELSOON Ruthellen, LIEBLICH, Amia. 2007. *Identity and Story: Creating Self in Narrative*. Washington DC: American Psychological Association, 2007.
- McADAMS, Dan, LOGAN, Regina L. 2007. Creative Work, Love and the Dialectic in Selected Life Stories of Academics. In McADAMS, Dan, JOSSELSOON Ruthellen, LIEBLICH, Amia. *Identity and Story: Creating Self in Narrative*. Washington DC: American Psychological Association, 2007, s. 89 – 108.
- McGOWAN, Lee. 2004. *Radikální pravice v Německu. Od roku 1870 po současnost*. Praha: Prostor, 2004.

- MIKUŠOVIČ, Dušan. 2006. *Mimoparlamentná krajná pravica na Slovensku*. Brno, 2006. s. 62. Bakalárska práca (Bc.). Masarykova Univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Dostupný také z WWW: http://archiv.kapibara.sk/extremizmus/Mimoparlamentna.krajna.pravica.na.Slovensku_bak_2006.pdf
- MIKUŠOVIČ, Dušan. 2007. Slovenská pospolitost' včera a dnes [online]. *Rexter*, 2007, roč. IV, č. 1. [cit. 2013-04-20]. Dostupný z WWW: <http://www.rexter.cz/slovenska-pospolitost-vcera-a-dnes/2007/05/01/>
- MIKUŠOVIČ, Dušan. *Militantná demokracia na Slovensku? Teoretické a praktické problémy aplikácie v slovenskom prostredí*. Brno 2009, s. 127. Diplomová práca (Mgr.). Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Dostupný také z WWW: http://is.muni.cz/th/134546/fss_m/diplomova_praca_militantna_demokracia_na_slovensku.pdf
- MILLER-IDRISS, Cynthia. 2009. *Blood and Culture. Youth, Right-Wing Extremism, and National Belonging in Contemporary Germany*. Durham, N. C.: Duke University Press, 2009.
- MILO, Daniel. 2005. *Rasistický extremismus v Slovenskej republike*. Bratislava: Ľudia proti rasizmu, 2005.
- MILZA, Pierre. 2005. *Evropa v černých košilích*. Praha: Themis, 2005.
- MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006.
- MUDDE, Cas. 1995. Right-wing extremism analyzed. A comparative analysis of the ideologies of three alleged right-wing extremist parties (NPD, NPD, CP'86). In: *European Journal of Political Research*, 1995, 27:2, 203-224.
- MUDDE, Cas. 2002. *The Ideology of the Extreme Right*, Manchester: Manchester University Press, 2002.
- MUDDE, Cas. 2005. *Racist Extremism in Central And Eastern Europe*. New York: Routledge Publishing 2005
- MVČR, 2011. *Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území České republiky v roce 2011; Vyhodnocení plnění koncepce boje proti extremismu pro rok 2011* [online]. Praha 2011. [cit. 2013-06-20]. Dostupný z WWW:

<http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

- MVČR, 2012. *Koncepce voje proti extremismu pro rok 2012* [online]. Praha 2012. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>
- NEUBAUER, Zdeněk. 1991. Mythus. In SOKOL, Jan. *Člověk a náboženství*. Praha: Křesťanská akademie, 1991, s. 41 – 68.
- NOVOTNÁ, Hedvika, HEŘMANSKÝ, Martin. 2012. An Ambivalent Union: Punks and Skinheads [online]. *United Academics Journal of Social Sciences*, 2012, vol. 2, no. 11., 2012, s. 73 – 88. [cit. 2013-08-25]. Dostupný z WWW: <http://www.united-academics.org/journal/wp-content/uploads/2012/06/Article-five-Martin-Hedvika-1.pdf>
- O'SULLIVAN, Noël. 2002. *Fašismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002.
- PFAHL-TRAUGHBER, Armin. 2009. Die „alte“ und die „neue“ NPD. Eine vergleichende Betrachtung zu Gefahrenpotential und Profil. In BRAUN, STEPHAN, GEISLER, ALEXANDER, GERSTER MARTIN (eds.). *Strategien der extremen Rechten. Hintergründe – Analysen – Antworten*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften, 2009.
- POPPER, Karl Raimund. 1994. *Bída historicismu*. Praha: OIKOYMENH, 1994.
- POPPER, Karl Raimund. 2000. *Otevřená společnost a její nepřátelé II. Vlna prorocství: Hegel, Marx a co následovalo*. Praha: OIKOYMENH.
- PROPP, Vladimír Jakovlevič. 1999. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H&H, 1999.
- PYTLAS, Bartek. 2010. The Radical Right Game of Cards: Historical Legacies and the Ideological Interdependence of Radical Right Parties in Slovakia and Hungary. Příspěvek na konferenci *Far right networks in Northern and Eastern Europe*, Uppsala University 25. - 28. března 2010, s. 13.
- RAGGATT, Petter T. F. 2007. *Multiplicity and Conflict in Dialogical Self: A Life-Narrative Approach*. in: McADAMS, Dan, JOSSELSOON Ruthellen, LIEBLICH, Amia. *Identity and Story: Creating Self in Narrative*. Washington DC: American Psychological Association, 2007, s. 15 – 36.
- RAKUŠANOVÁ, Petra. 2007. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*. Praha: Sociologický ústav AVČR, 2007.

- RAMET, Sabrina P. 1999. *The Radical Right in Central Europe since 1989 to 1999*. Pennsylvania: Wunderlich 1999.
- RICOEUR, Paul. 2000. *Čas a vyprávění I*. Praha: OIKOYMENH, 2001.
- RICOEUR, Paul. 2007. *Čas a vyprávění III*. Praha: OIKOYMENH, 2007.
- ROUSSEAU, Jean Jacques. 1926. *Emil čili o výchování*. Olomouc: R. Promberger, 1926.
- RUF, Christoph, SUNDERMEYER, Ola. 2009. *In der NPD. Reisen in die National Befreite Zone*. München: Beck 2009.
- SANEP. 2013. *Volební preference – červen II* [online]. Praha: SANEP, 2013. [cit. 2013-08-24]. Dostupný z WWW: <http://www.sanep.cz/pruzkumy/volebni-preference-cerven-ii-publikovano-21-6-2013/>
- SARBIN, Theodore R. (ed.). 1986. *Narrative Psychology: The Storied Nature of Human Conduct*. New York: Praeger, 1986.
- SCHLEIERMACHER, Friedrich D. E. 1991. *Monólogos*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, 1991.
- SCHÜTZ, Alfred. 1982. *Collected Papers: The Problem of Social Reality. Vol. I*. Hague: Martinus Nijhoff, 1982.
- SKOVAJSA, Martin. 2010. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost*. Praha: Portál, 2010.
- SMIGGELS KAVKOVÁ, Jana. 2006. Ženy v krajní pravici: dobré matky a manželky především [online]. *Sociologický časopis Rexter*. 2006, roč. 4, č. 2. [cit. 2009-03-04] Dostupné z WWW: <http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=8>
- SMOLÍK, Josef. VEJVODOVÁ, Petra. 2013. Nové trendy české krajní pravice [online]. *Rexter*, 2013, roč. X, č. 1, s. 91 – 116. [cit. 2014-05-08]. Dostupný z WWW: http://www.rexter.cz/wp-content/uploads/rexter_01_2013_04.pdf
- SOREL, Georges. 1999. *Reflections on Violence*. United Kingdom; New York: Cambridge University Press, 1999.
- SPENGLER, Oswald. 2010. *Zánik Západu. Obrysy morfologie světových dějin*. Praha: Academia, 2010.
- STEM. 2010a. *Trendy 09/01-10/04* [online]. Praha: STEM, 2010. [cit. 2013-08-08].
- STEM. 2010b. *Jak velkou podporu může v ČR získat pravicový extremismus? Jaká část populace je nejvíce riziková?* [online]. Praha: STEM 2010. [cit. 2013-08-08]. Dostupný z WWW: <http://www.stem.cz/clanek/2074>

- STEM. 2011a. *Premiér ani členové vlády se netěší vysoké důvěře občanů* [online]. Praha: STEM. 2011. [cit. 2013-08-08]. Dostupný z WWW: http://www.parlamentnilisty.cz/profil-y-sprava//user-data/06B091AE/file/24941-STEM_premier.pdf
- STEM. 2011b. *Většina lidí není spokojena s politickou situací ani s prací vlády a parlamentu* [online]. Praha: STEM, 2011. [cit. 2013-08-08]. Dostupný z WWW: <http://www.stem.cz/clanek/2255>
- STEM. 2012. *Trendy 11/2012. Většina veřejnosti má k Romům negativní vztah, ale se silovými řešeními sympatizuje jen menšina lidí* [online]. Praha: STEM 2012. [cit. 2013-08-08]. Dostupný z WWW: <http://www.stem.cz/clanek/2613>
- STEM. 2013. *Trendy 1/2013. Nejméně lidí od roku 1992 si myslí, že současný režim je lepší, než byl předlistopadový* [online]. Praha: STEM, 2013. [cit. 2013-08-08]. Dostupný z WWW: <http://www.stem.cz/clanek/2684>
- STRMISKA, Maxmilián. 1996. *Politický terorismus. Úvod do studia terorismu v demokratických systémech*. Brno: Masarykova univerzita, 1996.
- SWIFT, Adam. 2005. *Politická filozofie. Základní otázky moderní politologie*. Portál, Praha 2005.
- TAINTER, Joseph. 2009. *Kolapsy složitých společností*. Praha: Dokořán, 2009.
- THEIN, Martin. 2007. Der organisatorische Erneuerungsprozess als Bedingung für den Aufschwung des Neonazismus – Eine vergleichende Betrachtung traditioneller Organisationsstrukturen und der „freien Kameradschaften. In BACKES, Uwe, STEGLICH, Henrik (EDS.). *Die NPD, Erfolgsbedingungen einer rechtsextremistischen Partei*. Baden-Baden, 2007, s. 211 – 231.
- TOMKINS, Silvan S. 1987. *Affects – Primary Motives of Man*. Institute of Man Symposium on Motivation and Human Need, February 18, 1987.
- TÖNNIES, Ferdinand. 1996. *Community and society*. New Brunswick: Transaction Publishers, 1996.
- TOYNBEE, Arnold Joseph. 1995. *Studium dějin: úvod*. Praha: Práh, 1995.
- TREDE, Oliver. 2002. Rechtspopulismus in Europa: Rechtsruck oder Versagen der etablierten Parteien? *Rissener Einblicke*, 2002, no. 6 – 7, s. 130 – 133.
- VANĚK, M., URBÁŠEK, P. (eds.). 2005. *Vítězové? Poražení? Politické elity a disent v období tzv. normalizace: Životopisná interview*. Praha: Prostor, 2005.

- VEJVODOVÁ, Petra. 2008. Autonomní nacionalismus [online]. *Rexter*, 2008, roč. V, č. 2, s. 2 – 36. [cit. 2013-07-01]. Dostupný z WWW: http://casopis.rexter.cz/02-2008/rexter_02_2008-1.pdf
- WANDREI, Mary, DE ST., AUBIN, Ed, SKERVEN, Kim, COPPOLILLO, Catherine M. 2007. *A Narrative Exploration of Personal Ideology and Identity*. In McADAMS, Dan, JOSSELSOON Ruthellen, LIEBLICH, Amia. *Identity and Story: Creating Self in Narrative*. Washington DC: American Psychological Association, 2007, s. 223 – 248
- WARD, James Mace. 2013. *Priest, politician, collaborator. Jozef Tiso and the making of fascist Slovakia*. Ithaca: Cornell University Press, 2013.
- WEBER, Max. 1968. *Economy and Society*. New York: Bedminster Press, 1968.
- WEBER, Max. 2009. Protestantská etika a duch kapitalismu. In *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikoymenth, 2009. s. 182 – 242.
- WIPPERMANN, Wolfgang. 2009. Extreme Radikale. In *Jugle World*, Berlin, 2009, no. 10/2009.

Prameny:

- DĚLNICKÁ MLÁDEŽ. [online]. www.delnickamladez.cz [cit. 2014-05-04]
- DSSS: Dělnická strana sociální spravedlnosti. *Program DSSS 2011* [online]. 2011. [cit. 2013-09-10]. Dostupný z WWW: <http://www.dsss.cz/program>
- DSSS: Dělnická strana sociální spravedlnosti. *Stanovy*. [online]. 2013. [cit. 2014-05-04]. Dostupný z WWW: <http://www.dsss.cz/o-nas/stanovy>
- DSSS: Dělnická strana sociální spravedlnosti. *Strategie postupu proti nepřizpůsobivému stylu života* [online]. [cit. 2014-05-07]. Dostupný z WWW: <http://neprizpusobivi.dsss.cz/kdo-je-neprizpusobivy>
- HITLER, Adolf. 2009. *Mein Kampf*. New Delhi: Indiana Publishing House for Crossland Books, 2009.
- JOBBIK. *Radical Change. A guide to Jobbik's parliamentary electoral manifesto for national self-determination and social justice* [online]. 2010. [cit. 2013-06-08]. Dostupný z WWW: <http://jobbik.com/temp/Jobbik-RADICALCHANGE2010.pdf>
- McDONALD, Andrew. 2008. *Turnerovy deníky*, Praha: Kontingent Press, 2008.
- MIKULA, Ján. 2007. „Povstanie“ s legendou, Prešov: NSS, 2007.
- Nejvyšší správní soud. Pst – 1/2009 [online]. 2009. [cit. 2013-05-01]. Dostupný z: http://www.nssoud.cz/docs/Delnicka_strana_original.pdf

- NPD: Nationaldemokratische Partei Deutschlands. *Das Parteiprogramm der Nationaldemokratischen Partei Deutschlands (NPD): Arbeit. Familie. Vaterland* [online]. Bamberg, 2010. [cit. 2013-05-20]. Dostupný z WWW: http://www.npd.de/inhalte/daten/dateiablage/br_parteiprogramm_a4.pdf
- NSS: Nové sľobodné Slovensko. *Kodex cti* [online]. 2010. [cit. 2013-04-04]. Dostupný z WWW: <http://nss.sk/rubrika/dokumenty-nss/kodex-cti>
- NSS: Nové sľobodné Slovensko. *Pracovné skupiny* [online]. 2010. [cit. 2013-04-04]. Dostupný z WWW: <http://nss.sk/rubrika/dokumenty-nss/pracovne-skupiny>
- NSS: Nové sľobodné Slovensko. *Ideový profil* [online]. 2010. [cit. 2013-04-04]. Dostupný z WWW: <http://nss.sk/rubrika/dokumenty-nss/ideovy-profil>
- SHO: Slovenské hnutie obrody. *Kto sme* [online]. [cit. 2013-04-04]. Dostupný z WWW: <http://www.sho.sk/kto-sme>
- SHO: Slovenské hnutie obrody. *Naše princípy* [online]. [cit. 2013-04-04]. 2013, Dostupný z WWW: <http://www.sho.sk/nase-principy>
- SLIACKY, Peter. 2009. *Dp. Rudolf Scheda, Obeť partizánskeho besnenia*. Prešov: NSS 2009.
- SP-NS: Slovenská pospolitost – Národná strana. *Ludový program Slovenské pospolitosti – Národné strany* [online]. [cit. 2013-04-03]. Dostupný z WWW: <http://www.pospolitost.org/SP/programspns.pdf>
- STRASSER, Otto. 1934. *Sozialistische Revolution oder faschistischer Krieg?* Wien: Selbstverlag, 1934.
- STRASSER, Otto. 1935. *Der Marxismus ist tot, Sozialismus lebt*. Praha, 1935.
- STRASSER, Otto. 1936. *Aufbau des Deutschen Sozialismus*, Praha: Heinrich Grunov, 1936.
- SVOBODNÁ MLÁDEŽ. [online]. www.svobodnamladez.org [cit. 2014-05-04]
- SVOBODNÝ ODPOR. [online]. www.svobodnyodpor.info [cit. 2014-05-04]
- SVOBODNÝ ODPOR. Rudolf Hess – obětoval vše [online]. 2013. [cit. 2013-08-24]. Dostupný z WWW: <http://www.svobodnyodpor.info/2013/08/rudolf-hess-obetoval-vse.html>
- VANDAS, Tomáš. 2012. *Od republikánů k Dělnické straně: rozpad SPR-RSČ a vznik politických následovníků*. Praha: Dělnická strana sociální spravedlnosti, 2012.
- VRÁBEL, Juraj. 2011. *Väzeň totality. 1950 – 1960. Príbeh Karola Vrábla*. Prešov: NSS, 2011.

- VYHNIANSKÁ, Kristína. 2009. *Vyznanie*. Prešov: NSS, 2009.

Příloha 1.: Socio-biografické profily narátorů

V této příloze stručně představím všechny narátory, kteří byli zapojeni do výzkumu. Uvedené socio-biografické profily poskytují základní údaje o jednotlivých narátorech, částečně již vychází z provedené analýzy jejich autobiografických vyprávění. Profily narátorů slouží k základní orientaci a poskytují kontext pro disertační práci.

V socio-biografickém profilu nejprve uvádím způsob kontaktování daného narátora, dále základní informace o něm, jako je věk, vzdělání, práce, hnutí, v němž působí a odkud pochází. Vybrané informace podávám v případě některých narátorů ve větší obecnosti, aby nebylo možné je ztotožnit, případně zohledňuji míru anonymizace dat, na níž jsem se s narátory domluvila. Dále uvádím rodinné poměry narátorů a jejich vyznání, pokud sami sebe považují za věřící. Nakonec představuji základní motiv, který vystupoval v narativní konstrukci jako dominantní, případně to, co přispělo k příklonu narátora k dané ideologické skupině.

Uvádím také zdůvodnění, proč byl pro daného narátora zvolen uvedený pseudonym.

Pořadí narátorů jsem zvolila na základě toho, z jaké země pochází. Řadím je dle geografické polohy dané země od západu na východ, začínám tedy narátory z bývalého Východního Německa, pokračuji přes Českou republiku, Slovenskou republiku až k narátorům z Maďarska.

Rodačka

S Rodačkou mne zkontaktoval jeden z českých narátorů, který s ní dlouhodobě spolupracuje. Rodačku jsem navštívila v jejím rodném městě, rozhovor byl veden v kanceláři na jejím pracovišti.

Rodačka je žena ve věku 45 – 55 let, má středoškolské vzdělání, pracovala v administrativě v sociálních službách, nyní je jejím povoláním politická aktivita (je volenou uvolněnou zastupitelkou), kde se také věnuje sociální tematice. Pochází ze středně velkého města v bývalém Východním Německu. Rodačka je rozvedená a má dva syny.

Rodačka je dlouholetou členkou NPD.

Rodačka pochází z rodiny spíše vyšší střední třídy, vyrůstala v období socialismu a byla vychovávána svými prarodiči, kteří patřili k válečné generaci. Jejich reflexe 2. světové války a hodnocení období po ní ji velice výrazně ovlivnilo, stejně jako kontakt s příbuznými ze západní části Německa.

Rodačkou ji nazývám proto, že často a významně deklaruje svůj vztah v půdě a k rodnému městu. Například jedním z klíčových bodů jejího příběhu je to, že přestože měla možnost jako adolescentka zůstat v emigraci u svých příbuzných ze Západního Německa, tak se vrátila zpět na východ – prý si uvědomila, kde je její místo a kořeny a že tam patří i přes nepřízeň aktuální politické potažmo ekonomické situace.

Frontman

Kontakt na Frontmana jsem získala od jednoho z českých narátorů, respektive on předal kontakt na mne Frontmanovi, který se mi později ozval. Po docela dlouhé vzájemné komunikaci a několika zrušených setkáních se podařilo najít vhodný termín a rozhovor uskutečnit. Setkali jsme se ve městě, kde Frontman žije, rozhovor byl realizován v restauraci, kterou vybral on. Setkání bylo spíše rozpačité a po celou dobu rozhovoru zachovával Frontman spíše odstup.

Frontmanovi je necelých třicet let, má vysokoškolské vzdělání a v době rozhovoru dokončoval doktorské studium s technickým zaměřením a bydlel u rodičů. Frontman pochází z hlavního města jedné spolkové republiky, která dříve patřila do NDR.

Frontman se neztotožňuje s žádným konkrétním hnutím (byť spolupracuje s Autonomními nacionalisty, mezi nimiž má řadu přátel). Jeho hlavní aktivitou je zpěv v rockové kapele patřící do kategorie White Power Music.²⁰³ Svě působení v kapele bere jako způsob, jak šířit své myšlenky a postoje a vytrhovat lidi z letargie. Jeho kapela spolupracuje a je i personálně propojena s německými Autonomními nacionalisty.

Frontman pochází z rodiny žijící v lepší čtvrti velkého města v bývalém Východním Německu. Jeho příklon k hnutí probíhal pozvolna, nejprve přes hudbu, později i přes hlubší ztotožnění se s ideologií.

Frontmanem jej nazývám proto, že on sám jako klíčovou uvádí svou roli zpěváka. Svě hudební působení vidí jako cestu, jak předávat lidem názory a ideály a naplňovat tak i aktivistickou roli.

²⁰³White power music je označení pro soubor různorodých hudebních stylů (vychází z rytmů a hudebních zvyklostí nejrůznějších žánrů od country a popu až po black metal), které spojuje ideologie prezentovaná v textech. Jak již název White Power Music napovídá, tyto kapely propagují dominanci bílé rasy, rasismus a nenávisť k ne-bělochům. Existují i specifické žánry spjaté s White Power Music, které sice vychází z běžných žánrů, ale již se od nich dostatečně odlišily a získaly vlastní pojmenování, např. Nazi punk, National Socialist black metal, aj.

Solitér

Solitér patří mezi narátory, s nimiž se znám z doby, kdy jsem realizovala výzkum pro svou diplomovou práci. Setkání proběhlo v Praze a i tentokrát byl Solitér otevřený a rozhovor probíhal v přátelském duchu. Se Solitérem jsem se následně setkala ještě několikrát avšak bez pořizování zvukového záznamu, pouze poznámek.

Solitérovi je více než třicet let a pochází ze středně velkého města ve středních Čechách. Má středoškolské vzdělání a za svůj život vystřídal několik profesí, zejména pracoval jako prodavač či technický pracovník v sektoru informačních a komunikačních technologií. V době rozhovoru byl nezaměstnaný, živil se brigádami. Zhruba měsíc po rozhovoru si však stálou práci našel. V době, kdy jsme se setkali, se Solitér rozváděl, zároveň však již byl v novém partnerském vztahu.

Solitér, jak již jeho přízvisko napovídá, vystupuje zejména sám za sebe, není pevnou součástí žádného hnutí. Úzce spolupracuje a působí v okruhu neformálních buněk Autonomních nacionalistů.

Solitér vyzdvihuje svou odlišnost od davu a poslání šířit myšlenky nacionalismu. Oddanost jedince vyššímu cíli, pro nějž je schopen se obětovat, povyšuje na významný životní imperativ, protože je přesvědčen, že jedinec „o sobě neznámá nic“ a je proto povinován pracovat ve prospěch celku společnosti. Je trochu paradoxem, že i přes tyto názory neustále poukazuje na svou výjimečnost, individualitu a vymykání se z davu, které jej údajně charakterizuje po celý jeho život.

Materialista

S Materialistou jsem realizovala rozhovor již v rámci výzkumu pro diplomovou práci. Domluvit si další setkání tak nebylo náročné, jelikož již jsme se znali a byla mezi námi základní důvěra. Setkali jsme se ve městě, kde Materialista žije a rozhovor jsme realizovali v jeho oblíbené restauraci, kde jsme hovořili i při předchozím dotazování.

Materialistovi je necelých třicet let, pochází ze středně velkého města v severních Čechách, kde žije celý život. Materialista je vyučený v poměrně náročném a hodně specializovaném řemesle, jímž se i živil. Nyní pomáhá otcovi s vedením jeho stavební firmy a příležitostně pracuje pro úvěrovou společnost. Je svobodný, v době rozhovoru neměl žádný partnerský vztah.

Materialista působil v Národním odporu, nyní již není součástí nějaké pevné struktury, politické aktivitě se věnuje samostatně a volí si, čemu se věnovat chce.

Materialista se prezentuje jako „self-made man“, zdůrazňuje náročnost volby životní cesty a nutnost tvrdé práce, aby člověk dosáhl úspěchu, úspěch do značné míry ztotožňuje s respektem ze strany jiných lidí a materiálním blahobytem. Od našeho posledního setkání (2009) si Materialista značně polepšil, co se týče finančního a materiálního zázemí. Peníze a dostatek také často uváděl jako významnou součást života a hybný faktor společnosti – to přispělo k volbě jeho pseudonymu.

Magistr

Magistra jsem oslovila na jedné veřejné akci jeho politického uskupení. Seznámení i další jednání bylo z jeho strany profesionální a vstřícné, sjednání schůzky za účelem rozhovoru bylo bez problémů. S Magistrem jsem se po rozhovoru setkala ještě několikrát, avšak nepořizovala jsem již audio záznam, ale pouze poznámky.

Magistrovi je mezi 40 – 50 lety, je vyučený, později si dodělal maturitu a následně i vysokou školu a zvažuje doktorské studium. Pracuje na odborné kontrolní pozici v oblasti stavebnictví. Pochází z Prahy, kde i žije, je svobodný a bezdětný.

Magistr byl v 90. letech členem SPR-RSČ, později byl jedním ze zakládajících členů Dělnické strany, nyní Dělnické strany sociální spravedlnosti.

Dominantním motivem jeho příběhu je snaha o politickou profesionalitu a jistá nostalgie po méně složitém světě, kde lidé žijí ve větší pospolitosti a mají větší životní jistotu. Zároveň často tematizuje sebe jako štvance, kterého hlídá policie, dehonestují média, zdůrazňuje ale přitom svůj nadhled a jakousi oproštěnost od těchto záležitostí.

Pseudonym Magistr jsem zvolila proto, že on jediný (na rozdíl od ostatních narátorů) prezentuje s hrdostí své vysokoškolské vzdělání a přikládá mu důležitost. Jiní narátoři-vysokoškoláci neintegrují své vzdělání tak pevně do svého životního příběhu, neboť jej považují za cosi, co vzešlo ze systému a jeho institucí, jež neuznávají.

Historik

Historika jsem oslovila sama, bez jakéhokoli doporučení, protože jsem si vytipovala uskupení, v němž působí, jako vhodnou součást výzkumného vzorku. Historikova odpověď byla vstřícná, setkali jsme se v kanceláři, kde sídlí dané občanské sdružení.

Historikovi je mezi 30 – 40 lety, pochází ze středně velkého města na středním Slovensku, kde žil, studoval a pracoval celý život. Historik má vysokoškolské vzdělání humanitního směru a pracuje ve školství. Historik je věřící křesťan, nehlásí se však k žádné konkrétní církvi.

Historik je čelným představitelem občanského sdružení Slovenské hnutie obrody a patří tak mezi řekněme nejmírnější narátory v tomto výzkumném vzorku.

Pro Historika a jeho životní příběh je stěžejní to, že je vzdělaný a snaží se vést své občanské sdružení kultivovaně, vyhýbá se násilí a pracuje s mládeží. Typický je pro něj také jeho zájem o historii a opravdu podrobná orientace v dějinách – častěji než ostatní argumentuje historickou zkušeností, autoritami minulosti i mytickými obrazy. Proto jej v této práci nazývám Historikem.

Patriot

Také Patriota jsem oslovila bez předchozího doporučení a i v tomto případě jsem se dočkala vstřícné odpovědi. Setkali jsme se ve středně velkém městě na středním Slovensku, rozhovor jsme vedli v restauraci na vlakovém nádraží.

Patriotovi je mezi 30 – 35 lety, pochází z malé vesnice na středním Slovensku, nyní žije ve středně velkém městě. Má středoškolské vzdělání s maturitou a pracuje jako prodavač v maloobchodě. Považuje se za věřícího a hlásí se k novopohanství.

Silným momentem v životním příběhu Patriota je jeho přerod z „hitlerovce“ ve vlastence. I proto jsem pro něj nakonec zvolila pseudonym Patriot. Pro Patriota je dále významná zejména jeho politická aktivita a cesta na vrchol hnutí, navázání lepších vztahů s maďarskou extremistickou scénou. Dále pak role „mučedníka“, že přes fyzické útoky (několikrát byl napaden maskovanými muži) a útoky proti svému majetku (dvakrát mu někdo zapálil automobil) zůstal věrný vlastním názorům.

Kazatel

Také Kazatele jsem oslovila bez doporučení, odpověď byla opět vstřícná. Koneckonců otevřenost a ochota odpovídat na otázky a reprezentovat hnutí je součástí Kodexu cti daného občanského sdružení.²⁰⁴ Setkali jsme se relativně pozdě večer a rozhovor realizovali v jedné z mála otevřených kaváren.

Kazateli je mezi 35 – 45 lety a pracuje v záchranných složkách SR. Kazatel žije ve větším městě na východním Slovensku a má středoškolské vzdělání. Je ženatý a má i děti, jeho žena je součástí hnutí. Je silně věřící katolík uznávající tradiční katolickou církev před 2. vatikánským koncilem.

²⁰⁴ Více viz: NSS, *Kodex cti*, 2010. staženo dne 4. 4. 2013, dostupné z: <http://nss.sk/rubrika/dokumenty-nss/kodex-cti>

Kazatel je čelným představitelem občanského sdružení Nové slobodné Slovensko. Hlavním motivem jeho vyprávění je právě víra a vztah k Bohu, k tradicím a konzervativní přístup k životu. Zdůrazňuje nutnost překonávat překážky jako zkoušky s vyšším významem, z nichž nejnebezpečnější je lákání konzumu a liberálního životního stylu. Zároveň si vytkl za povinnost svou i svého občanského sdružení předávat křesťanské, konzervativní a nacionální hodnoty dalším lidem, jelikož změna společnosti a systému musí dle něj vyklíčit v jednotlivcích – proto jej nazývám Kazatelem.

Ženistka

Ženistku jsem kontaktovala na doporučení jednoho ze slovenských narátorů. Ženistka je Maďarka, která má příbuzné na Slovensku a poměrně dobře slovensky i mluví. Setkaly jsme se během její návštěvy u příbuzných ve středně velkém městě na jihu Slovenska, rozhovor jsme vedly v její oblíbené restauraci, kde se scházejí zejména fotbaloví fanoušci.

Ženistce je 25 let a pochází z Budapešti. Má středoškolské vzdělání s maturitou, donedávna pracovala jako prodavačka, momentálně je však bez práce. Od střední školy má vážný vztah s o dva roky starším aktivistou z militantního maďarské uskupení. Myšlenky blízké danému hnutí sdílí i její matka.

Ženistka nepůsobí oficiálně v žádném uskupení, vyhledává ale veřejné akce pořádané různými maďarskými extremistickými organizacemi a poskytuje podporu svému partnerovi, který je jedním z čelných reprezentantů maďarské extremistické scény.

Hlavním motivem jejího vyprávění je touha po radikalitě a militantním provedení změn ve společnosti, což ilustruje např. příběhem, jak se v 17 letech snažila naplánovat obsazení nemocnice a zadržení rukojmí, čímž by mohla tlačit na vládu. Dále je pro ni podstatná její rodina a její partnerský vztah.

Nazývám ji Ženistkou jednak pro její zájem o vojenství a dále proto, že svůj aktivismus vtělila do role ženy poskytující servis mužům-bojovníkům. V adolescenci měla sama ambice stát v „první linii“ boje proti systému, avšak to se jí nepodařilo. Je těžké posoudit, zda její aktivita „v zázemí“, poskytování servisu vychází z toho, že se v této roli našla, či zda do ní byla vtlačena tím, jak jsou nastaveny genderové role na středoevropské extremistické scéně.

Anonym

Také s druhým maďarským narátorem jsem se setkala na Slovensku a kontaktovala jej na základě doporučení jednoho ze slovenských narátorů. Setkali jsme se ve středně velkém městě na středním Slovensku, rozhovor byl realizován v restauraci dle jeho výběru.

Anonymovi je mezi 25 – 30 lety, má vysokoškolské vzdělání humanitního zaměření a v současné době jako doktorand pracuje na akademické půdě. Pochází z vesnice na severu Maďarska, kde dosud žije u rodičů, za prací dojíždí. Sám sebe chápe jako věřícího, ztotožňuje se zčásti s křesťanstvím, zčásti s novopohanstvím.

Vzhledem k tomu, že Anonym si přál vyšší míru utajení údajů ze svého života, nebudu uvádět ani konkrétní hnutí, v němž působí. Uvedu jen, že se jedná o hnutí, nikoli politickou stranu.

Anonym ve svém vyprávění zdůrazňuje, že jej vždy fascinovala politika, jejíž podoba se mu však protivila. Říká, že byl vždy patriot, uznával tradice a konzervativní hodnoty, k čemuž přispělo i tradiční způsob fungování jeho rodiny (striktní rozdělení mužských a ženských rolí, vlastenectví, silný katolicismus).

Tohoto narátora nazývám Anonymem z toho důvodu, že ze všech narátorů byl nejméně otevřený. Stále si udržoval odstup a pečlivě dbal na to, aby neprozradil žádné konkrétní údaje o sobě. Během rozhovorů mi nepřišlo, že by se jeho nedůvěra bezprostředně vztahovala k mé osobě, ale spíše že život v utajení, jistá paranoia a obezřetnost je přirozenou součástí jeho života.